

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

VÝZKUM PRVOVĚZNĚNÝCH ŽEN

Sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných

Autoři:

PhDr. Alena Marešová

Mgr. Petr Kotulan

PhDr. Milada Martinková, CSc.

Technická spolupráce: Věra Tomková

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2009

Recenzentky:

doc.PhDr. Vratislava Černíková, CSc. (katedra kriminologie PA ČR)
Mgr. Květoslava Kalábová (katedra soc. patologie a sociologie PF UHK)
PhDr. Šárka Blatníková (IKSP)

Zpracovali:

PhDr. Alena Marešová – kap.1, 2, 3.1, 3.3., 5
Mgr. Petr Kotulan – kap. 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3
PhDr. Milada Martinková, CSc. – kap. 4

ISBN 978-80-7338-082-3

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009
www.kriminologie.cz

Obsah

	Str.
Úvod	4
1. Vstup do problematiky žen - pachatelek trestných činů s důrazem na ženy, které spáchaly trestný čin poprvé a byly za něj odsouzeny a uvězněny	6
1.1 Obecně o kriminalitě žen	7
1.1.1. Ženy trestně stíhané, obviněné a odsouzené	7
1.1.2. Ženy vězněné	20
1.2. Souhrn současných poznatků o prvopachatelích a prvovězněných osobách (mužích a ženách dohromady i o ženách zvlášť)	21
1.3. Souhrn a závěry z výzkumu prvopachatelů a prvovězněných mužů	25
2. Základní informace o výzkumu prvovězněných žen	29
2.1. Obsah užívaných pojmů	29
2.2. Předmět, cíl a metody výzkumu	30
2.3. Statistické zázemí	32
3. Prvopachatelky a prvovězněné ženy - výsledky výzkumu	33
3.1. Popis souboru respondentek	33
3.2.1. Poznatky o prvovězněných ženách získané z analýzy soudních rozhodnutí	36
3.2.2. Charakter trestné činnosti odsouzených žen a její právní kvalifikace	40
3.2.3. Rozhodování soudů o trestech, ochranných opatřeních a o náhradě škody způsobené trestnou činností	78
3.2.4. Odvolací řízení a další procesní postupy	106
3.2.5. Další poznatky o pachatelkách a jejich obětech	120
3.2.6. Souhrn analýzy soudních rozhodnutí	127
3.3. Poznatky získané dalšími použitými metodami:	132
3.3.1. Anamnestický dotazník	133
3.3.2. Analýza znaleckých posudků	155
3.3.3. Ze sondy Prokúpkové	158
3.3.4. Dotazník zjišťující důvody, proč se člověk zdrží trestného činu	161
3.3.5. Test smyslu života	165
3.3.6. Dotazník k problematice prvovězněných žen použitý u pracovnic Věznice Světlá nad Sázavou	176
4. Prvovězněné ženy ve věku 40 a více let - vybrané údaje	187
5. Závěr	204
Použitá literatura	208
Summary	209

Úvod

V letech 2002-2003 jsme v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci začali řešit úkol zaměřený na zkoumání prvotrestaných a prvovězněných pachatelů trestných činů. Představa řešitelů byla jednoduchá: sebrat maximum dostupných informací kriminologického charakteru o celé skupině tzv. prvopachatelů v běžném členění podle pohlaví, věku, příp. podle dalších, v průběhu výzkumu se vyčleňujících znaků.

To, že naplnit tuto představu nebude tak jednoduché jsme pochopili ihned při prvním kontaktu s terénem. Při snaze o sběr základních anamnestických údajů, o osobní kontakt s případnými respondenty, vznikla řada pro nás nepřekonatelných obtíží, s nimiž jsme se dříve – všichni jsme na potíže připravení zkušenými kriminology s léty výzkumu za sebou - nikdy nemuseli potýkat. Jejich důsledkem byla zásadní změna projektu řešení úkolu a jeho prodloužení na několik etap.

Druhou v pořadí z vytýčených etap se stala samostatná sonda do problematiky prvotrestaných a prvovězněných žen. To už byly v edici IKSP publikovány výsledky z první etapy, konkrétně první sonda, věnovaná problematice osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných, v níž byly zahrnuty sice i ženy, ale jejich téměř zanedbatelný počet (13 žen z celkem 176 respondentů) nemohl být zdrojem pro obsáhlejší závěry.

Sonda zabývající se jen ženami se od zaměření první sondy, věnované především pachatelům-mužům, v mnoha ohledech liší. V této etapě jsme jednak zužitkovali poznatky a zkušenosti získané v průběhu první etapy výzkumu, jednak jsme využili větší možnost přiblížit se zkoumaným vězněným ženám, na rozdíl od zkoumaných mužů, za což patří zvláštní dík paní ředitelce věznice pro ženy ve Světlé nad Sázavou Mgr. Kamile Meclové a také psychologce této věznice Mgr. Aleně Jahodové. Obě projevíly mimořádně vstřícný přístup k výzkumu a snažily se vytvořit pro jeho zdárný průběh optimální podmínky.

Celkově jsou předkládané výsledky výzkumu vězněných žen rozděleny do tří základních částí: První je věnována analýze dostupných informací, především statistických dat o kriminalitě žen obecně, dále analýze údajů o prvostíhaných, prvotrestaných a prvovězněných ženách; druhá - poznatkům, získaným analýzou trestních spisů vybraných

dospělých prvovězňených žen, z toho pak zvlášt' podskupiny žen spáchavších první trestný čin ve věku 40 a více let a třetí - výsledkům anamnestického a dotazníkových šetření prvovězňených žen, jejichž trestní spisy byly analyzovány.

Tam, kde jsou v práci užita statistická data o prvopachatelkách, konkrétně o prvně trestně stíhaných ženách, vycházeli jsme především z nestandardních sestav odboru systémového řízení a informatiky Policejního prezidia ČR, zpracovaných v rozsahu mnohem obsáhlejším než bylo požadováno iniciativně JUDr. J. Kulíškem, pracovníkem tohoto odboru.

1. Vstup do problematiky žen-pachatelek trestných činů s důrazem na ženy, které spáchaly trestný čin poprvé a byly za něj odsouzeny a uvězněny

Již v počátku devadesátých let bylo zjevné, že tak jak došlo k radikálním změnám ve výskytu kriminálních jevů v ČR, ke změnám struktury kriminality a skladby pachatelů, musí dojít ke změnám i v dílčích složkách kriminality - mj. v kriminalitě žen. Očekávali jsme, vzhledem k výraznému nárůstu majetkové kriminality, též nárůst kriminality žen, protože mezi pachateli některých druhů právě majetkové a hospodářské kriminality byly ženy zastoupeny vždy relativně silně. Stejně jako u mužů jsme očekávali, že dojde k radikálnímu nárůstu počtu tzv. prvopachatelek, tj. žen, které dosud nebyly trestně stíhány (neměly záznam v trestním rejstříku).

Dalším jevem, který se měl odrazit v úrovni ženské kriminality, byl výrazný nástup dekriminalizačních a depenalizačních opatření v trestním právu a vyhlášení rozsáhlých amnestií. Předpokládali jsme, že realizace těchto snah o depenalizaci a dekriminalizaci bude mít za následek zjevný pokles počtu trestně stíhaných a vězněných žen, protože především depenalizační opatření se obvykle týkají, kromě mladistvých pachatelů, právě trestně stíhaných žen, zejména žen bez kriminální minulosti.

Očekávané změny se však těžko daly blíže kvantitativně prognózovat. Až zhruba po více než patnácti letech lze provést alespoň povrchní analýzu dopadu společenských proměn po roce 1990 na kriminalitu žen, a to s využitím statistik orgánů činných v trestním řízení, a současně poodkrýt některé příčiny současné kriminality žen a její odlišnosti od kriminality před rokem 1990. A to tím spíše, že období po roce 1990 je charakteristické neustálým nárůstem počtu trestně stíhaných žen a zvyšováním jejich podílu mezi známými pachateli a tím pádem i stálým zvyšováním počtu soudy pravomocně odsouzených žen, v posledních letech i zvyšujícím se počtem žen vězněných.

1.1. Obecně o kriminalitě žen

1.1.1. Ženy trestně stíhané, obžalované a odsouzené

Pro případnou podrobnější analýzu statistických dat o kriminalitě žen doporučujeme využít především údaje Policie ČR, jejíž statistiky jsou (ve vztahu ke kriminalitě žen) ve srovnání se standardními statistikami trestní justice podstatně podrobnější a lze z nich relativně rychle vytvořit i tzv. nestandardní sestavy při řešení dílčích úkolů. Určitým problémem v policejních statistikách je skutečnost, že tyto tzv. nestandardy ke kriminalitě žen lze vytvořit až ze statistik od roku 1994. V základních veřejně dostupných statistických sestavách (výkazech) policie počty žen, stíhaných a vyšetřovaných za trestnou činnost (objasněnou kriminalitu) uvádí až od roku 2003, a to ve stejném členění jako jsou desetiletí zpracovávány údaje o dětech, mladistvých a recidivistech.

Malá pozornost, která je zpracovateli trestních statistik ženám jako pachatelkám trestné činnosti věnována, je zapříčiněna především výraznou převahou mužů mezi pachateli trestné činnosti, menší celkovou škodou způsobenou kriminalitou žen a též s ohledem na malý podíl žen na násilné kriminalitě a závažných formách dalších druhů kriminality. Z pohledu statistik o kriminalitě, zpracovávaných jak MV (konkrétně odborem systémového řízení a informatiky Policejního prezidia ČR), tak i MSp, lze až do roku 1997 na kriminalitu zjednodušeně nahlížet jako na kriminalitu mužů. Teprve v roce 1998 a následujících letech podíl žen mezi stíhanými známými pachateli překročil deset procent.

Kriminalitě žen jako samostatnému fenoménu tak věnuje pozornost především kriminologie, a to proto, že se snaží vysvětlit nepřehlédnutelný a všeobecně známý rozdíl mezi podíly obou pohlaví na trestné činnosti. Tzv. indexy kriminality tento rozdíl ještě prohlubují, protože jsou poměrem počtu trestných činů k počtu obyvatel a jak známo, žen bývá obecně v populaci více než polovina. Kriminologie zpravidla nabízí dvojí možný výklad příčin malého zastoupení žen mezi pachateli. Např. Šmausová (1992): „ Je to buď tím, že se ženy chovají skutečně méně kriminálně, a sice i tehdy, když je nikdo nepozoruje. Nebo je to tím, že se sice potajmu chovají stejně kriminálně jako muži, ale že jsou ze strany

trestněprávních orgánů méně kriminalizovány, a to znamená odhaleny a odsouzeny“¹. Obvyklý závěr kriminologů zní: obě tvrzení jsou do jisté míry pravdivá. Potvrzují to i výsledky našeho stávajícího výzkumu.

Avšak ani kriminologie to s pozorností vůči pachatelkám nepřehání a spíše se věnuje ženám jako obětem trestné činnosti. Empirických studií věnovaných kriminalitě žen je nejen v ČR, ale i ve zbytku světa, velmi málo. Teoretických studií je sice více, zejména v poslední době s ohledem na módnost gender přístupů ve společenských vědách, ale podstatné poznatky o této oblasti zatím nepřinášejí.²

Teorie kriminality žen jsou často propojené se základními kriminologickými školami, směry a typologiemi, jež sice sami o sobě se při vysvětlování příčin a podmínek kriminality rozdílují mezi pohlavími pachatelů nezabývají, ale poskytují dostatek prostoru k rozpracování svých východisek do dalších souvislostí. Klasické rozdělení teorií vysvětlujících kriminalitu žen na dvě skupiny: a) na biologické (resp. genetické, biologicko-psychologické) teorie a b) na sociologické (a sociálně psychologické)³, platí i nyní, ale obsah jednotlivých teorií řazených do jedné či druhé skupiny je více méně stále obměňován. Určitý rozruch v kriminologii způsobily zhruba před dvaceti lety feministické teorie, které se podrobně věnovaly též problematice kriminality žen a jejím odlišnostem od kriminality mužů, ale v konečném výsledku dokázaly jen kritizovat jiné teorie, příp. postoje a postupy společnosti (včetně trestní justice) vůči ženám – pachatelkám a obětem kriminality, ale komplexnější pohled na kriminalitu žen a její příčiny nenabídlý.⁴ Také feministické teorie řešící odlišnost kriminality žen a mužů lze rozdělit do dvou klasických skupin: část teorií vychází z předpokladu, že ženy jsou biologicky (geneticky) determinovány tak, že jsou na rozdíl od mužů méně agresivní, více „dbalé práva“, závislé na vlastních biologických cyklech, prochází jinými biologickými a sociopsychickými obdobími dozrání, jsou méně „skupinové“ apod.; další část teorií lze zařadit do skupiny, v níž je kladen důraz na sociální učení a převládá názor, že ženy procházejí jinou socializací než muži, jsou vychovávány jako méně agresivní,

¹ Šmausová, G. „Trestní právo a kriminalita žen. Právník č. 3-4/1992, s.264-280.

² Velmi podrobně se přístupy a pokusy vysvětlit kriminalitu žen zabývá výše citovaná studie IKSP: Blatníková, Š., Netík, K., Diblíková, S.: „Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti (psychologické a kriminologické aspekty), IKSP, 2007, s. 5-24

³ srov. Čepelák, J.:Kriminologická a penitenciární problematika delikventních žen, Bulletin VÚP č. 4/1978, s.31-46

⁴ srov.. Blatníková, Š., Netík, K., Diblíková, S.:Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti (psychologické a kriminologické aspekty), IKSP, Praha 2007, s. 20-24

více konformní ke společenským normám, společnost jim poskytuje jiné sociální a ekonomické zařazení (Čepelák 1978, Blatníková, Netík 2007).

A tak nakonec statistiky orgánů činných v trestním řízení přes všechnu svoji nedokonalost zůstávají základním zdrojem informací o kriminalitě žen v ČR a jejích proměnách.

Souvislou řadu srovnatelných statistických údajů o podílu žen na kriminalitě v ČR v letech 1971 (od počátku počítačového zpracování statistických dat) bylo možno sestavit jen z údajů justiční statistiky, a to o počtu českými soudy pravomocně odsouzených žen. Do roku 1990 to jsou počty žen odsouzených za trestné činy a přečiny, později jen za trestné činy.

Tab. 1

Odsouzené osoby (ze statistik MSp ČR)

Rok	Odsouzeno osob	z toho žen	Procento
1971	98 856	15 974	16,2
1972	92 857	13 649	14,7
1973	79 172	9 916	12,5
1974	85 209	12 005	14,1
1975	72 770	10 349	14,2
1976	80 947	11 024	13,6
1977	76 135	10 036	13,2
1978	74 186	9 418	12,7
1979	69 484	9 130	13,1
1980	60 861	7 927	13,0
1981	71 699	10 175	14,2
1982	76 389	11 022	14,4
1983	80 031	11 018	13,8
1984	83 804	12 131	14,5
1985	67 899	9 723	14,3
1986	77 837	11 049	14,2
1987	78 859	11 654	14,8
1988	69 012	10 073	14,6
1989	57 743	8 026	13,9
1990	18 871	1 866	9,9
1991	27 964	2 541	9,1
1992	31 032	2 810	9,1
1993	35 157	3 085	8,8
1994	51 931	4 445	8,6
1995	54 957	4 588	8,3
1996	57 974	5 245	9,0
1997	59 777	5 416	9,1
1998	54 083	4 696	8,7
1999	62 594	6 226	9,9
2000	63 211	6 961	11,0
2001	60 182	6 792	11,3
2002	65 098	7 812	12,0
2003	66 131	8 100	12,2
2004	68 443	8 229	12,0
2005	67 561	8 937	13,2
2006	69 445	9 938	14,3
2007	75 728	9 392	12,4

Z tabulky je zjevné, že obrovský rozkmit v počtu odsouzených osob a zvláště žen v jednotlivých letech by bylo pro seriózní interpretaci nutno podrobněji analyzovat s přihlédnutím k dobovým změnám v trestní legislativě, uskutečněným amnestiím,

konfrontovat se společenskými problémy, v tu dobu se vyskytujícími, či s problémy v soudnictví atd. Při letném nahlédnutí tyto údaje mají jen malou vypovídací hodnotu.

Když vezmeme v úvahu, že počet obyvatel v ČR nedoznává podstatných změn, tak lze tabulkou dokladovat jen to, že počty odsouzených žen jsou velmi závislé na vnějších vlivech a změnách ve společnosti včetně změn v trestním soudnictví, a to více než na počtu žen, které se opravdu v tom kterém roce dopustily kriminálního jednání. Nahrává to mj. i názorům, že vůči pachatelkám je orgány činnými v trestním řízení zvýšeně uplatňována protektivita. Dalším nepopíratelným zjištěním je to, že oproti letům do roku 1990 došlo v následující době k radikálnímu poklesu počtu odsouzených žen. Rok 1990 je atypický. Počet v tom roce odsouzených žen (1 866 osob) představuje zhruba čtvrtinu roku předchozího. V letech 1991-1997 se počet odsouzených žen již stále jen zvyšuje, a to až do doby amnestie v roce 1998, kdy mírně poklesl, a od roku 1999 tento růst pokračuje až do současnosti. Hodnoty doby tzv. předtotalitní však dosud nedosahoval, až **v roce 2006 bylo odsouzeno již 9 938 žen. To je počet, který se již k počtům žen odsouzeným v období let před rokem 1990 dá přirovnat.** V době před rokem 1990 bylo odsouzeno méně žen jen v roce 1980, a to 7 927. Jinak počet žen každoročně odsouzených před rokem 1990 neklesl pod 9 tisíc.

První rok, kdy došlo k relativní stagnaci počtu odsouzených žen, byl rok minulý - 2007. V tomtéž roce se i snížilo procento žen mezi odsouzenými osobami. (Bylo to způsobeno větším počtem osob odsouzených za trestné činy v dopravě, jichž se dopouštějí častěji muži.)

Jen jako zajímavost uvádím některé údaje z knihy JUDr. Josefa Švejnohy „Kriminální psychologie“ (druhé vydání z roku 1930)⁵. V ní jsou uvedeny justiční statistiky z let 1896-1900, z nichž vyplývá, že zastoupení žen mezi pachateli bylo v Rakousku té doby výrazně vyšší než v současnosti u nás. Např. ve věkovém pásmu 14-16 let na 100 mužů tehdy připadalo 20 žen, v roce 2007 na 100 odsouzených mladistvých mužů připadalo 7 odsouzených mladistvých žen.

Také v nové Československé republice došlo k výraznému zvýšení podílu žen na kriminalitě. Např. v roce 1919 bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku úhrnem odsouzeno 20

⁵ Švejnoha, J.: Kriminální psychologie. Stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty. Nákladem redakce administrace časopisu „Československý detektiv“, druhé vydání, Praha 1930

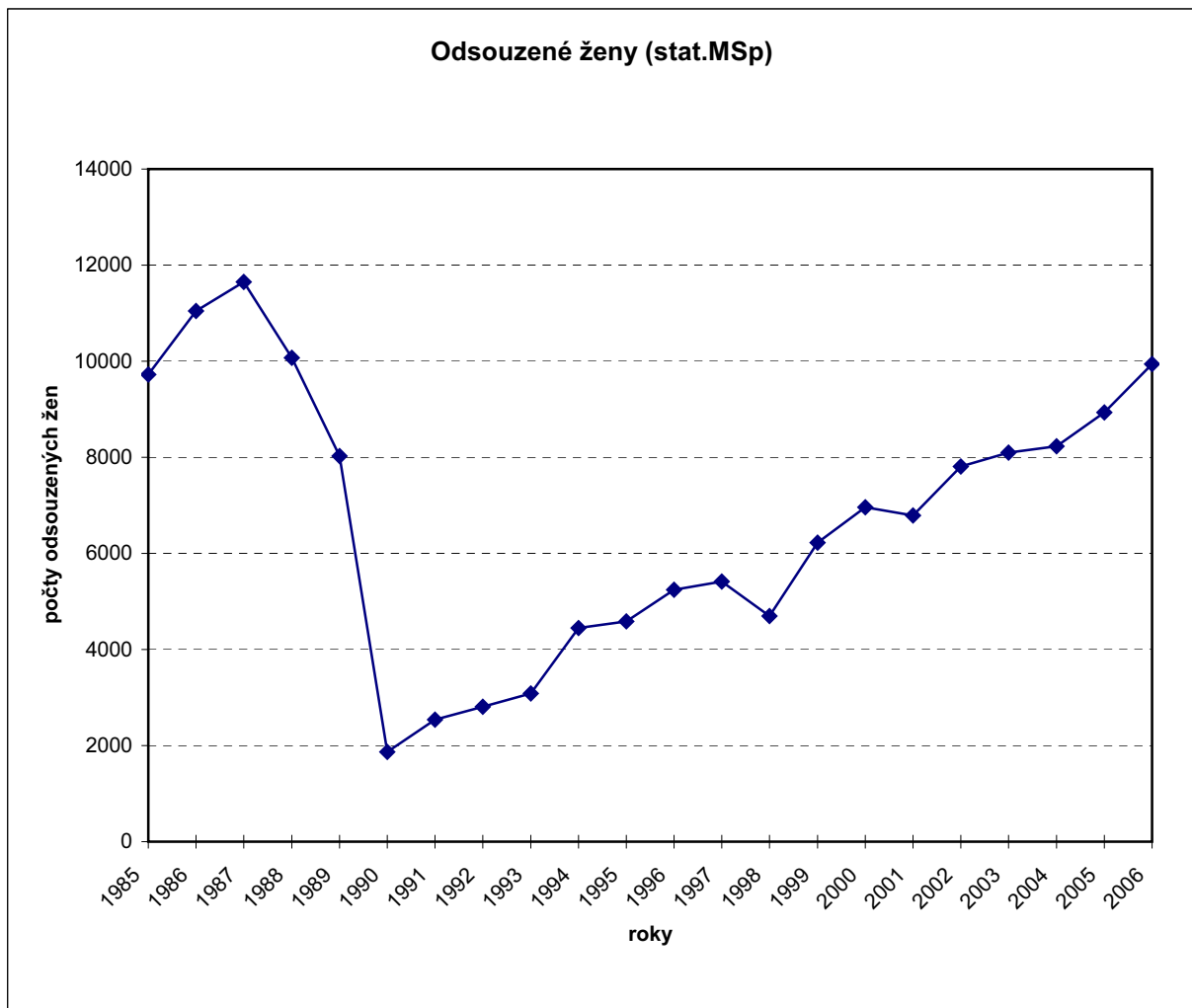
815 osob, z toho 6 282 žen (to představuje cca 30 % z celku), v roce 1920 to bylo při celkovém nárůstu počtu odsouzených osob - 26 %, v roce 1921 při dalším nárůstu - 24 % a v roce 1922, při výrazném poklesu počtu odsouzených osob ve srovnání s rokem 1921 (zhruba na úroveň roku 1919), - 22 %.⁶ Švejnoha jako vysvětlení uvádí, že to byl v podstatě důsledek emancipace žen v době I. Světové války a po ní - „válka postavila ženu doprostřed života a shonu po živobyti“ (s. 73). „Výhradnost a zajištěnost jejího postavení společenského a hospodářského padla...Tím padá však názor, jakoby žena byla méně schopna zločinu“. Na s. 77 uvádí: „Přebytek žen jest velmi významný po stránce hospodářské a má katastrofální důsledky sociální a kriminálně sociální.“

Takže těch dnešních 12 – 14 % odsouzených žen ze všech odsouzených osob, staví české ženy 21. století do vcelku lichotivého světla, a to jak z pohledu historického, tak i mezinárodního.⁷

⁶ Zdroj údajů: Trestní statistika z Čech, Moravy a Slezska v letech 1919 – 1922, Státní úřad statistický, Melantrich, Praha 1925, s. 8, tab. 1 Přehled osob souzených sborovými soudy v letech 1919-1922 podle obvodů vrchních zemských soudů.

⁷ Zahraniční prameny uvádějí nejčastěji poměr pachatelek k pachatelům v hodnotách od 1:4 až do 1:15 (tj. ženy představují cca 6 až 20-25 % ze všech známých pachatelů). Např. v SRN v roce 2006 činil podíl žen mezi všemi pachateli 24,1 %.

Graf 1

Při zběžném pohledu na vývoj kriminality žen se před námi objeví následující obraz:

Kriminalita žen od roku 1990 permanentně stoupá, stoupají počty žen trestně stíhaných, obžalovaných, odsouzených, vězňených. Při pohledu na grafy znázorňující vývoj kriminality žen podle jednotlivých částí tvořících její strukturu vidíme, že od roku 2001 dochází k radikálním změnám u majetkové a hospodářské kriminality: majetková začíná klesat a hospodářská stoupat. Násilná zůstává zhruba ve stejné úrovni. Z pohledu laika tak od roku 2001 ženy méně kradou a spíše páchají více kvalifikovanou finanční kriminalitu, např. podvody a zpronevěry. Bohužel je to obraz zcela klamný. Při analýze trestné činnosti žen podle jednotlivých skutkových podstat trestných činů jimi páchaných zjistíme, že tento klamný dojem byl vyvolán neúmyslně, a to zařazením v policejní takticko-statistické klasifikaci trestných činů (dále též TSK) úvěrového a pojistného podvodu a neoprávněného

držení platební karty do hospodářské trestné činnosti. Pod pojmem úvěrový podvod si běžný český občan představí podvodníka, který koupí za pakatel zámek, pak si za úplatu koupí u znalce (odhadce) potvrzení, že zámek má hodnotu několika milionů a na toto potvrzení a v něm uvedenou částku si vezme u banky úvěr, ten „vytuneluje“ a zmizí s milióny v cizině. A v takovém případě je správné, že konečně úvěrové podvody jsou stíhány a jejich pachatelé jsou souzeni a vězněni. Takové případy opravdu existují, ale jsou velmi vzácnou výjimkou mezi trestně stíhanými úvěrovými podvody.

Klasický úvěrový podvod páchaný ženami v posledních cca 5 letech má následující podobu. Žena, často samoživitelka z nižších sociálních vrstev, si pod tlakem reklamy nebo rodinných příslušníků vezme úvěr na nákup zboží : bílého, elektroniky, vybavení pro děti s představou, že to bez větší oběti splatí : tak to přece slibují úvěr poskytující firmy. K tomu, aby vyhověla požadavkům na poskytnutí úvěru si pomůže i tím, že zatají již splácený jiný úvěr, půjčku, příp. si zajistí potvrzení o jiné výši příjmů, než ve skutečnosti má atd. Vždyť tyto údaje se beztrestně falšují již několik desetiletí – pro získání půjčky, hypotéky, zvýšení vymáhaných alimentů apod. Málokterá studuje předloženou smlouvu a výpočet úroků a poplatků za splácenou dobu je nad její počtářské schopnosti a skutečnost, že úroky a případné pokuty (penále) za vynechání splátky někdy představují 60 až 70 % z celkové částky úvěru ročně nechápe. A málokterý pracovník úvěr sjednávající upozorní na případné negativní následky. „Ale znáte to...“. Nečekaných výdajů je vždy mnoho: jsou vánoce, oslavy, úmrtí, narození, nemoc v rodině, nezaměstnanost apod., a to jsou všechno výdaje upřednostněné před splácením úvěru za nákup zboží. Společnosti podnikající v oblasti úvěrů určitou dobu úvěry neomezují – zisk je silné lákadlo a odrazovat zákazníky příliš brzo se nevyplácí, také evidence neplatičů nejsou zpočátku navzájem konfrontovány a jsou v širším rozsahu mimo určitou společnost nedostupné.

Relativně snadný způsob získání úvěru dokonce vzbudí zájem „profesionálních podvodníků“, kteří neváhají a najímají „bílý koně“ mezi nezaměstnanými, bezdomovci, někdy i nemajetnými – muži i ženami.⁸ Nabídnou takové osobě finanční pomoc v řádu několika tisíc korun a vybaví ji falešným potvrzením o výši příjmů v nějaké firmě a nechají ji podepsat smlouvu o úvěru, přičemž úvěr zkasírují sami a o jeho umořování ani osud „bílého koně“ se

⁸ srov. Stolín, V.: Analýza vztahu mezi kriminalitou a nezaměstnaností, DP, Česká zemědělská univerzita v Praze, fakulta provozně ekonomická, 2007, s. 60

více nezajímají. A pro ženy je tak lákavé získat několik tisíc „za nic“. O budoucnosti neuvažují, úroky je nezajímají a neumějí je spočítat, a proč jim byly tyto peníze vyplaceny, se blíže nezajímají, a když ano, tak jejich postoj lze vyjádřit slovy: „však ono to nějak dopadne“.

Až v roce 2005 je první boom trestních oznámení na neplaticí dlužníky – je nerozumné nechat zákazníky v domnění, že si lze beztrestně přilepšovat na úkor půjčujících společností. V tomto roce je podán rekordní počet trestních oznámení proti neplatičům i neplatičkám o spáchání trestného činu úvěrového podvodu. Značnou část trestně stíhaných sice tvoří muži - v roce 2006 cca 8 600 osob. Ale radikální zvýšení počtu stíhaných pachatelů se týká i žen.

Pro doplnění obecné představy o celkovém počtu neplaticích dlužníků uvádíme: V roce 2006 bylo soudem nařízeno více než 300 000 exekucí. Nárůst počtu nově nařízených exekucí byl rekordní právě v roce 2005 o 74 % oproti roku 2004 (v roce 2005 bylo nařízeno soudy celkem 270 844 exekucí), což svědčí o rekordní zadluženosti českých domácností. Svých peněz se soudně domáhaly především zdravotní pojišťovny, dopravní podniky, distributoři energií či telekomunikační operátoři.

Podle viceguvernéra ČNB⁹ dluží lidé nebankovním firmám, jako jsou leasingové a splátkové firmy a společnosti půjčující hotové peníze, přibližně 60 miliard korun. Část české společnosti se tak dostává do dluhové pasti. Problémem jsou nejen vysoké úrokové sazby, ale i obrovská penále, jenž tyto společnosti žádají po lidech, kteří přestanou platit.

Úvěrový podvod u policie je vykazován v části evidované hospodářské kriminality. Zařazení úvěrového podvodu (v trestním zákone uvedeného v hlavě deváté Trestné činy proti majetku) policií mezi hospodářské trestné činy (v souladu s vlastním klasifikačním systémem, který se od rozdělení v trestním zákoně značně liší), protože úvěrový podvod to není krádež ani vloupání, vede i v tomto případě ke zkomplikování pohledu na obsah hospodářské kriminality a její pachatele. Zvýšený počet hospodářských trestných činů, jehož pachatelkami jsou ženy (pochopitelně že mezi nimi převládají prvopachatelky), nelze tak vysvětlit zvýšením ženské rafinovanosti při páčání úmyslné majetkové a hospodářské

⁹ srov. Piskáček, V.: Začíná boj s extrémními úroky, hn.ihnec.cz z 21.6.2007

trestné činnosti proti právním osobám, ale spíše lidskou hloupostí a nereálným přístupem k vlastním finančním možnostem při braní si rizikových půjček a mezerami v právním vědomí, ale i značnou naivitou v přístupu ke společnostem poskytujícím především spotřebitelské úvěry a důvěřivostí vůči reklamě. Také od ostatních pachatelek hospodářské trestné činnosti, ale i majetkové trestné činnosti, se neplatičky úvěrů dosti podstatně liší – především neúmyslným jednáním, způsobem provedení, doznáním k činu, přiznáním své viny apod.

V roce 2006 pak pokračuje nárůst stíhaných žen i ve statistice justice – je to dohra roku předchozího. Roste počet žen odsouzených – jsou to dost jednoduché kauzy. Policie má všechny případy ihned objasněny: oznámena jsou vždy všechna osobní data pachatelky, včetně čísla OP. Pachatelka je zpravidla lehce dosažitelná na adrese svého trvalého bydliště, nezapírá, jen se vymlouvá. Všechny orgány činné v trestním řízení vykazují zvýšené počty obviněných pachatelů objasněné kriminality, v případě policie dokonce hospodářské, na kterou jsou vytvořeny speciální skupiny a jejíž objasněnost je hodnocena výše než objasněnost např. pouliční kriminality.

V roce 2006 v policejní statistice dochází k mírnému poklesu u hospodářské kriminality žen, avšak u úvěrového podvodu je pokles stíhaných žen téměř nezatelný. Větší pokles byl zaznamenán v počtu pachatelek úvěrového podvodu až v roce 2007.

To, co jsme zde barvitě popsali budeme dále dokladovat statistickými údaji.

V roce **2005** bylo za **úvěrový podvod** stíháno Policií ČR celkem 12 658 známých pachatelů z toho **4 785 žen**, což představovalo 60 % ze všech žen stíhaných za hospodářskou kriminalitu a **28 % ze všech v tom roce stíhaných žen**.

V roce **2006** to bylo celkem 13 355 pachatelů, z toho **4 777 žen**, což představovalo dokonce 65 % ze všech žen stíhaných za hospodářskou kriminalitu a **29 % ze všech v roce 2006 stíhaných žen**. Pokud jde o ostatní trestné činy hospodářské kriminality, tak ženy byly dále stíhány za: podvod (879 žen), zpronevěru (522 žen), neoprávněné držení platební karty (296 žen) a podvody proti soc.zabezpečení a nemocenskému pojištění (256 žen).

V roce **2007** byl za úvěrový podvod stíhán celkem stejný počet pachatelů jako v roce 2005 – 12 295 pachatelů (o cca 1 tis. méně než v roce 2006), z toho **3 839 žen**, což představovalo 61 % ze všech žen stíhaných za hospodářskou kriminalitu a **23 % ze všech v roce 2007 stíhaných žen**.

U dalších hospodářských trestných činů je zastoupení žen zanedbatelné – maximálně dvouciferné. Pokud jde o neoprávněné držení platební karty, tak jen pro vysvětlení – pachatelkou tohoto trestného činu se stává automaticky každá kapesní zlodějka, která ukradne peněženku, v níž se nachází platební karta. Tj. mimo krádeže prosté se dopouští automaticky hospodářské trestné činnosti. A stejně tak rafinovanost nelze hledat ani u většiny žen, spáchavších podvody proti sociálnímu zabezpečení a nemocenskému pojištění.

Od roku 1990 **roste též podíl žen** mezi soudy pravomocně odsouzenými osobami. Dochází ke zvyšování podílu žen mezi všemi odsouzenými, a to z cca 9 % z počátku let devadesátých na 13,2 % v roce 2005 a 14,3 % v roce 2006. V roce 2007 dochází k již zmiňovanému poklesu na 12,4 %.

Z justiční statistiky lze ještě zjistit, že trestný čin, za který byly **ženy nejčastěji odsouzeny**, je od roku 1999 **trestný čin podvodu** (§ 250 tr.zák.). Poprvé tak v době doložitelné současným systémem resortních statistik, podvod, sice vždy frekventovaný u kriminality žen, zaujal první příčku v pořadí počtu za tento trestný čin odsouzených žen. Trestný čin krádeže tak byl odsunut na druhou pozici. V roce 2006 bylo 1 009 žen odsouzeno za **podvod** podle § 250 tr.zák. + 46 žen bylo odsouzeno za pojistný podvod (§ 250a tr.zák.) + **neuvěřitelných 3 241 žen bylo odsouzeno za úvěrový podvod** (§ 250b tr.zák.). **Za trestný čin krádeže (§ 247 tr.zák.) bylo odsouzeno „jen“ 1 630 žen.** Za zpronevěru v tomtéž roce (§ 248 tr.zák.) bylo odsouzeno 364 žen a za zanedbání povinné výživy (§ 213 tr.zák.) cca 600 žen. Dále za maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171 tr.zák.) cca 300 žen, drogové delikty cca 400 žen, za výtržnictví (§ 202) – 162 žen, **ohrožení mravní výchovy mládeže (§ 217 tr.zák.) – cca 300 žen.** Pokud jde o **závažné násilné trestné činy**, tak za **vraždu bylo v roce 2006 odsouzeno 17 žen, loupeže 117 žen a úmyslné ublížení na zdraví 160 žen.**

V roce 2007 bylo 817 žen odsouzeno za **podvod** podle § 250 tr.zák. + 39 žen bylo odsouzeno za pojistný podvod (§ 250a tr.zák.) + **2 361 žen bylo odsouzeno za úvěrový podvod** (§ 250b tr.zák.). **Za trestný čin krádeže (§ 247 tr.zák.) bylo odsouzeno 1 642 žen.** Za zpronevěru v tomtéž roce (§ 248 tr.zák.) bylo odsouzeno 406 žen a za zanedbání povinné výživy (§ 213 tr.zák.) cca 500 žen. Dále za maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 171 tr.zák.) cca 300 žen, drogové delikty cca 200 žen, za výtržnictví (§ 202) – 131 žena, ohrožení mravní výchovy mládeže (§ 217 tr.zák.) – cca 300 žen. Pokud jde o **závažné násilné trestné činy**, tak zde počty žen zůstávají relativně nízké – **za vraždu bylo v roce 2007 odsouzeno 18 žen, loupeže 76 žen a úmyslné ublížení na zdraví 150 žen.**

Dle našeho názoru lze tato čísla zhruba interpretovat i tak, že orgány činné v trestním řízení se soustředily na zpřísnění přístupu k tzv. ekonomické kriminalitě a zvolnily v postihu méně závažné (z pohledu současné společnosti) majetkové kriminality, konkrétně krádeží. Svoji roli hraje též klesající objasněnost trestné činnosti policií, přičemž klesá především objasněnost majetkové kriminality, právě především krádeží. Také neohlašování trestné činnosti poškozenými u krádeží – kapesních i v bytech, ale i podvodů, zanedbání povinné výživy aj. trestných činů páchaných velmi často ženami, značně snižuje vypovídací hodnotu statistik o kriminalitě žen.

Neobjasněná a tzv. latentní kriminalita je tak, alespoň dle našeho mínění, více problémem u žen než u mužů, ale jen v oblasti drobných krádeží a podvodů, podílnictví, trestné činnosti v rodině: včetně vydírání, psychického teroru, násilného jednání vůči dětem, ale i manželovi, prarodičům, navádění jiných k trestné činnosti. A to mezi kriminalitu neřadíme, a proto ani netrestáme aktivity žen, které způsobují morální škody ve vědomí jejich vlastních dětí a blízkých osob, jimi uskutečňovanou asociální výchovu a morální podporu zločineckých aktivit jiných apod.

Tab. 2

Podíl policíí stíhaných žen na počtu všech stíhaných pachatelů v ČR
(s využitím statistik Policie ČR zpracovala Marešová)

Rok	Stíhané osoby	z toho ženy	Procento
1992	92 589	5 409	5,84
1993	106 874	8 837	8,27
1994	103 094	8 125	7,88
1995	114 791	9 838	8,57
1996	118 456	10 976	9,26
1997	118 395	11 398	9,63
1998	129 271	13 662	10,57
1999	127 887	14 298	11,18
2000	130 234	15 483	11,88
2001	127 858	15 715	12,29
2002	123 964	15 392	12,42
2003	121 393	14 577	12,01
2004	121 531	15 071	12,4
2005	121 511	17 237	14,19
2006	122 753	16 708	13,61
2007	127 718	16 406	12,84

Tabulka zpracovaná ze statistik policie se nevyznačuje tak radikálními výkyvy v počtech trestně stíhaných žen, jako tabulka o počtech žen pravomocně odsouzených, a ukazuje více méně pozvolný nárůst počtu policíí evidovaných pachatelek a postupné zvyšování jejich podílu mezi všemi evidovanými pachateli. Značný pokles stíhaných žen z počátku devadesátých let byl způsoben (kromě amnestie) především dekriminalizací trestného činu příživnictví a častým nestíháním trestného činu zanedbání povinné výživy.

Dle policejní statistiky z roku 2007 jsou ženy, obdobně jako podle údajů justiční statistiky, nejčastěji stíhány za tzv. hospodářskou (někdy též již nazývanou ekonomickou) kriminalitu - celkem cca 6 309 žen v roce 2007, většina za již zmiňované podvody, následuje stíhání za tzv. krádež prostou (což zhruba znamená, že je to krádež nespáchaná vloupáním). V roce 2007 bylo za krádež prostou stíháno 2 773 žen (z toho **za krádež kapesní necelých 300 žen!**¹⁰, obdobně za krádeže v bytech - necelých 300 žen). Podíl žen mezi pachateli násilné kriminality v roce 2007 dle policejních statistik činil cca 9 %, ovšem mezi pachateli vražd 15 % (jen pro zajímavost v USA v roce předchozím též 15 %.), mezi pachateli loupeží a úmyslných ublížení na zdraví pak necelých 7 %. Pokud budeme aplikovat na ČR zkušenosti

¹⁰ Odhaduji (Marešová), že podobný počet žen každodenně jen v Praze se dopustí krádeže (nevidovaných skutků).

z ciziny, lze očekávat u násilné kriminality v dohledné době postupné zvyšování podílu žen mezi pachateli. Náznaky, že k tomu dochází, již nyní existují. Týká se to především trestného činu loupeže (§ 234 tr.zák.), jehož pachatelkami jsou stále častěji dívky a mladé ženy.

1.1.2. Vězněné ženy

Pokud jde o **uvězněné ženy**, tak i zde dochází k postupnému navyšování jejich stavu. Počet vězněných žen je tak v souladu jednak se zvyšováním počtu trestně stíhaných a pravomocně odsouzených žen, jednak se zvyšováním závažnosti jimi páchané trestné činnosti - podvody jsou „oceňovány“ zpravidla přísnějšími trestními sankcemi než krádeže. K 31.12.1992 bylo např. celkem vězněno 268 odsouzených žen (převážně ve Věznici Pardubice) a 215 obviněných žen. K 31.12.2005 to bylo již 741 vězněných odsouzených žen a 163 vězněných obviněných žen. **(K 31.12.2007 bylo vězněno 855 odsouzených a 144 obviněných žen.)** Odsouzené ženy jsou vězněny především ve **Věznici Světlá nad Sázavou** (cca dvě třetiny všech odsouzených žen), cca třetina ve Věznici v **Opavě**. Zbytek v Ruzyni - Řepích. Největší počet obviněných žen se nachází ve Vazební věznici **Praha-Ruzyně**, následuje Vazební věznice v **Brně**.

V roce 1992 byly nejčastěji vězněny zlodějky (ženy odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za krádeže) - cca třetina ze všech vězněných žen. Značná část vězněných žen byla odsouzena za trestné činy zanedbání povinné výživy a loupeže. 36 žen bylo vězněno za vraždu. Za podvod bylo vězněno 26 žen.

V roce 2005¹¹ byly ženy též nejčastěji vězněny za krádeže - cca 50 % ze všech odsouzených žen vězněných k 31.12.2005 (tj. z 741 ženy), následovaly však **trestné činy podvodu - více než 25 % žen. Za vraždu bylo vězněno 107 žen (14 % ze všech vězněných žen)**. Za loupež bylo vězněno 92 žen, včetně 2 mladistvých. Z vězněných žen bylo odsouzeno 32 žen za ohrožení mravní výchovy mládeže, 29 za úmyslné ublížení na zdraví, za zanedbání povinné výživy (obvykle v souběhu s jiným trestným činem) celkem 69 žen.

¹¹ Zdroj dat: Ročenka vězeňské služby České republiky 2005, vydávaná Vězeňskou službou ČR, generálním ředitelstvím, odborem správním, v Praze, v březnu 2006, v dalších ročenkách vydávaných jen v elektronické podobě již srovnatelné údaje o trestné činnosti vězněných žen chybí.

Pokud jde o věkové složení, tak:

- Mezi **obviněnými vězněnými ženami** převažovaly ženy ve věku od 21 do 50 let – představovaly 70 %, **nejvíce žen bylo ve věkové skupině 30 až 40 let.**
- Mezi **odsouzenými vězněnými ženami** též převažovaly ženy ve věku 21 až 50 let – představovaly dokonce 87 %, **nejvíce žen bylo ve věkové skupině 30 až 40 let.**
-

Podle délek ženám uložených trestů nepodmíněného odnětí svobody u žen vězněných v roce 2005 **převládaly tresty do 1 roku** – takové tresty byly uloženy 44 % z nich.

Z žen vězněných k 31.12.2007 (tj. 999 žen) bylo 144 obviněných – tj. cca 14 %. Z toho více než třetina byla ve věku do 30 let včetně 1 mladistvé.

Ostatní ženy byly odsouzené – tj. 855 žen. Z toho cca 60 % vykonávalo trest ve Věznici Světlá nad Sázavou, 26 % v Opavě, ostatní v Ruzyni a několik v dalších vazebních věznicích: Brně, Hradci Králové, Liberci, Plzni aj.

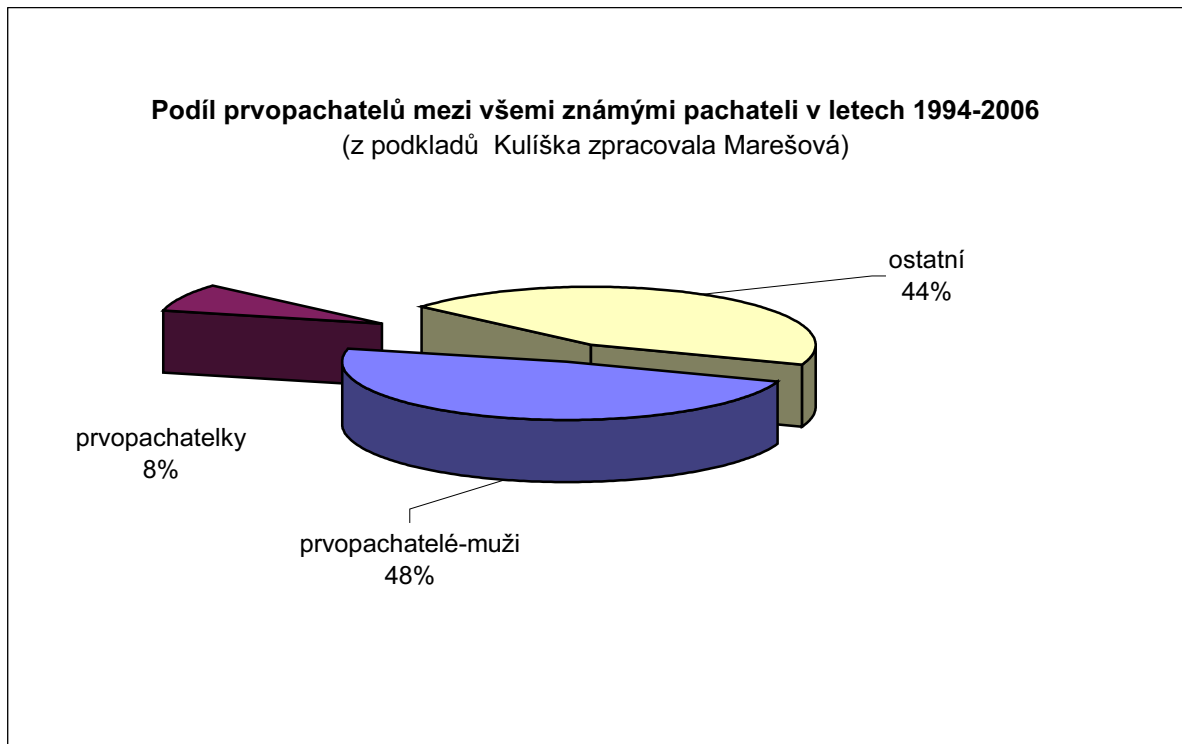
1.2. Souhrn současných poznatků o prvopachatelích a prvovězněných osobách (mužích a ženách dohromady i o ženách zvlášť)

Jak již bylo uvedeno, problematice pachatelů, kteří se poprvé dopustili kriminálního skutku, jako speciální skupině není věnována pozornost. Ani české, ani zahraniční základní kriminologické publikace pojem prvopachatelé neuvádějí. Pokud osobám pachatelů, kteří se poprvé dopustili trestného činu věnují pozornost, tak jen v souvislosti s hledáním obecných příčin kriminality, kriminogenních faktorů, které ovlivňují vznik kriminálního jednání, nebo při určování motivace pachatele zločinu apod., případně při hledání účinných preventivních aktivit proti kriminalitě jako negativnímu společenskému jevu. Přitom při pohledu na následující graf, který znázorňuje podíl prvopachatelů mezi všemi Policií ČR stíhanými osobami (tzv. známými pachateli) za celé období let 1994 až 2006¹², je zjevné, že

¹² Značná část statistických dat uvedených ve studii končí rokem 2006. Jednak proto, že příprava studie k tisku se o jeden rok zpozdila, jednak proto, že anonymizací údajů v policejních statistikách nelze již obdobnou statistickou analýzu za rok 2007 provést. Data ze standardizovaných sestav zahrnují i údaje z roku 2007.

prvopachatelé tvoří výraznou převahu nad ostatními, opakovaně policií evidovanými, pachateli trestné činnosti.

Graf 2

V období 1994 – 2006 bylo policií evidováno celkem 132 820 žen, které lze označit jako prvopachatelky, tj. cca 133 tis. známých pachatelek trestné činnosti zapsaných v uvedeném období poprvé do statistické evidence policie. Z toho 125 460 žen mělo občanství ČR. V tabulce jsou uvedeny druhy trestných činů, za které byly tyto ženy ve vyznačeném období stíhány, a počty a procenta žen stíhaných za jednotlivé druhy trestné činnosti.

Tab. 3

Druh trestných činů	Počty stíhaných žen- prvopachatelek*	Procenta z celkového počtu prvopachatelek
Násilná trestná činnost – celkem	15 830	11,9
Z toho: vraždy	349	
Mravnostní trestná činnost – celkem	927	0,7
Majetková trestná činnost** - celkem	36 760	27,7
Z toho: krádeže prosté	21 487	16,2
krádeže vloupáním	5 687	4,3
Hospodářská tr. činnost**	48 052	36,2
Ostatní	11 844	8,9
Zbývající	19 407	14,6
Celkem	132 820	100

* včetně dětí a mladistvých žen

** v rozdělení Policie ČR podle takticko-statistické klasifikace (TSK), nikoliv podle hlav trestního zákona

Poznámky:

- **ostatní kriminalita** zahrnuje především trestné činy – maření výkonu úředního rozhodnutí, ohrožení mravní výchovy mládeže, drogové delikty, výtržnictví, podílňictví,
- **zbývající** kriminalita zahrnuje především trestné činy - dopravní nehody silniční z nedbalosti, zanedbání povinné výživy, ohrožení pod vlivem návykové látky, opilství a ublížení na zdraví z nedbalosti.

Pokud jde o počty prvovězněných žen, tak je lze zjistit z následující tabulky ukazující složení žen ve věznicích ČR v letech 2004 a 2005, a to podle počtu uvěznění. Za rok 2006 nebylo vězeňskou statistikou složení žen podle počtu předchozích odsouzení, opakování nepodmíněného trestu odnětí svobody, vůbec zpracováno. Souvisí to se změnou obsahu statistických sestav Vězeňské služby ČR a způsobů jejich zpracování v resortu MSp.

Tab. 4

Složení odsouzených žen podle počtu předchozích odsouzení

	Stav k 31.12.2004		Stav k 31.12.2005	
	Ženy	%	Ženy	%
<i>nebyla odsouzena</i>	<i>170</i>	<i>26,7</i>	<i>198</i>	<i>26,7</i>
1x odsouzena bez VTOS	98	15,4	96	13,0
2x odsouzena bez VTOS	40	6,3	51	6,9
3x odsouzena bez VTOS	95	14,9	123	16,6
byla ve VTOS 1x	97	15,2	120	16,2
byla ve VTOS 2x	47	7,4	41	5,5
byla ve VTOS 3x	36	5,65	48	6,5
byla ve VTOS 4x	15	2,35	19	2,6
byla ve VTOS 5x	18	2,8	18	2,4
byla ve VTOS více než 5x	21	3,3	27	3,6
Celkem	637	100	741	100

V obou letech cca **63 % vězňených žen bylo vězněno poprvé**, z toho však značná část již byla dříve odsouzena, avšak k jinému než nepodmíněnému trestu odnětí svobody. **Poprvé vězňených , dříve neodsouzených žen bylo** z celkového stavu všech vězňených žen jen **cca 27 %**. Lze předpokládat, že **údaje (zejména procenta) za léta 2006 a 2007 se nebudou od těch uvedených v tabulce příliš lišit.**

Souhrn: Získanými statistickými údaji lze podpořit názor, že **prvopachatelky tvoří relativně malý podíl mezi policií trestně stíhanými osobami**. Nejčastěji jsou tyto ženy stíhány z pohledu policejní takticko-statistické klasifikace za hospodářskou trestnou činnost a následně majetkovou trestnou činnost. Z pohledu členění trestných činů podle hlav trestního zákona jsou stíhány především za majetkovou trestnou činnost a následně za hospodářskou a násilnou trestnou činnost.

Ve skladbě vězňených žen v českých věznicích výrazně převažují ženy poprvé vězněné. Opakovaně vězněné ženy tvoří (alespoň v letech 2004 a 2005 tvořily) necelých 40 % ze všech vězňených žen. **Mezi provězněnými ženami pak největší skupinu představují ženy poprvé odsouzené.**

1.3. Souhrn a závěry z výzkumu prvopachatelů a prvovězňených mužů¹³

Zpracování výsledků z první etapy výzkumu zaměřené na problematiku prvopachatelů a prvovězňených mužů bylo vedeno mj. snahou popsat tyto kategorie pachatelů trestných činů alespoň formou sondy do problematiky s následným využitím poznatků pro založení dalších výzkumů, rozsáhlejších co do šíře i co do hloubky zpracovávaného tématu, rozsáhlejších a pronikavějších jak v části analýzy souvisejících teoretických východisek, tak i empirických zjištění.

Tato naše studie měla v konečné podobě sice trochu nesourodou podobu - byla složená ze tří zcela samostatně zpracovávaných částí doplněná o úvodní část, souhrn a závěr ze všech částí, ale nakonec vzhledem k podmínkám výzkumu a jeho zpracování se tento přístup ukázal jako optimální. Výsledky jednotlivých samostatných částí sondy se však nikde nedostaly do vzájemného rozporu, naopak, s ohledem na fakt, že byly na sobě značně nezávislé svým pojetím i průběhem řešení zadaných úkolů, je pozoruhodné, jak jejich výsledky nakonec souzněly.

Totéž se opakovalo i v případě sběru, zpracování, vyhodnocení a interpretace zjištěných poznatků v druhé etapě výzkumu – tj. při zpracování problematiky prvopachatele a prvovězňených žen.

Dále uvádíme zkrácené závěry z výzkumu prvovězňených mužů, protože v dalších částech naší studie o ženách se budeme na tyto závěry často odvolávat.

První část výzkumné sondy obsahovala výsledky šetření provedeného mezi 90 mladistvými prvopachateli (z toho u 13 dívek) a mladistvými prvovězňenými muži.

Závěr z této části zněl: U větší části mladistvých delikventů, především vězňených, byl dosavadní život před uvězněním značně problematický. Ještě před spácháním trestného činu za který byli odsouzeni se vyznačovali méně závažným sociálně problémovým chováním. Téměř polovina již před 15. rokem. Pokud se již v té době dopustili trestného činu - nebyli za

¹³ Marešová, A., Kotulan, P., Martinková, M.: Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězňených, Studie IKSP, Praha 2004, ISBN 80-73389-034-X, 183 s.

nej stíhání - pokračovali v trestné činnosti i ve věku mladistvém. Někteří mladiství z našeho vzorku se však dostali do rozporu s trestním zákonem, aniž by předtím vykazovali znaky sociálně patologického chování. Takovou náhlou změnou chování se však vyznačovali mladiství ze skupiny prvně trestně stíhaných, nikoliv ze skupiny prvně vězněných.

Zhruba čtvrtina mladistvých respondentů pobývala ve výchovných zařízeních, někteří byli projednáváni podle zákona o rodině. Mladiství ze skupiny prvotrestaných častěji než ze skupiny prvovězněných pocházeli z rodin vnějšně, i podle jejich pocitů, bezproblémových. Z nefunkčních rodin byla větší část pachatelů nejzávažnějších trestných činů - vražd a loupeží. Téměř polovina respondentů měla zkušenosti se zneužíváním drog a alkoholu. Ve srovnání s mladistvými z poslední etapy výzkumu bylo mezi nimi více abusorů alkoholu. Avšak převažující životní styl mladistvých z obou částí sondy byl totožný: užívání drog, alkoholu, kouření a v mezích shánění prostředků na tyto nákladné závislosti, často právě trestnou činností.

Prvověznění pobýtem ve vězení získali bez výjimek šanci získat pracovní kvalifikaci - před uvězněním ji mělo ukončenou jen několik z nich.

Do této, jako jediné části, sondy byly zahrnuty i ženy - mladistvé ženy. Jedním z výsledků sondy pak bylo zjištění, že obdobně jako chlapci se značná část z nich vyznačovala sociálně problémovým chováním již v dětství, i když ojediněle, ale byly stíhány i za takovou trestnou činnost, která bývala spíše doménou jen mužů: výtržnictví, loupeže, ublížení na zdraví.

Tam, kde prvopachatelé-mladiství byli prvovězněnými, jim uložené tresty nebyly vyšší dvou let - tj. v délce, která by neměla příliš snižovat jejich schopnost zapojit se po propuštění z vězení do dalšího života. Tam, kde respondenti byli prvně trestanými, tak většina z nich dostala trest podmíněného odnětí svobody nebo došlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání.

Druhá část sondy shrnovala výsledky analýzy 85 trestních spisů vybraných dospělých prvovězněných, současně převážně prvotrestaných pachatelů - mužů.

Závěr z druhé části sondy byl následující:

Nepodmíněné tresty odnětí svobody převážně většině prvopachatelů byly ukládány za závažné trestné činy, kde zákonná trestní sazba ani uložení jiného druhu trestu neumožňovala.

Majetková trestná činnost respondentů spočívala především v jednání soukromých podnikatelů nebo zástupců firem, kteří uváděli poškozené v omyl a ač si byli vědomi toho, že nedisponují potřebnými finančními prostředky, lákali na nich zboží, služby nebo půjčky větších finančních částek. Pachatele motivovala touha pro rychlém zbohatnutí na úkor jiných, ale někdy lze příčiny hledat i v jejich nezkušenosti v podnikání a snaze odvrátit pád své firmy.

Nejzávažnější trestné činy byly zastoupeny 12 vraždami. Početné byly i loupeže, v jednom případě spáchané členy organizované skupiny. U těchto trestných činů udivovala chladnokrevnost a bezohlednost prvopachatelů, kteří si mnohdy počínali aktivněji než jejich spolupachatelé recidivisté, i surový a zákeřný způsob provedení zločinů, který zvyšoval stupeň společenské nebezpečnosti jednání těchto pachatelů.

Nepodmíněné tresty odnětí svobody prvotrestaným respondentům byly v převážné většině ukládány na samé dolní nebo při dolní hranici zákonné trestní sazby, u trestného činu podvodu až do poloviny zákonné trestní sazby. Velmi málo bylo využíváno ukládání peněžitého trestu, přestože pachatelé úmyslnou trestnou činností získávali nemalý majetkový prospěch. Byly zjištěny i případy, že uložené peněžité tresty byly odvolacími soudy rušeny.

Třetí část sondy obsahovala poznatky získané psychologickým vyšetřením 83 dospělých a 15 mladistvých prvovězněných mužů a výsledky dotazníkového šetření provedeného u vězeňských expertů.

Závěry z této části sondy: Poprvé věznění mladiství delikventi se lišili ve svých základních osobních a osobnostních charakteristikách od poprvé vězněných dospělých. Značná část mladistvých se jevila jako více kriminálně narušená než dospělí, a proto i prognóza jejich dalšího života po propuštění z vězení byla horší.

V závěru výzkumné sondy do problematiky prvopachatelů a prvovězněných mužů jsme konstatovali : Cíl všech snažení o poznání kategorie prvopachatelů, méně prvovězněných, je ryze pragmatický - využít získané poznatky při zpracování nových účinnějších postupů proti kriminalitě obecně a proti rozšiřování počtu a zastoupení v populaci

osob páchajících trestnou činnost. V případě jednotlivých delikventů je jedním ze základních cílů jejich potrestání (včetně uvěznění): ovlivnit je natolik, aby jejich další život nebyl pokračováním a rozvíjením kriminální kariéry, ale naopak ji vylučoval; dalšími dílčími cíli jsou: alespoň částečně eliminovat u prvopachatelů a prvovězňených negativní rysy osobnosti, návyky, sklony, postoje, podnítit v nich potřebu uspokojovat jejich vlastní potřeby sociálně adekvátním způsobem. Tedy opravdu se pokusit docílit alespoň určité nápravy těchto delikventů.

Bohužel dosažení těchto dílčích cílů přímo závisí na řešení kriminality jako negativního sociálního jevu celou společností. A protože v řešení a postupech proti kriminalitě současná společnost, ani její na kriminalitu specializované instituce, není úspěšná a jednotlivá opatření proti kriminalitě, většinou navzájem nezkoordinovaná, přinášejí jen krátkodobý úspěch, nelze očekávat radikální změny ani v zastoupení prvopachatelů mezi delikventy, ani delikventů mezi českou populací. Jen pokračující stabilizace společnosti a vyřešení alespoň základních sociálních problémů může radikálně ovlivnit jejich počet a podíl v populaci běžné i kriminální.

2. Základní informace o výzkumu prvověžněných žen

Projekt a následné řešení našeho úkolu věnovaného prvostíhaným, prvotrestaným a provověžněným ženám navazuje, jak již bylo uvedeno v úvodu, na výzkumný úkol řešený stejným týmem pracovníků IKSP v letech 2002 až 2004, který byl věnován především kriminologickým aspektům trestné činnosti prvopachatelů a prvověžněných mužů. Je to druhá etapa výzkumu pachatelů trestné činnosti, kteří se kriminálního jednání dopustili poprvé po roce 1990, konkrétně žen, které se dopustily poprvé trestného činu, a to tak závažného, že za něj byly odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo se opakovaně dopustily stejné trestné činnosti, třeba i méně závažné (recidivovaly) a byly proto za něj poprvé uvězněny.

2.1. Obsah užívaných pojmů

Pod pojmem **osoby prvně trestně stíhané či prvopachatelé/prvopachatelky** se v této studii, stejně jako v předchozí studii věnované prvostíhaným, prvotrestaným a prvověžněným mužům, vždy rozumí policíí evidovaní pachatelé kriminálních činů (tzv.známí pachatelé), kteří se poprvé dopustili především úmyslného trestného činu, jinak řečeno, kteří byli **poprvé trestně stíháni a vyšetřováni policíí pro úmyslný trestný čin a kteří neměli záznam v trestním rejstříku**. Z hlediska statistiky Policie ČR to jsou pachatelé/pachatelky, kteří jsou policisty ve formuláři o známém pachateli v položce 10 - Kriminální hledisko označení variantou 3 - „nevykazuje nic z uvedeného“, přičemž jako varianta 1 je uvedeno, že „pachatel již byl v minulosti vyšetřován“, jako varianta 2 - „byl již v minulosti trestán“, varianta 4 - „je zvlášť nebezpečný recidivista“. Nelze však vyloučit, že se mezi takto označenými pachateli/pachatelkami nacházejí osoby, které se dopustily činu hodnoceného jako přestupek, nedbalostního porušení zákona (nehodnoceného jako trestný čin) či latentního trestného činu (orgány činnými v trestním řízení neevidovaného apod.). Od pravomocného rozhodnutí soudu o jejich potrestání se z nich stávají **osoby prvotrestané**, též označované jako **prvotrestání/prvotrestané**.

Pod pojmem **osoby prvověžněné či prvověžnění/prvověžněné** se rozumí osoby **poprvé vykonávající nepodmíněný trest odnětí svobody v českém vězení** (dále též označeného jako VTOS) za trestný čin (úmyslný nebo nedbalostní), v našem souboru - jen za

úmyslný trestný čin. Mezi nimi se nacházejí jak ženy současně poprvé trestně stíhané (tj. prvopachatelky), tak i ženy prvotrestané (poprvé za trestný čin trestané - odsouzené, které však již mohly být opakovaně trestně stíhané, avšak bez potrestání - např. zločin jim nebyl dokázán, dostaly milost před udělením trestu apod.). Také ženy sice poprvé odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ale opětovně trestně stíhané, které však byly za předchozí provinění odsouzeny k jinému než nepodmíněnému trestu odnětí svobody (např. podmíněnému trestu odnětí svobody, peněžitému trestu). Pokud jde o kombinaci prvopachatelek současně prvovězňených, jedná se zejména o pachatelky závažnějších forem kriminality, protože prvopachatelky bývají za porušení zákona menší závažnosti (především trestné činy majetkového charakteru) poprvé sankcionovány zpravidla tzv. alternativními tresty, nikoliv nepodmíněným trestem odnětí svobody, nebo u nich jsou aplikovány alternativní postupy.

2.2. Předmět, cíl a metody výzkumu

Předmětem našeho výzkumu byli v původním záměru především prvopachatelé (muži a ženy) - prvně trestně stíhaní pachatelé za svůj první evidovaný kriminální čin, avšak po zmapování dostupnosti terénních šetření a dostupnosti osobních materiálů takových osob, jsme předmět rozšířili především na osoby prvovězňené – zde prvovězňené ženy, z nich pak, kde to bylo možné, na ženy, které byly současně prvopachatelkami.

Cílem výzkumu bylo zmapovat problematiku žen, které se poprvé dopustily kriminálního činu, příp. žen, které byly poprvé uvězněny za kriminální čin. Chtěli jsme poznat osobu a osobnost žen-pachatelek, které jsou teprve na počátku své potenciální kriminální kariéry, motivaci jejich kriminálního jednání a další souvislosti, ale současně i možné problémy při zkoumání právě takové kategorie pachatelů a připravit tak dostatek poznatků pro pozdější založení rozsáhlého kriminologického výzkumu.

Dosud lze v ČR o důvodech prvního spáchání trestného činu, motivaci jeho pachatele, podmínkách a příčinách jeho provedení, o vlivu vnějších a osobnostních faktorů na jeho vznik atd. usuzovat jen z jednotlivých kazuistik a sdělení věnovaných jiným tématům v odborném tisku (především z publikací vydávaných Policií ČR a Policejní akademií ČR). Monografie

k tomuto tématu nebyly zpracovány a tak nelze nikde čerpat jinými kriminology, kriminalisty apod. získané zobecněné poznatky ani podněty k diskusi o této kategorii pachatelů. O ženách-pachatelkách to platí dvojnásobně.¹⁴ Také ve standardních statistických sestavách policie o těchto kategoriích pachatelů není nikde ani zmínka. Proto výběr metod a technik použitých v sondě byl ovlivněn především již uskutečněnými výzkumy jiných kategorií pachatelů: recidivistů, dlouhodobě vězněných osob, mladistvých apod.

Baterie použitá v šetření se skládala z těchto metod a technik:

- 1) **Anamnestický dotazník**, jenž měl být vyplňován s každou jednotlivou respondentkou vychovatelkami proškolenými v jeho užití. Skutečnost byla jiná jak ve Světlé n. Sázavou, tak i v Ruzyni-Řepích – blíže viz výsledky výzkumu.
- 2) **Analýza pravomocných soudních rozhodnutí** respondentek. Ta mohla být provedena jen u respondentek z věznice ve Světlé. Ruzyň nám odmítla do pravomocných soudních rozhodnutí i jen nahlédnout.
- 3) **Analýzy znaleckých posudků na jednotlivé vězněné odsouzené a zjištění představ odsouzených o své vlastní budoucnosti s využitím speciálního dotazníku.** Znalecké posudky byly analyzovány jen ve Světlé nad Sázavou pracovníci věznice. Dotazník na zjištění představ odsouzených o vlastní budoucnosti a o životě po propuštění z VTOS („Test smyslu života“) byl upraveným dotazníkem bývalého Výzkumného ústavu penologického, užívaným v 80-tých letech minulého století. Prezentován byl skupinově v obou věznicích.
- 4) **Analýzy důvodů zdržení se trestného činu.** Bylo zjišťováno speciálním dotazníkem – modifikovanou verzí dotazníku bývalého Výzkumného ústavu penologického. Dotazník byl prezentován skupinově.
- 5) **Zmapování vědomostí personálu** o specifikách VTOS a zacházení s prvovězněnými odsouzenými pomocí **polostandardizovaného rozhovoru** podle speciálně k tomuto účelu zkonstruovaného schématu. Rozhovor se nekonal. (vysvětlení – viz výsledky

¹⁴ Ve stejnou dobu jako náš výzkum probíhal v IKSP ještě jeden výzkum věnovaný ženám. Konkrétně pracovníci IKSP Š.Blatníková, K.Netík a S.Diblíková uskutečnili výzkum a zpracovali studii „Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti (psychologické a kriminologické aspekty), IKSP, 2007, 115 s.

výzkumu). Dotazník byl rozdán vybraným vychovatelkám ve Světlé k individuálnímu vyplnění.

6) Syntézy získaných poznatků.

2.3. *Statistické zázemí*

Sběr dat k řešenému úkolu byl proveden:

- a) Zpracováním dat z **nestandardních statistických sestav vyžádaných na OSŘI** (Odboru systémového řízení a informatiky Policejního prezidia ČR) v letech 1991 –2006. Každoročně (Marešovou od roku 1992) vyžadované statistické údaje se týkaly vyšetřovaných osob – prvně stíhaných v členění podle paragrafů jimi spáchaných trestných činů, pohlaví a věkových skupin pachatelů.
- b) Zpracováním **údajů z ročenek Vězeňské služby ČR** v letech 1995-2005 týkajících se složení odsouzených podle pohlaví a počtu předchozích odsouzení. Počty vězněných žen jsou uvedeny včetně roku 2007.
- c) Zpracováním dat ze **standardních statistických sestav Policie ČR a statistických údajů z trestních agend soudů a státních zastupitelství, ročenek MSp, a to včetně údajů roku 2007.**
- d) Zpracováním **nestandardních statistických sestav navržených dr. Kulíškem** (OSŘI), zaměřených na členění stíhaných a vyšetřovaných osob, a zvláště žen, dle opakování výskytu mezi policií stíhanými osobami v letech 1994-2006, jež současně obsahovaly údaje v různých kombinacích, a to jak o prvopachatelích/prvopachatelkách, tak i o tzv. nové recidivě.

3. Prvopachatelky a prvovězňené ženy – výsledky výzkumu

3.1. Popis souboru respondentek

Jak již bylo řečeno v úvodu, byl výzkum proveden ve třech navzájem nezávislých částech: 1) převážně dotazníkové šetření u žen vězněných v době výzkumu ve věznicích Světlá nad Sázavou a Ruzyně (v Řepích) – **celkem u 156 žen**, a to od prosince 2005 do března 2006, 2) analýza trestních spisů respondentek jen z věznice Světlá nad Sázavou – **celkem u 109 žen** v průběhu roku 2006 a 3) analýza provedená z materiálů respondentek starších 40 let - též jen z věznice Světlá n.S. – **celkem u 21 žen**. Každá z těchto částí byla zpracována jiným výzkumníkem, což je na výsledném zpracování znát. Po vzájemné domluvě jsme však celý výzkum zpracovali do jedné studie – podoba sborníku se nám jevila jako méně vhodná. Přístup k tématu i získané poznatky byly vždy řešeny v týmu, tak jako i výzkum provedený v předchozí etapě u mužů.

Obdobné šetření provedené u prvovězňených mužů v letech 2003-2004 ve věznicích Heřmanice, Kuřim a Všehrady zahrnovalo 98 vězněných mužů. Analýza trestních spisů byla provedena u 85 vězňů.¹⁵ Část výsledků z tohoto výzkumu je dále u metod, které byly použity v obou výzkumech, uvedena kursivou.

Věznice Světlá nad Sázavou je největší věznicí pro ženy v ČR. Vykonávají zde trest odnětí svobody ženy odsouzené k výkonu trestu do kategorií: dozor, ostraha a zvýšená ostraha. V roce 2006 se počet tam umístěných odsouzených žen pohyboval kolem 460 osob. (Jen pro srovnání - v druhé co do početnosti věznicí pro ženy – v Opavě bylo v tutéž dobu cca 200 odsouzených žen). Našeho šetření se aktivně účastnilo **113 respondentek (analýza trestních spisů byla provedena u 109 žen)**.

V Ruzyni (třetí věznicí, kde vykonává trest větší počet žen) bylo v roce 2006 cca 80 žen. Ruzyně je současně vazební věznicí – pro muže i pro ženy. Výkon trestu u žen s dozorem a

¹⁵ Srov. Marešová, A., Kotulan, P., Martinková, M.: Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných, IKSP, Praha 2004, s. 153

s dohledem je vykonáván v **oddělení pro výkon trestu žen v Řepích**. Může tam být umístěno až 56 odsouzených žen. V době sběru výzkumných dat tam bylo jen **43 žen. Účastnily se všechny**. Celkem počátkem roku 2006 v ČR cca 740 žen vykonávalo trest odnětí svobody. Takže 156 respondentek představovalo zhruba pětinu všech v tu dobu vězněných žen. Z počtu žen prvovězněných to byla třetina.

Základní soubor respondentek byl z **Věznice Světlá nad Sázavou**. Zde vzhledem ke vstřícnosti ředitelky a ostatních zaměstnanců-speciálních a výchovných pracovníků byl v polovině roku 2006 proveden rozhovor s několika pracovníky věznice o problematice prvovězněných žen a později byl aplikován dotazník 7 dalším vězeňským pracovnícím ke stejnému tématu.

Věznici **Světlá nad Sázavou** lze stručně charakterizovat jako moderní vězeňské zařízení. Jsou zde specializovaná oddělení pro odsouzené ženy:

- a) trvale pracovně nezařaditelné, několik invalidních důchodkyň bylo i v našem souboru,
- b) mladistvé,
- c) matky nezletilých dětí (kapacita pro 15 matek a 20 dětí). V našem souboru byly zařazeny 4 ženy, které pobývaly ve věznici se svými dětmi,
- d) obžalované s dětmi do jednoho roku
- e) oddělení označené jako „bezdrogová zóna“ (kapacita 15 žen s drogou v anamnéze).

Také z tohoto oddělení bylo několik žen mezi našimi respondentkami.

Většina odsouzených žen pracuje. Míra zaměstnanosti se v době výzkumu pohybovala kolem 55 %. Mimo práci pro vnitřní režii věznice jsou odsouzené ženy zaměstnány t.č. u dvou soukromých subjektů ve věznici i mimo areál věznice. Věznice je moderně vybavena, je zde pro kategorie dozor a ostraha výstupní oddělení s kapacitou 30 míst. V rámci zájmové činnosti působí celá škála různých kroužků a jsou uskutečňovány tzv. speciálně výchovné aktivity. Na vzdělávání odsouzených žen se podílí školské vzdělávací středisko, které je místně odloučeným pracovištěm SOU, U a OU v Praze 4. (V našem souboru bylo též několik

zde studujících žen.) Pro vybrané odsouzené jsou pořádány i akce mimo věznici. Chod věznice zajišťuje 176 zaměstnanců.¹⁶

Pokud jde o Vazební **věznici Ruzyň**, tak jsme se zaměřili pouze na odsouzené ženy, které v tu dobu vykonávaly trest odnětí svobody ve zvláštním oddělení výkonu trestu žen, a to v **Řepích** v Domově sv. Karla Boromejského. Na stejném místě jako toto oddělení VTOS žen sídlí klášter a lůžková část pro dlouhodobě nemocné pacienty. Odsouzené ženy umístěné v oddělení v Řepích se tak především podílejí na úklidu a péči o pacienty zdejší léčebny pro dlouhodobě nemocné (dále jen LDN). Ty, které vykonávají péči v LDN, jsou absolventkami tzv. sanitářského kursu organizovaného v rámci výkonu trestu.¹⁷ Jedná se o ženy speciálně vybrané s ohledem na charakter jejich pracovního zařazení. Především s ohledem na kontakt a zacházení s pacientkami LDN. Proto nejsou mezi ně zařazovány ženy, v jejichž kriminální kariéře se vyskytovaly útoky proti osobám či jejich věcem apod. Nás zajímalo, zda se budou zde zařazené odsouzené ženy svými výsledky v našem výzkumu lišit od náhodného výběru žen ze Světlé.

Na rozdíl od věznice ve Světlé nám zde nebylo dovoleno provést analýzu trestních věcí odsouzených žen ani rozhovor s odbornými pracovníky o problematice prvovězněných žen. V době přípravy prvního sběru dat (v roce 2005) byl odvolán ředitel věznice a tímto nám bylo zdůvodněno, že jsme se nemohli podílet ani na sběru dat u vězněných žen ani ověřit, zda námi předané instrukce k dotazníkům a dalším metodám byly vězeňským personálem, který byl zapojen do výzkumu, vzaty v úvahu. Dotazníky byly respondentkám rozdány k individuálnímu vyplnění a jejich úplnost nebyla zkontrolována, a proto odpovědi na některé otázky dotazníku občas chybí a za správnost ostatních dat se nelze zcela zaručit. Přesto je zde uvádíme jako určitý zdroj informací a také proto, že v konečném výsledku s výsledky z věznice ve Světlé souzní či je doplňují. Shodou náhod zhruba ve stejnou dobu jako IKSP prováděla v Řepích výzkumné šetření studentka Policejní akademie Prokúpková, která byla tak laskavá a poskytla nám výstupy ze své empirické sondy.¹⁸ Protože to jsou zajímavé informace a doplňují naše poznatky, uvádíme je v diskusi nad výsledky našeho výzkumu.

¹⁶ Srov. České věznice, Vězeňská služba ČR, Praha 2006, ISSN 1213-9297, s. 64

¹⁷ dtto, s. 56

¹⁸ Prokúpková, A.: Specifika zacházení s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody (programy zacházení), DP, PA ČR, 2006, s. 42-47 a příloha č. 5

Výzkum ve Světlé byl naopak kladně ovlivněn osobou ředitelky věznice, která prováděnému výzkumu byla značně nakloněna. Přesto i zde se vyskytly některé nedostatky, jež v konečném výsledku ovlivnily námi zjišťované poznatky a nakonec zhodnotily i materiály sebrané v Řepích, protože se podmínky sběru dat vyrovnaly.

Například i zde anamnestický dotazník vyplňovaly samotné odsouzené (i podle rukopisu), přestože původně byl určen k vyplnění za přítomnosti vychovatelky či přímo vychovatelkou. (Původně jsme si představovali, že o výzkum budou mít zájem, alespoň se při úvodním rozhovoru o výzkumu tak prezentovaly.) Ani dodatečně nebyla ověřována pravdivost některých zjišťovaných údajů, ani úplnost jejich vyplňování. Proto u některých položek chybí odpovědi všech do výzkumu zahrnutých žen a reakce části žen byly povrchní. Např. ženy, jejichž trestní rejstřík nebyl zcela čistý, se zdá s ohledem na několik dodatečných sond, odpovídaly šířeji a pravdivěji (potvrzeno i s pomocí některých kontrolních – zpřesňujících otázek), než část prvotrestaných, které se pravděpodobně chtěly představit v lepším světle. Byť výzkum byl důrazně anonymní. Oproti materiálům z Řep však u všech respondentek ze Světlé byly vyplněny: a) ze závěrů znaleckých posudků psychiatrické a psychologické charakteristiky osobnosti šetřených vězňených žen a b) ze zdravotnické dokumentace informace o tom, zda žena před nástupem výkonu trestu odnětí svobody užívala návykové látky. Práce, která byla spojena s vyplněním těchto charakteristik našich respondentek, si velmi vážíme.

3.2.1. Poznatky o prvovězňených ženách získané z analýzy soudních rozhodnutí

Významné poznatky o prvovězňených ženách byly získány ze soudních rozhodnutí – rozsudků (trestních příkazů) soudů prvního stupně (okresních a krajských), rozhodnutí odvolacích soudů (krajských a vrchních) a z usnesení soudů, jimiž bylo rozhodnuto o tom, že původní podmíněně odložený trest odnětí svobody se vykoná. Těmito rozhodnutími byl odsouzeným ženám uložen nebo nařízen výkon prvního nepodmíněného trestu odnětí svobody (mladistvým trestní opatření), který v době našeho šetření vykonávaly ve věznici určené pro ženy ve Světlé nad Sázavou.

Z těchto soudních rozhodnutí jsme získali poznatky o **109** odsouzených ženách vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody. Z tohoto počtu **46** (42 %) žen bylo prvotrestaných, tedy těch, které v opise rejstříku trestů neměly v době rozhodování soudů záznam. V dalším textu je označujeme za prvopachatelky. Zbývajících **63** (58 %) odsouzených, které dále označujeme za prvovězněné, bylo již dříve pravomocně odsouzeno pro trestné činy, event. přečiny a byly jim uloženy tresty nespojené s omezením svobody. Na tato odsouzení se většinou vztahovala zákonná fikce, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 24 odst. 2, § 45a odst. 5, § 50 odst. 2, § 54 odst. 4, § 60 odst. 3 a § 60a odst. 6 TrZ) nebo bylo rozhodnuto o zahlazení jejich odsouzení (§ 69 a 70 TrZ). Z hlediska trestního práva je i na tyto osoby třeba hledět jako na osoby netrestané a soudy jim důvodně přiznávaly polehčující okolnost uvedenou v ustanovení § 33 písm. g) TrZ. Mezi prvovězněné ženy však bylo nutno zařadit i ty, které sice nesplňovaly podmínky zákonné fikce nebo zahlazení, ale soudy k těmto odsouzením jako k přitěžující okolnosti nepřihlížely a dále i ženy, jejichž předchozí odsouzení byla soudy hodnocena jako přitěžující okolnost recidivy podle § 34 písm. k) TrZ.

Jediným požadavkem na soudní rozhodnutí tedy bylo, aby šlo o ženy odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nebo k trestu výchovnému, který byl později změněn na nepodmíněný trest odnětí svobody a který byl jako první trest odnětí svobody vykonáván v uvedené věznici. Nerozhodovala právní kvalifikace skutku a ani výše vykonávaného trestu odnětí svobody.

Podle statistických výkazů Vězeňské služby ČR vykonávalo k 31.12.2005 trest odnětí svobody ve všech typech věznic v celé ČR celkem 741 odsouzených žen (z toho 26 cizích státních příslušnic), z toho 401 žen tento trest vykonávalo ve věznici ve Světlé nad Sázavou. Z celkového výše uvedeného počtu vězněných žen (741) bylo 468 vězněno poprvé (což představovalo 63 %) a z tohoto počtu byla u 109 žen provedena analýza soudních rozhodnutí. Porovnáním všech číselných údajů lze dospět k závěru, že námi sledovaný vzorek zahrnoval 15 % žen vykonávajících v době šetření nepodmíněné tresty odnětí svobody v našich věznicích a současně představoval cca jednu čtvrtinu žen prvovězněných. Jde tedy o vzorek vysoce reprezentativní, který je schopen nám poskytnout dostatek potřebných informací o trestné činnosti a osobních poměrech prvovězněných žen a rozhodovací praxi soudů prvního i druhého stupně.

Tab. 5

Odsuzující rozsudky (trestní příkazy) soudů prvního stupně podle soudních krajů :

Obvod krajského soudu	Okresní soudy	Krajský soud MěS Praha	celkem
Hlavní město Praha	11	6	17
Praha	5	-	5
České Budějovice	6	3	9
Plzeň	6	4	10
Ústí nad Labem	23	7	30
Hradec Králové	4	4	8
Brno	15	7	22
Ostrava	5	3	8
C e l k e m	75	34	109

Ve zkoumaném vzorku rozsudků (trestních příkazů) odsouzených prvovězňených žen byly zastoupeny pravomocná rozhodnutí okresních i krajských soudů ze všech soudních krajů České republiky.

Toto územní rozložení soudních rozhodnutí nám umožní poznat a srovnat rozhodovací praxi v různých částech ČR při posuzování trestné činnosti žen. Výraznější převaha rozhodnutí ze soudního kraje v Ústí nad Labem odpovídá podílu tohoto kraje na celkové kriminalitě, ale podle našeho názoru především skladbě jeho obyvatel. Skutečnost, že v téměř polovině případů rozhodovaly o trestné činnosti prvovězňených žen krajské soudy a Městský soud v Praze (§ 17 TrŘ) svědčí o tom, že k nepodmíněným trestům odnětí svobody tyto soudy u žen přistupovaly v případech spáchání velmi závažné trestné činnosti, kde často uložení jiného druhu trestu bylo vyloučeno výší zákonné trestní sazby.

Poznatky ze soudních rozhodnutí, výrokových částí i z odůvodnění byly nejprve přeneseny do předem připravených záznamových listů, kde bylo sledováno 44 zjistitelných dílčích hledisek. V poznámkové části záznamových listů byly vyznačovány další skutečnosti,

kteří jsme považovali z hlediska jejich dalšího vyhodnocení za podstatné nebo doplňující. Záznamový list byl členěn na základní orientační údaje, údaje o trestném činu, způsobu jeho provedení a jeho následcích, o uložených trestech a ochranných opatřeních, o osobách odsouzených prvovězňených žen a o poškozéných. Z hlediska novely trestního řádu, provedené zák.č. 265/2001 Sb., byla zvýšená pozornost věnována rozhodování odvolacích soudů.

Získané poznatky z rozhodování okresních a krajských soudů o trestné činnosti odsouzených žen byly analyzovány s cílem **především zjistit** :

- charakter trestné činnosti a její následky a dále okolnosti za kterých byl trestný čin spáchán,
- použitou právní kvalifikaci trestných činů a provinění u mladistvých odsouzených, jejich souběhy,
- výměru uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody a trestních opatření u mladistvých odsouzených, způsob jejich výkonu a ukládání dalších trestů,
- ukládání ochranných opatření a rozhodování o náhradě škody způsobené trestnou činností v adhezním řízení,
- z odůvodnění soudních rozhodnutí zjistit skutečnosti, které měly vliv na stanovení druhu trestu, jeho výměry i způsobu jeho výkonu, důvody pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby (§ 40 TrZ) a jejich řádné vyhodnocení, jak to ukládá ustanovení § 2 odst. 5 a 6 TrŘ,
- využívání řádných opravných prostředků (odvolání) osobami oprávněnými k jejich podání a rozhodování odvolacích soudů o podaných odvoláních, se zaměřením na nové principy odvolacího řízení – posílení prvků apelace a omezení revizního principu,
- dostupné poznatky o prvovězňených ženách (věk, vzdělání, socioprofesionální status, rodinný stav, počet dětí, výsledky zkoumání duševního stavu z hlediska posouzení jejich trestní odpovědnosti a uložení ochranných opatření, jejich postoj ke spáchané trestné činnosti a k oběti trestného činu),
- podle možnosti i základní údaje o osobách poškozéných trestnou činností,
- celkovou dobu, která uplynula od spáchaní trestné činnosti do pravomocného ukončení trestního stíhání a četnost vazebního řízení.

Písemná vyhotovení rozhodnutí soudů prvního stupně a soudů odvolacích nám umožnily získat poznatky potřebné z hlediska naplnění uvedených hledisek a tím i splnění hlavního cíle tohoto vyhodnocení, kterým je získat poznatky o trestné činnosti prvovězněných žen, zejména prvopachatelek, jejich právní posouzení, trestněprávní následky a poznání osobnosti prvovězněných žen na počátku jejich případně další kriminální kariéry. Samotná soudní rozhodnutí, bez bližší znalosti obsahu konkrétních trestních spisů, nemusí vždy poskytovat zcela vyčerpávající a objektivní zjištění podle všech uvedených hledisek a neumožňují nám sledovat a vyhodnotit procesní postupy v jednotlivých fázích trestního stíhání a jejich rychlost, jako jeden ze základních a ostře sledovaných požadavků kladených v současné době na trestní řízení. Z hlediska tohoto požadavku nám však i soudní rozhodnutí umožnila sledovat a vyhodnotit celkovou dobu, která uplynula od spáchání trestné činnosti do pravomocného ukončení trestního stíhání, která má podle našeho názoru značný význam pro průběh dokazování, bezprostřední realizaci právních následků spojených se spácháním trestné činnosti a rychlé uspokojení oprávněných nároků osob poškozených trestnou činností.

Uvedená hlediska budou dále sledována jednak globálně u všech 109 prvovězněných žen a dále základní údaje budou samostatně sledovány a vyhodnocovány i v kategorii žen prvotrestaných a žen starších 40-ti let. Sonda do problematiky prvně trestně stíhaných a prvně vězněných mužů, která byla IKSP provedena v roce 2004, nám dále umožní provést srovnání hlavních ukazatelů u obou pohlaví.

3.2.2. Charakter trestné činnosti odsouzených žen a její právní kvalifikace

Základem trestní odpovědnosti podle platného čs. práva je spáchání trestného činu a pouze za něj může být osoba soudem potrestána. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění (§ 6 ZSM). Pojem trestného činu je definován v trestním zákoně v ustanovení § 3 odst. 1, 2 tak, že musí jít o čin nebezpečný pro společnost (materiální znak trestného činu), jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, popřípadě v jiném zákoně (formální znaky trestného činu). Takto definovaný pojem trestného činu zahrnuje celou kriminalitu, která představuje skutečnosti různorodé a diferencované a také diferencované formy trestněprávní reakce, včetně individuální trestní odpovědnosti.

Právním následkem trestného činu je trest uložený soudem (ochranné opatření, slib beztrestnosti a upuštění od potrestání) a vyjadřuje hodnocení osoby pachatele a jeho deliktu. Uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody je opatřením vážného dosahu pro další život pachatele a jeho rodiny. Jde o trest univerzální, který je možno uložit za každý trestný čin a kterémukoli pachateli. Současně však podle § 39 odst. 2 TrZ takový trest lze uložit za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři roky jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu uvedeného v ustanovení § 23 odst. 1 TrZ. Tímto ustanovením byl vytvořen širší prostor pro ukládání alternativních trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody.

Pokud ve zkoumaných případech byly ve většině případů prvopachatelkám nebo prvovězňeným ženám již uloženy nepodmíněné tresty odnětí svobody, je tím již určen především charakter jimi spáchané trestné činnosti, která představuje typově nejzávažnější porušení práva. U méně závažných trestných činů je dále v tomto trestu vyjádřena skutečnost, že osobní profil odsouzených žen a zejména jejich dosavadní život neumožňují učinit závěr, že mírnější druh by postačoval k dosažení účelu trestu. Šlo většinou o recidivistky, kde působení předchozích trestů se minulo svým výchovným účinkem.

Protiprávní jednání ve zkoumaných soudních rozhodnutích, jak bylo vyjádřeno ve skutkových větách výrokových částí spočívalo v tom, že odsouzené ženy spáchaly (nejzávažnější trestný čin) - viz tabulka.

Tab. 6

Trestná činnost	počet útoků	v %	z toho	
			prvopachatelky	starší 40 let
- fyzický útok s úmyslem usmrtit	12	11,0	10	4
- fyzický útok s ublížením na zdraví	2	1,8	2	-
- loupežné přepadení	15	13,8	2	1
- vydírání	6	5,5	2	2
- porušování domovní svobody s krádeží	4	3,7	1	-
- nákup a prodej omamných látek	12	11,0	8	1
- týrání svěřené osoby	4	3,7	4	-
- zanedbání povinné výživy	3	2,7	-	1
- majetková trestná činnost - krádež	15	13,8	4	2
- podvod	16	14,7	4	3
- zpronevěra	6	5,5	4	3
- zbývající trestná činnost	14	12,8	5	4

Pozn. : v % je vyjádřen podíl k celkovému počtu pachatelek; v některých případech dochází ke kumulaci prvopachatelek s osobami staršími 40 let

V tabulce můžeme vysledovat zcela jednoznačnou skutečnost, že trest odnětí svobody byl odsouzeným ženám ve sledovaných případech nejvíce ukládán za trestné činy namířené proti majetku. Vedle trestného činu krádeže, podvodu a zpronevěry byl zaznamenán již pouze jeden majetkový trestný čin - poškozování spotřebitele. Tato trestná činnost v našem vzorku představovala 35 % z celkově zjištěné trestné činnosti. Trestné činy podvodu a zpronevěry jsou ve zvláštní části trestního zákona zařazeny k trestným činům majetkovým, ale v některých případech byly takto řešeny i kriminální aktivity hospodářské trestné činnosti. Vzorek soudních rozhodnutí, které jsme měli k dispozici, potvrdil statistická zjištění, že majetková trestná činnost je nejvíce páchanou trestnou činností. Tomu odpovídá i zjištěný podíl u prvovězňených žen. Podle Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR za rok 2004 bylo z celkového počtu 8.229 odsouzených žen odsouzeno za trestný čin krádeže podle § 247 TrZ 1.560 a za trestný čin podvodu 1.375 žen. Zejména u trestného činu podvodu je podle těchto statistických ukazatelů podíl odsouzených žen (27,0 %) ve vztahu k podílu mužů velmi výrazný. Trestný čin podvodu byl i u prvovězňených žen vůbec nejčastěji páchaným protiprávním jednáním. Pouze jednu čtvrtinu podvodů však spáchaly

ženy prvopachatelky, zbývající tři čtvrtiny pak ženy, které již dříve byly projednávány soudy. Výraznější je i speciální recidiva u všech trestných činů majetkové povahy. Pachatelky podvodů u poškozených dokázaly vzbudit důvěru, předstíráním nepravdivých okolností je uvést v omyl a obohatit se ke škodě jejich majetku, často řadou dílčích útoků o statisícové částky.

U trestných činů proti životu a zdraví dominuje trestný čin vraždy v jeho dokonané formě, pokusu nebo v přípravném jednání. Jeho podíl, který ve sledovaných věcech činí 11,0 % je velmi znepokojující. Převahu zde mají opět prvopachatelky a poměrně vysoký je i podíl odsouzených starších 40-ti let. Mezi zbývajícími trestnými činy proti životu a zdraví byl zaznamenán i jeden trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou.

Podílem 14 % u loupežných přepadení odsouzené ženy předstihly dříve sledovanou stejnou kategorii mužů. Ve většině případů však trestnou činnost páchaly ve spolupachatelství s muži, kteří byli zpravidla i iniciátory a aktivnějšími účastníky loupežného jednání. Větší zastoupení oproti mužům měly ženy i u trestných činů v trestním zákoně označených jako nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Tyto trestné činy byly páchany převážně prvopachatelkami odsouzenými severočeskými soudy.

Pokud jde v soudních rozhodnutích o výrok o vině, který vyjadřuje závěrečný názor soudu na projednávanou věc a je vykonatelný, je vedle přesného označení trestného činu důležitý i přesný popis skutku, tzv. skutková věta. Vyjadřuje stručně a výstižně všechny soudem zjištěné relevantní skutkové okolnosti odpovídající trestněprávním znakům použité právní kvalifikace. Ve zkoumaných případech bylo zjištěno, že soudy v písemných vyhotoveních svých rozhodnutí věnovaly náležitou pozornost místnímu i časovému určení skutku, způsobu jeho spáchání i dalším rozhodným skutečnostem, jak jim to ukládá ustanovení § 120 odst. 3 TrŘ.

Součástí výroku o vině je dále právní posouzení jednání odsouzených podle příslušného zákonného ustanovení zvláštní části trestního zákona. Ve zkoumaných případech bylo jednání odsouzených žen právně kvalifikováno jako trestné činy – viz tabulka.

Tab.7

Hlava zvl. části tr.zák.	§§	Počet Odsouzených	% z celk.počtu	prvopachatelky	starší 40 let
Hlava II.	140/1, 2, 3	2	1,8	2	1
Hlava III.	161/1, 2 171/1, 2 175/1	1 3 1	0,9 2,8 0,9	- - -	- - -
Hlava IV.	179/1 187/1, 2 188/1	1 11 1	0,9 10,1 0,9	- 8 -	1 1 -
Hlava V.	198/1 202/1 204/1, 2, 4	1 1 1	0,9 0,9 0,9	- - 1	- 1 -
Hlava VI.	213/1, 2, 3 215/1, 2 217/1	3 4 1	2,8 3,7 0,9	- 4 -	1 - -
Hlava VII.	219/1, 2 220 221/1, 2 222/1, 3	12 1 1 1	11,0 0,9 0,9 0,9	10 1 1 1	4 - - -
Hlava VIII.	234/1, 2 235/1, 2 238/1, 2	15 6 4	13,8 5,5 3,7	2 2 1	1 2 -
Hlava IX.	247/1, 2, 3 248/1, 2, 3 250/1, 2, 3, 4 256/1	15 6 16 1	13,8 5,5 14,7 0,9	4 4 4 1	2 3 3 1
Celkem		109	100,0 %	46	21

Pozn.: V tabulce je uveden pouze nejzávažnější trestný čin z odsuzujícího rozsudku.

Z uvedené tabulky je zřejmé, že trestná činnost a její právní kvalifikace u prvovězňených žen zahrnuje nezákonné jednání, které je rozloženo prakticky do všech hlav zvláštní části trestního zákona. Toto rozložení však není rovnoměrné a obecně lze konstatovat, že vyjadřuje typické formy trestné činnosti páchané odsouzenými ženami (nejen prvovězňenými). Dominantní postavení mají trestné činy kvalifikované podle hlavy IX. a s poměrně výrazným odstupem následují trestné činy podle hlavy VIII. a s dalším odstupem podle hlavy VII. A IV. zvláštní části trestního zákona.

Z hlediska zavinění, které je obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu, dospěly soudy na základě provedeného dokazování k závěru, že uvedené trestné činy byly spáchány formou úmyslného jednání. Pouze v jednom případě, u trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 TrZ, který podle dikce zákona může být spáchán úmyslně i z nedbalosti, soud v právní větě trestního příkazu výslovně uvedl, že skutek byl spáchán z nedbalosti. Odsouzená i se svým manželem v daném případě nezajistili pravidelnou docházku nezletilé dcery do základní školy a tak tolerovali její záškoláctví (neomluvených nejméně 96 vyučovacích hodin). Za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 TrZ, který v odst. 1 připouští rovněž obě formy zavinění, byla odsouzena pouze jedna žena (další dvě v přísnějších úmyslných odstavcích) a soud v právní větě výslovně uvedl, že šlo u ní o úmyslnou formu zavinění. U úmyslného trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 TrZ byl smrtelný následek uvedený v odst. 3 způsoben z nedbalosti.

Větší polovina prvovězňených žen (65 – 60 %) byla podle výroků rozsudků odsouzena za spáchání pouze jednoho trestného činu. U majetkových trestných činů, a zejména u trestného činu podvodu podle § 250 TrZ, byly tyto trestné činy poměrně často páchany více dílčími útoky naplňujícími stejnou skutkovou podstatu trestného činu za podmínek pokračování v trestném činu uvedených v ustanovení § 89 odst. 3 TrZ.

Tak např. odsouzená G.L. byla uznána vinnou trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, 3 písm. b) TrZ, kterého se dopustila v průběhu let 2000 - 2003 pokračujícím jednáním spočívajícím ve 48 dílčích útocích, když od jimi vybraných osob pod smyšlenou záminkou, předem dohodnutého prodeje ložního prádla, lákala různé peněžní částky a takto se obohatila o částku 562.000,- Kč. Další odsouzená S.V. byla uznána vinnou spácháním pokračujícího

trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1, 4 TrZ, když vysoké peněžní částky lákala od spoluobčanů převážně pod záminkou výhodného zhodnocení těchto finančních prostředků.

Zbývajících 44 prvovězňených žen bylo vedle nejzávažnějšího trestného činu uvedeného v tabulce odsouzeno i za další trestné činy spáchané v jednočinném nebo i ve vícečinném souběhu. Tento postup je v souladu s trestním zákonem (§ 3 odst. 1), když každý skutek má být zásadně posouzen podle všech v úvahu přicházejících ustanovení jejichž znaky vykazuje, aby byla plně vystižena jeho povaha a společenská nebezpečnost (jednočinný souběh). Společné řízení o více trestných činech různých skutkových podstat (vícečinný souběh) se koná mj. i tehdy, je-li takový postup vhodný z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení (§ 20 odst. 1 TrŘ).

Jednočinný souběh, tedy případy, kdy více trestných činů bylo spácháno jedním skutkem, jsme ve sledovaných případech zaznamenali především u trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 TrZ a trestného činu krádeže podle § 247 TrZ, kdy odsouzené neoprávněně vnikly do domu nebo do bytu jiného nebo tam neoprávněně setrvaly za účelem odcizení věcí nebo peněz (5 případů). V dalších případech např. jednočinný souběh trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 TrZ s trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 TrZ, u dalších odsouzených s trestným činem kuplířství podle § 204 TrZ a s trestným činem nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 TrZ. Dále byl zjištěn jednočinný souběh trestného činu loupeže podle § 234 TrZ a trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 TrZ, u jedné odsouzené jako dokonané trestné činy a u druhé jako pomoc k jejich spáchání ve smyslu § 10 odst. 1 písm. c) TrZ .

V případech vícečinného souběhu šlo o odsouzení za více trestných činů různé, nejčastěji majetkové povahy (např. podvodů a krádeží při nesplnění podmínek jejich pokračování). Nejzávažnějšího opakování stejného trestného činu se dopustila žena, která byla odsouzena za spáchání dvou trestných činů vraždy kvalifikovaných podle § 219 odst.1, 2 písm. c), h) TrZ. Dále např. mladistvá pachatelka byla vedle provinění loupeže podle § 234 TrZ uznána vinnou i proviněním maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 TrZ, vše i podle § 6 odst. 1 zák.č. 218/2003 Sb.. Vedle loupežného přepadení bylo uvedenou právní

kvalifikací postiženo i jejich pět útěků z Dětského diagnostického ústavu a z Výchovného ústavu pro mládež.

Hlavní prioritou trestního práva je ochrana osobnosti člověka, jeho práv a svobod a zejména jeho života a zdraví. Proto také návrh nového trestního zákona trestné činy proti životu a zdraví podle systematiky zvláštní části trestního zákona řadí již do I. hlavy. Oproti stávající zákonné úpravě tak dochází ke změně v pořadí chráněných skupinových objektů. Ve stupnici chráněných hodnot je tak v návrhu trestního zákona preferována ochrana občana, jeho života a zdraví. Vedle speciálních ustanovení je však ochrana života a zdraví obsažena i v dalších hlavách zvláštní části trestního zákona, v jejich základních i kvalifikovaných skutkových postatech.

Z této skupiny trestných činů, ale i ze všech druhů kriminality, patří k nejzávažnějším trestný čin vraždy podle § 219 TrZ. Vážně znepokojuje široké vrstvy občanů a ve své dokonané fázi způsobuje neodčinitelné následky. Problematika tohoto trestného činu klade vyšší nároky na přípravné řízení i na rozhodovací činnost soudů. Rozhodnutí soudů o těchto trestných činech veřejnost sleduje se zvýšenou pozorností a závažnost i obtížnost rozhodování ovlivňuje i skutečnost, že za trestný čin vraždy je možno uložit výjimečný trest (15-25 let nebo trest odnětí svobody na doživotí - § 29 TrZ).

Za 13 trestných činů vraždy podle § 219 TrZ, v jeho dokonané formě, pokusu i v přípravném jednání, bylo v našem vzorku soudních rozhodnutí pravomocně odsouzeno 12 (11,0 % ze všech odsouzených) prvovězněných žen, z toho 10 prvopachatelek. Jedna prvopachatelka byla mladistvá a 4 prvopachatelky byly starší 40-ti let. Za dokonáný trestný čin vraždy bylo pravomocně odsouzeno 6 žen (všechny prvotrestané a 3 starší 40-ti let), které způsobily smrtelný následek 7 osobám. Za pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 TrZ byly odsouzeny 4 ženy (3 prvopachatelky a jedna mladistvá prvopachatelka za pokus provinění vraždy) a za přípravné jednání podle § 7 odst. 1 TrZ byly odsouzeny 2 ženy (1 prvopachatelka a jedna mladistvá za provinění).

Trestný čin vraždy podle § 219 TrZ, ve všech jeho vývojových stadiích, byl soudy právně posouzen v základní skutkové podstatě (odst. 1) u 5 odsouzených a u 7 odsouzených v kvalifikované skutkové podstatě (odst. 2), která umožňuje i uložení výjimečného trestu

odnětí svobody. Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby uvedenými v odst. 2 § 219 TrZ byl ve 3 případech úmysl získat majetkový prospěch (písm. h), v dalších 3 případech spáchání vraždy zvláště surovým nebo trýznivým způsobem (písm. b) a po jednom případě spáchání vraždy na dvou osobách (písm. a) a opětovné spáchání trestného činu a úmysl zakrýt tento trestný čin (písm. c), h).

Nejzávažnějším případem bylo spáchání dvou vražd prvopachatalkou L.B. společně s občanem Čínské lidové republiky L.G. a s další obžalovanou ženou A.J. První skutek kvalifikovaný podle § 219 odst. 1, 2 písm. h) TrZ podle výrokové části rozsudku spočíval v tom, že :

Všichni společně po předchozí domluvě odjeli ze společného bydliště za poškozeným R.Z.F v úmyslu ho usmrtit a zmocnit se jeho peněz a dalších věcí, včetně vozidla zn. Peugeot 405. Po vpuštění do bytu jej fyzicky napadl obžalovaný L.G. tak, že na něj naklekl a rdousil ho tím, že mu silně stlačoval tkáň v oblasti krku a způsobil mu zlomení prstencové chrupavky, což mělo za následek jeho smrt udušením. Obžalovaná L.B. odstraňovala v bytě stopy svědčící o jejich přítomnosti a obžalovaná A.J. hlídala ve vozidle před domem a poté shromažďovala společně s L.B. věci z majetku poškozeného, které následně odvezli do místa svého bydliště.

Druhý trestný čin vraždy kvalifikovaný podle § 219 odst.1, 2 písm. c) a h) TrZ byl spáchán následujícího dne stejnými osobami tak, že :

Opět všichni společně, ve snaze zbavit se nepohodlného svědka X.J.J., odvezli jej do svého bydliště a odtud jej v nočních hodinách ovlivněného Rohypnolem přidaným do jídla vozidlem zn. Peugeot, řízeným obžalovanou A.J., odvezli do lesa s úmyslem ho zde usmrtit. Obžalovaná L.B., sedící na zadním sedadle mu přehodila přes hlavu igelitovou tašku a obžalovaný L.G. ho na krk přiloženou prádelní šňůrou škrtil, v čemž mu L.B. tažením za její druhý konec pomáhala. Přivodili mu tím smrt udušením z uškrcení a když již nejevil známky života, obžalovaná A.J. jako řidička vozidla popojela k nedalekému rybníku, kde ho obžalovaný L.G. hodil.

Všem obžalovaným byl pravomocně uložen úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 15 roků a pro jeho výkon byli podle § 39a odst. 2 písm. d) TrZ zařazeni do věznice se zvýšenou ostrahou. Odvolací soud u obžalovaného L.G. doplnil výrok o trestu uložením trestu vyhoštění na dobu neurčitou.

Jde o případ spolupachatelství ve smyslu § 9 odst. 2 TrZ (vyjádřeno v právní větě, ale opomenuto v právním označení skutku výrokové části rozsudku), kde každý ze spolupachatelů se zúčastnil na trestné činnosti různou měrou a kde činnost všech spolupachatelů byla objektivně i subjektivně složkou děje tvořícího trestné jednání. I když nešlo dovést, že před spácháním obou trestných činů existovala zcela konkrétní dohoda spolupachatelů o rozdělení úloh, jejich rámcové vzájemné srozumění zde bylo zcela nepochybné. V obou případech jejich jednání na sebe vzájemně navazovala tak, aby společný záměr mohl být dokončen. Všichni se podíleli na společném cíli sice různým způsobem, ale bez vzájemné součinnosti byl dosažení sledovaného záměru bylo obtížnější nebo i nemožné.

Obě vraždy byly provedeny brutálním způsobem a šlo o promyšlené a chladnokrevně spáchané činy. U první vraždy bylo jejím jediným motivem získat peníze a usmrcení poškozeného za tím účelem bylo předem zamyšlené. Odsouzení věděli, že poškozený byl podnikatel, byl dobře finančně zaopatřen a vlastnil motorové vozidlo. Všichni tři měli finanční potíže, odsouzená A.J. neměla kde bydlet, když neměla peníze na hrazení nájmu a odsouzená L.B. byla matkou dvojčat, s jejichž otcem vietnamským občanem, než je opustil, žila.

Druhá vražda byla přímým důsledkem vraždy první. Do plánu příprav první vraždy nebyl zahrnut druhý usmrcený X.J.J., o jehož existenci v bytě prvního usmrceného R.Z.F. v době vraždy neměli tušení a o němž se dozvěděli až následně. Rozhodli se ho zabít až poté, co jim jako svědek, který měl o nich jako pachatelích vědomost překážel a přes něj jim hrozilo odhalení.

Trestného činu kvalifikovaného jako pokus vraždy podle § 8 odst. 1 k § 219 odst. 1, 2 písm. a) TrZ, kde došlo k usmrcení jedné a ke zranění druhé osoby, se dopustila prvopachatelka V.K. a byla za to odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 12 roků s výkonem ve věznici s ostrahou (§ 39a odst. 3 TrZ). Dále bylo rozhodnuto o uložení

ochranného protialkoholního léčení ve formě ústavní (§ 72 odst. 2 písm. b) TrZ) a o náhradě škody (§ 228 odst. 1 TrZ). Jednání odsouzené bylo ve výroku rozsudku popsáno tak, že :

V úmyslu usmrtit nožem napadla v bytě spící ženu J.Z. a muže M.Š., čímž poškozenému M.Š. způsobila bodnořeznou ránu v levé polovině zad nad lopatkou, délky 2 cm, zasahující do kůže a podkoží, nepronikající do levé pohrudniční dutiny a toto zranění si vyžádalo lékařské ošetření a následnou hospitalizaci v nemocnici v CH. Dále nožem poškozené J.Z. způsobila šest bodnořezných poranění, z nichž nejzávažnější bylo poranění na levé straně dolní části krku, jehož bodnořezný kanál byl dlouhý nejméně 10 cm, procházel kůží, podkožím, svalovinou, levou podklíčkovou tepnou a poplicnicí do kopule pohrudniční dutiny a horního laloku levé plíce. Další bodnořezné rány směřovaly horní a zadní strany levého ramene, do paže a pravého stehna. V důsledku způsobených poranění poškozená J.Z. na místě jednání zemřela.

Podle znaleckého posudku z oboru zdravotnictví-soudního lékařství poškozená J.Z. zemřela násilnou smrtí, jejíž příčinou bylo vnitřní vykrvácení do levé pohrudniční dutiny v důsledku bodnořezného poranění levé podklíčkové tepny a horního laloku levé plíce. Ke smrti došlo za velmi krátkou dobu několika minut od vzniku bodnořezného poranění. Mezi poraněním a smrtí byla nezbytná příčinná souvislost. Znalci označili toto poranění za smrtelné a neslučitelné se životem.

K právní kvalifikaci soud prvního stupně uvedl, že jednání obžalované posoudil jako pokus trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a) TrZ, když se dopustila jednání pro společnost nebezpečného, které bezprostředně směřovalo k tomu, aby jiného usmrtila a tento čin spáchala na dvou osobách v úmyslu trestný čin spáchat, přičemž k dokonání trestného činu nedošlo. Tento závěr neodpovídá skutkovým zjištěním uvedeným ve výrokové části rozsudku a ani v jeho odůvodnění. Smrt poškozené J.Z. byla v příčinné souvislosti s opakovaným násilným jednáním. V důsledku toho došlo ke smrtelnému následku a tento následek byl odsouzenou způsoben úmyslně. V odůvodnění rozsudku nebylo vůbec zdůvodněno, proč jednání odsouzené bylo v obou případech dílčích útoků posouzeno pouze jako pokus trestného činu vraždy, když všechny skutečnosti zde uvedené svědčí pro závěr, že jednání mělo být posouzeno jako dílem dokonáný a dílem nedokonáný trestný čin vraždy podle § 219 odst.1, 2 písm. a) TrZ a § 8 odst. 1 TrZ.

Motivem tohoto trestného činu byl komplikovaný partnerský vztah odsouzené s poškozeným (žárlivost) a vliv afektu. Požitý alkohol působil jako spouštěcí mechanismus, resp. jako potencující činitel zjištěných motivací. Podle znaleckého posudku z oboru zdravotnictví – odvětví psychiatrie byl u odsouzené zjištěn abúzus alkoholu, který vykazuje pozvolné známky progresu a rozvoje syndromu závislosti. S ohledem na požitý alkohol s léky a vyhrocenou probíhající afektivní reakci v partnerském konfliktu byly schopnosti odsouzené ovládat své chování sníženy do středního pásma mezi oběma krajními stavy. Podle znalkyně z odvětví klinické psychologie se jedná o osobnost s rysy nezdrženlivosti, emoční instability a žárlivosti, především v zátěžových či konfliktních situacích, a ve stavech ovlivnění alkoholem. Vnitřní motivy podle znalkyně vycházely z oblasti emocí, tj. hněvu, zloby, žárlivosti a pocitu ohrožení vztahu.

Stejný motiv – konfliktní partnerský vztah po déletrvající frustraci z hrubého a násilného jednání poškozeného a vliv alkoholu byl zjištěn i v dalších případech dokonaných vražd. Tak např. prvopachatelka S.Š. byla uznána vinnou spácháním trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. b) TrZ a odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 12 roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s ostrahou. Trestného činu se dopustila tím, že v podnapilém stavu, nejméně devíti ranami ostřím sekery do levé strany hlavy v okolí spánku usmrtila spícího R.M., s nímž žila ve společné domácnosti. Trestný čin byl spáchán zvláště surovým způsobem, když ze strany odsouzené šlo o extrémně vysokou míru brutality a zákeřný útok na spící oběť. Odsouzená uvedla, že v důsledku silné opilosti si na nic nepamatuje. Podle znalce tento tvrzený výpadek paměti se objektivně jeví jako účelový a sebeobraný mechanismus, jako vědomě simulovaná ztráta vzpomínek. Podle znalce z oboru psychologie spíše než na struktuře její osobnosti byla motivace jednání závislá na nepříznivě prožívaném statusu ve vzájemném vztahu s poškozeným, na průběžně se utvářejícím a vzrůstajícím intrapsychickým odporu k němu, na silně pociťované frustraci ze života v jeho objektu s ním, na nepříjemných zážitcích z jeho mentorování, které vnímala jako svou neustálou degradaci. Ani zde nešlo podle znalců o stav patické opilosti nebo psychózy a ovládací schopnosti odsouzené byly v důsledku požitého alkoholu jen nepatrně sníženy.

Rovněž další prvopachatelka M.M. pod vlivem požitých alkoholických nápojů usmrtila svého partnera tím, že jej kuchyňským nožem bodla do pravé strany břicha. Za trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 TrZ jí byl za použití § 40 odst. 1 TrZ uložen

nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 7 roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s ostrahou. Podle znalce závislost odsouzené na alkoholu není rozvinutá a zná jeho účinky na svoji osobu. V důsledku prosté opilosti byly její rozpoznávací i ovládací schopnosti podstatnou měrou sníženy. Vztah mezi odsouzenou a poškozeným byl velmi neuspořádaný a z hlediska běžných zvyklostí a lidského soužití velmi neobvyklý. Odsouzená byla podle odůvodnění rozsudku na poškozeném emočně závislá a toho poškozený zneužíval. Přesto, že se k ní choval agresivně, že ji ponižoval, lpěla na něm a vztah neukončila. Jednala pod vlivem alkoholu a určitého afektu, měla z poškozeného strach, když ji dříve vícekrát fyzicky napadl.

Jako příprava (organizování zvláště závažného trestného činu - § 41 odst. 2 TrZ) k trestnému činu vraždy podle § 7 odst. 1 k § 219 odst. 1 TrZ bylo posouzeno jednání prvopachatelky G.Š., která :

V restauraci požadovala po J.N. (§ 55 odst. 2 TrŘ) zajistit osobu, která by za odměnu ve výši maximálně 50.000,- Kč usmrtila jejího manžela L.Š. a následně, na základě zprostředkování kontaktu J.N. se opakovaně na téže místě setkala s pracovníkem Policie ČR, vystupujícím v režimu agenta (§ 158e TrŘ), a požadovala po něm usmrtit jejího manžela. Za tímto účelem mu předala fotografie manžela, písemné informace k jeho osobě a jako zálohu za jeho usmrcení finanční hotovost ve výši 30.000,- Kč. Při následujících schůzkách upřesňovala okolnosti, za nichž by měl být její záměr realizován a poté, kdy jí agent podal nepravdivou informaci, že splnil její požadavek, mu předala zbývající část slíbené odměny ve výši 20.000,- Kč.

Skutečnost, že odsouzená v tomto velmi neobvyklém případě sjednání vraždy na objednávku jednala v omylu o skutečné identitě osoby, vystupující v roli realizátora trestného činu, nebyla soudy pro posouzení trestnosti shledána relevantní. Použití agenta Policie ČR proběhlo v souladu s ustanovením § 158e TrŘ a tvořilo v daném případě jen jeden z dílčích elementů v celkovém průběhu událostí a nelze jej pokládat za určující a podstatný znak trestného činu. Byla to naopak odsouzená G.Š., která vystupovala aktivně a cílevědomě k dosažení zamyšleného výsledku. Odsouzená ze svého hlediska dovedla přípravu činu do takového stadia, kdy musela být přesvědčena, že pro usmrcení svého manžela učinila vše potřebné.

Motivem tohoto trestného činu byla dlouhodobá nespokojenost odsouzené v manželství a snaha oficiálně realizovat nově navázaný partnerský vztah. Nechtěla riskovat problémy související s rozvodem manželství, který poškozený odmítal a další očekávané problémy v souvislosti s péčí o jejich nezletilé dítě a s majetkovým vypořádáním po rozvodu.

Nejen komplikace v partnerských, ale i v rodinných vztazích, které dospěly až k motivu msty, vedly v dalším případě ke spáchání této závažné trestné činnosti. Mladistvá prvopachatelka E.K. byla uznána vinnou pokusem provinění vraždy podle § 8 odst. 1 k § 219 odst. 1 TrZ (správně mělo být uvedeno ve znění a podle zák.č. 218/2003 Sb.) a za použití § 31 odst. 1 zák.č. 218/2003 Sb. jí bylo uloženo trestní opatření odnětí svobody v trvání 3 roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 2 písm. c) TrZ zařazena do věznice s ostrahou. Dále bylo rozhodnuto, že trestní opatření podle § 5 odst. 3 zák.č. 169/1999 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) vykoná odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznici nebo zvláštním oddělení pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciací. Podle skutkových zjištění krajského soudu se odsouzená mladistvá dopustila trestné činnosti tak, že:

V obývacím pokoji rodinného domku, v úmyslu usmrtit, napadla kuchyňským nožem s délkou čepele 15 cm svou spící matku L.K., které způsobila na přední straně hrudníku dvě řezné rány o délce 4 a 5 cm, a když se poškozená probudila a začala se aktivně bránit, způsobila jí dalších 6 řezných ran na pravé horní končetině a poté, co se poškozená snažila utéci, na schodišti ji dostihla a zezadu jí zasadila velkou silou bodnořeznou šikmou ránu délky 8 cm do oblasti zad vpravo pronikající podkožím, zádivou svalovinou a 7. mezižebřím do dutiny hrudní vpravo, dolním lalokem pravé plíce přes bránici až do dutiny břišní do pravého jaterního laloku, přičemž následkem bodného poranění plic došlo k zakrvácení dutiny hrudní, které bezprostředně ohrožovalo poškozenou na životě a k její smrti nedošlo jen proto, že jí byla poskytnuta včasná a vysoce erudovaná lékařská pomoc.

Z provedených důkazů soud zjistil, že mladistvá odsouzená společně s kamarádkou utekla z domova, v restauraci navázala vztah se Š.S. a začala u něj bydlet. Matka trvala na jejím návratu a dala jí jasně najevo, že do plnoletosti musí u ní bydlet a musí také dokončit školu. Hádky, které mezi nimi vznikaly vyplývaly především z chování odsouzené, která nechtěla plnit své povinnosti, nechtěla matce v domácnosti pomáhat, což vyústilo v její útěk z domova. Soud při posuzování tohoto trestného činu také vzal v úvahu, že odsouzená

vyrůstala v prostředí emočně zřejmě nedostatečně saturujícím a podnětově nedostatečně stimulujícím a matka jí nedala vše, co mohla, především po citové stránce, střídala partnery a zřejmě se jí plně nevěnovala, kdy to bylo rozhodné, jak uvedla znalkyně, především v předškolním věku mladistvé. Její vlastní otec, který je ve výkonu trestu odnětí svobody ji nikdy neviděl, nezná ji a ona sama má k němu negativní vztah. Podle znalců z oboru dětské psychiatrie a psychologie jde o osobnost adolescentní, disharmonicky se vyvíjející směrem k disocialitě s anetickými prvky. Její emocionalita je plochá až anetická, je egocentrická, především sféra vyšších citů je nerozvinutá. Matkou se cítila dlouhodobě nedostatečně chráněna proti zátěžovým a složitým životním situacím.

U dalšího dokonaného trestného činu vraždy a u mladistvé odsouzené u přípravy k tomuto trestnému činu úmysl obou odsouzených směřoval k získání majetkového prospěchu. Tento motiv byl také okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 219 odst. 1, 2 písm. h) TrZ. V prvním případě odsouzená rozhodnutí usmrtit jiného pojala až při neúspěšné realizaci svého původního záměru opatřit si finanční prostředky bez použití násilí. Šlo o trestní věc prvopachatelky A.W., která byla uznána vinnou spácháním trestného činu vraždy podle shora uvedeného zákonného ustanovení, a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání 13 let s výkonem ve věznici s ostrahou (§ 39a odst. 3 TrZ). Skutek spočíval v tom, že fyzicky napadla italského občana S.S., který v důsledku svého zdravotního stavu nebyl schopen aktivní účinné obrany, a úderý prázdnou lahví od vína a hranou sedací části kulaté stoličky do oblasti hlavy mu způsobila smrtelné zranění. Poté prohledala byt, který poškozený užíval a odcizila zde peněženku s částkou 700,- Kč a platební kartu.

V daném případě odsouzená nejprve 2 x vyhověla zájmu poškozeného o sexuální uspokojení a přijala za to peněžní částky 500,- Kč a v druhém případě 1.000,- Kč. Odsouzená dále očekávala, že poškozený jí pomůže vyřešit její momentální finanční deficit. Když odmítl splnit její požadavky fyzicky jej napadla. Útok se podle odůvodnění rozsudku vyznačoval extrémně vysokou intenzitou a brutalitou vůči poškozenému, který nebyl schopen jakéhokoli fyzického odporu (omezená pohyblivost, upoután na invalidní vozík) a vedl k jeho následnému usmrcení.

V dalším případě mladistvé L.Š. bylo usmrcení poškozeného zamyšleno předem, ale ke škodlivému následku nedošlo. Podle rozsudku byla tato mladistvá spolu s mladistvým J.Š.

uznána vinnou přípravou k provinění vraždy podle § 7 odst. 1 k § 219 odst. 1, 2 písm. h) TrZ, ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ (správně mělo být uvedeno i podle zák.č. 218/2003 Sb.) a odsouzena k trestnímu opatření nepodmíněného odnětí svobody v trvání 2 roků (§ 31 odst. 1 zák.č. 218/2003 Sb.) s výkonem trestního opatření odděleně od ostatních odsouzených ve zvláštní věznici pro mladistvé. Jednání obou odsouzených podle rozsudku spočívalo v tom, že :

Po vzájemné dohodě, že usmrtí V.L. a odcizí jeho věci z bytu, jejichž prodejem by získali finanční prostředky,

- a) *dne 25.8.2003 ve večerních hodinách společně navštívili V.L. v jeho bytě a v době, kdy poškozený seděl u kuchyňského stolu obžalovaný J.Š. vzal z kuchyňské linky nůž s délkou čepele 15 cm v úmyslu zezadu poškozeného nožem usmrtit, avšak další jednání nedokázal uskutečnit, a proto se oba obžalovaní na místě dohodli, že vraždu následně uskuteční uškrcením nebo udušením, k tomu však nedošlo, neboť nakonec usnuli,*
- b) *dne 26.8.2003 ve večerních hodinách přišli k bytu V.L. s tím, že ho uškrtí pomocí připravené tkaničky od bot v délce 74 cm, průměru 4 mm, kterou k tomu účelu poskytla obžalovaná L.Š., avšak k domluvenému jednání nedošlo, neboť V.L. je do bytu nepustil a telefonicky přivolal policejní hlídku; přesto se oba dále pokoušeli zajistit řidiče, který by odvezl mrtvolu V.L., a plánovali další možný způsob usmrcení a odstranění těla.*

Skutek zde byl spáchán před nabytím účinnosti zák.č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Přesto však byl již posouzen jako provinění přípravy k vraždě vzhledem k tomu, že posuzování podle uvedeného zákona bylo pro oba mladistvé příznivější.

Naopak v další trestní věci, oproti rozhodnutí soudu prvního stupně, soud odvolací neshledal zistný motiv v jednání (a tedy ani znak kvalifikované skutkové podstaty podle § 219 odst. 1,2 písm. h) TrZ) odsouzené V.F., která podle rozhodnutí soudu prvního stupně usmrtila zvlášť surovým a trýznivým způsobem svého tchána J.F. v úmyslu získat movitý a nemovitý majetek poškozeného formou nepravých dědických závětí. Odvolací soud v odůvodnění rozhodnutí uvedl, že jakkoliv řada skutečností blíže rozvedených v napadeném rozsudku svědčí o vysoké míře důvodnosti podezření, že obžalovaná se brachiálního útoku dopustila v úmyslu získat movitý a nemovitý majetek poškozeného formou nepravých dědických

závěti, shledal odvolací soud závěr o zjištěném motivu obžalované nesprávným, v rozporu se zásadou „in dubio pro reo“, když nebylo nepřihlédnuto k nevyvrácené obhajobě obžalované.

Zcela rozdílný názor na právní kvalifikaci skutku mezi soudem prvního stupně a soudem odvolacím jsme zaznamenali i ve skupinové trestní věci, kde spolupachatelkou byla prvopachatelka K.Ch. Ta spolu s dalšími třemi muži byla soudem prvního stupně uznána vinnou spácháním trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 TrZ a § 9 odst. 2 TrZ a odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 7 let do věznice s ostrahou. Podle skutkových zjištění rozsudku se odsouzení trestného činu dopustili tím, že společně opakovanými údery pěstí, dupáním a kopáním do hlavy, krku, oblasti hrudníku a břicha napadli V.D. a způsobili mu tím rozsáhlá poranění, která vedla k neodvratné smrti, jíž se nedalo zabránit ani včasnou a kvalifikovanou lékařskou pomocí.

K odvolání státního zástupce a poškozené Ing. M.J. odvolací soud zrušil napadený rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu a při stejných skutkových zjištěních uznal všechny obžalované vinnými spácháním trestného činu vraždy, spáchané zvláště surovým způsobem, podle § 219 odst. 1, 2 písm. b) TrZ. Všem spolupachatelům uložil nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 12 let se zařazením do věznice s ostrahou (§39a odst. 3 TrZ). Odvolací soud se neztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že obžalovaní neměli v úmyslu poškozeného usmrtit a byli pouze srozuměni s tím, že mu mohou způsobit těžkou újmu na zdraví. Naopak uvedl, že poškozený byl prakticky ukopán a ubit při celkové devastaci jeho hlavy a těla, když po předchozím útoku obžalovaných byl ořesen a jeho odolnost a možnost obrany byla snížena. S ohledem na množství, intenzitu a umístění zasazených ran museli být obžalovaní srozuměni nejen s tím, že mohou poškozenému způsobit těžkou újmu na zdraví, ale že jejich útok může poškozeného usmrtit.

V daném případě se nejedná o typický způsob spáchání trestného činu vraždy a tato atypičnost vyplývá právě z vysoké míry brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu a podstatně zvyšuje stupeň společenské nebezpečnosti činu. Neúcta odsouzených k poškozenému jako lidskému jedinci se projevila i po činu samém, když jej ponechali na místě bez jakéhokoli pokusu zajistit mu pomoc, vedle těla zemřelého se ještě delší dobu zdržovali a bez zábran pokračovali v konzumaci zakoupeného vína. Tragickému následku předcházela jen zcela malicherný konflikt v restauraci, do kterého

zasáhl i poškozený tak, že jednoho z účastníků uchopil za oděv a přidržel, aby mu zabránil vmístit se mezi potýkající se osoby.

Přitom odsouzená K.Ch. nebyla dříve soudně trestána, a podle zpráv se chovala slušně, byla kamarádká a oblíbená. Podle znalců se nacházela ve stavu prosté opilosti, a to nejvýše středně těžké a požitý alkohol neovlivnil její schopnost rozpoznat nebezpečnost svého jednání a ani schopnost toto jednání ovládat. Podle znalců motivace není zcela jasná. Byla vyslovena domněnka, že se u ní mohly uplatnit tendence přizpůsobovat se skupině a společnými aktivitami se skupinou získávat ocenění či emoční satisfakci. Zvláště, když u ní jde o osobnost emočně labilní, s tendencemi k impulzivnímu odreagování emocí. Odsouzená nerespektuje normy a konvence, imponuje jako opoziční typ s tendencemi k závislosti na skupině.

V případech dalších tří odsouzených žen pro trestné činy proti životu a zdraví byly oběťmi jejich právě narozené nebo velmi malé děti.

Prvopachatka K.R. byla odsouzena pro trestný čin vraždy novorozeného dítěte podle § 220 TrZ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 40 měsíců, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s dozorem. Úmyslné usmrcení novorozeného dítěte je mírněji trestné, pokud se ho dopustí matka při porodu nebo hned po něm v rozrušení způsobeném porodem. V daném případě odsouzená na zahradě spontánně porodila živé dítě mužského pohlaví, které bezprostředně po přetržení pupeční šňůry zahrabala do kompostu na zahradě, kde pak bylo nalezeno mrtvé. Podle znaleckého posudku z oboru psychiatrie byl u ní zjištěn snížený intelekt v pásmu lehkého podprůměru, disharmonický vývoj povahových rysů s převahou rysů nezdrženlivosti, emoční nestability a sklon k hysterickému chování. Byla schopna rozpoznat nebezpečnost svého chování, její schopnost ovládací byla snížena na 50 %. Tyto faktory osobnosti a snížený intelekt, spolu se strachem z matčiných záchvatů vzteku a z reakce okolí, které ji odsuzovalo a ostouzelo, vedly ke zkratkovitému jednání doprovázeném sníženou schopností kontroly svého jednání. Pozoruhodné je další zjištění z odůvodnění rozsudku, že v době rozhodování soudu byla K.R. umístěna ve vazbě, když bylo proti ní vedeno další trestní stíhání, a to opět pro trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 TrZ.

Vysoký stupeň společenské nebezpečnosti vykazuje jednání prvopachatelky A.F., které opakovaným násilím o poměrně velké síle v rozmezí tří měsíců způsobila svému několikaměsíčnímu synovi zlomeniny levé pažní kosti a pravého vnitřního kotníku a dále pohmoždění mozku s krvácením do mozkových komor a do omozečnic, poranění obou očních bulbů včetně rohovky vpravo a další poranění. V důsledku toho došlo k těžkému poškození mozku, nejspíše ztrátě zraku a postižení všech psychomotorických funkcí dítěte. Svému nezletilému synovi tak způsobila neodčinitelný následek na jeho zdraví, s neschopností již nikdy vést plnohodnotný život a nutností být trvale odkázán na péči zdravotnických zařízení. Tento hrůzný následek nemůže postihnout uložený nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 3 a ½ roku se zařazením do věznice s dozorem (§ 39a odst. 3 TrZ).

Stejný trest odnětí svobody, i zařazení pro jeho výkon, soud zvolil u prvotrestané M.G., která ve zlobném afektu opakovanými údery pěstmi způsobila smrtelní zranění svému tříletému těžce tělesně i duševně postiženému synovi (těžce retardovaný a nevidomý). V odůvodnění rozsudku soud zdůraznil, že musel zvažovat všechna specifika případu a vypořádat se s obtížnou otázkou naplnění účelu trestu. Musel brát v úvahu vyjádření znalců z oboru psychiatrie a psychologie, že v její agresivní reakci lze shledat typickou reakci na dlouhodobé zátěže, kterými byla v daném případě péče o postižené dítě. I toto dítě však je lidská bytost hodná lásky a je třeba s ním zacházet s pochopením, i když není schopno svými reakcemi uspokojit mateřské potřeby, a zacházení s ním plně přizpůsobit jeho zdravotnímu stavu. Soud při ukládání trestu použil ustanovení § 40 odst. 1 TrZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby, která při použité právní kvalifikaci podle § 222 odst. 1, 3 TrZ činila 5 let. Státní zástupkyně ve své závěrečné řeči dokonce navrhovala uložení kratšího podmíněného trestu odnětí svobody s obligatorním dohledem (§60a TrZ).

Pod vlivem alkoholu nebo v souvislosti s ním jednalo 6 odsouzených. Vliv omamných a psychotropních látek nebo závislost na nich nebyla zjištěna u žádné z odsouzených žen pro trestný čin vraždy. Žádná z vražd nebyla spáchána pod vlivem sexuální deviace.

V pořadí druhou nejpočetnější skupinou trestných činů spáchanou v našem vzorku odsouzenými ženami jsou trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti, zařazené do hlavy

osmé zvláštní části trestního zákona. Ve všech případech šlo o trestné činy spadající do prvního oddílu uvedené hlavy mezi trestné činy namířené proti svobodě občanů. I u této skupiny trestných činů návrh nového trestního zákona předpokládá rozsáhlé změny, které by se měly projevit již v systematickém zařazení do druhé hlavy zvláštní části trestního zákona, podle významu chráněného zájmu hned za trestné činy proti životu a zdraví. Další změny by se měly projevit v číselném označení jednotlivých trestných činů, ve zvýšení počtu kvalifikovaných skutkových podstat i jejich znaků, a ve zpřísnění trestních sazeb trestu odnětí svobody u nejzávažnějších porušení nebo ohrožení objektu trestného činu.

Jedním z nejzávažnějších trestných činů této skupiny je nesporně trestný čin loupeže podle § 234 TrZ. Podle znění jeho skutkové podstaty se jedná o trestný čin na pomezí mezi násilnou a majetkovou kriminalitou, neboť útok zde směřuje jak proti tělesné integritě jiné osoby, tak i proti cizímu majetku. Trestní zákoník zohledňuje především zásah do osobní svobody a proto řadí tento trestný čin do osmé hlavy zvláštní části trestního zákona.

Za tento trestný čin bylo odsouzeno celkem 15 prvovězňených žen (14 % ze všech odsouzených), z toho 2 prvopachatelky, jedna žena byla starší 40 let a jedna odsouzená byla mladistvá (byla uznána vinnou proviněním loupeže podle § 6 odst. 1 zák.č. 218/2003 Sb. k § 234 odst. 1 TrZ). V kvalifikované skutkové podstatě podle § 234 odst. 2 písm. b) TrZ byly odsouzeny 3 ženy, jedna z nich navíc i podle odst. 2 písm. a). Další žena byla odsouzena za pomoc k trestnému činu loupeže podle § 10 odst. 1 písm. c) k § 234 odst. 1 TrZ. Vždy šlo o odsouzení pouze za jeden trestný čin loupeže.

Trestný čin loupeže odsouzené ženy páchaly ve skupině dvou nebo více osob a v jednom případě bylo jednání odsouzené posouzeno jako spáchané členem organizované skupiny. Spolupachateli byly ve 4 případech ženy a ve zbývajících případech muži. Byli mezi nimi příbuzní (otec, mladší bratr, trestně neodpovědná sestra) i osoby odsouzeným blízké (nastávající manžel, druh, druh dcery). Sama spáchala loupež pouze jedna žena a její obětí byla rovněž žena, která byla odsouzenou fyzicky napadena a odcizením věcí poškozena o částku ve výši celkem 10.676,- Kč. Těžším následkem ve smyslu kvalifikované skutkové podstaty byla ve dvou případech značná škoda (§ 89 odst. 11 TrZ) a v jednom případě těžká újma na zdraví (§ 89 odst. 7 TrZ). Lehčí újma na zdraví, která je již zahrnuta ve skutkové podstatě trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ, byla způsobena čtyřem poškozeným.

Značnou intenzitou fyzického útoku, kterou bylo poškozenému způsobeno těžké zranění, se vyznačovalo jednání spolupachatelů prvověžněné L.L a spoluodsouzeného M.V., kteří podle rozsudku :

V časných ranních hodinách v parku poblíže železničního nádraží v Č.V., společně po předchozí domluvě v úmyslu zmocnit se peněz, fyzicky napadli A.C.I tak, že obžalovaná L.L. jej povalila na zem a poté oba obžalovaní do poškozeného kopali a bili jej pěstmi do obličeje a horní části trupu, obžalovaná jej prohledala a z kapsy kalhot mu odcizila částku ve výši 300 Euro v hotovosti. Poškozený jejich jednáním utrpěl pohmoždění obličeje, otřes mozku I. stupně, dvojitou zlomeninu dolní čelisti vpravo i vlevo se známkami posunu; toto zranění bylo léčeno operativně a poškozeného výraznou měrou omezovalo v obvyklém způsobu života po dobu nejméně 6 týdnů.

Za to byl L.L. uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 5 roků, přičemž pro výkon trestu byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s dozorem a podle § 229 odst. 1 TrŘ bylo rozhodnuto o náhradě škody. V neprospěch L.L. bylo soudem hodnoceno, že se trestného činu dopustila ve zkušební době stanovené při předchozím podmíněném odsouzení.

O značné míře otrlosti a necitlivosti vůči obětem svědčí následující dva případy. V prvním případě prvověžněná J.Š. spolu s odsouzeným R.D., pod nepravdivou záminkou vyřízení úřední záležitosti po zemřelé manželce poškozeného, vnikli do bytu poškozeného 84 letého R.H. Zde mu pod pohrůžkou zabití a následném svázání rukou před tělo, vložení roubíku do úst, převázání úst a očí prohledali celý byt a odcizili zde peníze a věci v hodnotě 105.100,- Kč. Oba odsouzení zneužili důvěry starého člověka, který je s řadou činností odkázán na pomoc druhých, bez jejichž pomoci by se neobešel a k nimž musel mít nutně důvěru. Uvěřil, že mu přišli pomoci a zneužili jeho tíživé situace po smrti manželky. Po loupeži ho bezohledně zanechali na místě bez pomoci svázaného se zavázanýma očima i ústy.

V dalším případě loupež zorganizovala prvověžněná M.H. Společně se svým druhem a pozdějším manželem D.H., po rozbití skleněné výplně okna, maskovaní vnikli do domu manželů A.V., nar. 1922 a manželky Š.V., nar. 1927, která v té době byla pro nemoc upoutána na lůžko, společně svázali A.V. a z bytu odcizili peněžní částky 99.500,- Kč, 150

šilinků, osobní doklady a další věci. Byla to právě odsouzená M.H., která loupež vymyslela, zorganizovala, vzala z domova prostředky nutné k provedení loupeže (rukavice, punčochy přes obličej) a váhajícího spolupachatele přemluvila k dokonání loupeže. Nejen že se dopustila loupeže na starších nemocných lidech (u poškozeného A.V. byla diagnostikována téměř slepota), ale dopustila se jí i na nejbližších příbuzných, když A.V. byl jejím dědečkem.

Loupež zorganizovala i prvotrestaná H.P., která vymyslela plán loupežného přepadení kanceláře společnosti, kde byla v minulosti zaměstnána, znala místní poměry a věděla, že v trezoru je vždy uložena určitá finanční hotovost. K provedení loupeže získala přítele své dcery V.S., který nepracoval, byl bez finančních prostředků a nepřispíval na domácnost. Odsouzená H.P. zakoupila plynovou pistoli, seznámila V.S. se všemi podrobnostmi, vyhotovila nákres kanceláře, určila peníze a věci, které má z kanceláři odnést a odvedla jej před budovu společnosti. V.S. maskován a s pistolí v ruce donutil zaměstnankyně společnosti aby si lehly na zem, zde je svázal a z trezoru odcizil částku 217 497,- Kč. Poté i spoutaným ženám odcizil dva mobilní telefony. Odsouzená uvedla, že loupež vymyslela a naplánovala pod tíhou tíživé finanční situace, když se zadlužila v podnikání s druhem, který ji opustil a věřitelé se na ni obraceli s vymáháním dluhů. Dlužila i nájemné za byt a hrozilo jí vystěhování.

Za trestný čin loupeže spáchaný organizovanou skupinou podle § 234 odst. 1, 2 písm. a), b) TrZ ve znění novely zák.č. 265/2001 Sb. byla uznána vinnou prvovězňená M.T. a byla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 8 roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s ostrahou. Skutek spočíval v tom, že společně s dalšími třemi odsouzenými muži po rozdělení úkolů provedli přepadení řidiče nákladního automobilu zn. LIAZ 110 přepravujícího alkohol, s vozidlem odejeli do Prahy, kde byl náklad vyložen a prodán, čímž poškozené společnosti způsobili škodu ve výši 1 076 230,- Kč a řidiči odcizením peněz a mobilního telefonu další škodu ve výši 9 740,- Kč. Prvovězňená M.T. se na spáchání trestného činu výrazně podílela tím, že jako stopařka nastoupila do nákladního automobilu a po ujetí 400 m vytáhla z tašky malý samopal, donutila řidiče vozidla k zastavení a mobilním telefonem přivolala spolupachatele. Poté přepadeného řidiče naložili do malé dodávky, kde ho svázali, M.T. mu píchla injekci, která měla tlumící účinky a později jej vyložili a přivázali ke stromu.

V odůvodnění rozsudku soud podrobně odůvodnil naplnění znaků organizované skupiny, jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, když v daném případě šlo o sdružení více osob, pro jejichž jednání byla charakteristická dělba úkolů, plánovitost, koordinovanost za tím účelem, aby se zvýšila pravděpodobnost úspěchu akce. Navíc svým jednáním způsobili značnou škodu, tedy naplnili i další zákonný znak kvalifikované skutkové podstaty (odst. 2 písm. b). Přestože M.T. v průběhu hlavního líčení popřela svoji účast, dokazováním bylo prokázáno, že se nejen zúčastnila loupežného přepadení, ale byla velmi aktivním článkem organizované skupiny, zejména v jeho první fázi.

Pokusu trestného činu loupeže, závažného co do způsobu provedení i zamyšlené výše škody, se dopustila prvovězněná T.P. společně s dalšími dvěma muži. Jedním z nich byl otec odsouzené J.P., který ji k účasti získal. Doznala, že si takto chtěla opatřit peníze ke koupi drog. I její předchozí trestná činnost byla takto motivovaná. Podle znalců je závislá na opiátech a její schopnost zdržet se prvního požití a regulovat další požívání je značně snížena. Spolupachatel J.K. před pobočkou ČSOB přepadl pracovníci společnosti EXCHANGE, s.r.o., která právě v bance vybrala peněžní částku 7, 000.000,- Kč, natlačil ji do jejího automobilu, zde ji škrtil, vyhrožoval bodnutím nožem, nastříkal jí slzný plyn do očí a snažil se jí vytrhnout tašku s penězi, k čemuž nedošlo pro intenzivní odpor poškozené a vyrušení kolemjdoucími osobami. Podíl odsouzené T.P. na loupeži spočíval v tom, že za účelem rozptýlení pozornosti poškozené jí zavolala mobilním telefonem v rozhodné době, kdy s penězi nastupovala do osobního automobilu.

V tomto případě jsme zaznamenali rozpor v právním názoru soudu prvního stupně a soudu odvolacího na použitou právní kvalifikaci u odsouzené T.P. Soud prvního stupně v jejím případě dospěl k závěru, že její pokus směřoval ke způsobení škody velkého rozsahu a její skutek kvalifikoval podle odst. 3 § 234 TrZ. Odvolací soud tuto právní kvalifikaci označil za pochybení nalézacího soudu. Odsouzená T.P. i jeden ze spolupachatelů J.K. byli J.P. informováni, že poškozená bude mít v době přepadení u sebe dva až tři miliony korun a žádný z provedených důkazů nepotvrdil, že byl odsouzení věděli o skutečném množství převážených finančních prostředků (sedm milionů korun). Odsouzení tedy měli v úmyslu způsobit trestným činem loupeže pouze značnou škodu ve smyslu § 234 odst. 1, 2 písm. b) TrZ a na pokus tohoto trestného činu odvolací soud jednání odsouzených překvalifikoval.

Tak jako ve shora uvedeném případě, i další tři odsouzené ženy uvedly, že zneužívají návykové látky a peníze z loupeže potřebovaly na jejich zakoupení. Alkohol byl u odsouzených žen zcela zanedbatelnou okolností ovlivňujících páchaní tohoto trestného činu, když pouze jedna z odsouzených před loupeží požívala v restauraci alkoholické nápoje.

Rozbor trestné činnosti dále ukázal, že loupeže byly ženami páchany v polovině případů po předchozí domluvě spolupachatelů a po vytipování osoby, často loupežnému přepadení předcházela náročnější příprava. Druhou polovinu případů lze zařadit mezi typicky pouliční, nepřipravenou kriminalitu.

Mezi trestné činy namířené proti svobodě rozhodování je v trestním zákoně zařazen i trestný čin vydírání podle § 235 TrZ. Za tento trestný čin bylo pravomocně odsouzeno 6 žen, z toho dvě prvopachatelky a dvě starší 40-ti let. Vždy šlo o odsouzení za dokonáný trestný čin, v jednom případě spáchaný ve spolupachatelství se dvěma muži (vymáhání dluhu a způsobení zranění poškozenému). Skutek byl u 2 odsouzených posouzen v základní skutkové podstatě (odst. 1) a u 4 v kvalifikované skutkové podstatě (odst. 2). Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby uvedenými v odst. 2 § 235 TrZ bylo u dvou odsouzených spáchaní činu na svědkovi v souvislosti s výkonem jeho povinností (písm. e), dále spáchaní činu nejméně se dvěma osobami (písm. b) a spáchaní činu se zbraní (písm. c).

Na rozdíl od obžaloby, která skutek posoudila pouze jako trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 TrZ., soud za splnění podmínek § 88 odst. 1 TrZ kvalifikoval jednání L.Š. jako trestný čin vydírání spáchaný se zbraní podle § 235 odst. 1, 2 písm. c) TrZ a uložil jí souhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 2 a ½ roku do věznice s dozorem (§39a odst. 3 TrZ) a trest zákazu pobytu na území hl.m. Prahy na dobu 5 let. Tento neobvyklý případ podle skutkové věty výrokové části rozsudku spočíval v tom, že odsouzená :

V pavidonu č. 2 Psychiatrické léčebny vPraze8-Bohnicích se dožadovala okamžitého odemknutí dveří k odchodu z léčebny, a když jí nebylo vyhověno, rozbila skleněnou výplň dveří a skleněným střepem nejprve ohrožovala pacientku J.Š., které přiložila střep ke krku a vyhrožovala, že ji zabije, pokud nebude propuštěna z pavilonu, a poté stejným způsobem vyhrožovala sestřám a sanitáři pavilonu, a tím si vynutila odemknutí dveří a volný odchod mimo areál léčebny.

Odsouzená uvedla, že jí rozčílil přístup ošetřujícího personálu, když léčbě se podrobila dobrovolně a přesto jí nebyla umožněna vycházka. Za několik dnů se sama dostavila do PL, za své jednání se omluvila, avšak léčbu již nenastoupila. V odůvodnění rozsudku se dále uvádí, že jednání se dopustila krátce předtím, než se dopustila trestného činu téže povahy, pro který byla následně odsouzena rozsudkem jiného soudu. Podle znalců u pachatelky byly její ovládací schopnosti sníženy měrou podstatnou, nebyly však zcela vymizelé.

Kvalifikační znak vydírání spáchaného na svědkovi v souvislosti s výkonem jeho povinnosti (§ 235 odst. 1, 2 písm. e) TrZ) byl naplněn jednáním odsouzené, která po spáchání krádeže fyzicky napadla poškozenou a dále jí vyhrožovala, že ji zabije a zmlátí pokud krádež nahlásí policii. Další odsouzená, která byla v jiné trestní věci stíhána za trestný čin lichvy, vyhrožovala likvidací svědkovi pokud bude při jednání soudu vypovídat v její neprospěch.

Z trestných činů obecně nebezpečných uvedených v hlavě čtvrté zvláštní části trestního zákona je ve vzorku rozsudku trestné činnosti žen poměrně početně zastoupen trestný čin nedovolená výroba a držení omamných látek a jedů podle § 187 TrZ. Pro tento trestný čin bylo odsouzeno 11 (10 %) prvovězňených žen, z toho 8 prvopachatelek a jedna prvopachatelka starší 40-ti let. V kvalifikované skutkové podstatě podle odst. 2 § 187 TrZ bylo odsouzeno 8 žen, z toho jedna v jednočinném souběhu se stejně nazvaným trestným činem podle § 188 odst. 1 TrZ a další opět v jednočinném souběhu s trestným činem ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. a) TrZ. Použití vyšší trestní sazby u 6 žen odůvodnilo spáchání činu vůči osobě mladší osmnáct let a dále spáchání činu ve větším rozsahu a členy organizované skupiny (u dvou odsouzených uznána kumulace dvou důvodů). Ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ tento trestný čin spáchalo 7 žen, většinou ve skupině dvou až tří osob, v jednom případě ve skupině šesti a v dalším sedmi osob.

Ze skupinových věcí lze zmínit trestnou činnost prvopachatelky K.P., spáchanou členy organizované skupiny a ve větším rozsahu, která přesáhla hranice naší republiky a do níž byl jako rozhodující činitel zapojen občan Nigérie. Podle rozsudku trestná činnost odsouzené K.P. spočívala v tom, že po předchozí dohodě s dalšími osobami odletěla na ostrov Curacao, Nizozemské království, kde jí neznámý muž předal kapsle s kokainem a poučil ji jak kapsle v trávicím traktu přepravit přes hranice. Odsouzená tuto látku v trávicím traktu převezla až na naše hranice, kde po zadržení vydala 66 kapslí s kokainem (látko je zařazena

do seznamu I. podle Jednotné Úmluvy o omamných látkách ve smyslu zák.č. 167/1998 Sb.). Podle výpovědi odsouzené výše odměny nebyla předem stanovena. Za to byl K.P. uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 4 let a pro jeho výkon byla zařazena do věznice s dozorem (§39a odst. 3 TrZ).

U dalších 6 odsouzených žen jejich trestná činnost spočívala ve výrobě a prodeji omamných a psychotropních látek. Psychotropní látku metamfetamin (pervitin) uvedenou v příloze č. 5 zák.č. 167/1998 Sb. prodávalo 6 žen a 3 ženy ji samy vyráběly nebo se podílely na její výrobě. Omamnou látku heroin uvedenou v příloze č. 3 zák.č. 167/1998 Sb. prodávaly 3 ženy. Dlouhodobé zneužívání těchto látek bylo zjištěno u 4 žen, z toho u jedné znalci konstatovali, že zatím u ní nevznikla závislost na drogách.

V případě prvotrestané L.H., ženy starší 40-ti let, odvolací soud na základě jejího odvolání provedl dílčí upřesnění skutku a zmírnil právní kvalifikaci z odst. 3 písm. b) na odst. 2 písm. b) § 187 TrZ. Nesdílel názor krajského soudu, že L.H. znala věk poškozených, kterým byl pervitin prodáván, zejména pak věk dvou svědkyň, jakožto sob mladších patnácti roků. O jejich věku nebyla informována a vzhledem k jejich vzhledu, solventnosti a pozdním večerním hodinám, kdy si pro drogy docházely, mohla důvodně předpokládat, že se jednalo o osoby podstatně starší.

Do této skupiny odsouzených patří i prvovězněná B.Š., odsouzená za trestný čin nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek podle § 188 odst. 1 TrZ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 14 měsíců s výkonem ve věznici s dozorem a k trestu propadnutí věci. Její trestná činnost spočívala v tom, že ve svém bytě přechovávala psychotropní látky zařazené v příloze č. 4 zák.č. 167/1998 Sb. a dále přechovávala předměty (misky, filtry, injekční stříkačky, plastové karty a další) určené pro přípravu metamfetaminu, které byly u ní zajištěny při domovní prohlídce.

Vysoký stupeň společenské nebezpečnosti těchto jednání byl v odůvodněných rozsudků soudy zdůrazněn, zejména v případech, když trestná činnost směřovala vůči osobám mladistvým nebo osobám ve věku blízkém věku mladistvých. Jde o druh trestné činnosti vysoce zavrženíhodný a značně ohrožující společnost. Odsouzené se snažily získat majetkový prospěch za každou cenu a bez ohledu na zdraví odběratelů drog a následky spočívající

v rozvrácení rodinných a mezilidských vztahů. Tyto skutečnosti byly většinou brány v úvahu při stanovení druhu a výměry ukládaných trestů.

Pro trestné činy proti rodině a mládeži uvedené v hlavě šesté zvláštní části trestního zákona bylo pravomocně odsouzeno 8 žen, z toho 4 pro trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 TrZ, 3 ženy pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 TrZ a jedna žena pro trestný čin ohrožování výchovy mládeže podle § 217 TrZ. Vysokým stupněm společenské nebezpečnosti se vyznačovala zejména jednání odsouzených žen, posouzená jako týrání svěřené osoby, kde předmětem útoku byly velmi malé, bezbranné a zranitelné děti, zcela odkázané na péči rodičů. Dva z nejzávažnějších případů, svědčící o absenci základních mateřských citů, kde zvláště surovým způsobem byla velmi malým dětem způsobena těžká újma na zdraví, byly po právní stránce shodně posouzeny jako trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 odst. 1, 2 písm. a) TrZ spáchaný v jednočinném souběhu s trestným činem ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 TrZ (jeden spáchaný ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ).

Prvopachatelce M.L. byl za uvedené trestné činy uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 4 a ½ roku, pro jehož výkon byla zařazena do věznice s ostrahou. Trestného činu se společně s otcem dítěte M.D. dopustili podle rozsudečného výroku tím, že :

Nejméně po dobu 18 dnů v místě svého bydliště nezjištěným způsobem fyzicky týrali nezl. syna D.D., nar. 4.10.2003 a způsobili mu minimálně zlomeninu dolní části levé pažní kosti probíhající přes růstovou chrupavku, zlomeninu levé vřetenní i loketní kosti, zlomeninu levého lokte s posunem úlomků, zlomeninu střední části pravé holenní kosti, krevní výron v levé čelní spánkové krajině o velikosti 3x3 cm a drobné oděrky v pravé temenní krajině, přičemž se jedná podle znaleckého posudku o vážná poranění mající charakter těžké újmy na zdraví a lze je hodnotit i jako mučivé útrapy.

Odvolací soud v odůvodnění usnesení o zamítnutí odvolání obou obžalovaných blíže vyhodnotil a zdůraznil kvalifikační znak „zvláště surový způsob“ týrání podle § 215 odst. 2 písm. a) TrZ. Uvedl, že v daném případě byl dán výraznou, nikoli běžnou mírou brutality jednání s miminkem, s ohledem nejen na křehkost a naprostou bezbrannost oběti, ale i s ohledem na protahování a eskalaci inkriminovaného jednání, které nebylo dílem jediného

okamžiku, ale trvalo jak ve formě aktivního jednání (bití), tak i ve formě trestného nekonání (nepředání vážně zraněného, nařikajícího dítěte lékařům) po řadu dní. Dlouhodobé útrapy dítěte z nefixovaných zlomenin a protahované útrapy z nich plynoucí byly přitom dítěti působeny rodiči, k nimž se pudově, přirozeně upíná. Odvolací soud dále poukázal i na obtížně napravitelný následek pro dítě, jímž je déletrvajících ztráta rodinného prostředí ve věku velmi významném pro jeho zdárný duševní a sociální vývoj.

Obdobně bezcitně nakládala se svým dítětem prvopachatelka L.Ž., odsouzená k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 3 roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s dozorem. Ta bezcitným nakládáním způsobila svému nezletilému synovi E.Ž., nar. 15.9.2004 zlomeniny ramenního výběžku lopatky vlevo, pravé pažní kosti, l. 3. - 5. žebra vpravo, zlomeninu klenby lebni ve spánkové oblasti vlevo, nalomení pažní a stehenní kosti a 15 krevních výronů s otisky lidských zubů, kterážto zranění jsou z medicínského hlediska hodnocena jako vážná porucha zdraví, přičemž u zlomeniny lebky nelze vyloučit i následky formou epilepsie. Po hospitalizaci v nemocnici byl nezletilý na základě předběžného opatření soudu umístěn do péče Dětského domova v B.

Průběh i následek trestného činu zde byl stejně hrůzný, jako u předchozího případu, ale okolnosti na straně odsouzené byly odlišné. U této odsouzené soud podle odůvodnění rozsudku přihlédl k její sociální inteligenci a ke globálním intelektovým schopnostem. Podle znalců z oboru psychiatrie a psychologie L.Ž. trpěla defektem intelektových schopností, paměti, logického myšlení a pozornosti na pomezí hraničního pásma mentální lehké retardace. Její schopnost rozpoznat nebezpečnost trestného činu pro společnost byla lehce, nepodstatně snížena. Schopnost ovládat své jednání byla v důsledku kombinací jejího defektu, intelektu a poruchy osobnosti podstatně snížena, nikoli však vymizelá. Podle znalce lze předpokládat, že ve vztahu k dětem má vztah oploštělý až lhostejný. Po narození pocítovala mateřské instinkty, realizovala pokus se o dítě postarat, posléze však dítě jí bylo překážkou, a jako s takovým s ním zacházela.

Týráním svěřené osoby ve smyslu ve smyslu zákonných znaků podle § 215 TrZ není jen bití a jiné zlé fyzické nakládání se svěřenou osobou, ale může se stát také trvalejším opomenutím povinné péče (§ 89 odst. 2 TrZ), k níž je pachatel povinen, jestliže svěřená osoba vzhledem ke svému věku nebyla schopna sama se o sebe postarat (R 11/1984). Může jít o zlé

nakládání působením fyzických útrap, ale i o zlé nakládání v oblasti psychické. I takové případy byly ve vzorku soudních rozhodnutí zjištěny. Tak např.:

Prvopachatelka J.P. neplnila vyživovací povinnost ke svým nezletilým dětem L.P. (nar. 1989), K.P. (nar. 1991), P.P. (nar. 1994) a K.P. (nar. 1999), které jí byly svěřeny do výchovy, výživné od jejich otce ve výši nejméně 6.000,- Kč používala pro svoji potřebu a děti byly neustále hladové. Se spoluodsouzeným druhem R.L. dětem vulgárně nadávali, uráželi je, pojídali před nimi potraviny a různé pamlsky, zatímco děti je směly pouze pozorovat a jídlo dostávaly pouze v minimálním množství. Vzhledem k tomu musely být všechny děti umístěny do Diagnostického ústavu v D.

Další prvopachatelka A.S. s manželem P.S. podle výrokové části rozsudku ze zcela malicherných příčin hrubým a bezcitným způsobem zacházeli se svými třemi nezletilými syny, takže na základě rozhodnutí soudu museli být předáni do péče babičky. Oslovovali je hrubými a urážlivými výrazy, syna neposílali do školy, protože neměli peníze na autobus. V důsledku nadměrného požívání alkoholických nápojů neměli dostatek finančních prostředků, a tak nezletilým dávali jíst granule a konzervy pro psy. Děti jedly tvrdý chléb a rohlíky, které si schovávaly v posteli a pod postelí. Tímto jednáním ohrozili tělesný a duševní vývoj dětí. Podle závěrů zpracovaných znaleckých posudků z oboru psychologie došlo u nezletilého syna M. k poškození psychického vývoje, když se nelze se znaleckou jistotou vyjádřit, zda jde o poškození trvalého či dočasného rázu. Jde však o poškození dlouhodobé a jeho aktuální psychický obraz obsahuje vlastnosti a projevy, které se obvykle spojují se syndromem týraného dítěte.

Z trestných činů této šesté hlavy zvláštní části trestního zákona lze zmínit ještě odsouzení 3 žen pro trestný čin zanedbání povinné výživy v odst. 1, 2 i 3 § 213 TrZ. Vždy šlo o prvovězňně odsouzené, jednu starší 40-ti let. Právě tato žena byla odsouzena za trestný čin podle § 213 odst. 1, 3 TrZ, když po dobu delší než 3 roky neplnila svoji vyživovací povinnost k 6 nezletilým dětem a jejich otci, který má děti v péči, dluží částku 36.300,- Kč. Tím své děti vystavila nebezpečí nouze a otec dětí byl nucen požádat o finanční pomoc OÚ v K.

Vzorek soudních rozhodnutí, které jsme měli k dispozici, potvrdil i u prvovězňněných žen statistická data, že jejich trestnou činností byl nejčastějším napadeným objektem cizí

majetek. Za trestné činy proti majetku podle IX. hlavy zvláštní části trestního zákona bylo pravomocně odsouzeno 38 žen, tj. 35 % ze všech odsouzených. Jejich podíl je však podstatně nižší než u prvovězněných mužů z našeho předchozího zkoumání, kde jejich podíl činil 51,8 %. Odsouzené ženy v našem vzorku spáchaly oproti mužům více trestných činů krádeže a zpronevěry, muži oproti ženám spáchali podstatně více trestných činů podvodu (33,4 % ze všech trestných činů a u žen 14,7 %).

Nejpočetnější trestný čin podvodu podle § 250 tr.zák. byl co do počtu útoků (v rámci pokračování) a výše způsobených škod společensky nejzávažnějším majetkovým trestným činem. Výše způsobené nebo zamyšlené škody (§ 89 odst. 11 TrZ) byla jediným důvodem pro právní posouzení skutku v kvalifikovaných odstavcích. Z tohoto důvodu byl skutek v rozsudcích u 4 žen kvalifikován podle odst. 2 uvedeného zákonného ustanovení (škoda nikoli malá), u 9 žen podle odst. 3 písm. b) (značná škoda) a u 3 žen podle odst. 4 (škoda velkého rozsahu), v jednom případě pouze ve stádiu pokusu podle § 8 odst. 1 TrZ. Nutno však dodat, že jsme zde uváděli pouze právní kvalifikaci u nejzávažnějšího odsouzeného podvodu. V řadě případů však byly vedle tohoto nejzávažnějšího skutku ženy ve zkoumaných rozsudcích odsouzeny i za další podvody, které nebyly spáchány za podmínek pokračování v trestné činnosti, a které byly kvalifikovány podle výše způsobené škody mírněji. Vedle vícečinného souběhu trestných činů podvodů jsme dále zaznamenali souběh s trestnými činy úvěrových podvodů podle § 250b TrZ, zpronevěry podle § 248 TrZ, podílnictví podle § 251 TrZ a zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 148 TrZ.

K použité právní kvalifikaci nutno dodat, že u řady spáchaných trestných činů majetkové povahy, došlo v době po jejich spáchání k novelizaci trestního zákona ve smyslu navýšení hranic vymezujících jednotlivé kategorie škod. Soudy se tedy musely zabývat otázkou, podle kterého zákona je nutno jednání odsouzených posuzovat a vycházet přitom ze zásady vyplývající z ustanovení § 16 odst. 1 TrZ, že trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže je to pro pachatele příznivější. Poslední novela trestního zákona provedená zák.č. 265/2001 Sb. v ustanovení § 89 odst. 11 výrazně změnila hranice vymezující jednotlivé kategorie škod ve prospěch řady obviněných. To se nutně projevilo v posuzování majetkové trestné činnosti odsouzených žen v mírnější právní kvalifikaci oproti době zahájení trestního stíhání nebo

podání obžaloby, ale i v kvalifikaci aplikované v rozhodnutích soudů prvního stupně a následně v rozhodnutích soudů odvolacích.

Mezi ženami odsouzenými pro trestný čin podvodu byly pouze 4 prvopachatelky, a zbývající odsouzené byly již před spáchání předmětné trestné činnosti soudně projednávány a pravomocně odsouzeny. Starší 40-ti let byly 3 ženy, z toho jedna prvopachatelka. Oproti jiné trestné činnosti měla tato trestná činnost výraznější individuální charakter, když ve spolupachatelství ve smyslu ustanovení § 9 odst. 2 TrZ spáchaly podvod 4 ženy (spolupachateli byli vždy muži).

Trestný čin podvodu odsouzené ženy v převážné většině páchaly tak, že pod nepravdivými záminkami lákaly od poškozených různé finanční částky nebo většinou nesolventní si půjčovaly peníze, které vůbec nehodlaly vrátit nebo věděly, že je ve stanovených termínech nebudou moci svým závazkům dostát. Oproti podvodům páchaným prvovězňenými muži mělo jejich podvodné jednání jiný charakter v tom, že nebylo pácháno v rámci obchodních transakcí nebo jiné podnikatelské činnosti. Tak např. objektivní stránka podvodu, kterým byla způsobena značná škoda ve smyslu ustanovení § 250 odst. 1, 3 písm. b) TrZ spočívala v tom, že :

- *Prvovězňená D.C. využila zdravotní indispozice poškozeného O.E., který byl postižen chronickou paranoidní schizofrenií, se svým manželem V.C. nejprve zprostředkovali prodej jeho domu a poté od něj převzali částku 1,800.000,- Kč na zakoupení bytu, ale poškozenému zajistili pouze podnájem ve státním bytě o velikosti 24 m² a peníze si ponechali pro svoji potřebu,*
- *Prvopachatelka M.F. v pěti případech v přítomnosti notáře uzavřela smlouvy o půjčce a přislíbila svým věřitelům vrácení větší částky než si vypůjčila, přestože věděla, že peníze pro nedostatek finančních nebude moci v dohodnutých termínech vrátit, přičemž tímto jednáním způsobila poškozeným škodu ve výši 638.000,- Kč (přislíbila vrátit celkem 796.000,- Kč).*

- Prvovězňená G.L. pod smyšlenou záminkou předem dohodnutého obstarání a následného prodeje ložního prádla vylákala na zálohách od 48 poškozených celkovou částku 562.000,- Kč.
- Prvovězňená S.P. navázala intimní známosti s 5 muži a pod smyšlenými záminkami úhrady dluhů, zahájení podnikatelské činnosti, nákupu mobilních telefonů pro potřeby svého podnikání aj., od nich vylákala celkovou částku 3,811.000,- Kč, kterou jim nevrátila a ani to neměla v úmyslu.
- Prvovězňená R.S. v letech 2000-2003 inzerovala možnost získání nebo výměny bytu a na základě zprostředkovatelských smluv v 16 případech vyinaskovala příslušné částky jako zálohu a provizi. Tak od poškozených převzala celkovou částku 3,540.000,- Kč, avšak povinnosti ze smluv neplnila, peněžní částky nevracela a až po urgencích vrátila pouze menší část peněz.
- Prvovězňená P.Š. zčásti sama a zčásti se spoluodsouzeným B.K., v průběhu let 2002-2003, v 17 případech pod nepravdivými záminkami zhodnocení finančních prostředků vysokým úrokem, zprostředkování úvěrů a dalších bankovních produktů u ČSOB, a.s. a dalších peněžních ústavů a výhodného nákupu pozemků lákali od občanů různé peněžní částky a celkově se obohatili nejméně o částku 2,313.00,- Kč.
- Prvotrestaná B.V. pod záminkou své okamžité potřeby uhradit zálohu z kupní ceny za nemovitost a nepravdivým tvrzením, že má závazný příslib banky na poskytnutí úvěru, vylákala od dvou občanů celkem 3,870.000,- Kč, přičemž převzaté peníze neměla v úmyslu vrátit a použila je nezjištěným způsobem pro svoji potřebu.
- Prvovězňená D.V. v roce 1998 pod nepravdivými záminkami obstarání bytu vylákala od Mgr. Bc. V.A. několik částek v celkové výši 560.000,- Kč, na zprostředkování prodeje domu patřících městu O vylákala od V.K. částku 700.000,- Kč a na místní faře pod záminkou špatné finanční situace vylákala 13.000,- Kč, sliby nerealizovala a peníze použila pro svoji osobní potřebu.

Nejzávažnější trestné činnosti se dopustila prvotrestaná S.V.(nar.1968), která byla uznána vinnou spácháním řady trestných činů podvodu podle § 250 odst.1, 4 TrZ, 250 odst.1, 3 písm. b) TrZ, § 250 odst.1 2 TrZ., podílnictví podle § 251 odst.1, 2 písm. b) TrZ a pomoci k trestnému činu zpronevěry podle § 10 odst. 1 písm. c) k § 248 odst.1,2, 3 písm. c) TrZ a odsouzena ke společnému souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 10 roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s ostrahou. Jen trestnými činy podvodu (28 samostatných útoků i dílčích útoků pokračujícího trestného činu) odsouzená způsobila poškozeným celkovou škodu ve výši 30,554.000,- Kč. Peněžní částky odsouzená lákala pod nepravdivými záminkami výhodného zhodnocení, nákupu zboží do své stavební firmy, nákupu a prodeje nemovitostí, úhrady dluhů, investice do rozjezdu baru, zakoupení blíže nespecifikované prodejny na Moravě aj. Některým z poškozených po urgencích vrátila pouze část peněz.

Trestného činu podílnictví podle § 251 odst.1, 2 písm. b) TrZ a pomoci k trestnému činu zpronevěry podle § 10 odst.1 písm.c) k § 248 odst.1, 2, 3 písm.c) TrZ se tato odsouzená dopustila řadou útoků spolu s hlavní pachatelkou L.Š., odpovědnou pracovnící celního úřadu. K finančním prostředkům se odsouzená dostávala v zásadě dvojím způsobem. Prvním byl převod na některý z účtů odsouzené nebo jiných osob, které jí pak peníze předávaly a druhý, že si přímo nechávala proplácet šeky celního úřadu. Finanční prostředky byly převáděny nebo šeky odsouzené předávány L.Š., která se dopouštěla zpronevěry. Celnímu úřadu tak byla způsobena celková škoda ve výši 4,739.186,- Kč.

Z hlediska následku způsobeného trestnou činností není zanedbatelný ani trestný čin zpronevěry podle § 248 TrZ, který vzhledem k výši způsobených škod byl u všech odsouzených kvalifikován ve vyšších odstavcích, ve čtyřech případech podle odst. 3 písm. c) (způsobení značné škody) a ve dvou případech podle odst. 4 cit.zák. ustanovení (způsobení škody velkého rozsahu). Škody v pěti případech byly způsobeny podnikatelským subjektům u nichž byly odsouzené ženy zaměstnány, jako pokladní, účetní nebo provozovatelka čerpací stanice pohonných hmot a různými způsoby, buď přímo zpronevěřením hotovosti nebo účetními machinacemi dosáhly vlastního obohacení. Tak např:

- *Prvotrestaná A.S. (nar. 1947) v r. 1999 provedla výběr částky 4,000.000,- Kč z účtu společnosti M, a.s., ke kterému měla dispoziční právo, a vybrané prostředky si ponechala pro svoji potřebu.*

- *Prvotrestaná A.Č. (nar. 1950), invalidní důchodkyně, v průběhu let 1996 a 1997 jako referentka Dopravního podniku města v Ú, a.s., s podepsanou hmotnou odpovědností, v předprodeji jízdenek městské hromadné dopravy krátila tržby za jízdenky prodávané v přímém prodeji a schodek zakrývala jednak vystavováním „storno faktur“ a přepisováním již vystavených faktur, čímž získala peněžní částku ve výši 2,157.057,- Kč.*

Škodu velkého rozsahu ve smyslu § 89 odst. 11 TrZ způsobila spoluobčanům 10 dílčími útoky trestného činu zpronevěry podle § 248 odst. 1, 4 TrZ prvotrestaná invalidní důchodkyně A.S. (nar. 1954). Pod příslibem vysoké míry zhodnocení si zapůjčila od poškozených celkovou částku 7,647.800,- Kč, přestože s ohledem na okolnosti svého obchodování jí muselo být zřejmé, že nemusí být schopna dostát svým závazkům a svěřené prostředky řádně a včas vrátit (hraniční případ s podvodem a formulace rozsudku tomuto trestnému činu spíše napovídá).

Škodu přesahující částku 20,000.000,- Kč způsobila i prvotrestaná L.V. (nar. 1944), důchodkyně, která spolu s odsouzeným J.S., jako jednatelé s.r.o. S. odstranili část majetku zadlužené firmy a tím zmařili alespoň částečné uspokojení věřitelů. Za trestný čin poškození věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a), odst. 4 TrZ byli oba odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 3 roků, s výkonem ve věznici s dozorem (§ 39a odst. 3 TrZ) a k trestu zákazu činnosti na dobu 5 let.

Vedle trestného činu podvodu byl nepodmíněný trestu odnětí svobody prvovězněným ženám v našem vzorku soudních rozhodnutí nejčastěji uložen a vykonáván za trestný čin krádeže podle § 247 TrZ. Mezi 15 odsouzenými ženami byly pouze 4 prvopachatelky a 2 prvovězněné ženy byly starší 40-ti let. Tak jako u trestného činu podvodu, je i u tohoto trestného činu vyšší podíl prvovězněných žen, tedy těch, které dříve byly soudně projednávány. U 3 žen byla konstatována drogová závislost (2 x heroin). V jednočinném souběhu byl trestný čin krádeže 4 odsouzenými spáchán s trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2 TrZ (neoprávněné vniknutí do bytu nebo setrvání v něm a dále i násilí), 3 odsouzenými byl spáchán s trestným činem neoprávněné držení platební karty podle § 249b TrZ (platební karta byla mezi odcizenými věcmi) ve vícečinném souběhu jednou s trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1 písm.a) TrZ a jednou s trestným činem nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 2 písm. b) TrZ.

Jako trestný čin krádeže byly kvalifikovány různé projevy přivlastnění si cizí věci, spáchané především v obchodech, supermarketech a restauracích, kde škoda vzniklá odcizením zboží se pohybovala v kategorii „škody nikoli nepatrné“ (§ 247 odst. 1 písm. a), § 89 odst. 11 TrZ). Předchozí odsouzení zakládající zpětnost, vyjádřené v zákoně pojmem „byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán“ (§ 247 odst. 1 písm. e) TrZ), bylo v použité právní kvalifikaci vyjádřeno u 7 odsouzených. Je-li splněna podmínka „potrestání“ nebo „odsouzení“, jde o trestný čin krádeže bez ohledu na výši způsobené škody, tedy i v případech, kdy byla odcizením způsobena škoda menší, než škoda „nepatrná“. U dalších 4 odsouzených soudy v odůvodněných rozhodnutích hodnotily jako přitěžující okolnost předchozí odsouzení. Ve zkušební době stanovené při předchozím odsouzení, se souzené trestné činnosti dopustilo 7 žen. Právě recidiva a porušení povinnosti vést řádný život ve zkušební době, zejména povinnost nedopustit se další trestné činnosti, byly hlavním důvodem pro uložení nepodmíněných trestů odnětí svobody i v těchto, co do výše způsobené škody, méně závažných případech.

Způsobení škody „nikoli malé“ vyjádřené v ustanovení § 247 odst. 2 TrZ bylo ve sledovaných případech zjištěno ve 3 případech. Za zvlášť zavrženíhodný případ posouzený v této právní kvalifikaci nutno označit jednání prvovězně E.B., které společně s R.B. se podle skutkových zjištění rozsudku trestného činu dopustily tím, že:

Po vpuštění do bytu spolumajitelem S.D. (nar. 1925) nabízel jeho manželce V.D. k prodeji ložní povlečení a když tato nabízené zboží odmítla koupit a jmenované vyzvala k opuštění bytu, obžalované na její výzvu neuposlechli, zneužili její bezmocnosti způsobené amputací obou nohou s nemožností pohybu, a E.B. z peněženky položené v zásuvce sekretáře odcizila částku 40.000,- Kč, přičemž tohoto jednání se E.B. dopustila přesto, že v poledních třech letech byla pro stejný trestný čin odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu 2a ½ roku.

Okresní soud v odůvodnění rozsudku poukázal na skutečnosti, které zvyšují stupeň společenské nebezpečnosti jednání obou odsouzených. Vedle speciální recidivy i na skutečnost, že si v důsledku vyhýbání se práci takto dlouhodobě opatřují finanční prostředky. Při páchaní trestné činnosti si vybírají starší osoby, bydlící na vesnicích, příp. odlehlých místech, jež se těžce mohou bránit, zvláště v případě těchto poškozených, kteří mají vážné zdravotní komplikace.

Za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 3 TrZ byly odsouzeny 3 ženy, 2 prvotrestané a 1 prvovězňená, starší 40-ti let. Důvodem pro tuto přísnější kvalifikaci bylo u dvou žen způsobení „značné škody“ (písm. b/ cit.zák.ustanovení, § 89 odst. 11 TrZ) a u jedné ženy spáchání činu jako člen organizované skupiny (písm. a) cit.zák.ustanovení). Krádežemi značnou škodu způsobila prvotrestaná H.H., která ve spolupachatelství (§ 9 odst. 2 TrZ) s dalšími dvěma muži, občany Bulharska, se podílela na odcizení 6 osobních automobilů, včetně věcí v nich uložených, čímž způsobili majitelům celkovou škodu ve výši 3,443.700,- Kč. Dále byla H.H. uznán vinnou i trestným činem nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 2 písm. b) TrZ, když bez povolení přechovávala náboje do zbraní. Za to jí byl uložen souhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 8 a ½ roku, který podle § 39a odst. 3 TrZ vykoná ve věznici s ostraho (trest byl ukládán podle § 234 odst. 2 TrZ).

Na způsobení značné škody se podílela i prvovězňená V.S., která jako pracovnice směnárny poskytla M.S. informace o chodu a zjištění směnárny, předala mu plánek objektu s vyznačením zabezpečovací techniky a předala mu klíče od elektrické rozvodny objektu s vědomím, že se zde schovají osoby, které následující den provedou fingované přepadení a zmocní se peněz ve směnárně uložených. Přepadení bylo podle domluvy realizováno a majiteli směnárny byla způsobena celková škoda ve výši 619.367,- Kč. Odsouzené V.S. byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 2 a ½ roku s jeho výkonem ve věznici s dozorem (§ 39a odst. 3 TrZ).

Uznána vinnou spácháním trestného činu krádeže jako členka organizované skupiny (§ 247 odst. 3 písm. a) TrZ) byla prvovězňená A.L. (nar. 1946), která po předchozí domluvě společně s dalšími třemi ženami, provedla v prodejně s textilem krádež 2 ks dámských kompletů v hodnotě 2.555,- Kč. Soud v jejich počínání shledal plánovitost a koordinovanost, kdy každá z pachatelek se do skupiny včlenila a aktivně se na její činnosti podílela podle předem dohodnutého scénáře.

Z oblasti hospodářských trestných činů uvedených v hlavě druhé zvláštní části trestního zákona jsme zaznamenali dvě odsouzení namířené proti měně (oddíl třetí). Šlo o odsouzení prvopachatelky P.S. pro trestný čin padělání a pozměňování peněz podle § 140 odst. 2 alinea 1 TrZ s použitím § 143 TrZ, která dva výběrové šeky odcizené jinou osobou vyplnila na částky po 10.000,- Kč a vypsala na ně jako výběrce spoluodsouzené J.H. a J.K.

Toto jednání bylo posouzeno jako spáchané v jednočinném souběhu s dílem dokonáním a dílem nedokonáním trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1 (není uvedeno písm.) a § 8 odst. 1 TrZ. Závažnější trestné činnosti, kvalifikované podle § 140 odst. 1, 3 písm. b) TrZ, se dopustila prvopachatelka J.F. (nar. 1963), která si opatřila a přechovávala nejméně 142 ks padělaných bankovek v nominální hodnotě 5.000,- Kč s vědomím, že jsou padělané.

Na závěr této části lze obecně konstatovat, že trestná činnost prvovězňených žen se v našem vzorku soustředila do čtyř oblastí protispolečenského jednání. Ani trestné činy spáchané v souběhu s hlavním trestným činem z nich podstatněji nevybočovaly. **Nejpočetněji jsou zastoupeny trestné činy proti majetku (především podvody a krádeže) a nečekaně i trestné činy proti svobodě, především loupeže páchané ve spolupachatelství. Dále následují trestný čin vraždy a nedovolená manipulace s omamnými a psychotropními látkami.** Další trestné činy jsou zastoupeny vcelku ojediněle i proto, že většinou nevykazují tak vysoký stupeň společenské nebezpečnosti a soudy je mohly řešit jinak, než uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody.

U vražd byl zjištěn i zvlášť surový nebo trýznivý způsob jejich provedení. U loupeží spáchaných ženami zcela neplatí, že loupeže jsou především pouliční kriminalitou, když polovina z nich byla předem připravena. U tohoto trestného činu byly zjištěny i případy zneužití bezbrannosti starších a nemocných občanů. Nedovolená manipulace s drogami spočívala především v jejich prodeji, často i dětem nebo mladistvým. Vysoké, často mnohamilionové škody byly způsobeny podvody, páchanými řadou dílčích útoků, kdežto u krádeží šlo spíše o opakovanou trestnou činnost v menším rozsahu. V závěrečném hodnocení nelze pominout ani trestné činy proti rodině a mládeži, zejména značně společensky nebezpečný trestný čin týrání svěřené osoby, který se vyznačoval značnou citovou otrlostí a zcela nepřiměřenou tvrdostí až brutalitou rodičů vůči svým dětem.

Ve sledovaném vzorku trestné činnosti odsouzených žen se nevyskytly trestné činy podle hlavy první zvláštní části trestního zákona (trestné činy proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci), hlavy desáté (trestné činy proti lidskosti), hlavy jedenácté (trestné činy proti brannosti) a hlavy dvanácté (trestné činy vojenské).

Téměř polovina odsouzených žen se trestné činnosti dopustila ve spolupachatelství s jednou nebo více osobami, většinou s muži (ve spolupachatelství byly nejvíce páčány loupeže - 87 % a také drogové delikty - 58 %). U spolupachatelství se nutně nevyžaduje, aby se všichni spolupachatelé zúčastnili na trestném činu stejnou měrou. Stačí jen částečné přispění, třeba i v méně významné nebo podřízené roli, pokud je vedeno stejným úmyslem jako u ostatních pachatelů. Ve spolupachatelství s muži odsouzené ženy většinou nezastávaly při páčání trestné činnosti dominantní postavení. Byly však zjištěny i případy (11), kdy ženy samy iniciovaly a organizovaly trestnou činnost a výrazně ovlivnily konání spolupachatelů, zejména mužů z řad rodinných příslušníků (manžel, bratr, snoubenec).

Požitý alkohol (kromě trestného činu vraždy) a drogy neměly zásadnější vliv na páčání trestné činnosti.

V porovnání s výsledky výzkumu prvovězňených mužů zahrnuje trestná činnost prvovězňených žen téměř stejné oblasti chráněných vztahů. Je jim společné, především to, že motivací byla touha po rychlém a snadném zbohatnutí a proto v obou skupinách převažují trestné činy namířené proti majetku. Za poněkud překvapující zjištění možno považovat to, že podíl podvodů byl v mužské populaci výrazně vyšší. Vysvětlení je možno hledat ve značném počtu spáchaných podvodů v podnikatelské sféře, kde je zastoupení mužů vyšší, kdežto ženy se zaměřily více na klasické podvodné jednání mezi občany (půjčky, obstarání zboží, příslib zhodnocení peněz apod.). Na straně žen překvapuje jejich vyšší podíl u spáchaných loupeží. Muži se dopustili nepatrně více trestných činů vraždy a hospodářských trestných činů, ženy zase podstatně více drogových deliktů. Podíl trestných činů spáchaných ve spolupachatelství je u obou srovnávaných skupin stejný, u mužů je výraznější vliv alkoholu na páčání trestné činnosti.

3.2.3. Rozhodování soudů o trestech, ochranných opatřeních a o náhradě škody způsobené trestnou činností

Podle čl. 39 Listiny základních práv a svobod jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit.

Soudní trest je teorií definován jako právní následek trestného činu, vyjadřující negativní (právní i etické) hodnocení pachatele a jeho činu, sledující účel uvedený v trestním zákoně (§ 23), jako takový působí jako prostředek dosažení účelu trestního zákona (§ 1, § 2), ukládaný výlučně trestními soudy, jehož výkon je vynutitelný státní mocí. Není však následkem jediným a ani nutným v tom smyslu, že by vždy nezbytně následoval po spáchání každého trestného činu. Nastupuje za splnění zákonných podmínek až tehdy, pokud mírnějšími druhy trestů nespojenými s odnětím svobody nelze dosáhnout účelu trestu nebo v případech nejzávažnějších trestných činů, kdy je tento trest jedinou sankcí.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je trestem nejpřísnějším a představuje skutečné a kvalifikované fyzické omezení na osobní svobodě pachatele, spojené s určitým režimem jeho výkonu. Je univerzálním druhem trestu, když každá sankce uvedená ve zvláštní části trestního zákona tento trest obsahuje. Lze jej tedy uložit za každý trestný čin a kterémukoli pachateli jako trest samostatný nebo ve spojení s jiným druhem trestu uvedeným v § 27 TrZ, kromě trestu obecně prospěšných prací.

Tento druh trestu lze podle § 39 odst. 2 TrZ uložit za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři roky, jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu. Novelou trestního zákona, provedenou s účinností od 1.1.2002 zák.č. 265/2001 Sb., tak došlo ke zpřísnění podmínek pro ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody, když horní hranice trestní sazby odnětí svobody byla zvýšena z jednoho na tři roky a tím se rozšířil okruh trestných činů, za něž lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Vychází se z trestní sazby stanovené ve zvláštní části trestního zákona, jímž byl pachatel uznán vinným. Současně došlo i k posílení významu alternativ k trestu odnětí svobody.

Pokud jde o mladistvé, podstatnou změnu v jejich trestání přinesl zák.č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnosti od 1.1.2004. Mladistvým lze za spáchání provinění jako sankci uložit výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření (§ 10 cit.zák.). Nepodmíněný trest odnětí svobody je trestním opatřením a přebírá dřívější trestněprávní úpravu. To znamená, že u mladistvých jsou trestní sazby sníženy na polovinu a je stanovena maximální horní hranice 5 let a dolní hranice 1 rok, event. 5 – 10 let, kde trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu a stupeň nebezpečnosti činu je mimořádně vysoký (§ 31 odst. 1 a 3 cit.zák.).

Ve sledovaných případech byly prvovězněným ženám okresními nebo krajskými soudy pravomocně uloženy tyto tresty odnětí svobody – viz tabulka.

Tab. 8

Trest OS	do 1 roku	do 2	do 3	do 4	do 5	do 6	do 7	do 8	do 9	do 10	do 12	do 13	14 a více roků
NEPO	11	17	26	17	8	3	2	1	1	2	2	1	2
PO	9	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Celkem	20	21	28	17	8	3	2	1	1	2	2	1	2

Vedle shora uvedených trestů byl jedné pachatelce trestním příkazem uložen podle § 45 odst. 1, 2 a § 45a odst. 1 TrZ trest obecně prospěšných prací ve výměře 300 hodin.

Rozhodování o druhu a výměře trestu ovlivnily tresty souhrnné, ukládané podle zásad uvedených v ustanovení § 35 odst. 2 TrZ. Trest v těchto případech byl ukládán podle zákonného ustanovení, které se vztahovalo na trestný čin z nich nejpřísněji trestný, nesměl být mírnější než trest uložený rozsudkem dřívějším a v jeho rámci musely být vysloveny některé tresty, které byly vysloveny již rozsudkem dřívějším. Souhrnný trest byl uložen 28 prvovězněným ženám, z toho 6 byl původně vysloven jako trest odnětí svobody s podmíněným odkladem. Jako souhrnný společný trest za pokračování v trestném činu podle § 35 odst. 2 a § 37a TrZ byl uložen trest odnětí svobody 2 ženám a dalším 2 ženám byl tento trest uložen pouze podle § 37a TrZ, jako trest společný.

Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly 22 odsouzeným ženám uloženy za velmi závažné trestné činy, kde spodní hranice zákonné trestní sazby, bez použití ustanovení § 40 TrZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, ani uložení jiného trestu neumožňovala (§ 58 odst. 1 TrZ). Délka trestů odnětí svobody uložených odsouzeným ženám se pohybovala od 4 měsíců do 15 roků. Průměrná doba, kterou by odsouzené ženy měly ve vězení strávit je 3,9 roku. U prvopachatelek je průměrná délka nepodmíněného trestu odnětí svobody 5,3 roku a u žen starších 40-ti let je průměrná délka tohoto trestu 4,5 roku. Rozhodující vliv na podstatně vyšší průměrnou délku trestu u prvopachatelek měla závažnost jimi spáchaných trestných činů. Např. z celkového počtu 12 trestných činů vraždy jich 10 spáchaly prvopachatelky a z 11 trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek jich 8 spáchaly prvopachatelky. Stejně tak závažnost spáchaných trestných činů ovlivnila vyšší tresty u žen starších 40-ti let (4 vraždy). Lze důvodně předpokládat, že velká většina žen ze všech sledovaných skupin uložené nepodmíněné tresty odnětí svobody nevykoná v celé uložené výměře a dojde u nich k částečnému prominutí trestů podmíněným propuštěním na svobodu podle § 61 odst. 1 nebo § 62 odst. 1 TrZ.

Výjimečný trest podle § 29 TrZ nebyl ve zkoumaných případech uložen. Pouze v jednom případě se státní zástupce domáhal jeho uložení v závěrečné řeči a následně i podáním odvolání. Odvolací soud jeho odvolání vyhověl pouze částečně, když uložený nepodmíněný trest odnětí svobody ve výši 15 let sice nezměnil, ale výrok o trestu doplnil trestem vyhoštění na dobu neurčitou u spoluobžalovaného cizího státního příslušníka.

Podle uvedené tabulky nejčastější délka nepodmíněných trestů odnětí svobody se pohybuje v rozmezí od 2 do 3 roků a dále od 1 do 2 roků a od 3 do 4 roků. Do 1 roku bylo uloženo celkem 11 trestů odnětí svobody. Nejpřísnějšími tresty byly tresty odnětí svobody uložené třem odsouzeným ženám v rozmezí od 12 do 13 a dále 14 a 15 roků (vždy za trestný čin vraždy). Mladistvým ženám bylo uloženo trestní opatření odnětí svobody v trvání 1, 2 a 3 roků.

Při výměře trestu nejde o stanovení obecné nebezpečnosti jednání daného druhu pro společnost, která je vyjádřena již zákonem v trestní sazbě, ale v rámci takto obecně stanoveného typového stupně společenské nebezpečnosti je třeba určit její konkrétní stupeň.

Pro výměru trestů je významné zhodnocení zejména způsobu provedení trestného činu, jeho následků, míry zavinění, osoby pachatele, možnosti jeho nápravy a okolností polehčujících a přitěžujících (R 28/1961). Tímto postupem soudy v rámci zákonné trestní sazby (nebo pod její dolní hranici) uložily nepodmíněné tresty odnětí svobody – viz tabulka.

Tab. 9

26	odsouzeným ženám ve třetině zákonné trestní sazby,
16	odsouzeným ženám okolo poloviny zákonné trestní sazby
5	odsouzeným ženám v horní polovině zákonné trestní sazby,
3	odsouzeným ženám při horní hranici zákonné trestní sazby a

9	odsouzeným ženám za podmínek uvedených v ustanovení § 40 odst. 1 nebo 2 TrZ pod dolní hranici zákonné trestní sazby

Odsouzeným ženám bylo ve zkoumaných rozsudcích uloženo 84 nepodmíněných trestů odnětí svobody v rámci sazeb stanovených u jednotlivých trestných činů, u trestů úhrnných nebo souhrnných podle sazeb stanovených u nepřísnějššího trestného činu. Dalším 9 (10,7 %) odsouzeným ženám byly tresty tyto uloženy pod dolní hranicí zákonné trestní sazby. Uložené tresty odnětí svobody se většinou pohybovaly v dolní polovině zákonných trestních sazeb, z toho 40,5 % trestů bylo vyměřeno na samé dolní nebo při dolní hranici zákonné trestní sazby a dalších 31,0 % bylo vyměřeno ve třetině zákonné trestní sazby. Hlavní důvod lze spatřovat především v tom, že nepodmíněné tresty byly ukládány ženám prvovězňným, často i prvotrestaným, u nichž bylo zohledněno, že před spácháním trestné činnosti vedly většinou řádný život a soudy u nich důvodně předpokládaly, že i trestem kratšího trvání bude dosaženo jeho účelu.

Při sledování hlediska využívání celého rozpětí trestních sazeb stanovených u jednotlivých trestných činů se nelze ubránit dojmu, že výši ukládaných trestů v rámci těchto sazeb ovlivňuje jejich vymezení v trestním zákoně, zejména výše jejich horní hranice. Čím je horní hranice zákonné trestní sazby vyšší, tím méně je využíváno celého rozpětí sazby a tresty jsou více ukládány v dolní jejich polovině. Tak např. u trestných činů proti majetku, zařazených v hlavě deváté zvláštní části trestního zákona, které v našem vzorku soudních rozhodnutí byly nejpočetněji zastoupeny, lze z rozsudků zjistit, že ženám odsouzeným za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 TrZ, kde je stanovena trestní sazba odnětí svobody do

dvou roků, byla téměř polovina trestů uložena v horní polovině zákonné trestní sazby. Naopak u trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1, 3 TrZ. kde je zákonná sazba odnětí svobody stanovena od dvou do osmi roků, byl pouze jedné odsouzené ženě uložen trest odnětí svobody v horní polovině zákonné trestní sazby (5 a ½ roku OS NEPO).

Nejpřísnější nepodmíněné tresty odnětí svobody byly uloženy pachatelkám trestných činů vraždy, který byl nejzávažnějším ze všech spáchaných trestných činů a který také jako jediný ze všech souzených trestných činů, při splnění zákonných podmínek, umožňoval uložení výjimečného trestu podle § 29 TrZ. Na samé horní hranici zákonné trestní sazby a také na nejvyšší obecně přípustné hranici trestu odnětí svobody byl uložen prvopachatelce L.B. úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 15 roků s výkonem ve věznici se zvýšenou ostrahou (§ 39a odst. 2 písm. d) TrZ) za dva trestné činy vraždy kvalifikované podle § 219 odst. 1, 2 písm. h) a § 219 odst. 1, 2 písm. c), h) TrZ. Trest odnětí svobody v trvání 14 roků s výkonem ve věznici se zvýšenou ostrahou byl uložen prvopachatelce V.F. za trestný čin vraždy svého tchána kvalifikované podle § 219 odst. 1, 2 písm. d) TrZ. Skutková podstata obou případů je rozvedena v předchozí kapitole.

Z dalších trestných činů lze uvést nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 8 roků s výkonem ve věznici s ostrahou (§ 39a odst. 3 TrZ), který byl uložen prvovězněné M.T. za trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1, 2 písm. a), b) TrZ, jehož se odsouzená dopustila jako členka organizované skupiny a trestným činem způsobila značnou škodu. U majetkových trestných činů byl nejpřísnější trest ve výši 10 roků s výkonem ve věznici s ostrahou (§ 39a odst. 3 TrZ) uložen prvotrestané S.V. za trestné činy podvodu podle § 250 odst. 1, 4 TrZ a další majetkové trestné činy. Šlo již o shora uvedený případ, kde odsouzená S.V. 28 samostatnými a dílčími útoky pokračujícího trestného činu podvodu způsobila poškozeným celkovou škodu ve výši 30,564.000,- Kč. Úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 6 roků, se zařazením pro jeho výkon do věznice s ostrahou, byl uložen prvopachatelce O.S. za trestné činy kuplířství podle § 204 odst. 1, 2, 4 TrZ., obchodování se ženami podle § 246 odst. 1, odst. 2 písm. b), c) TrZ (před novelou) a ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. b) TrZ. Ta podle rozsudku prodávala k provozování prostitutce, mj. i do SRN, nezl. K.Š., která utekla z dětského výchovného ústavu, a takto získané peníze si ponechala pro svoji potřebu.

Nejnižší výměra uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody činila 4 měsíce. Tento trest byl uložen odsouzené J.H. za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) TrZ, kterého se dopustila tím, že z bankomatu vybrala na svoji kartu Maestro dvakrát částku 2.000,- Kč, přestože věděla, že zůstatek na účtu činil pouze 100,- Kč a podmínky smlouvy s bankou jí zakazovaly přejít do debetu. Vzhledem k tomu, že skutek nebyl kvalifikován i podle písm. e/ cit.zák. ustanovení, šlo nejspíše o prvopachatelku. Ve věci bylo rozhodnuto trestním příkazem, z něhož nelze zjistit, proč u netrestané osoby za málo závažnou trestnou činnost byl již zvolen již nepodmíněný trest odnětí svobody. Dále byly odsouzeným ženám uloženy dva nepodmíněné tresty odnětí svobody v trvání 5 měsíců (za § 171 odst. 1 písm.c) a § 247 odst. 1 písm. d), e) TrZ) a dva tresty odnětí svobody ve výši 6 měsíců (za § 213 odst. 1 a § 235 odst. 1 TrZ). V těchto případech šlo o ženy sice prvovězněné, ale opakující trestnou činnost, tři z nich trestnou činnost stejného charakteru. Právě opakování trestné činnosti, i ve zkušební lhůtě stanovené při podmíněném odsouzení, bylo v těchto případech rozhodující hledisko, které vedlo k uložení krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. Soudy v těchto případech dospěly k závěru, že vzhledem k osobám pachatelek by uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu (§ 39 odst. 2 TrZ).

Ustanovení o mimořádném snížení trestu odnětí svobody podle § 40 TrZ je jedním z prostředků individualizace trestu. Umožňuje za splnění zákonných podmínek snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby v případech, kdy uložení trestu odnětí svobody v rámci zákonné sazby by bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a účelu trestu lze dosáhnout i trestem kratšího trvání. Použití tohoto ustanovení má být výjimkou a musí být v každém případě pečlivě odůvodněno. Ve zkoumaných případech došlo k aplikaci ustanovení § 40 TrZ u celkem 9 odsouzených žen, z toho u 8 prvopachatelek a 4 žen starších 40-ti let.

K mimořádnému snížení trestu pod dolní hranici sazby došlo u odsouzených žen za trestné činy vraždy (§ 219 odst. 1 TrZ), ublížení na zdraví (§ 222 odst. 1, 3 TrZ), dva majetkové trestné činy (§ 247 odst. 1, 2, 3 písm. a) a § 248 odst. 1, 4 TrZ) a dva trestné činy padělání a pozměňování peněz (§ 140 odst. 2 a § 140 odst. 1, 3 písm. b) TrZ).

Důvody mimořádného snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby podle § 40 odst. 1 TrZ lze opřít o okolnosti případu nebo poměry pachatele. Novelou

trestního zákona z roku 1990 podmínky moderačního oprávnění soudu, ve smyslu tohoto zákonného ustanovení, již nejsou vázány na „výjimečné“ okolnosti případu a „mimořádné“ poměry pachatele s tím, že rozhodující je konkrétní nepřiměřenost trestu vyměřeného v rámci zákonné trestní sazby spáchaného trestného činu. Novela tedy podstatně zmírnila podmínky pro užití ustanovení § 40 odst. 1 TrZ, nicméně již z názvu tohoto ustanovení („mimořádné snížení“) je zřejmé, že nejde o běžný postup při ukládání trestu odnětí svobody, a proto jej nemohou odůvodnit jen běžně se vyskytující skutečnosti a ani přesvědčení soudu, že trest uložený v rozmezí zákonné trestní sazby by byl pro pachatele přísný.

Podle tohoto zákonného ustanovení došlo ke snížení trestu u 6 odsouzených žen, z toho u 5 prvopachatelek a 4 žen starších 40-ti let. Jednu ze základních alternativních podmínek – okolnosti případu – považovaly soudy za splněnou u 2 odsouzených a další alternativní podmínku – poměry pachatele – považovaly za splněnou u 3 odsouzených. V jednom případě nebylo z odůvodnění soudu prvního stupně jasné, o kterou z uvedených základních podmínek své rozhodnutí opřel. Odvolací soud to označil za nedostatek a uvedl, že z odůvodnění rozsudku „se zdá, že tak učinil pro okolnosti případu“.

Okolnostmi případu, ve smyslu ustanovení § 40 odst. 1 TrZ, byly např. v rozsudku soudu u trestného činu vraždy uvedeny takové skutečnosti, že se nejednalo o žádné plánované jednání, obžalovaná se k němu nijak nepřipravovala a šlo o vyvrcholení předcházejícího konfliktu. Vztah obžalované k poškozenému byl značně nevyrovnaný, sama financovala domácnost a snažila se mu ve všem vyhovět ze strachu aby ji neopustil. Z poškozeného měla strach, když ji vícekrát fyzicky napadl. Jednala pod vlivem alkoholu, v afektu a bylo přihlédnuto i k závěrům znaleckého posudku o vyšetření jejího duševního stavu.

Za osobní poměry pachatele ve smyslu cit.zák.ustanovení soudy považovaly péči odsouzených žen o nezletilé děti a nepříznivý zdravotní stav. Nemůže to však být doznání, účinná lítost a předchozí řádný život, jak bylo někdy uváděno. Jde o okolnosti, které lze považovat vcelku za obvyklé, které jako okolnosti polehčující ve smyslu § 33 TrZ mohou mít význam zpravidla při ukládání trestu.

Přestože k výkladu podmínek pro užití ustanovení § 40 odst. 1 TrZ existuje řada stanovisek a judikátů, názory na aplikaci tohoto ustanovení se mezi soudy prvního stupně

a soudy odvolacími značně rozcházely. Opakovaně bylo soudům prvního stupně vytýkáno, že postupovaly v rozporu se zákonem a nerespektovaly ani všeobecně uznávanou judikaturu, pokud v posuzovaných případech dospěly ke správnému závěru, že je při právní kvalifikaci jednání pachatelek splněna materiální podmínka, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby podle § 88 odst. 1 TrZ, a současně se zřetelem na okolnosti případu nesprávně aplikovaly ustanovení § 40 odst. 1 TrZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody (např. R 18/1966-II). Tak např.:

V trestní věci vedené proti A.Č. bylo krajským soudem při ukládání trestu aplikováno ustanovení § 40 odst. 1 TrZ s ohledem na okolnosti případu, přestože byla uznána vinnou spácháním trestného činu zpronevěry podle § 248 odst. 1, 4 TrZ. Vrchní soud, který rozhodoval jako soud odvolací, nemohl toto pochybení napravit, neboť by postupoval v rozporu s ustanovením § 259 odst. 4 TrŘ, když odvolání podala pouze obžalovaná a rozhodnutí soudu prvního stupně proto nebylo možno měnit v její neprospěch (tzv. reformationis in peius). Stejného pochybení se dopustil soud, který skutek spáchaný J.F. kvalifikoval jako trestný čin padělání a pozměňování peněz podle § 140 odst. 1, 3 písm. b) TrZ a s ohledem na okolnosti případu při ukládání trestu použil zmírňující ustanovení § 40 odst. 1 TrZ. Zde odvolání nebylo podáno a rozsudek soudu prvního stupně nabyl právní moci

Prvopachatelka M.G. byla krajským soudem uznána vinnou spácháním trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 TrZ a byl jí uložen nepodmíněný trest odnětí svobody za použití § 40 odst. 1 TrZ. Vrchní soud ve svém usnesení uvedl, že nalézací soud postupoval chybně, pokud použil ustanovení § 40 odst. 1 TrZ jak sám uvádí, „vzhledem k osobním poměrům obžalované, které ovlivnily spáchání trestné činnosti“. Takové vyjádření podle odvolacího soudu v podstatě vyjadřuje okolnosti případu a při použité kvalifikaci z hlediska ustanovení § 88 odst. 1 TrZ zvolený postup nebyl možný.

Stejně pochybení krajského soudu napravit odvolací soud ve věci odsouzené L.H. u které bylo při ukládání trestu aplikováno ustanovení § 40 odst. 1 TrZ při uznání viny trestným činem nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. b), odst. 3 písm. b) TrZ. Odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí poukázal na nepřípustnost takového postupu a po zrušení rozsudku uložil nový trest již bez použití § 40 odst. 1 TrZ.

Za použití ustanovení § 40 odst. 1 TrZ soud ukládal trest odnětí svobody prvovězněné A.L., která spáchala trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1, 2, 3 písm. a) TrZ. V odůvodnění rozsudku pouze uvedl, že „dle názoru soudu v tomto konkrétním případě se spodní hranice trestní sazby soudu jeví jako nepřiměřeně přísná pro obžalovanou, u které nelze již uložit trest nespojený s přímým výkonem, ale trest spojený s přímým výkonem“. I zde byla aplikace ustanovení § 40 odst. 1 TrZ vyloučena, ale navíc ani konkrétní důvody, které soud k tomu vedly nelze z odůvodnění rozsudku zjistit.

Stejně jako nedůvodné použití § 40 odst. 1 TrZ je nesprávný i opačný postup, když soud nepoužije toto ustanovení, ačkoliv ve skutkových zjištěních byly pro to podmínky. Prvopachatelce P.S. odsouzené za trestný čin padělání a pozměňování peněz podle § 140 odst. 2 alinea 1 TrZ a dílem dokonany a dílem nedokonany trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 a § 8 odst. 1 TrZ, spáchané ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 TrZ, byl krajským soudem uložen úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 5 roků, pro jehož výkon byla podle § 39a odst. 3 TrZ zařazena do věznice s dozorem. Vrchní soud k dovolání obžalované v napadeném rozsudku zrušil výrok o trestu a nově uložil P.S. za použití § 40 odst. 1 TrZ úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 4 roků, se stejným zařazením pro jeho výkon. Odůvodnění použití ustanovení § 40 odst. 1 TrZ je však i zde velmi kusé a především málo konkrétní, když odůvodnění rozsudku se omezilo pouze na konstatování: „Vrchní soud v případě obžalované P.S. dospěl k závěru, že trest uložený v rámci trestní sazby ustanovení § 140 odst. 2 TrZ je pro jmenovanou vzhledem ke způsobené, resp. možné škodě a vzhledem k tomu, že šlo o jednání ojedinělé a ovlivněné i určitou neopatrností poškozeného příliš přísným a proto podle § 258 odst. 1 písm. d), e), odst. 2 TrŘ uložené tresty zrušil a sám pak využil ustanovení § 40 odst. 1 TrZ.....“.

V ustanovení § 40 odst. 2 TrZ trestní zákon umožňuje snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby též tehdy, jestliže odsuzuje pachatele za přípravu k trestnému činu nebo za pokus trestného činu, pokud vzhledem k jejich povaze a závažnosti má za to, že by uložení trestu odnětí svobody v rámci zákonné sazby bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že účelu trestu lze dosáhnout i trestem kratšího trvání. Vyžaduje se zde, aby příprava a pokus nedosahovaly závažnosti jiných obvyklých případů.

Podle tohoto ustanovení došlo ke snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby u 3 odsouzených žen, z toho 2 prvopachatelek. Ve dvou případech došlo k odsouzení za pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 k § 219 odst. 1 TrZ, a pachatelkám byly uloženy nepodmíněné tresty odnětí svobody v trvání 6 a 7 roků, v obou případech s výkonem ve věznici s ostrahou (§ 39a odst. 2 písm. c) TrZ). Požadavku řádného vyhodnocení povahy a závažnosti pokusu u tak závažného trestného činu jen velmi vzdáleně vyhovuje odůvodnění rozsudku u prvověžněné J.K., kde se uvádí, že „soud uložil obžalované trest odnětí svobody v trvání 7 let, za použití ustanovení § 40 odst. 2 TrZ, když přihlédl k její lítosti, ke skutečnosti, že V. uhradila způsobenou škodu a písemně se jí omluvila a že jednání obžalované na poškozené, v současné době, nezanechalo ani somatické, ani psychické následky“.

Vrchní soud se neztotožnil s postupem soudu prvního stupně a k odvolání obžalované zrušil jeho rozsudek ve výroku o trestu odnětí svobody v trvání 5 roků, s výkonem ve věznici s dozorem, který byl prvotrestané K.P. uložen za pokus trestného činu podvodu podle § 8 odst. 1 k § 250 odst. 1, 4 TrZ a za pokus trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné dávky podle § 8 odst. 1 k § 148 odst. 1, 3 TrZ. Odvolací soud při nezměněném výroku o vině za použití § 40 odst. 2 TrZ uložil K.P. nový trest odnětí svobody v trvání 4 roků s výkonem ve věznici s dozorem (§ 39a odst. 3 TrZ). Použití ustanovení § 40 odst. 2 TrZ bylo odůvodněno řadou podstatných skutečností, především tím, státu žádná škoda nevznikla a k obohacení obžalované nedošlo, že k zamyšlenému následku mohlo dojít jen souhrou řady náhod a nedbalostí v práci finančního úřadu a že v praxi jsou známy případy se stejnými záměry, ale podstatně rafinovaněji provedené.

V tomto případě je rozhodnutí odvolacího soudu sporné, neboť je v rozporu s platnou judikaturou. V této souvislosti nutno citovat judikát NS 26/2003-T 617 kde se uvádí: „Byl-li obviněný uznán vinným pokusem trestného činu spáchaného za okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby a tato vyšší trestní sazba byla při právní kvalifikaci skutku použita, nelze současně snížit podle § 40 odst. 2 TrZ trest odnětí svobody pod dolní hranici vyšší trestní sazby“. V uvedeném případě byly oba pokusy trestných činů za podmínek § 88 odst. 1 TrZ posouzeny ve vyšších trestních sazbách (odst. 4 u § 250 a odst. 3 u § 148 TrZ) a úhrnný trest odnětí svobody byl snížen pod dolní hranici uvedenou v ustanovení § 250 odst. 4 TrZ, která činí 5 roků.

Aplikaci ustanovení § 40 TrZ a dokumentaci jednotlivých případů byla věnována vyšší pozornost vzhledem k tomu, že na konkrétních případech bylo možno sledovat snahu soudů individualizovat ukládané tresty odnětí svobody vzhledem k okolnostem jednotlivých případů i osobám pachatelek. Jejich snaha po uložení mírnějších trestů odnětí svobody, trestů pod dolní hranici zákonných trestních sazeb, byla na počet odsouzených v našem vzorku zřetelně čitelná, někdy žádoucí, ale velmi často v rozporu se zákonem a platnou judikaturou. V jednotlivých případech byly zjištěny i rozdílné názory soudů prvního stupně a soudů odvolacích na splnění podmínek pro aplikaci ustanovení § 40 odst. 1 a 2 TrZ.

U nepodmíněných trestů odnětí svobody je zařazení odsouzeného pro výkon trestu do konkrétního základního typu věznice neoddelitelnou součástí výroku rozsudku, jímž byl tento trest uložen (§ 122 odst. 1 TrŘ). Zásadu individualizace trestního postihu, kterou soudy aplikují při ukládání trestu, je nutno promítnout i do rozhodování o způsobu výkonu trestu odnětí svobody. Základní směrnicí pro stanovení způsobu výkonu trestu je ustanovení § 39a odst. 2 a 3 TrZ.

Z celkového počtu 109 odsouzených žen, které vykonávaly nepodmíněný trest odnětí svobody (včetně žen u nichž byl nařízen výkon původně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody podle § 60 odst. 1 TrZ a v jednom případě podle § 45a odst. 4 TrZ přeměněn trest obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody) bylo zařazeno 79 (72,5 %) žen pro výkon trestu do věznice s dozorem, 25 (22,9 %) žen do věznice s ostrahou a 2 ženy byly zařazeny do věznice se zvýšenou ostrahou. Z toho 28 prvopachatelek bylo pro výkon trestu zařazeno do věznice s dozorem, 17 do věznice s ostrahou (jedna mladistvá) a 1 do věznice se zvýšenou ostrahou. Z žen starších 40-ti let bylo 15 zařazeno do věznice s dozorem, 5 do věznice s ostrahou a 1 do věznice se zvýšenou ostrahou.

Ani jedna z odsouzených žen ve sledovaném vzorku nebyla pro výkon trestu odnětí svobody zařazena do věznice s dohledem (§ 39a odst. 2 písm. a) TrZ, která je určena pro pachatele typově nejméně závažných trestných činů a kde jsou odsouzené podrobeny nejmírnějšímu režimu výkonu trestu. Za nejméně závažné trestné činy zákon považuje trestné činy spáchané z nedbalosti. Za tyto trestné činy žádná z žen nebyla odsouzena a do tohoto typu věznice žádaná z odsouzených nebyla umístěna ani aplikací zmírňujícího ustanovení § 39a odst. 3 TrZ.

Výrok o způsobu výkonu trestního opatření u 3 mladistvých žen byl v rozhodnutích soudů prvního stupně shodně formulován tak, že je vykonají odděleně od ostatních odsouzených ve věznici nebo zvláštním oddělení pro mladistvé (§ 76 zák.č. 218/2003 Sb., § 5 odst. 3 a § 8 odst. 2 Zák.č. 169/1999 Sb.). Výroky tedy neobsahovaly zařazení mladistvých do konkrétního typu věznice (§ 39a odst. 1, 2 TrZ). Jeden z odvolacích soudů uvedený výrok označil za zákonný, kdežto další (VS) jej k odvolání podle § 259 odst. 3 TrŘ zrušil a rozhodl tak, že obžalovaná mladistvá E.K. se podle § 39a odst. 2 písm. c) TrZ zařazuje pro výkon uloženého nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody do věznice s ostrahou. Podle § 5 odst. 3 zák.č. 169/1999 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) ho vykoná odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznici nebo zvláštním oddělení pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diference. Odvolací soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že současná právní úprava v tomto směru není zcela jasná, oproti předcházející právní úpravě, což se promítlo i v nejednotné soudní praxi. Zákon č. 218/2003 Sb., který je speciálním zákonem, neřeší uvedenou problematiku a proto se použije příslušné ustanovení konkrétního obecného předpisu, v daném případě trestního zákona. Obecným ustanovením, podle něhož soud rozhoduje o zařazení odsouzeného pro výkon trestu odnětí svobody do příslušného typu věznice je § 39a odst. 2 TrZ a je proto třeba o tomto zařazení ve výroku o trestním opatření rozhodnout i u mladistvých.

Při rozhodování o způsobu výkonu trestu odnětí svobody je pravidlem postup podle § 39a odst. 2 TrZ. Podle tohoto ustanovení soudy rozhodly o zařazení pro výkon trestu odnětí svobody u 64 (60,3 %) dospělých žen. Podle § 39a odst. 3 TrZ může soud zařadit pachatele do jiného typu věznice, než jaké se pravidelně předpokládá v ustanovení § 39a odst. 2 TrZ. Posun je možný jako do nižšího, tak i do vyššího typu věznice, a to i o více stupňů za předpokladu, že se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň narušení pachatele má soud za to, že bude jeho náprava v jiném typu věznice lépe zaručena.

Podle ustanovení § 39a odst. 3 TrZ soudy zařadily pro výkon trestu odnětí svobody do jiného typu věznice celkem 45 (§ 39,7 %) odsouzených žen. Z toho 37 odsouzených bylo zařazeno do věznice s dozorem a 8 odsouzených bylo zařazeno do věznice s ostrahou. Vždy šlo o zařazení do věznice s mírnějším režimem s posunem o jeden typ věznice. Tohoto zmírňujícího ustanovení soudy využívaly u všech trestných činů, i u těch nejzávažnějších, např. u 7 žen odsouzených za dokonání trestný čin vraždy podle § 219 TrZ, anebo za pokus

tohoto trestného činu. U 5 odsouzených bylo zmírnění výkonu trestu kumulováno s mimořádným snížením trestu odnětí svobody podle § 40 odst. 1 a 2 TrZ.

Při aplikaci ustanovení § 39a odst. 3 TrZ soudy vychází ze závažnosti spáchaného trestného činu, jeho typového i konkrétního stupně společenské nebezpečnosti a přihlédne se přitom i k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem. Dalším hlediskem je stupeň a povaha narušení pachatele a uplatní se zde i hlediska hodnocení možnosti nápravy pachatele. Obě kritéria musí být vyhodnocena ve vzájemných souvislostech. Odůvodnění tohoto rozhodnutí, které má být spíše výjimkou, bylo v převážné většině písemných vyhotovení rozhodnutí soudů velmi stručné, bez náležité individualizace všech skutečností významných zejména pro posouzení stupně a povahy narušení pachatele. Odůvodnění tohoto rozhodnutí se nejčastěji omezilo a stručné konstatování, že „obžalovaná dosud nebyla ve výkonu trestu odnětí svobody a je předpoklad, že účelu trestu bude dosaženo i jeho výkonem v mírnějším režimu“. Skutečnost, že u všech odsouzených šlo o první výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody, je pro prognózu jejich nápravy nepominutelné a velmi významné hledisko, ale není hlediskem jediným.

V případě prvopachatelky G.Š. odsouzené za přípravu k trestnému činu vraždy podle § 7 odst. 1 k § 219 odst. 1 TrZ se odvolací soud neztotožnil s rozhodnutím soudu o jejím zařazení pro výkon uloženého trestu do věznice s dozorem, za využití moderačního ustanovení § 39a odst. 3 TrZ, a neztotožnil se ani s jeho odůvodněním, že jednání obžalované, byť nezávisle na její vůli, nedospělo ani do stádia pokusu. Při postupu v souladu se zákonem měla být obžalovaná pro výkon uloženého trestu zařazena podle § 39a odst. 2 písm. d) TrZ do věznice se zvýšenou ostrahou. S ohledem na zásadu reformationis in peius, obsaženou v ustanovení § 259 odst. 4 TrŘ, odvolací soud nemohl změnit napadený rozsudek v neprospěch obžalované.

Trest odnětí svobody ve věznici vykonávaly i ženy, kterým byl původně uložen trest výchovný a pro nesplnění podmínek byl nařízen jeho výkon nebo byl trest přeměněn na trest odnětí svobody. Kromě jednoho případu šlo vždy o podmíněné odsouzení podle § 58 až 59 TrZ a podmíněné odsouzení s dohledem podle § 60a a § 60b TrZ, které je novějším institutem zavedeným do trestního práva jeho novelou provedenou zák.č. 253/1997 Sb., které představují důležitou alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Trest odnětí svobody podmíněně odložený byl uložen 15 odsouzeným ženám, z toho pouze 4 prvopachatelkám a ve všech případech ženám mladším 40-ti let. Tento trest byl ukládán za trestné činy méně společensky nebezpečné, převážně trestné činy majetkové povahy (10 odsouzených). K nejzávažnějším trestným činům, které byly takto řešeny, patří odsouzení za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. b) TrZ (s trestní sazbou odnětí svobody na 2 léta až 10 let) a odsouzení za trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1, 3 písm. c) TrZ (s trestní sazbou odnětí svobody od 2 let do 8 let).

Trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen bez dohledu, byl uložen 11 odsouzeným ženám v rozmezí od 4 měsíců (§ 171 odst. 1 písm. c) TrZ) až po jeho maximální zákonem přípustnou výměru 2 roků (§ 187 odst. 1 a § 250 odst. 1, 2 TrZ). Jeho průměrná délka činila 11,6 měsíce. Zkušební doba podle § 59 odst. 1 TrZ byla podmíněně odsouzeným stanovena od 18 měsíců (4 x) do 5 roků (1x).

Podmíněný trest odnětí svobody se odkládá s podmínkou, že odsouzená osoba povede ve zkušební době řádný život. Podle ustanovení § 59 odst. 2 TrZ lze odsouzeným ukládat i další fakultativní přiměřená omezení a povinnosti, které mají přispět k převýchovnému procesu a jejichž splnění je rovněž předpokladem vyslovení, že se odsouzený ve zkušební době osvědčil. Přiměřené povinnosti byly ve zkoumaných případech zcela důvodně uloženy dvěma podmíněně odsouzeným ženám.

Prvovězně J.D., která byla uznána vinnou spácháním trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písm. a) TrZ (správně písm. b), kterého se dopustila tím, že podle výroku trestního příkazu nezabezpečila řádnou školní docházku své dcery a tolerovala její záškoláctví, soud uložil povinnost „ve zkušební lhůtě zabezpečit řádnou a pravidelnou docházku dcery L.D. do základní školy“. Další prvovězně S.J. byla soudem uložena povinnost „aby podle svých sil nahradila škodu, kterou trestným činem způsobila“. Byla odsouzena mj. i za trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1 TrZ, kterého se dopustila vylákáním příspěvku na výživu dětí od ÚMČ B. ve výši 17.000,- Kč. U majetkových trestných činů je tento postup zatím ojedinělý, přestože při odsouzení k podmíněným trestům pachatele, který způsobil trestným činem majetkovou škodu, má být zpravidla uloženo, aby

tuto škodu podle svých sil nahradil, jak to ukládá zákon a bylo i judikováno (např. R II/1967, R IV/1968).

Podmíněné odsouzení s dohledem je další významnou alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Oproti podmíněnému odsouzení bez dohledu umožňuje pachateli podmíněně odložit přísnější výkon trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje tři léta. Vyslovením dohledu nad pachatelem trestného činu se prohlubuje sledování a kontrola jeho chování, a současně je mu poskytováno odborné vedení a pomoc s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život (§ 26a odst. 2 TrZ). Tento trest byl uložen ženám odsouzeným za trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. b) TrZ, zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 TrZ, krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), c), odst. 2 TrZ a zpronevěry podle § 248 odst. 1, 3 písm. c) TrZ.

Trest podmíněného odsouzení s dohledem byl uložen 4 ženám, z toho pouze jedné prvopachatelce, ve výměře 1 rok, 14 měs. a dvakrát 2 a ½ roku a měly dohled plnit ve zkušební době stanovené od 2 a ½ roku do 5 a ½ roku. Všem odsouzeným, u nichž byl vysloven dohled, byly soudy podle § 60a odst. 3 TrZ uloženy přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 TrZ. Podle tohoto ustanovení bylo uloženo odsouzeným :

- *D.K. za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 TrZ „ve zkušební době řádně hradit běžné výživné a dle svých sil splácet dluh na výživném vzniklý trestnou činností“ a dále „zaevidovat se u úřadu práce a s úředníkem úřadu práce řádně spolupracovat“.*
- *J.B. za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), c), odst. 2 TrZ „v průběhu zkušební doby se podrobit výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace nebo přijat vhodné zaměstnání, bude-li jí toto probačním úředníkem či úřadem práce zprostředkováno“ a „dále podle svých sil, tedy svých momentálních majetkových a výdělkových poměrů, uhradit škodu, kterou trestným činem způsobila poškozené společnosti ...“.*
- *V.P. za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. b) TrZ „podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona a zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami, zejména nenavštěvovat místa, kde se prodávají či*

zneužívají návykové látky a stýkat se s osobami, které návykové látky prodávají nebo zneužívají“.

- *N.J. za trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1, 3 písm. c) TrZ „ve zkušební době podle svých sil nahradit škodu, kterou trestným činem způsobila“ (výrok odvolacího soudu).*

V posledním případě odvolací soud zrušil tu část výroku o trestu soudu prvního stupně, v němž bylo uvedeno, že úhrada škody v celém rozsahu 201.000,- Kč je základní podmínkou pro posouzení, zda se obžalovaná ve zkušební době osvědčí či nikoli. Odvolací soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že jiné kritérium, než náhradu škody „podle svých sil“ zákon nestanoví. Dále odvolací soud v odůvodnění uvedl, že si lze představit objektivní překážky, pro které obžalovaná nebude schopna bez svého zavinění škodu ve zkušební době uhradit. Pak tato skutečnost, za splnění dalších zákonných předpokladů, nebude bránit osvědčení ve zkušební době. Soudu prvního stupně bylo dále vytknuto, že v rozsudku tuto povinnost ukládal podle ustanovení § 60a odst. 4 TrZ místo ustanovení § 60a odst. 3 TrZ, jakož i další pochybení při vyslovení dohledu.

Podmíněným odsouzením a podmíněným odsouzením s dohledem byla dána pachatelkám soudy důvěra a byla jim poskytnuta možnost, aby svým chováním ještě bez omezení osobní svobody prokázaly, že šlo u nich spíše o ojedinělé nebo nahodilé vybočení z jinak řádného života a aby svým dalším chováním prokázaly polepšení. Řádný život ve zkušební době a splnění všech uložených podmínek je základním předpokladem pro rozhodnutí, že se podmíněně odsouzené ženy osvědčily (§ 60 odst. 1 a § 60a odst. 4 TrZ).

Ve shora uvedených případech však soudy pro naznačený postup podmínky neshledaly a rozhodly, většinou již v průběhu zkušební doby, že podmíněně odložený trest odnětí (§ 60 odst. 4 a § 60a odst. 6 TrZ). U dvou odsouzených bez dohledu soudy před rozhodnutím o přeměně rozhodly o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti, i když zavdaly příčinu k nařízení výkonu trestu. Podle § 60 odst. 1 písm. b) TrZ jim oběma shodně prodloužil zkušební dobu o 18 měsíců. Důvody tohoto výjimečného rozhodnutí se nám nepodařilo bez rozhodnutí zjistit. Ani tohoto dobrodiní soudu odsouzené nevyužily a v prodloužené lhůtě se dopustily další trestné činnosti, např. odsouzená D.Ž. byla v prodloužené zkušební době 3 x pravomocně odsouzena a byly jí postupně ukládány 2 x tresty OPP a naposledy opět trest odnětí svobody s podmíněným odkladem. Za tohoto stavu

již soudy neměly jinou možnost než rozhodnout, že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná.

Kromě dvou případů, kde o nařízení výkonu trestu bylo rozhodnuto zjednodušeným písemným rozhodnutím, které neobsahuje odůvodnění (§ 134 odst. 3 TrŘ), jsme z usnesení zjistili, že důvodem tohoto rozhodnutí bylo u podmíněných rozhodnutí bez dohledu spáchání další trestné činnosti, většinou stejnorodé (majetkové) a někdy i opakované. Důvodem přeměny u podmíněného odsouzení s dohledem bylo zaviněné neplnění povinností vyplývajících z dohledu a soudy již neshledaly důvody k ponechání podmíněného odsouzení v platnosti (§ 60b TrZ). Tak např. :

V trestní věci původně podmíněně odsouzené s dohledem D.K. soud nařídil výkon trestu s odůvodněním, že: „Odsouzená se opakovaně nedostavovala na předvolání ke konzultacím na středisko PMS a ani žádným jiným způsobem středisko nekontaktovala. Porušila dále i přiměřené povinnosti, které jí byly uloženy podle § 60a odst. 3 TrZ tím, že se nezaevidovala u úřadu práce, neplatila běžné výživné a nesplácela podle svých sil vzniklý dluh na výživném. Ve zkušební době se dopustila přestupku proti občanskému soužití a ani k jeho projednání se k MÚ nedostavovala.“

V další trestní věci odsouzené J.B., které byl rovněž uložen podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, soud v odůvodnění usnesení o nařízení výkonu trestu uvedl, že: “Z listinných důkazů bylo zjištěno, že dohled odsouzené nesplnil svůj účel. Odsouzená zpočátku dodržovala stanovený režim, docházela na sjednané schůzky, ale poté svou spolupráci ukončila. Bylo zjištěno, že se nedostavovala na smluvené schůzky, vzdálila se z místa pobytu, aniž to probačnímu úředníkovi oznámila. Navíc byla sankčně vyřazena z úřadu práce, i když jí byla uložena povinnost podrobit se získání vhodné pracovní kvalifikace či přijmout zaměstnání. Během dosavadní zkušební doby neuhradila nic na náhradu škody, byť jí to bylo stanoveno soudem jako povinnost.“

Alternativní trest obecně prospěšné práce je možno uložit (kromě dalších podmínek uvedených v ustanovení § 45 odst. 1 TrZ), když vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba. Ve zkoumaných případech soud tento druh výchovného trestu zvolil u prvopachatelky A.V., která byl uznána vinnou spácháním trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1 TrZ. Ani tato

odsouzená nevyužila šance zůstat na svobodě, uložený trest obecně prospěšných prací ve výměře 300 hodin ani nezačala vykonávat a tak bylo soudem rozhodnuto o přeměně nevykonaného trestu v trest odnětí svobody v trvání 150 dnů, pro jehož výkon byla zařazena do věznice s dozorem. V odůvodnění usnesení o přeměně se soud nevypořádal s obhajobou odsouzené, která uvedla, že po dobu dvou let je v péči psychiatra, kde je léčena medikamentózně, protože se cítí unavená.

Vedle nepodmíněných trestů odnětí svobody, trestů odnětí svobody podmíněně odložených a trestu obecně prospěšné práce byly pachatelkám trestných činů ukládány i další tresty, směřující především k posílení ochrany společnosti před pácháním další trestné činnosti. Tento postup byl potřebný k naplnění účelu trestu. Je-li vedle sebe ukládáno více druhů trestů různé povahy, jejich účinky se vzájemně doplňují a jejich působení na pachatele se prohlubuje.

Ve všech zkoumaných případech, kde bylo vedle sebe uloženo více trestů, bylo respektováno ustanovení § 28 TrZ, které stanoví základní zásady pro ukládání jednotlivých druhů trestů a vzájemné vztahy mezi nimi. Další tresty byly uloženy 18 ženám, v 15 případech vedle nepodmíněných trestů odnětí svobody a ve 3 případech vedle trestů odnětí svobody podmíněně odložených.

Mezi druhy trestů postihujících majetek, který je ve vlastnictví pachatele, patří trest propadnutí věci, jehož účelem odebrat pachateli věc, která by mohla soužit k páchání další trestné činnosti a nebo mu odejmout prospěch získaný spáchaným trestným činem. Tento trest byl uložen 8 ženám odsouzeným převážně za majetkovou trestnou činnost a za přechovávání a distribuci drog. Z důvodu uvedeného v ustanovení § 55 odst. 1 písm. a) TrZ, který spočívá v tom, že věci prohlášené za propadlou bylo užito ke spáchaní trestného činu, byl tento trest uložen 4 ženám. V kumulaci písm. a) s písm. b) (věc byla určena ke spáchaní trestného činu), s písm. c) (věc získána trestným činem) a s písm. d) (nabyl za věc získanou trestným činem) cit.zák.ustanovení a pouze podle § 55 odst. 1 písm. c) TrZ byl tento trest uložen dalším odsouzeným.

Podle těchto ustanovení byly prohlášeny za propadlé např. suroviny a nástroje na výrobu a aplikaci drog, mobilní telefony, pouta, videorekordér, který byl zakoupen za odcizené peníze, padělané peníze, které odsouzená přechovávala a peněžní částka ve výši

300,- Kč. Věci propadlé byly v rozsudcích vždy přesně označeny tak, aby bylo nepochybné, na co se propadnutí vztahuje, a aby nemohlo dojít k jejich záměně. V jednom případě odvolací soud zrušil rozhodnutí soudu prvního stupně v trestu propadnutí věc, když i po doplnění dokazování zůstaly pochybnosti o vlastnictví k věci. Trest propadnutí věci může soud uložit pouze v případě, že jde o věc náležející pachateli.

Trest zákazu činnosti podle § 49 TrZ byl uložen 7 odsouzeným ženám. Jeho smyslem je zabránit pachateli dočasně vykonávat určité zaměstnání, povolání nebo funkce nebo vykonávat činnosti, ke kterým je zapotřebí zvláštního povolení a tím jim zabránit v případném opakování trestné činnosti. Jde o trest citelný, když pro mnohé pachatele může znamenat ukončení zaměstnání nebo podnikatelských aktivit. Byl ukládán především pachatelkám majetkové trestné činnosti a byl formulován jako zákaz:

- *výkonu funkce spojené s nakládáním (v dalším výroku rozsudku s dispozicí) s finančními prostředky,*
- *výkonu zprostředkovatelské a realitní činnosti,*
- *činnosti spočívající v zákazu podnikání v oboru nákup zboží za účelem jeho dalšího prodeje a prodej,*
- *výkonu funkce statutárního zástupce v obchodních společnostech.*

Dalším dvěma ženám odsouzeným za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) TrZ, spočívajícím v tom, že po rozhodnutí o zákazu řídily motorové vozidlo, byl uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel.

Trest zákazu činnosti je možno podle § 49 odst. 1 TrZ uložit ve výměře nejméně 1 rok a nejvýše na 10 let. V nejvyšší možné výměře 10 let byl trest zákazu činnosti, spolu s nepodmíněným trestem odnětí svobody v trvání 5 a ½ roku, uložen prvovězněné R.S. za podvody podle § 250 odst. 1, 2, 3 písm. b) TrZ. Dále byly uloženy tresty zákazu činnosti v trvání 9, 2 x 5, 4, 3 roky a v nejkratší výměře 18 měsíců, jako zákaz řízení motorových vozidel. Výměra tohoto trestu se řídila závažností spáchané trestné činnosti, počtem útoků a výší způsobené škody.

Vedle trestu odnětí svobody je dalším druhem trestu, který omezuje svobodu pohybu a pobytu pachatele, trest zákazu pobytu I jeho účelem je zabránit pachateli v páchání další trestné činnosti v prostředí, ve kterém se trestné činnosti dopouštěl, a které mu další trestnou činnost usnadňovalo nebo ho negativně ovlivňovalo. Tento trest může být uložen na 1 rok až 5 let pouze za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví nebo majetku. Nemůže se vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt (§ 57a odst. 1 TrZ).

Trest zákazu pobytu byl ve zkoumaných případech zaznamenán ve výrocích o trestu u 3 odsouzených žen, z toho u 2 prvovězňených. Na dobu 5 let byl uložen M.K., vedle podmíněného trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců se zkušební dobu 2 roků, za trestné činy krádeže podle § 247 odst. 1 písm. d/ TrZ a neoprávněného držení platební karty podle § 249b TrZ. V této věci soud rozhodl zjednodušeným písemným rozsudkem, který neobsahuje odůvodnění (§ 314d odst. 3 TrZ). Z podmínek pro uložení tohoto druhu trestu lze proto zjistit pouze splnění dvou, a to uložení trestu za úmyslný trestný čin a že zákaz se vztahuje na obvod, kde pachatelka neměla trvalý pobyt.

V trestní věci prvotrestané V.R., odsouzené za trestné činy kuplířství podle § 204 odst. 1, 3 TrZ, ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. b) TrZ a loupeže podle § 234 odst. 1 TrZ k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 3 a ½ roku do věznice s ostrahou, soud prvního stupně v odůvodnění rozhodnutí o trestu uvedl, že uložení trestu zákazu pobytu, který navrhoval státní zástupce, v tomto případě nepovažuje za nutné. K odvolání státního zástupce odvolací soud u obžalované doplnil výrok o trestu uložení trestu zákazu pobytu v katastru obce R. na dobu 2 let. Správně v odůvodnění rozhodnutí poukázal na všechny rozhodné okolnosti případu a soudu prvního stupně vytknul, že nezohlednil při svém rozhodování skutečnost, že obžalovaná k provozování prostituce vozila nezletilé poškozené na parkoviště v katastru obce R., kde je prostituce provozována ve větším rozsahu a kde ji také provozovala i sama obžalovaná. Je zde proto v zájmu na ochraně veřejného pořádku a mravnosti, aby obžalované byl uložen i trest zákazu pobytu, kterým spolu s trestem odnětí svobody, je v tomto případě možno dosáhnout účelu trestu ve smyslu požadavku zákona.

V další trestní věci byl prvotrestaný L.Š., vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, uložen i trest zákazu pobytu na území P. na dobu 5 let. Byla uznána vinnou spácháním trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. c) TrZ, když pohrůzkou násilí si vynutila odchod z psychiatrické léčebny, kde byla na dobrovolné léčbě. Trest zákazu pobytu byl zde problematický, když se vztahoval na obvod, kde byla léčebna umístěna. Znalci v podaném posudku uvedli, že u L.Š. je přítomna těžká slaboduchost a hluboká porucha osobnosti a navrhli uložení ochranného léčení psychiatrického ústavní formou. Bylo tedy žádoucí, aby se odsouzená dále léčila bez ohledu na umístění psychiatrické léčebny.

Uložení peněžitého trestu a ani dalších druhů trestů odsouzeným ženám nebylo v rozsudcích zaznamenáno. Vzhledem k vysokému počtu odsouzení za majetkovou trestnou činnost, již odsouzené ženy získaly nebo se snažily získat majetkový prospěch, přicházelo v úvahu uložení zejména peněžitého trestu, který účinek trestu odnětí svobody vhodně doplňuje. Možnosti jeho uložení významně ovlivňují osobní a majetkové poměry pachatele. Z nich pak nutno dovodit závěr o dobytosti či nedobytnosti v úvahu přicházejícího peněžitého trestu a zda jsou dány předpoklady pro jeho uložení. Zásadní význam pro toto posouzení má výše závazků pachatele. Neschopnost případný peněžitý trest zaplatit (nemajetné odsouzené, bez výdělku) a vysoké náhrady škod způsobených trestnou činností, k nimž byly odsouzené v rozsudcích zavázány, ve většině případů bránily uložení peněžitého trestu.

Pouze v jednom případě se odvolací soud podrobně zabýval důvody neuložení peněžitého trestu, kterého se mj. ve svém odvolání domáhal státní zástupce. Uvedl, že :
„nelze pominout že obžalovaná B. je důchodkyní a její současné majetkové poměry jsou takové, že by uložení peněžitého trestu zcela nepochybně vedlo k výkonu trestu náhradního. Je zřejmé, že na její příjem jsou vedena exekuční řízení, neboť již z předchozího trestního stíhání byla zavázána k náhradám škody. Obžalovaná také předložila rozhodnutí Exekutorského úřadu v O. o tom, že byl vydán exekuční příkaz konkrétně na částku 162.000,- Kč s tím, že tato bude sražena z jejího invalidního důchodu. Navíc i v tomto řízení byla obžalovaná zavázána k celé řadě náhrad škody, která v žádném případě není zanedbatelná a uložení peněžitého trestu by fakticky svůj účel nesplnilo a byl by nedobytný“.

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost (§ 3 odst. 4 TrZ), k možnosti nápravy a poměrům pachatele.

Tak jsou v ustanovení § 31 odst. 1 TrZ upraveny základní zásady, podle nichž musí soudy postupovat při ukládání trestů uvedených v ustanovení § 27 TrZ a při stanovení jejich konkrétní výměry. Mezi právně významné skutečnosti, které mají vliv na stupeň nebezpečnosti trestného činu, patří polehčující okolnosti uvedené v ustanovení § 33 TrZ a přitěžující okolnosti uvedené v ustanovení § 34 TrZ. Jsou to zpravidla takové okolnosti, které vyjadřují buď postoj pachatele ke spáchanému trestnému činu, anebo které se pojí k objektivní stránce trestného činu.

Úplné zjištění všech polehčujících a přitěžujících okolností a jejich řádné zhodnocení ve vztahu k ostatním okolnostem je nezbytnou náležitostí odůvodnění rozsudku o uložených trestech. Jako polehčující okolnosti (§ 33 TrZ) byly podle odůvodnění rozsudků soudů prvního a druhého stupně ve prospěch odsouzených žen přiznány - viz tabulka.

Tab. 10

§ 33 písm. b) TrZ - věk blízký věku mladistvých	- u 2 odsouzených
písm. d) - vliv hrozby nebo nátlaku	- u 1 odsouzené
písm. g) - řádný život před spácháním tr.činu	- u 30 odsouzených
písm. ch) - trestného činu upřímně litovala	- u 8 odsouzených
písm. j) - napomáhala při objasňování činu	- u 15 odsouzených

Nejčastěji soudy odsouzeným přiznávaly jako polehčující okolnost vedení řádného života před spácháním trestného činu jako důsledek především toho, že šlo o prvotrestané ženy. Vedení řádného života před spácháním trestného činu nemůže však být zužováno pouze na soudní beztrestnost. Dodržování právního řádu je jedním ze základních znaků řádného života, ale není znakem jediným. V rámci této polehčující okolnosti je nutno hodnotit i dodržování dalších základních norem občanské společnosti, plnění povinností vůči státu a společnosti, aby obžalovaný nezneužíval svých práv vůči spoluobčanům, nenarušoval občanské soužití v bydlišti ani v zaměstnání a plnil své povinnosti vůči rodině (např. R 19/1976 a další). Pro důslednější hodnocení často chyběly potřebné podklady, zejména zprávy o chování odsouzených žen v místě bydliště. Za řádné hodnocení nepřiznání této polehčující okolnosti možno považovat část odůvodnění z rozsudků dvou soudů, které uvedly, že obžalované sice nebyly trestány, ale nelze jim přiznat okolnost uvedenou v ustanovení § 33 písm. g) TrZ vzhledem k provozování prostituce a zneužívání drog.

Další často přiznanou polehčující okolností bylo napomáhání odsouzených žen příslušným orgánům při objasňování své trestné činnosti. Tato polehčující okolnost předpokládá určitou aktivní účast a může mít různé formy. Podle odůvodnění soudních rozhodnutí k přiznání této polehčující okolnosti postačovalo doznání. Správně jeden ze soudů hodnotil doznání jako polehčující okolnost, ale vzhledem okolnostem případu (důkazní situaci) pouze v nevýznamné míře. V další věci pak jiný soud uvedl, že význam doznání obžalované snižuje její zadržení na místě činu. Napomáhání při objasňování má sloužit nejen k objasnění vlastní trestné činnosti, ale může sloužit i k objasnění trestné činnosti jiných pachatelů. Tak např. odvolací soud uvedl, že nemohl obžalované přiznat polehčující okolnost uvedenou v ustanovení § 33 písm. j) TrZ, když v plném rozsahu neobjasnila participaci dalších osob na jejím protiprávním jednání a neoznačila ani osobu, která měla z jejího protiprávního jednání prospěch.

Jako přítěžující okolnosti (§ 34 TrZ) byly při úvahách o trestu v odůvodněných rozsudcích soudů prvních i druhých stupňů v neprospěch odsouzených žen hodnoceny – viz tabulka:

Tab. 11

§ 34 písm. b) TrZ	- spáchání tr.činu surovým způsobem, zákeřně zvláštní lstí nebo jiným obdobným způsobem	- 2 odsouzené
písm. c)	- využití bezbrannosti, závislosti	- 4 odsouzené
písm. f)	- porušení zvláštní povinnosti	- 2 odsouzené
písm. g)	- způsobení vyšší škody	- 15 odsouzených
písm. h)	- spáchání trestného činu členem organizované skupiny	- 1 odsouzená
písm. ch)	- svedení jiného ke spáchání tr.činu	- 2 odsouzené
písm. i)	- pokračování v trestném činu delší dobu	- 16 odsouzených
písm. j)	- spáchání více trestných činů	- 15 odsouzených
písm. k)	- dřívější odsouzení pro trestný čin	- 14 odsouzených

Z uvedeného přehledu přítěžujících okolností je zřejmé, že soudy bylo k tíži odsouzených žen nejčastěji hodnoceno pokračování v trestném činu delší dobu, způsobení vyšší škody a spáchání více trestných činů. Je to vcelku očekávané zjištění při vysokém počtu žen odsouzených za majetkové trestné činy. Způsobení materiální škody se váže především k těmto trestným činům, které jsou velmi často páčány různými formami a řadou pokračujících útoků. U těchto trestných činů se také nejvíce vyskytuje opakování trestné

činnosti v delších časových intervalech. Zvláště závažnou přitěžující okolností bylo zneužití bezbrannosti a závislosti týraných dětí zcela odkázaných na péči odsouzených žen nebo zneužití důvěry starých a nemocných lidí, neschopných se účinně bránit zejména podvodnému jednání odsouzených žen.

Při hodnocení přitěžující okolnosti předchozího odsouzení za trestný čin soudy vycházely z hledisek pro materiální pojetí recidivy uvedených v ustanovení § 34 písm. k) TrZ. Tato hlediska umožňují učinit soudu závěr, že předchozí odsouzení nebude považováno za přitěžující okolnost. Tento závěr však předpokládá řádné vyhodnocení všech rozhodných skutečností. Některé rozsudky ve svých odůvodněních takové vyhodnocení postrádaly a nebylo z nich možno zjistit, zda a z jakých důvodů předchozí odsouzení byla nebo nebyla jako uvedená přitěžující okolnost hodnocena.

Polehčující a přitěžující okolnosti jsou v trestním zákoně vyjmenovány pouze demonstrativně a v konkrétním případě může soud povahu polehčujících nebo přitěžujících okolností přiznat i jiným skutečnostem, pokud mají vliv na stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, a tím i na úvahy o trestu. V rozsudích bylo uváděno i více polehčujících a přitěžujících okolností v ustanoveních § 33 a § 34 TrZ neuvedených. Tak např. mezi polehčujícími okolnostmi byly uvedeny nižší sociální inteligence a globální intelektové schopnosti, lehká mentální retardace, bylo zohledněno, že odsouzená se sama násilí nedopustila, že trestný čin zůstal ve stádiu přípravy, zavinění v toliko tzv. nepřímém úmyslu, péče o nezletilé děti, nízký věk, zdravotní stav aj. Jako v zákoně neuvedené přitěžující okolnosti byly vyhodnoceny způsobené zranění, neodčinitelný následek spočívající v těžkém poškození zdraví dítěte, skutek byl spáchán v době, kdy proti odsouzené bylo vedeno další trestní stíhání a dva dny po vyhlášení odsuzujícího rozsudku v jiné trestní věci, podstatná role odsouzené při naplánování trestného činu a způsob jeho provedení.

Většinou bylo kumulováno více polehčujících a přitěžujících okolností v různých kombinacích. V odůvodnění rozsudků bylo také uváděno, že soud žádné z nich neshledal nebo důvody proč k nim při rozhodování o trestu nepřihlédl, ať ve prospěch nebo neprospěch odsouzených. Byly zjištěny i případy, kdy soudy se touto problematikou v odůvodnění rozsudků vůbec nezabývaly.

Vedle trestů jsou dalšími prostředky k dosažení účelu zákona ochranná opatření uvedená v ustanovení § 71 odst. 1 Tr (dále zák.č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže). Jsou jedním z druhů trestněprávních sankcí a újma jimi způsobená není cílem, ale nevyhnutelným účinkem jejich působení. Rovněž zásady pro jejich ukládání jsou jiné než u trestů a jejich délka je podřízena zájmu speciální prevence (ochrana společnosti, léčení pachatele a výchova odsouzených).

Ve zkoumaných rozsudcích bylo o ochranných opatřeních rozhodnuto u 5 odsouzených žen, vždy prvopachatelek, jedné starší 40-ti let. Ve dvou případech bylo uloženo ochranné léčení a ve třech případech bylo rozhodnuto o zabrání věci. Ve zkoumaných případech nebylo zaznamenáno rozhodnutí soudu pro mládež a tedy ani uložení ochranné výchovy (nebyla uložena ani soudem před nabytím účinnosti zák.č. 218/2003 Sb.).

Ochranné protialkoholní léčení ve formě ústavní bylo uloženo shodně podle § 72 odst. 2 písm. b) TrZ dvěma ženám odsouzeným za pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 k § 219 odst. 1 a u druhé k § 219 odst. 1, 2 písm. a) TrZ. Obě odsouzené spáchaly trestný čin pod vlivem alkoholu a dlouhodobě alkohol zneužívaly. Duševní stav obou odsouzených byl zkoumán znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a psychologie a uložení léčení oběma ženám jimi bylo doporučeno.

V trestní věci L.Š., odsouzené za trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. c) TrZ, byl znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie zkoumán její duševní stav. Znalec zde konstatoval přítomnost těžké slaboduchosti a hluboké poruchy osobnosti, a podstatné snížení ovládacích schopností. Navrhl uložení ochranného léčení psychiatrického ústavní formou. Z odůvodnění rozsudku nelze zjistit, jaké důvody vedly soud k neuložení navrhovaného léčení. Ke zkoumání duševního stavu ani nedošlo v trestní věci A.K., odsouzené za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 TrZ, přestože na základě zjištěných poznatků bylo vhodné opatřit též podklad pro rozhodnutí, zda není vhodné uložit odsouzené ochranného léčení. V odůvodnění rozsudku je uvedeno, že obžalovaná je na drogách dlouhodobě závislá a trestné činnosti se dopustila v souvislosti s jejich zneužíváním.

Ochranné opatření zabrání věci bylo uloženo vždy podle § 73 odst. 1 písm. c) TrZ, z důvodu bezpečnosti lidí nebo majetku, popřípadě jiného obdobného zájmu, třem

odsouzeným. V jednom případě odvolací soud tímto ochranným opatřením nahradil soudem prvního stupně uložený trest propadnutí věci, když podle jeho názoru vlastnictví odsouzené k těmto věcem nebylo bezpečně prokázáno. Zabráno v tomto případě bylo 41 kusů kovových přípravků na otevírání automobilů (rozlamovačů). Ve zbývajících dvou případech byly zabráněny drogy a předměty určené k jejich výrobě. Vždy šlo o věci, které byly ke spáchaným trestným činům ve vztahu uvedeném v § 55 odst. 1 písm. a), b) TrZ, tedy že tyto věci byly užity nebo určeny ke spáchání trestného činu a jejichž vlastníkem nebyly odsouzené. Ve výrocích rozsudků byly zabraněné věci přesně označeny tak, aby bylo nepochybné na co se propadnutí vztahuje a aby tyto věci nemohly být zaměněny za jiné věci.

Pro rozhodování o náhradě škody je základním předpokladem způsobení škodlivého následku, který je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu, je způsobeno pachatelem jednáním charakterizujícím trestný čin a má charakter majetkové škody, o jejíž náhradě lze v adhezním řízení rozhodovat. Podle výroků rozsudků byly trestnou činností odsouzených žen způsobeny tato následky :

- smrt oběti trestného činu 8 osobám
- těžká újma na zdraví 7 osobám
- lehká újma na zdraví 9 osobám
- majetková škoda ve výši 109.876.215,- Kč

Smrtelný následek byl u 7 osob způsoben úmyslným jednáním (§ 219 TrZ) a jedné osobě byl způsoben z nedbalosti (§ 222 odst. 1, 3 TrZ). Těžká újma na zdraví byla odsouzenými způsobena jednáním, které bylo v rozsudcích 3 x kvalifikováno jako pokus trestného činu vraždy, 2 x jako trestný čin ublížení na zdraví a 1 x jako trestný čin loupeže.

Způsobení majetkové škody v celkové výši 109.876.215,- Kč bylo vyčísleno ve výrocích rozsudků u 60 odsouzených žen. Pouze ve stádiu pokusu zůstalo podvodné jednání další odsouzené ženy, která se touto trestnou činností snažila získat peněžní částku 11.000.000,- Kč. Vysoké škody byly způsobeny především majetkovými trestnými činy, podvody, zpronevěrami a krádežemi a u podvodů nežádoucími podnikatelskými aktivitami odsouzených žen. Dále jsou zde zahrnuty např. i přiznané nároky na náhradu škody způsobené zdravotnickým zařízením trestnými činy namířenými proti životu a zdraví (náhrady příslušným zdravotním pojišťovnám).

O uplatněných nárocích na náhradu škody rozhodovaly soudy v rámci adhezního řízení, které je součástí trestního řízení. Toto řízení umožňuje poškozenému, aby již v trestním řízení byl řádně objasněn i jeho nárok na náhradu škody způsobené projednávaným skutkem a aby dosáhl, při splnění všech zákonných podmínek, její náhrady.

V hlavním líčení nebo v odvolacím řízení bylo soudy rozhodnuto 42 výroky o uplatněných nárocích na náhradu škody (v řadě případů jedním výrokem rozhodnuto o nárocích více poškozených). Výrokem podle § 228 odst. 1 TrŘ zavázaly 17 odsouzených žen k povinnosti nahradit škodu, která byla následkem trestné činnosti (v příčinné souvislosti s odsouzeným skutkem). U 14 odsouzených soudy meritorně rozhodly jen o části uplatněného nároku podle § 228 odst. 1 TrŘ a se zbytkem nároku na náhradu škody poškozené podle § 229 odst. 2 TrŘ odkázaly na řízení ve věcech občanskoprávních. Tento postup byl zvolen v případech, kdy výsledky provedeného dokazování nepotvrdily nárok poškozeného v celém uplatňovaném rozsahu. Výrokem podle § 229 odst. 1 TrŘ, že se poškozený odkazuje s celým uplatněným nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, bylo rozhodnuto v 5 případech. V dalších 5 případech bylo o nárocích různých poškozených rozhodnuto rozdílně podle § 228 odst. 1 TrŘ a podle § 229 odst. 1 TrŘ, podle toho, jak byla škoda prokázána. V posledním případě bylo rozhodnuto o odkázání poškozených na řízení před jiným orgánem podle § 229 odst. 1 TrŘ a ohledně uplatněného nároku ve zprošťující části rozsudku podle § 229 odst. 3 TrŘ.

V trestní věci odsouzené E.K. poškozená organizace s odkazem na § 206 odst. 4 TrŘ nebyla připuštěna jako poškozený k hlavnímu líčení, neboť tomuto postupu bránily okolnosti uvedené v § 44 odst. 3 TrŘ. Podle tohoto ustanoví návrh nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení. V této věci o škodě již pravomocně rozhodl krajský obchodní soud.

K porušení ustanovení § 44 odst. 3 TrŘ došlo rozhodnutím soudu prvního stupně v trestní věci odsouzené S.P., kde byl poškozený podle § 229 odst. 1 TrŘ odkázán se svými nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních s odůvodněním, že již částečně uplatnil svoje nároky občanskoprávní cestou a může tedy v řízení pokračovat. Samotné uplatnění nároku v jiném řízení (pokud není rozhodnuto) nebrání soudu v trestním řízení o takovémto návrhu rozhodnout a soud se měl uplatněným nárokem poškozeného

zabývat. Odvolací soud nemohl pochybení napravit s ohledem na zásadu obsaženou v ustanovení § 259 odst. 4 TrŘ..

Nesprávným shledal odvolací soud i výrok o náhradě škody podle § 228 odst. 1 TrŘ v trestní věci odsouzené M.F. a výši náhrady škody snížil. Soud prvního stupně podle uvedeného rozhodnutí rozhodl i o částkách, které odsouzená přislíbila v souvislosti s vylákáním finančních prostředků uhradit poškozeným „navíc“. Škodou ve smyslu trestního řízení je jen škoda způsobená trestnou činností a slíbené částky „navíc“ byly pouze prostředkem podvodné trestné činnosti.

Pochybení ve výroku o náhradě škody bylo odvolacím soudem zjištěno i v trestní věci odsouzené A.S., když soud prvního stupně poškozenou organizaci odkázal se zbytkem nároku týkající se příslušenství pohledávky, tedy úroků z prodlení na řízení ve věcech občanskoprávních. Soud měl podklady k posouzení minimální doby, po kterou odsouzená byla seznámena s tím, že poškozený požaduje uhradit škodu a mohl tedy o úrocích z prodlení rozhodnout. Odvolací soud toto pochybení napravit a výrok o náhradě škody doplnil o povinnost zaplatit 8,5 % úrok z prodlení od 1.9.2001 do zaplacení.

Ve zbývajících případech rozhodování o náhradě škody nepřicházelo v úvahu, protože materiální újma vyjádřitelná v penězích buď vůbec nevznikla, byla poškozeným uhrazena (např. vrácením odcizených věcí) nebo nárok nebyl oprávněnou osobou vůbec nebo řádně uplatněn. V rozsudcích výrok o náhradě škody obsahoval přesné označení osoby oprávněného i výši přiznaného nároku (§ 228 odst. 2 TrŘ) a byl většinou náležitě odůvodněn ve smyslu požadavků uvedených v ustanovení § 125 TrŘ. Pouze v jednom případě výrok o náhradě škody podle § 228 odst. 1 TrŘ neodpovídal obsahovým požadavkům, když u poškozené fyzické osoby bylo uvedeno pouze jméno a příjmení, bez data a místa narození a přesné adresy bydliště.

3.2.4. Odvolací řízení a další procesní postupy

Řádně a včas podané odvolání, které je jediným řádným opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně, vede k přezkoumání správnosti a zákonnosti rozsudku a jeho využívání obžalovanými ženami, ale i dalšími oprávněnými osobami, bylo důležitým garantem správnosti rozhodnutí i postupu řízení, které mu předcházelo. Odvolací řízení je založeno na kasačním principu s určitými apelačními prvky. Při přezkoumání se u odvolání uplatňuje omezený revizní princip, který znamená, že odvolací soud již nepřezkoumává správnost a zákonnost všech výroků napadeného rozsudku, ale zabývá se z hlediska vytýkaných vad jen těmi výroky, které byly odvoláním napadeny a správností postupu, který jim předcházel.

Významné změny, které v odvolacím řízení přinesla novela trestního řádu, která nabyla účinnosti od 1.1.2002, se již promítly do rozhodování odvolacích soudů téměř ve všech zkoumaných případech. V rozsudcích soudů prvního stupně bylo novým požadavkům na obsah odvolání upraveno poučení o opravném prostředku (§ 125 odst. 2 a § 249 odst. 1, 2, 3 TrŘ). Pouze v jednom případě v odsuzujícím rozsudku prvovězňené L.Š. ze dne 5.9.2005 (tedy za delší dobu po nové úpravě) bylo použito původní poučení o opravném prostředku a jeho formulace naprosto neodpovídala novým zákonným požadavkům.

Ze zapůjčených trestních spisů bylo zjištěno, že proti rozhodnutím soudů prvního stupně podaly odvolání tyto oprávněné osoby:

Tab.12

sama obžalovaná	59 odvolání
sám státní zástupce	4 odvolání
obžalovaná a státní zástupce	10 odvolání
obžalovaná a jiná oprávněná osoba	1 odvolání

Pokud bylo podáno odvolání opakovaně (z odůvodnění rozsudku zjištěno pouze v jednom případě a to hned 2 x), je evidováno a hodnoceno pouze poslední z nich před pravomocným ukončením trestní věci.

Možnost podat odvolání využilo 70 (64,2 % obžalovaných žen), z toho 33 prvopachatelek (71,7 % ze všech prvopachatelek) a 18 obžalovaných starších 40-ti let (85,7 %). Z toho v 10 případech s obžalovanými podali současně odvolání i státní zástupci. Jedno odvolání podali vedle obžalované i její rodinní příslušníci (rodiče – bylo zamítnuto jako opožděné). Je to ze strany odsouzených vcelku pochopitelná reakce na nepodmíněné tresty odnětí svobody uložené prvovězněným, když často šlo o tresty ve vysoké výměře, kterými bylo reagováno na závažnou trestnou činnost. V odvoláních se promítá i jejich přístup k trestné činnosti a řada námitek, u majetkové trestné činnosti zejména subjektivního charakteru, které uplatňovaly v průběhu trestního řízení. Tyto ženy se jen velmi těžko smířují s představou svého dalšího života ve vězeňských podmínkách, s odloučením od svých dětí a dalších blízkých. Podle předchozího průzkumu stejná kategorie mužů však tohoto svého zákonného práva využívala mnohem více (85,9 %).

Obžalovaný může podat odvolání pouze ve svůj prospěch a jen pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká nebo proto, že takový výrok nebyl učiněn, a pro vady řízení, které mohly způsobit, že výrok je nesprávný nebo chybí (§ 246 odst. 1, 2 TrŘ). Obžalované ženy v souladu s požadavkem ustanovení § 249 odst. 1 TrŘ řádně vymezily obsah svého odvolání uvedením výroku, který napadají a konkretizovaly i vytýkané vady rozsudku. Pouze u dvou odvolání nebyl takto obsah vymezen. Vždy byl v souladu s ustanovením § 251 TrŘ učiněn předsedou senátu pokus o odstranění vad v podaných odvoláních ve stanovených lhůtách.

Proti výroku o vině a současně i o trestu podaly obžalované 40 odvolání a v dalších 5 odvoláních navíc namítaly i nesprávnost výroku o náhradě škody způsobené trestnou činností. Pouze proti výroku o vině podaly obžalované 12 odvolání a proti výroku trestu 11 odvolání. Zákon nevylučuje doplňování nebo omezování obsahu odvolání i po uplynutí zákonné lhůty. K omezení odvolání došlo v jednom případě, kdy obhájkyň obžalované u veřejného zasedání u odvolacího soudu omezila původně podané odvolání do výroku o vině i trestu pouze na snížení trestu. V odvoláních do výroku o vině obžalované požadovaly vyslovení zprošťujícího výroku nebo uznání mírnější právní kvalifikace (odvolání podaná obhájci v zastoupení obžalovaných) a v odvoláních do výroku o trestu se dožadovaly uložení mírnějších trestů, především trestů nespojených s odnětím svobody. Výrokům o náhradě škody vytýkaly zejména jejich přiznanou výši a svůj podíl na jejich zavinění u trestných činů spáchaných ve spolupachatelství.

Státní zástupci podali 14 odvolání v neprospěch obžalovaných, z toho 8 do výroku o trestu, 2 do výroku o vině a 4 do výroku o vině i trestu. V odvoláních do výroku o trestu se domáhali uložení přísnějších trestů odnětí svobody, trestů odnětí svobody bez jejich podmíněného odkladu, v jednom případě se domáhal uložení výjimečného trestu, ale i doplnění výroku o trestu o uložení trestu zákazu pobytu, zákazu činnosti a trestů peněžitých u úmyslné majetkové trestné činnosti. Odvolání proti výroku o vině směřovala proti zprošťujícím výrokům a dále v odvoláních státní zástupci požadovali uznání přísnější právní kvalifikace (z ublížení na zdraví s následkem smrti na vraždu, z krádeže na loupež).

O podaných odvoláních rozhodly odvolací soudy takto :

Tab. 13

O d v o l á n í	celkem	obžalovaná	Státní zástupce	Jiný
odvolání zamítnuto - § 256 TrŘ	38	33	5	-
rozhodnuto podle § 259/3 TrŘ	41	33	8	-
odv.odmítnuto - § 253/3 TrŘ	3	3	-	-
zpětvzetí odv. - § 250/4 TrŘ	1	-	1	-
odv.zamítnuto - § 253/1 TrŘ	1	-	-	1
Celkem	84	69	14	1

V tabulce jsou uvedena konečná rozhodnutí odvolacích soudů, které rozhodovaly o odvolání podaných oprávněnými osobami. Více bylo podáno odvolání, která odvolací soudy shledaly důvodnými a po zrušení rozsudku soudu prvního stupně samy ve věci rozhodly. Počet úspěšných a neúspěšných odvolání u obžalovaných je naprosto stejný, u státních zástupců je počet úspěšných odvolání poněkud vyšší. Soudní rozhodnutí, bez příslušných trestních spisů, nám neumožnila registrovat počet a důvody rozhodnutí odvolacích soudů podle § 259 odst. 1 TrŘ, kdy rozhodly po zrušení napadeného rozsudku o vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí a ani případný postup podle § 260 TrŘ, kdy byla po zrušení rozsudku věc vrácena k došetření státnímu zástupci.

Odvolací soudy podle § 256 TrŘ zamítly 33 odvolání podaných obžalovanými pro jejich nedůvodnost, z toho 19 odvolání směřujících do výroku o vině a trestu, 6 odvolání pouze do výroku o vině, 5 odvolání pouze do výroku o trestu a 3 odvolání do výroku o vině, trestu a náhradě škody. Podle stejného ustanovení odvolací soudy zamítly 5 odvolání státních

zástupců, z toho 4 odvolání směřující proti výrokům o trestu a 1 proti výrokům o vině (zprošťující část rozsudku).

V jedné trestní věci došlo odvolacímu soudu v den konání veřejného zasedání písemné prohlášení státní zástupkyně krajského soud, že podané odvolání bere zpět. Odvolací soud usnesením podle § 250 odst. 4 TrŘ vzal zpět vzetí odvolání na vědomí. Odvolání rodičů obžalované M.L. bylo odvolacím soudem zamítnuto podle § 253 odst. 1 TrŘ jako opožděné, když bylo podáno po zákonné osmidenní lhůtě od doručení rozsudku obžalované (§ 248 odst. 3 TrŘ).

Další tři odvolání obžalovaných byla odmítnuta podle § 253 odst. 3 TrŘ. Odmítnutí odvolání je novým procesním institutem, který zavedla novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Tato novela posílila dispoziční zásadu v tom směru, že odvolatel svým podáním určuje rozsah přezkoumání napadeného rozsudku. Jsou tedy kladeny vyšší nároky na splnění obsahových náležitostí podávaného odvolání (§ 249 TrŘ). Postup předsedy senátu soudu prvního stupně v případech, kdy podané odvolání vykazuje nedostatky, je upraven v ustanovení § 251 odst. 1 TrŘ a důsledkem neodstranění vad je odmítnutí odvolání z formálních důvodů, bez věcného přezkoumání napadeného rozsudku a řízení, které jeho vydání předcházelo. Ve všech třech případech byly obžalované prostřednictvím svých obhájců vyzvány předsedy senátů soudů prvního stupně k odstranění vad podaných odvolání. Vzhledem k tomu, že ve stanovené lhůtě vady odstraněny nebyly, byly příslušné trestní spisy předloženy odvolacím soudům a bylo rozhodnuto o odmítnutí odvolání. V trestní věci obžalované A.B. jí byl ve smyslu § 251 odst. 2 TrŘ ustanoven obhájce k odstranění vad odvolání, ale ani toto opatření nebylo účinné tak, aby trestní věc mohla být přezkoumána odvolacím soudem.

Poměrně vysoká byla úspěšnost odvolání podaných obžalovanými ženami (47,8 %) i státními zástupci (57,1 %). Jde o případy, kdy odvolací soudy na základě odvolání podaných oprávněnými osobami zrušily napadená rozhodnutí soudu prvního stupně v celém rozsahu nebo pouze v jeho oddělitelné části (výrok o trestu, náhradě škody) a samy nově rozhodly rozsudkem (§ 259 odst. 3 TrŘ). Podle výrokové části rozsudků odvolacích soudů byl jimi jako důvod zrušení (kasační důvod) zjištěn:

§ 258 odst. 1 písm. d) TrŘ (porušení ustanovení trestního zákona)	22
odst. 1 písm. e) TrŘ (nepřiměřený trest)	17

odst. 1 písm. b) TrŘ (vady a nejasnosti skutkových zjištění)	16
odst. 1 písm. f) TrŘ (nesprávné rozhodnutí o nároku poškozeného)	5

Uvedené důvody zrušení rozsudků soudů prvního stupně byly často kumulovány, nejvíce vady a nejasnosti skutkových zjištění s porušením ustanovení trestního zákona.

Po zrušení rozsudku napadeného odvoláním postupovaly odvolací soudy podle ustanovení § 259 odst. 3 TrŘ, upravující rozsah uplatnění apelačního principu, který podle nové zákonné úpravy převládá v odvolacím řízení. Odvolací soudy podle tohoto ustanovení ve zkoumaných případech samy rozhodovaly rozsudkem o vině, trestu nebo o uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestnou činností. Ve výrocích o vině odvolací soudy měnily především právní kvalifikaci jejím zmírněním nebo zpřísněním a některé z dílčích útoků zprostily (§ 226 písm. c) TrŘ). Měnily i výroky o přiznané náhradě škody, zejména výpočet úroků z prodlení.

Odvolací soudy větší rozhodovací aktivitu uplatnily u výroků o trestech. U 15 obžalovaných odvolací soudy po zrušení výroku o trestu z rozsudků soudů prvního stupně vyhověly jejich odvolání a nově rozhodly o uložení mírnějších nepodmíněných trestů odnětí svobody. Naopak u 5 obžalovaných odvolací soudy vyhověly odvolání státních zástupců a zpřísnily nepodmíněné tresty odnětí svobody uložené soudy prvních stupňů. Dále odvolací soudy zrušily výroky o trestech propadnutí věci, zákazu pobytu a aplikaci ustanovení § 40 odst. 1 TrZ (ponechán stejný trest). U jedné obžalované odvolací soud doplnil výrok o trestu o uložený trest zákazu pobytu a v dalším případě opravil chybnou aplikaci ustanovení o souhrnném trestu (§ 35 odst. 2 TrZ).

U 4 obžalovaných podle odvolacího soudu nepřiměřenost trestu spočívala pouze ve výroku o způsobu výkonu trestu odnětí svobody a sám aplikoval ustanovení § 39a odst. 3 TrZ tak, že obžalované zařadil pro výkon trestu odnětí svobody do věznice s mírnějším režimem. U mladistvé obžalované odvolací soud opravil její zařazení pro výkon trestního opatření odnětí svobody tak, aby bylo v souladu ze zák.č. 218/2003 Sb a zák.č. 169/1999 Sb.

Na rozhodování odvolacích soudů mělo někdy vliv i nepodání odvolání státním zástupcem. Tak např. v trestní věci odsouzené D.C. odvolací soud v odůvodnění svého

rozhodnutí hodnotil konkrétní výměru trestu odnětí svobody jako příliš mírnou, a jak dále uvedl, vzhledem k absenci odvolání státního zástupce nemohl učinit rozhodnutí, které by přineslo změnu v neprospěch obžalované. V trestní věci odsouzení A.Č. odvolací soud uvedl, že pochybení soudu prvního stupně spatřuje v tom, že při ukládání trestu aplikoval ustanovení § 40 odst. 1 TrZ, ačkoli pro tento postup nebyly splněny zákonné podmínky (ani poměry pachatelky a ani okolnosti případu). Pochybení však odvolací soud nemohl napravit, neboť by postupoval v rozporu s ustanovením § 259 odst. 3 TrŘ (správně odst. 4). Ze stejného důvodu odvolací soud nemohl napravit pochybení soudu prvního stupně, který nerozhodl o řádně uplatněném nároku na náhradu škody. Neboť státní zástupce odvolání v neprospěch obžalované nepodal.

Odvolací soudy ve zkoumaných případech postupovaly v souladu s ustanovením § 259 odst. 3 TrŘ a svá rozhodnutí učinily na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn. Samy prováděly doplnění dokazování jen zcela výjimečně při respektování zásady, že těžiště dokazování zůstává i po novele trestního řádu u soudu prvního stupně. Odvolací soudy doplnily dokazování pouze při projednávání 6 podaných odvolání opakováním výsledků obžalované, spoluobžalovaného, poškozeného, znalce z oboru psychiatrie a psychologie (nebyli u hlavního líčení vyslechnuti) a opatřením účetních dokladů. V další trestní věci odvolací soud si vyžádal spis o předchozím odsouzení obžalované a požádal o doplnění opisu rejstříku trestů, v obou případech podkladů nezbytných pro rozhodnutí o uložení souhrnného trestu ve smyslu § 35 odst. 2 TrZ.

Při vlastní přezkumné činnosti se odvolací soudy, u věcí rozhodovaných po nabytí účinnosti novely trestního řádu (1.1.2002), řídily principem vázanosti obsahem podaného odvolání. Přezkoumávaly zákonnost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání, a správnost postupu řízení, které jim předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad. Pokud bylo oprávněnou osobou podáno odvolání proti výroku o vině, přezkoumaly odvolací soudy v návaznosti na vytýkané vady i výrok o trestu, jakož i další výroky, které měly ve výroku o vině svůj podklad, bez ohledu na to, zda bylo proti těmto výrokům podáno odvolání. Ve zkoumaných případech nebylo zjištěno uplatnění zásady tzv. *beneficia cohaesionis*, tedy rozhodnutí ve prospěch další osoby z důvodů vyhovění odvolateli (§ 254 odst. 4 TrŘ).

Správně odvolací soud v odůvodnění rozsudku u odsouzené ml.E.K. vymezil rozsah své přezkumné povinnosti, když uvedl, že: „Z obsahu odůvodnění odvolání obžalované mladistvé a jejího obhájce jednoznačně vyplývá, že směřují jen do výroku o trestu, a proto byl odvolacím soudem přezkoumán pouze tento výrok, a to z hlediska vytýkaných vad. K vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, by odvolací soud přihlédl, jen pokud by měly vliv na správnost výroku, proti němuž byla obžalovanou mladistvou a jejím obhájcem podána odvolání. Takové vady však nebyly odvolacím soudem zjištěny. Ve smyslu § 254 odst. 2 tr.ř. nebylo rovněž odvolacím soudem zjištěno, že by vytýkané vady měly svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž byla obžalovanou mladistvou a jejím obhájcem podána odvolání, tedy ve výroku o vině“.

Tento odvolací soud v uvedené věci rozhodl tak, že částečně zrušil napadený rozsudek pouze ve výroku o zařazení obžalované ml.E.K. pro výkon uloženého trestního opatření do zvláštní věznice pro mladistvé a podle § 259 odst. 3 TrŘ a nově rozhodl o jejím zařazení do věznice s ostrahou odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznici nebo zvláštním oddělení pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diference. Odvolací soud zde zastává stanovisko, že výrok o způsobu výkonu trestu odnětí svobody je oddělitelným výrokiem rozhodnutí o trestu, který je možno samostatně přezkoumat a samostatně zrušit. Tento právní názor je však v rozporu s judikaturou (R 10/1997).

Naopak správně stanovil rozsah své přezkumné povinnosti a současně vyřešil i otázku oddělitelnosti jednotlivých výroků o trestu odvolací soud v trestní věci L.K., když na podkladě jejího odvolání podaného pouze do výměry nepodmíněného trestu odnětí svobody, přezkoumal současně i uložený trest propadnutí věci, proti němuž nic nenamítala. Oddělitelným výrokiem není ani jeden druh trestu, jestliže výrok o trestu obsahuje i další druh trestu (R 10/1997).

Za postup nad rámec nově uplatňovaného revizního principu lze označit postup odvolacího soudu v trestní věci odsouzené V.R.. Ten po zrušení výroku o trestu tento doplnil uložením trestu zákazu pobytu a v odůvodnění rozsudku uvedl : *“Krajský soud přezkoumal i výrok o náhradě škody, v tomto směru neshledal v postupu žádné pochybení, a poněvadž proti tomuto výroku ze strany odvolatelů nebylo ani vzneseno žádných námitek, lze v tomto směru pro stručnost odkázat na odůvodnění napadeného rozsudku“* . Výrok o náhradě škody

je oddělitelným výrokem, který lze přezkoumat jen na základě podaného odvolání oprávněné osoby a k jeho vadám odvolací soud přihlíží, jen pokud mají vliv na správnost odvoláním napadeného výroku.

Téměř dvě třetiny ze všech odsouzených žen využily svého zákonného práva napadnou odvoláním odsuzující rozsudek soudu prvního stupně. Jejich odvolání byla více zaměřena proti výroku o vině než proti výroku o trestu. Podíl jimi podaných odvolání je však nižší, než který jsme zjistili při předchozím výzkumu u stejné kategorie odsouzených mužů. U odvolání podaných státními zástupci není mezi oběma kategoriemi rozdíl. Jen zcela výjimečně došlo k odmítnutí odvolání proto, že nesplňovaly náležitosti odvolání. Odvolací soudy i při omezeném revizním principu zajišťovaly svými rozhodnutími rychlou a účinnou nápravu nesprávných, nezákonných nebo nespravedlivých rozsudků soudů prvních stupňů. V některých případech však respektování zásady zákazu změny k horšímu (tzv. reformationis in peius) zabránilo v nápravě zjištěných vad rozsudku. Při přezkumné činnosti se odvolací soudy řídily principem vázanosti obsahem podaného odvolání. Výslednost odvolání podaných obžalovanými ženami byla poměrně vysoká (téměř 50 %), podstatně vyšší než u prvotrestaných mužů. Vyhověno bylo odvoláním obžalovaných žen zejména ve výrocích o trestech zmírněním jejich výměry, poměrně často byl výkon uloženého trest zmírněn zařazením obžalovaných pro výkon trestu odnětí svobody do věznice s mírnějším režimem.

Nejdůležitějšími procesními úkony jsou rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení a z nich pak meritorní rozhodnutí, kterými se rozhoduje ve věci samé. V rozhodnutích je vyjádřen výsledek jednání a postupů a závazný způsob jejich řešení. Pro subjekty, kterých se rozhodnutí týká, vyplývají z nich vynutitelná práva a povinnosti. Vzhledem k jejich významu stanoví trestní řád jejich přesnou formu a obsah.

Formou rozsudku rozhoduje soud (senát nebo samosoudce) o vině nebo zproštění, o trestu nebo o upuštění od potrestání, o náhradě škody nebo o uložení ochranného opatření. Každý rozsudek je nutno vyhotovit písemně a ve shodě s obsahem jak byl vyhlášen. Obecné náležitosti každého rozsudku, vydaného v řízení před soudy prvního i druhého stupně, jsou upraveny v ustanoveních § 120 - 125 TrŘ.

Ve vzorku soudních rozhodnutí, kde bylo pravomocně rozhodnuto o odsouzení 109 prvovězňených žen, rozhodly soudy obou stupňů v 99 případech rozsudkem. Z toho v 6 případech byl v hlavním líčení konaném před samosoudcem, za podmínek § 314d odst.2 TrŘ, vyhotoven zjednodušený písemný rozsudek, který neobsahuje odůvodnění. Ve všech případech byl zjednodušený rozsudek vyhotoven v trestních věcech prvovězňených žen, kterým byly uloženy tresty odnětí svobody podmíněně odložené nebo nepodmíněné tresty odnětí svobody v kratší výměře. Uložení těchto mírnějších trestů vedlo ke splnění jedné ze základních zákonných podmínek pro vyhotovení zjednodušeného písemného rozsudku – prohlášení obžalovaných po vyhlášení rozsudku, že se vzdávají odvolání.

Obecné náležitosti každého rozsudku vydaného v řízení před soudem prvního a druhého stupně jsou upraveny v ustanovení § 120 TrŘ. Odůvodnění rozsudků, s výjimkou zjednodušených písemných rozsudků (§ 314d odst. 3 TrŘ), ve většině případů odpovídala požadavkům uvedeným v ustanovení § 125 odst. 1 TrŘ. Jejich kvalita byla různá jak po odborné tak i po stylistické stránce. Odůvodnění a přesvědčivost rozhodnutí odvolacích soudů, zejména jejich právní úvahy a z nich vyplývající závěry, odpovídaly procesnímu postavení těchto soudů.

V souvislosti s novou úpravou odvolacího řízení bylo ustanovení § 125 TrŘ doplněno o úpravu obsahu poučení o odvolání, kde bylo reagováno především na změnu spočívající v omezení rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu. V poučení musí být odvolatel poučen i o vymezení nutného obsahu odvolání, tedy požadavku na přesné označení výroků rozsudků, které jsou odvoláním napadány a označení vad, které jsou napadeným výrokům vytýkány. Na tyto změny soudy prvních stupňů zareagovaly a poučení o opravných prostředcích v písemných vyhotoveních rozsudků těmito novým požadavkům přizpůsobily. Pouze v trestní věci odsouzené L.Š. v písemném vyhotovení rozsudku, vydaného již po novele trestního řádu (5.9.2005), předseda senátu nezareagoval na změny a jím dané poučení o odvolání neodpovídalo požadavkům uvedeným v ustanovení § 125 odst. 2 TrŘ :

„Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání do 8 dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozsudku kprostřednictvím soudu zdejšího. Odvolání s úspěchem nemohou podat osoby, které se odvolání vzdaly po vyhlášení rozsudku do protokolu“.

Písemná vyhotovení rozhodnutí odvolacích soudů vedle poučení o nepřípustnosti dalšího řádného opravného prostředku obsahovala i poučení o dovolání. V poučení jsou uváděny podmínky a místo podání dovolání, oprávněné osoby, obsah dovolání a upozornění na zpoplatnění neúspěšného dovolání.

O vině, trestu a náhradě škody (ne však o ochranném opatření) může samosoudce rozhodnout bez projednání věci v hlavním líčení trestním příkazem. Pokud trestní příkaz nabude právní moci má povahu odsuzujícího rozsudku. Lze jej vydat v případech, kdy je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a to i ve zjednodušeném řízení po zkráceném přípravném řízení. Ve zkoumaných případech bylo trestním příkazem rozhodnuto o odsouzení 10 žen, z toho 3 prvopachatelek a 7 prvovězňených. Trestním příkazem byl 8 odsouzeným uložen trest odnětí svobody s podmíněným odkladem (později nařízen výkon) a jedné dosouzené byl uložen trest obecně prospěšné práce (později přeměněn v trest odnětí svobody). Novela trestního řádu provedená zák.č. 265/2001 Sb. zrušila možnost ukládat trestním příkazem nepodmíněný trest odnětí svobody. I uložení tohoto trestu ve výměře 4 měsíců odsouzené J.M. jsme zaznamenali, ale stalo se tak 29.10.2001, tedy v době, kdy to zákon ještě připouštěl.

Z celkového počtu 109 prvovězňených žen bylo 36 (33,0 %) v době rozhodování soudů stíháno vazebně. Soudní rozhodnutí nám neumožňují zjistit celkovou délku vazebního řízení, stádium trestního řízení ve kterém bylo rozhodnuto o vzetí do vazby a ani důvody, které k takovému rozhodnutí soudy vedly. Polovina (18) z vazebně stíhaných byly prvopachatelky a 8 bylo žen starších 40 let (z toho 5 prvopachatelek).

Vazební řízení bylo vedeno převážně proti ženám stíhaným a později pravomocně odsouzeným za závažné trestné činy. Za dokonáný trestný čin vraždy, jeho pokus nebo přípravu bylo vazebně stíháno 10 prvopachatelek, z toho 4 byly starší 40-ti let. Za majetkovou trestnou činnost bylo vazebně stíháno 7 žen, po 6 ženách za trestné činy loupeže a nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů, atd.

Podle odůvodnění soudních rozhodnutí byla poměrně často v průběhu trestního řízení ověřována otázka duševního stavu obviněných žen. K vyšetření byl podle § 116 odst. 1 TrŘ přibrán znalec z oboru psychiatrie, který podal znalecký posudek, někdy společně se znalcem

z oboru psychologie. U žen, kde byla zjištěna konzumace omamných a psychotropních látek, nebo dispozice s nimi, byli přibíráni znalci se specializací na nealkoholovou toxikomanii. Ze soudních rozhodnutí bylo dále zjištěno, že soudy v hlavním líčení se často nespokojily pouze s přečtením posudku (§ 211 odst. 5 TrŘ), ale znalce k důkazu vyslechly.

Písemný posudek znalců psychiatrů o vyšetření duševního stavu byl vypracován u 37 žen (33,9 % ze všech odsouzených). Tohoto důkazního prostředku bylo tedy poměrně často využíváno, přestože důvodem pro tento postup mají být konkrétní okolnosti, které nasvědčují tomu, že obviněné mohly trpět poruchou, která by v době činu vylučovala nebo snižovala jejich přičetnost. Závažné poznatky o duševním stavu odsouzených znalci konstatovali ve dvou případech. U prvopachatelky L.Š. zjistili těžkou slaboduchost a hlubokou poruchu osobnosti, snížení ovládací schopnosti podstatnou mírou a doporučili uložení ochranného léčení psychiatrického ústavní formou (nebylo soudem uloženo). U prvopachatelky L.Ž znalci (psychiatr i psycholog) zjistili defekt intelektových schopností, paměti, logického myšlení a pozornosti na pomezí hraničního pásma mentální retardace a v důsledku toho byla lehce snížena schopnost rozpoznat nebezpečnost trestného činu pro společnost a podstatně snížena ovládací schopnost. U dvou odsouzených znalci konstatovali závislost na drogách (pervitinu) a u jedné zneužívání drog, dosud bez závislosti. Lehké, nepodstatné snížení ovládací schopnosti znalci konstatovali u 5 odsouzených a u dalších dvou snížení této schopnosti asi na polovinu.

Pochybení při dokazování u hlavního líčení zjistil odvolací soud v trestní věci prvovězněné S.P., když soud prvního stupně nedodržel pravidla stanovená pro výslech znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a oboru psychologie. Předvolaný znalec z odvětví psychiatrie MUDr. P.M. v řízení před soudem pouze odkázal na písemně zpracovaný znalecký posudek, aniž jej soud vyzval, aby posudek přednesl. Znalkyně z oboru psychologie PhDr. D.H. v průběhu hlavního líčení nebyla vůbec vyslechnuta a její posudek nebyl ani přečten. Tato pochybení odvolací soud napravit tím, že oba znalce v průběhu veřejného zasedání sám vyslechl.

Nutnost rychlosti trestního řízení, s požadavkem plného šetření práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách jimiž je Česká republika vázána, je základním požadavkem

pro postup všech orgánů činných v trestním řízení. Tento požadavek trestní řád zdůrazňuje již ve svých základních zásadách v ustanovení § 2 odst. 4 a je rozpracována a zajištěna celou úpravou postupu podle trestního řádu. Požadavek na rychlost řízení obsahuje i Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Rychlost řízení (nejen v trestních věcech) zůstává i nadále jedním z nejvíce kritizovaných problémů našeho soudnictví a jedna ze základních a velmi sledovaných priorit práce nejen soudů, ale i dalších orgánů činných v trestním řízení.

Vzhledem k tomu, že jsme neměli k dispozici příslušné trestní spisy, ale pouze rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně (rozsudky, trestní příkazy a usnesení), nemohli jsme sledovat celkovou délku trestního stíhání (§ 12 odst. 10 TrŘ), a v tom délku přípravného řízení a délku řízení před soudem. Požadavkem na obsah rozsudků nejsou údaje o okamžiku zahájení trestního stíhání a podání obžaloby příslušnému soudu, které jsou pro uvedená zjištění nezbytné.

Z rozsudků jsme se pokusili zjistit alespoň dobu, která uplynula od spáchání trestného činu do pravomocného ukončení trestní věci. U opakujících se trestných činů byl počátek doby stanoven datem spáchání posledního skutku, u pokračujících trestných činů datem posledního dílčího útoku. Podle našeho názoru i celková doba od spáchání trestného činu do pravomocného ukončení trestní věci je významná zejména pro řádné objasnění trestní věci a tím i pro správné a spravedlivé rozhodnutí. Rychlé projednání trestních věcí je v souladu se zájmy stíhaných osob, má význam pro boj s trestnou činností, posiluje preventivní účinek celého procesu a přispívá k naplnění všech hledisek účelu trestu.

Dobu, která uplynula od spáchání trestné činnosti do pravomocného ukončení trestní věci jsme ze soudních rozhodnutí sledovali u všech 109 odsouzených žen podle právní kvalifikace nejzávažnějšího trestného činu :

Tab. 14

Hlava zvl.části trest. Zákona	§§	počet hlavních trestných činů	celková doba v měsících	průměr na jeden tr.čin
Hlava II.	140/1, 2, 3	2	25	12,5
Hlava III.	161/1, 2	1	5	5,0
	171/1, 2	3	24	8,0
	175/1	1	16	16,0
Hlava IV.	179/1	1	10	10,0
	187/1, 2	11	180	16,4
	188/1	1	7	7,0
Hlava V.	198/1	1	28	28,0
	202/1	1	8	8,0
	204/1, 2, 4	1	78	78,0
Hlava VI.	213/1, 2, 3	3	32	32,0
	215/1, 2	4	74	74,0
	217/1	1	6	6,0
Hlava VII.	219/1, 2	12	117	9,7
	220	1	20	20,0
	221/1, 2	1	29	29,0
	222/1, 3	1	12	12,0
Hlava VIII.	234/1, 2	15	249	16,6
	235/1, 2	6	91	15,2
	238/1, 2	4	124	31,0
Hlava IX.	247/1, 2, 3	15	149	9,9
	248/1, 2, 3	6	239	39,8
	250/1, 2, 3, 4	16	627	39,2
	256/1	1	120	120,0

U všech 109 odsouzených žen činila celková doba, která uplynula od spáchání trestného činu do pravomocného ukončení trestního stíhání, 2007 měsíců a průměr na jednu trestní věc činil 19 měsíců. U vězňených mužů činila průměrná doba 34 měsíců, přestože skladba trestné činnosti se nijak podstatně nelišila.

Stejně jako výzkum prvovězňených mužů i výzkum stejné kategorie žen ukázal, že nejdelší je sledovaná doba u majetkových trestných činů zpronevěry a podvodu, kde přesáhla dobu 3 roků. Nedostatek podkladů nám neumožňuje tuto dobu rozdělit na dobu před a po zahájení trestního stíhání. Celkovou dobu nesporně negativně ovlivnilo období, které uplynulo od spáchání trestného činu do zahájení trestního stíhání, respektive objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin v rámci postupu před zahájením trestního stíhání (§ 158 až § 159b TrŘ). Šetření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin je v těchto případech závislé především na

podání trestního oznámení poškozenými. Ti pak tento postup zejména u majetkových trestných činů (podvodů a zpronevěr) volí teprve po marném uplynutí sjednaných lhůt a termínů ke splnění závazků a po řadě předchozích jednání, domluv a bezvýsledných urgencí. Jde o dobu, která je ze strany orgánů činných v trestním řízení neovlivnitelná. Na délku objasňování této trestné činnosti úkony po zahájení trestního stíhání má nesporně vliv její rozsáhlost spočívající v řadě dílčích útoků s mnoha poškozenými, výše způsobené škody i obtížné prokazování subjektivní stránky těchto trestných činů. U těchto trestných činů byly zjištěny nejdelší doby ukončení jednotlivých případů, např. u trestného činu podvodu 144, 78, 73 měsíců.

Naopak u početně silně zastoupeného trestného činu krádeže je sledovaná doba výrazně pod průměrem. Ve zkoumaných případech šlo většinou o jednoduché trestné činy, kde bezprostředně po jejich spáchání došlo k zadržení nebo rychlému odhalení pachatele, k zahájení trestního stíhání a následným úkonům v rámci dalších stádií trestního řízení. U tohoto trestného činu byly zjištěny v rychlosti nejpriznivější ukazatele ze všech trestných činů, když k pravomocnému ukončení trestního stíhání zde v 7 případech došlo do 5 měsíců, z toho ve 3 případech do 2 měsíců od spáchání trestné činnosti.

Rovněž u nejzávažnějšího trestného činu proti životu a zdraví – vraždy bylo dosaženo velmi příznivých výsledků, když průměrná doba ukončení případu činila 9,7 měsíců. U všech těchto trestných činů sice došlo k zahájení trestního stíhání bezprostředně po spáchání trestného činu, na druhé straně však jejich závažnost vyžadovala provedení řady složitých vyšetřovacích úkonů a pomocí odborných vyjádření a znaleckých posudků objasnění podstatných skutkových okolností na základě odborných znalostí v příslušných oborech. Výslednost zde pozitivně ovlivnila skutečnost, že těmto případům je ze strany všech orgánů činných v trestním řízení věnována zvýšená pozornost a do jejich vyšetřování jsou zapojeni zkušení a odborně zdatní kriminalisté.

Přes tato pozitivní zjištění u některých trestných činů lze obecně konstatovat, že doba, která uplynula od spáchání trestné činnosti do pravomocného ukončení trestní věci je dlouhá a tak se stále plně nedaří uplatňovat požadavek na co nejrychlejší projednání trestních věcí zdůrazněný v ustanovení § 2 odst. 4 základních zásad trestního řízení. Je tomu tak zejména u majetkové trestné činnosti, i přes její častou rozsáhlost a orgány činnými v trestním řízení neovlivnitelné překážky.

3.2.5. Další poznatky o pachatelkách a jejich obětech získané z analýzy soudních rozhodnutí

Při analýze soudních rozhodnutí jsme získali i další poznatky o osobách zkoumaných žen, byť často neúplné a nezahrnující všechny respondentky. Avšak jelikož se vždy jednalo o poznatky z pohledu soudního řízení důležité a nezbytné pro rozhodnutí o vině a trestu, zpracovali jsme je též a následně srovnávali s výsledky získanými z anamnestického šetření u žen ze Světlé. Některé číselné údaje se sice mírně lišily, protože anamnéza byla zpracována u 113 respondentek a analýza u 109, ale rozdíl byl zanedbatelný. Důležitý byl poznatek, že rozdíly mezi tím, co o sobě respondentky vypovídaly a co bylo uvedeno ve spisech, byly minimální.

Statistické údaje Ministerstva spravedlnosti ČR z posledních potvrzují, že podíl žen na celkové kriminalitě je ve srovnání s muži poměrně malý a tomu odpovídá i počet odsouzených žen ve výkonu trestu odnětí svobody. Podle statistiky Vězeňské služby ČR podíl odsouzených žen vykonávajících trest odnětí svobody ve věznicích k 30.6.2006 činil 5 %. (Tj. v době, kdy byl prováděn náš výzkum ve Světlé.) Je nesporné, že obecně menší závažnost trestné činnosti páchané ženami, jejich nižší recidiva a osobní poměry pachatelek ovlivnily stanovení druhu trestu a tím i nižší podíl žen ve výkonu trestu odnětí svobody oproti jejich podílu na počtu odsouzených osob.

Podklady k hodnocení osobnosti pachatele trestného činu jsou opatřovány již v průběhu přípravného řízení a podle potřeb jsou doplňovány i v řízení před soudem. Poznatky o osobě pachatele jsou nezbytné pro posouzení jeho trestní odpovědnosti, pro uložení přiměřeného druhu trestu a jeho výměry, i pro posouzení hledisek rozhodných pro zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic. K poznání osoby pachatele slouží především výsledky obviněného a svědků, znalecké posudky o vyšetření duševního stavu, lékařské zprávy o jeho zdravotním stavu, opis rejstříku trestů, písemné zprávy z místa bydliště, od zaměstnavatele, učňovských a školních zařízení, Policie ČR, zájmových sdružení občanů, hodnocení z vazby, někdy i zprávy Probační a mediační služby, apod.

Vzhledem k tomu, že jsme měli k dispozici pouze soudní rozhodnutí, mohli jsme pouze z nich čerpat poznatky o odsouzených ženách, které poprvé vykonávaly trest odnětí

svobody ve zvláštní věznici pro ženy ve Světlé nad Sázavou. Bez příslušných trestních spisů jde však o poznatky neúplné a velmi kusé. Byli jsme okázáni na výroky soudních rozhodnutí, kde byly obžalované označeny vedle jména i datem narození, zaměstnáním a bydlištěm, byl využit i případný údaj o jejich umístění ve vazební věznici. Další údaje byly získány z odůvodnění soudních rozhodnutí, pokud je obsahovala, a pokud potřebné údaje v nich byly uvedeny a vyhodnoceny.

Následující údaje dokumentují zjistitelné sociodemografické údaje ve vzorku odsouzených žen vykonávajících trest odnětí svobody.

Tab. 15

Struktura odsouzených prvotrestaných žen podle věku v době spáchání trestné činnosti a v roce 2005

Věk	V době spáchání tr.činu počet ods. % ze všech		Prvopacha- telky	V roce 2005* počet ods.
15 - 18	4	3,7	2	2
18 - 21	14	12,8	10	5
21 - 30	38	34,7	9	37
30 - 40	32	29,5	14	35
40 - 50	11	10,1	4	16
50 a více	10	9,2	7	14
Celkem	109	100,0 %	46	109

* Anamnestické šetření bylo provedeno v I.pol. 2006, analýza koncem roku 2005, proto počty respondentek v jednotlivých věkových pásmech se v poslední kolonce této tabulky od popisu našeho vzorku v další části studie o 1-2 ženy liší – došlo k posunu mezi starší.

U opakování trestného činu byla doba jeho spáchání počítána od posledního trestného činu, u pokračujících trestných činů od doby spáchání posledního dílčího útoku.

Mezi odsouzenými ženami vykonávajícími nepodmíněný trest odnětí svobody byly 3 mladistvé, dvě z nich byly uznány vinnými spácháním provinění vraždy (jejich přípravou a pokusem) a další proviněním loupeže a čtyřmi proviněním maření výkonu úředního

rozhodnutí. Poměrně vysoké je zastoupení odsouzených žen, které v době spáchání trestných činů byly starší 50 let. V této věkové kategorii byl nepodmíněný trest odnětí svobody ukládán především za trestné činy majetkové povahy a dále za tři trestné činy vraždy a dva trestné činy vydírání. Nejstarší byla žena, která v době spáchání trestného činu dovršila 67 let, a byl jí uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 2 roky a 1 měsíc za trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1, 2 TrZ.

Nejpočetněji je zastoupena věková skupina odsouzených žen od 21 do 30 a dále od 30 do 40 let. U obou těchto věkových skupin jsou početné prvopachatelky. Výrazně největší podíl však mají prvopachatelky ve věkových skupinách od 18 do 21 let (71,4 %), které v tomto věku začínají s páchaním trestné činnosti, a prvopachatelky nad 50 let (70,0 %), které se předtím nedopouštěly trestné činnosti a především posun v jejich hodnotových orientacích je zavedl až na cestu majetkové trestné činnosti a vydírání.

Při porovnání se stejnou kategorií mužů se u obou pohlaví vrchol pohybuje ve věku od 20 do 30 let. U žen je vyšší zastoupení odsouzených nad 50 let. Celkové je však věkový průměr žen o něco nižší než u mužů, kde jsme zjistili silnější kategorii také v jejich věkové skupině od 18 do 21 let.

Z hlediska státní příslušnosti, pokud byla ve výrocích soudních rozhodnutí uvedena, většina odsouzených žen byla občany České republiky. Pouze tři ženy byly občany Slovenské republiky a u pěti byla vyznačena slovenská národnost. Jiná státní příslušnost a ani národnost nebyla zjištěna.

Vzdělání a dosažená kvalifikace u odsouzených žen byla v odůvodněních soudních rozhodnutí uváděna jen zcela výjimečně. Podařilo se nám zjistit, že neukončené základní vzdělání bylo uvedeno u 4 odsouzených, ukončené základní vzdělání u 5, vyučení u 4 a středoškolské vzdělání u 7 odsouzených žen. Lze dovést, že převážná většina odsouzených ukončila základní vzdělání. Jedna z odsouzených uvedla, že dále studovala na střední škole, což byla jedna z podmínek jejího zaměstnavatele. Výzkum stejné kategorie mužů ukázal, že dosáhli vyššího vzdělání, když více než polovina odsouzených ze zkoumaného vzorku dosáhla středoškolského nebo vyššího vzdělání.

Před nástupem výkonu trestu odnětí svobody bylo zaměstnáno jen cca 20 % žen. Zcela zanedbatelný je počet žen, které v době spáchání trestného činu byly zaměstnány v manuálních profesích, naopak početněji jsou zastoupeny důchodkyně. Mezi jinými je zařazena i bezdomovkyně a žena, která se dle vlastního vyjádření živila provozováním prostituce. Péče o rodinu a výchova dětí mají značný vliv na rozdílný socioprofesionální status mezi zkoumanými ženami a muži. V mužské populaci převládají ekonomicky činní jedinci. V našem předchozím výzkumu s výraznou převahou podnikatelů (37,6 %).

U více než poloviny odsouzených žen (58) se podařilo ze soudních rozhodnutí zjistit jejich rodinný stav. Největší podíl tvoří vdané ženy, což odpovídá jejich věkovému složení. Jedna z odsouzených byla provdána za občana VSR, se kterým nežila, neboť manžel se zdržoval mimo území ČR. Pak žila s dalším mužem z VSR, kterého opustila a později i oloupila.

Pokud jde o počet dětí, tento údaj se nám podařilo zjistit u 37 odsouzených, které dohromady měly 67 dětí.

Velmi stručné údaje nám poskytují soudní rozhodnutí i o kriminální kariéře odsouzených žen, když bližším vyhodnocením předchozích odsouzení se soudy v odůvodněních zabývaly většinou jen z hlediska jejich posuzování jako přitěžující okolnosti podle § 34 písm. k) TrZ. Je nesporné, že u všech 109 odsouzených jde o první výkon trestu odnětí svobody a ve všech dalších předchozích odsouzeních bylo na ně působeno trestem na svobodě nebo alternativním opatřením. Pokud odsouzeným byl dříve uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, tak v posledním řízení byl, vzhledem ke vztahu souhrnnosti, tento trest postupem podle § 35 odst. 2 TrZ zrušen.

Prvotrestaných žen, které v době rozhodování soudů neměly záznam v opise rejstříku trestů, bylo 46 (42 %). Zbývajících 63 (58 %) žen v minulosti bylo projednáváno před soudem za spáchání trestného činu (event. provinění) a bylo na ně působeno uložením trestu nebo byl u nich zvolen jeden z alternativních postupů (odklon). Ve většině případů se na odsouzené vztahovala zákonná fikce, že se „na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen“ nebo u nich byly splněny podmínky pro zahlazení odsouzení, se všemi účinky z něho vyplývajícími. Jak již bylo shora uvedeno v části týkající se rozhodování soudů o trestech,

pouze u 14 odsouzených bylo jejich předchozí odsouzení hodnoceno jako přitěžující okolnost spočívající v recidivě a ovlivnilo uložený druh a výměru trestu.

U odsouzených, které již byly v minulosti soudně trestány, bylo možno z odůvodnění soudních rozhodnutí zjistit, že 24 žen bylo uložením trestu potrestáno 1 x, po 10 ženách bylo potrestáno 2 x a 3 x, 5 žen 4 x, 2 ženy 5 x 3 ženy 6 x a 1 žena byla dříve potrestána dokonce 9 x. Nejčastěji byly zkoumané ženy dříve odsouzeny za majetkové trestné činy a u těchto trestných činů byla zaznamenána při posledním odsouzení také největší speciální recidiva.

Zkoumané trestné činnosti se 21 odsouzených dopustilo v průběhu zkušební doby stanovené při předchozím podmíněném odsouzení. U jedné z odsouzených, která se dopustila trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. d), e) TrZ (odcizení peněženky v marketu Diskont Plus), v době spáchání trestného činu probíhaly současně tři postupně uložené zkušební doby a ve všech případech byly stanoveny při podmíněných odsouzeních za opakované krádeže v obchodních domech.

Další informace o odsouzených ženách bylo možno čerpat ze zpráv, které byly opatřeny v průběhu přípravného řízení, nebo které si soud vyžádal za účelem zjištění dalších okolností týkajících se obžalovaných žen a možností jejich nápravy. Šlo především o vyžádané zprávy z místa bydliště od obecních (městských) úřadů. Tyto zprávy však mnoho poznatků nepřinesly, neboť podle jejich uváděného obsahu byly velmi stručné a omezily se většinou pouze na sdělení, zda bylo v minulosti proti dotyčné osobě vedeno přestupkové řízení. Pokud zpráva obsahovala další sdělení, pak konstatování, že další poznatky nebyly zjištěny nebo že chování je bez připomínek. Ojedinele byly uváděny i další údaje, např. že jmenovaná často mění bydliště nebo se v místě bydliště nezdržuje, že se o svoji dceru nestará a ta musela být svěřena matce jmenované, že je o ní známo, že si půjčovala peníze a věřitelé ji sháněli, že jde o prostitutku zneužívající drogy a pouze v jednom případě, že je slušná, kamarádká a oblíbená.

Hodnocení odsouzených z pracoviště bylo konstatováno ve 4 soudních rozhodnutích (odsouzené většinou nebyly zapojeny v pracovním procesu). Ohledně dvou odsouzených bylo příznivé, jedna byla dokonce hodnocena jako jedna z nejlepších pracovníků s vysokou úrovní odborných znalostí a u zbývajících dvou bylo uvedeno, že s nimi byl pro porušení pracovní

kázně pracovní poměr okamžitě rozvázán. U mladistvých jsme se setkali i s hodnocením oddělení péče o děti a mládež a s hodnoceními chování odsouzených z vazební věznice (ve dvou případech bez závad).

U 30 odsouzených soudy v odůvodnění svých rozhodnutí vyhodnotily vedení řádného života před spácháním trestného činu jako polehčující okolnost ve smyslu ustanovení § 33 písm. g) TrZ, která je významná pro posouzení možností nápravy pachatele, dosažení účelu trestu a významně ovlivňuje druh a výměru ukládaného trestu.

Z odůvodnění soudních rozhodnutí byl také zjišťován přístup odsouzených žen k objasňování jimi spáchané trestné činnosti, který může vyústit k přiznání významných polehčujících okolností uvedených v ustanoveních § 33 písm. j) a event. i písm. ch) TrZ. Bylo zjištěno, že odsouzené v průběhu jednotlivých fází trestního stíhání někdy i měnily svoji výpověď od doznání nebo částečného doznání k popření spáchání trestné činnosti a naopak. Níže je uveden jejich konečný přístup uplatněný v soudním jednání :

Tab. 16

doznaná trestná činnost	31	28,4
zčásti doznaná trestná činnost	17	15,6
popřená trestná činnost	35	32,1
jiný přístup	10	9,2
nezjištěno	16	14,7
celkem	109	100,0 %

Vztah odsouzených ke spáchaným trestným činům se nepodařilo zjistit u 16 odsouzených. V 10 případech bylo rozhodnuto trestním příkazem, kde oproti dřívější právní úpravě není nutnou podmínkou pro jeho vydání doznání obviněného, ale spolehlivé prokázání skutkového stavu opatřenými důkazy a v 6 případech bylo rozhodnuto zjednodušeným písemným rozsudkem, který neobsahuje odůvodnění, i když zde zřejmě šlo o doznanou trestnou činnost, když obžalované se ihned po vynesení rozsudku vzdaly práva odvolání (zákonný předpoklad pro postup podle § 314d odst. 3 TrŘ).

Jiný přístup zvolilo 6 odsouzených, které využily svého zákonného práva a v průběhu přípravného řízení i u hlavního líčení odmítly vypovídat o své trestné činnosti. Další 4

odsouzené uvedly, že si na nic nepamatují, ať již v důsledku silné podnapilosti (3) nebo v důsledku předchozí aplikace drog (heroin u jedné odsouzené).

Necelá polovina (44 %) z odsouzených trestnou činností doznala zcela nebo zčásti, a to i tak, že některé ze společně projednávaných skutků byly doznány a jiné byly popřeny. U 15 odsouzených soud jejich doznání vyhodnotil jako polehčující okolnost napomáhání při objasňování trestné činnosti podle § 33 písm. j) TrZ a navíc u 8 odsouzeným přiznal i polehčující okolnost upřímné lítosti podle § 33 písm. ch) TrZ. V mužské populaci odsouzených více než polovina (51,8 %) z nich trestnou činností doznala zcela nebo zčásti. Významný podíl na zcela popřené trestné činnosti byl zjištěn u majetkových deliktů, zejména podvodů, kde odsouzené popíraly subjektivní stránku trestného činu a stejně tak u vražd, kde vylučovaly svůj úmysl napadeného usmrtit. Podíl zcela popřené trestné činnosti byl u mužů poněkud vyšší (40,0 %).

Poškozeným se podle § 43 odst. 1 TrŘ rozumí ten, komu pachatel trestného činu ublížil na zdraví, způsobil majetkovou, morální nebo jinou škodu. Způsobená škoda musí být v příčinné souvislosti se stíhaným skutkem. Poškozený má nárok na náhradu škody a nákladů spojených s jejím uplatněním a může uplatnit další procesní práva (např. navrhnout doplnění dokazování, zúčastnit se hlavního líčení, podat odvolání aj.). Pojem poškozeného nutno odlišovat od pojmu oběti trestného činu, kterou se podle § 2 odst. 1 zák.č. 209/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem trestné činnosti, rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestné činnosti vznikla škoda na zdraví (rovněž např. i pozůstalý po zemřelé osobě, jestliže této osobě zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu).

Poznatky z rozsudků soudů prvního a druhého stupně o poškozených fyzických a právnických osobách jsou jen orientační, jejich bližší osobní údaje byly v převážné většině případů nezjistitelné. Naopak přesné údaje byly zjištěny o rozsahu poškození na zdraví, výši způsobených škod a rozhodování soudů v adhezním řízení, pokud poškození řádně a včas uplatnili nárok na náhradu škody (§ 43 odst. 3 TrŘ).

Poškozeno různými formami útoků 109 odsouzených bylo 225 fyzických osob. Vysoký počet poškozených fyzických osob ovlivnila majetková trestná činnost, zejména trestné činy podvodů spáchané řadou dílčích útoků pokračujících trestných činů vůči různým

poškozeným, kde jsme zaznamenali i 48, 39, 19, 16 poškozených v jedné trestní věci. Téměř polovina (103) poškozených byly ženy. Mezi poškozenými byly i velmi malé děti, lidé staří a v důsledku nemoci bezmocní (schizofrenik, retardovaný a slepý). Mezi poškozenými byli i cizí státní příslušníci – 7 Němců, 2 Číňani, Rus, Ukrajinec, invalidní Ital a občan z Konga. Dalšími poškozenými bylo 19 právnických osob (§ 18 ObčZ).

Jak již bylo uvedeno v části pojednávající o škodách způsobených trestnou činností, nejzávažnějšími následky způsobenými fyzickým osobám bylo usmrcení 8 osob a způsobení těžké újmy na zdraví 7 osobám. Celková majetková škoda činila téměř 110 milionů Kč. V adhezním řízení, jehož subjektem je poškozený, bylo rozhodnuto o uplatněných nárocích na náhradu škody 42 výroky a z toho v 31 případech soudy rozhodly o povinnosti odsouzených nahradit poškozeným škodu v celém rozsahu nebo v její části (se zbytkem odkaz na řízení ve věcech občanskoprávních).

Z rozsudků byl dále zjišťován vzájemný vztah mezi pachatelkami trestných činů a jejich poškozenými (oběťmi). Rodinný vztah mezi pachatelkou a obětí jsme zaznamenali v 15 případech, a šlo o vztah mezi odsouzenou a jejími dětmi, nevlastním rodičem, manželem, druhem a tchánem. Tak např. u trestného činu vraždy byly oběťmi ve třech případech druh nebo dřívější druh, dále matka, manžel, tchán a dva muži s nimž odsouzené udržovaly dlouhodobější intimní styky, u těžkého ublížení na zdraví byl obětí retardovaný syn. V 5 případech poškození zaměstnávali odsouzené a ani v dalších 17 případech nešlo o náhodné poškozené, když byli mezi nimi vzdálení příbuzní, sousedé, známí, dřívější druh, domácí apod.

3.2.6. Souhrn analýzy soudních rozhodnutí

Vyhodnocení poznatků o ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody prvovězňeným ženám navazuje na obdobné vyhodnocení u mužů, které bylo v IKSP zpracováno v roce 2004 jako „Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězňených“. I u tohoto vyhodnocení byly všechny poznatky získány ze soudních rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně, kterými byl odsouzeným ženám uložen nepodmíněný trest odnětí svobody (mladistvým trestní opatření), který v době našeho šetření (v roce 2005) vykonávaly ve věznici určené pro ženy ve Světlé nad Sázavou.

Ze soudních rozhodnutí jsme získaly poznatky o 109 ženách odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nebo k trestu výchovnému, který byl později přeměněn na trest nepodmíněný. Zkoumána byla soudní rozhodnutí o odsouzeních žen u nichž šlo o výkon prvního nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ve vzorku odsuzujících rozsudků (trestních příkazů) byla zastoupena pravomocná rozhodnutí okresních a krajských soudu ze všech soudních krajů České republiky. **Získané poznatky se týkaly charakteru trestné činnosti a jejich následků, použité právní kvalifikace, ukládání trestů a ochranných opatření, rozhodování o náhradě škody, využívání opravných prostředků a jejich výslednost, dalších zjistitelných procesních postupů, včetně zjištěné délky doby, která uplynula od spáchání trestného činu do pravomocného odsouzení, charakteristik odsouzených žen a základních údajů o osobách poškozených trestnou činností.**

Struktura kriminality odsouzených, kterým byl prvně uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, byla soustředěna do čtyř oblastí protispolečenského jednání. V souladu s celkovou kriminalitou největší počet trestných činů žen spadá do oblasti majetkové trestné činnosti, která trvale patří mezi nejfrekventovanější delikty páchané ženami. Z nich pak **byly nejpočetněji zastoupeny trestné činy podvodu a krádeže, kde byla zaznamenána i výraznější speciální recidiva. Byly zjištěny závažné případy podvodných jednání, kde pachatelky předstíráním nepravdivých okolností uváděly poškozené v omyl a často řadou dílčích útoků se obohatily o statisícové částky. U krádeží šlo spíše o opakovanou trestnou činnost menšího rozsahu.**

Další početnou skupinu tvořily trestné činy proti svobodě, zejména loupeže spáchané ve spolupachatelství. V polovině případů loupežím předcházela domluva spolupachatelů a náročnější příprava a druhou polovinu lze zařadit mezi typicky pouliční kriminalitu. U tohoto trestného činu bylo zaznamenáno i jeho spáchání organizovanou skupinou, a případy zneužití bezbrannosti starších a nemocných občanů, svědčící o značné otrlosti odsouzených. Z trestných činů proti životu a zdraví patří k nejzávažnějším trestný čin vraždy, který byl silně zastoupen ve všech jeho vývojových stadiích i v kvalifikovaných skutkových podstatách, které umožňují i uložení výjimečného trestu odnětí svobody. Byly zaznamenány i případy zvlášť surového nebo trýznivého způsobu jejich provedení. Za tento trestný čin byly také ukládány daleko nejpřísnější tresty odnětí svobody. Poslední větší skupinou byly trestné činy spočívající v nedovolené manipulaci

s omamnými a psychotropními látkami, spočívající především v jejich výrobě a prodeji. Byly zjištěny i méně početné delikty namířené proti dětem, jako vražda novorozенého dítěte, týrání svěřené osoby, zanedbání povinné výživy a ohrožování mravní výchovy nezletilých dětí, často se závažnými následky.

Další trestné činy byly zastoupeny spíše ojediněle i proto, že většinou nevykazovaly tak vysoký stupeň společenské nebezpečnosti a soudy je mohly řešit bez uložení nepodmíněných trestů odnětí svobody nebo nešlo o výrazně recidivující pachatelky.

Téměř polovina odsouzených žen se trestné činnosti dopustila ve spolupachatelství s jednou nebo s více osobami (zejména loupeže). Spolupachateli byli zejména muži a jejich rozhodující vliv ve skupině byl obvykle zřejmý. V porovnání s výsledky výzkumu prvovězněných mužů je struktura trestné činnosti žen obdobná. Vyšší podíl mužů byl zjištěn překvapivě u trestného činu podvodu v důsledku jejich vyššího zapojení v podnikatelské sféře. Stejně neočekávaný je vyšší podíl loupeží spáchaných ženami, které se dopustily více i drogových deliktů.

V uložených nepodmíněných trestech odnětí svobody odsouzeným ženám je vyjádřen především charakter jimi spáchané trestné činnosti, tedy skutečnost, že tresty byly ukládány za typově nejzávažnější trestné činy, kde zákonná trestní sazba, v některých případech ani při aplikaci ustanovení § 40 TrZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, neumožňovala uložení jiného druhu trestu. U méně závažných trestných činů osobní profil odsouzených žen a zejména jejich předchozí recidiva, kde se uložené tresty minuly svým účinkem, nedovolovaly učinit závěr, že mírnější druh trestu by postačoval k dosažení jeho účelu. Při ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, za trestné činy s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující tři roky byly, respektovány podmínky uvedené v ustanovení § 39 odst. 2 TrZ.

Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly ve sledovaných případech prvovězněným ženám uloženy v délce od 4 měsíců do 15 roků, a průměrně měly ženy strávit ve věznici 3,5 roku. Nejvíce bylo uloženo trestů odnětí svobody v trvání od 2 do 3 roků a dále od 1 do 2 roků a od 3 do 4 roků. Nejprísnejší nepodmíněné tresty odnětí svobody byly ukládány pachatelkám trestných činů vraždy a dále pachatelkám loupeží a podvodů v kvalifikovaných odstavcích.

Téměř dvě třetiny z těchto trestů bylo uloženo při dolní hranici nebo ve třetině zákonné trestní sazby a pouze 8 trestů bylo uloženo v horní polovině nebo při horní hranici zákonné trestní sazby. Využívání celého rozpětí trestních sazeb nesporně ovlivňuje jejich vymezení v trestním zákoně, zejména jejich horní hranice. Ze sledovaných případů lze zjistit, že u trestných činů s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody do dvou roků byla téměř polovina trestů uložena v horní polovině této sazby. Naopak u trestných činů s vyššími horními hranicemi trestních sazeb byly nepodmíněné tresty odnětí svobody většinou ukládány při jejich dolních hranicích nebo maximálně v jejich polovině. V těchto případech byl pouze jedné odsouzené uložen trest odnětí svobody v horní polovině sazby za u trestný čin se zákonnou sazbou od dvou do osmi roků.

Poměrně často bylo soudy využíváno moderačního oprávnění ve smyslu ustanovení § 40 TrZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, jako jednoho z významných prostředků individualizace trestu. Na aplikaci tohoto ustanovení se názory soudů prvního stupně a soudů odvolacích rozcházely. Soudům prvního stupně bylo zejména vytýkáno nerespektování všeobecně uznávané judikatury, pokud správně dospěly k závěru, že byly splněny podmínky pro použití vyšší trestní sazby podle ustanovení § 88 odst. 1 TrZ a současně aplikovaly ustanovení § 40 odst. 1 TrZ se zřetelem na okolnosti případu. Snaha mírnit tresty i za cenu porušování zákonných podmínek byla v těchto případech zřejmá.

Zásada individualizace trestního postihu platí nejen pro ukládání trestu, ale je třeba ji promítnout i do rozhodování o způsobu výkonu trestu odnětí svobody. U téměř 40 % odsouzených žen soudy využily ustanovení § 39a odst. 3 TrZ a zařadily je pro výkon trestu odnětí svobody do věznice s mírnějším režimem, než jaké předpokládá ustanovení § 39a odst. 2 TrZ. Tuto snahu o zmírnění případných tvrdostí, které by mohly nastat při striktním uplatňování zákona, soudy většinou odůvodnily stručným konstatováním, že u obžalovaných jde o první výkon trestu odnětí svobody a je předpoklad, že účelu trestu bude dosaženo i jeho výkonem v mírnějším režimu.

Vedle nepodmíněných trestů odnětí svobody byly pachatelkám majetkové trestné činnosti ukládány tresty zákazu činnosti, která přímo souvisí se spáchanou trestnou činností a další pachatelce vydirání byl uložen i trest zákazu pobytu. **Uložení peněžitého trestu přes**

vysoký počet majetkových trestných činů nebyl zaznamenán s ohledem na jeho nedobytnost.

V odůvodnění soudních rozhodnutí se soudy vcelku důsledně zabývaly polehčujícími a přitěžujícími okolnostmi, které jsou právně významnými skutečnostmi pro stanovení druhu a výměry ukládaného trestu. Většinou bylo kumulováno více polehčujících a přitěžujících okolností. Ne vždy je však soudy důsledně vyhodnotily ze všech rozhodných hledisek a ve vzájemných souvislostech, včetně dosahu každé z nich na stupeň společenské nebezpečnosti. Někdy pro jejich přiznání chyběly i potřebné předpoklady a nezbytné podkladové materiály.

Dvě třetiny odsouzených žen využily možnosti podat proti rozsudkům soudů prvního stupně odvolání a další odvolání podali státní zástupci v neprospěch obžalovaných. Na jejich základě odvolací soudy napravovaly pochybení soudů prvního stupně ve výrocích o vině, trestech i o náhradě škody způsobené trestnou činností. Vysoká, téměř poloviční, byla úspěšnost odvolání podaných obžalovanými ženami. U 15 obžalovaných soudy zrušily v napadeném rozsudku výrok o trestu a rozhodly o uložení mírnějších nepodmíněných trestů odnětí svobody a u 4 obžalovaných rozhodly o zařazení obžalovaných pro výkon trestu do věznice s mírnějším režimem.

Shora uvedená hlediska využívání celého rozpětí trestních sazeb, aplikace moderačních ustanovení § 40 TrZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody a § 39a odst. 3 TrZ o zařazování odsouzených pro výkon trestu do věznic s mírnějším režimem, jakož i rozhodování odvolacích soudů o trestech ukazují na diferencovaný přístup při ukládání trestů ve smyslu snahy o mírnější posuzování trestné činnosti žen.

Ze 109 prvovězněných žen bylo 46 prvopachatelek, tedy těch, které v době odsouzení neměly záznam v rejstříku trestů. Zbývající odsouzené byly prvovězněnými, které již dříve byly pravomocně odsouzeny za trestné činy, ale byly jim uloženy tresty nespojené s odnětím svobody. Šlo většinou o odsouzené za majetkovou trestnou činnost. Z hlediska věku ve zkoumaném souboru jsou nejpočetněji zastoupeny mladší věkové kategorie od 21 do 30 let a od 30 do 40 let. Ženy ve věkové kategorii nad 40 let byly odsouzeny především za majetkovou trestnou činnost a spáchaly i třetinu vražd. Poměrně vysoké je i zastoupení žen starších 50-ti let. Celkové je věkový průměr odsouzených žen o něco nižší než u mužů. Nižší

je také jejich vzdělání, a pokud z rozsudků bylo možno zjistit. Před nástupem výkonu trestu byla zaměstnána pětina odsouzených.

Z odůvodnění soudních rozhodnutí byl také zjišťován přístup odsouzených ke spáchané trestné činnosti. **Bylo zjištěno, že necelá polovina odsouzených žen trestnou činností doznala zcela nebo zčásti**, přičemž v mužské populaci byl podíl doznané trestné činnosti poněkud vyšší, ale vyšší byl i podíl jimi zcela popřené trestné činnosti.

Z hlediska rychlosti trestního řízení nám soudní rozhodnutí umožňovala zkoumat alespoň dobu, která uplynula od spáchání trestného činu do pravomocného ukončení trestní věci. Průměr na jednu trestní věc činil 19 měsíců a u mužů podle předchozího výzkumu 34 měsíců, přestože skladba trestné činnosti se nijak podstatně nelišila. Stejně jako u prvovězňených mužů i u stejné kategorie žen byla nejdelší doba u majetkové trestné činnosti, kromě krádeží, často v důsledku příčin neovlivnitelných orgány činnými v trestním řízení. Velmi příznivých výsledků bylo naopak dosaženo u trestného činu vraždy.

3.3. Poznatky získané dalšími použitými metodami

Následující výsledky výzkumu se týkají poznatků získaných především prostřednictvím anamnestického dotazníku. Dále výsledků získaných: 1) dotazníkem zjišťujícím důvody, proč se člověk zdrží trestného činu, 2) tzv. testem smyslu života a 3) dotazníkem o problematice prvovězňených žen použitým u pracovníků věznice, který však byl užit jen u pracovníků ve Světlé nad Sázavou.

Sebrané materiály jsme vyhodnotili a jejich výsledky jsou zde uvedeny v rozdělení podle jednotlivých metod s členěním respondentek do dvou souborů žen obou věznic. Naše poznatky o respondentkách z Řep jsou doplněny o poznatky ze sondy Prokúpkové, která byla prováděna v roce předchozím našemu výzkumu. Menší část respondentek proto byla totožná.

3.3.1. Anamnestický dotazník

Poznatky sebrané s využitím anamnestického dotazníku (u žen v Řepích byl aplikován koncem roku 2005 a u žen ze Světlé počátkem roku 2006) jsou zpracovány pro větší přehlednost do tabulek, ale upustili jsme od průběžného číslování navazujícího na tabulky uvedené v dalších částech studie a čísla uvedená na začátku každé tabulky odpovídají číslu otázky v anamnestickém dotazníku.

Světlá : N = 113 žen, Řepy: N = 43 žen

I. Věkové pásmo	počet	%
a) věk 18-24 let	0	0
b) věk 25-29 let	1	2
c) věk 30-34	5	12
d) věk 35-39	19	44
e) věk 40-49	16	38
f) věk 50-59	1	2
g) věk 60 a starší	1	2
Celkem	43	100%

I. Věkové pásmo	počet	%
a) věk 18-24 let	14	12
b) věk 25-29 let	29	26
c) věk 30-34	25	22
d) věk 35-39	15	13
e) věk 40-49	15	13
f) věk 50-59	11	10
g) věk 60 a starší	4	4
Celkem	113	100%

Věkový rozptyl byl větší ve Světlé. V Řepích výrazně převládaly ženy starší - ve věku od 35 do 50 let. Některé výsledky – např. v anamnestickém dotazníku, v dotazníku zjišťujícím smysl života a pohled na vlastní budoucnost - jsou touto skutečností prokazatelně ovlivněny.

II. Bydliště	počet	%
a) vesnice	6	14
b) malé město*	10	23
c) větší město**	14	33
d) Praha	12	28
e) ostatní velká města ČR***	1	2
Celkem	43	100%

II. Bydliště	počet	%
a) vesnice	10	9
b) malé město*	36	32
c) větší město**	42	37
d) Praha	13	12
e) ostatní velká města ČR***	12	10
Celkem	113	100%

* (do 10 tis. obyvatel), ** (nad 10 tis. obyvatel)

*** (nad 100tis. (Brno, Ostrava, Plzeň, Olomouc))

Ve skupině žen z Řep byly významným počtem zastoupeny ženy z Prahy. U žen ze Světlé byla sice větší část z nich z měst do a nad 10 tis. obyvatel, ale ve srovnání se skupinou z Řep bylo více žen z maloměst a méně z Prahy.

Řepy		
III. Druh bydliště	<i>počet</i>	<i>%</i>
<i>a) domek vlastní, rodičů, partnera</i>	9	21
<i>b) v domku v nájmu</i>	4	9
<i>c) byt v činžovním domě*</i>	18	42
<i>d) byt na sídlišti</i>	11	26
<i>e) jiný, příp. neuvedeno</i>	1	2
<i>Celkem</i>	43	100%

Světlá n/Sázavou		
III. Druh bydliště	<i>počet</i>	<i>%</i>
<i>a) domek vlastní, rodičů, partnera</i>	34 (1 vlastní)	30
<i>b) v domku v nájmu</i>	13	12
<i>c) byt v činžovním domě*</i>	26	23
<i>d) byt na sídlišti</i>	36	31
<i>e) jiný</i>	4	4
<i>Celkem</i>	113	100%

* v různorodé zástavbě mimo sídliště

Mezi ženami z Řep převažovaly obyvatelky činžovních domů – souvisí to asi i s významným zastoupením žen z Prahy. U žen ze Světlé pak ženy bydlící na sídlišti nebo v domku. Jejich druh bydlení je tak v souladu s jejich bydlištěm převážně na maloměstě.

Řepy		
IV. Pracovní zařazení před nástupem VTOS	<i>počet</i>	<i>%</i>
a) v domácnosti	4	9
b) nezaměstnaná – neev. na úřadu práce	0	0
c) nezaměstnaná – evid. na úřadu práce*	8	19
d) zaměstnaná u soukromníka-firmy	12	27
e) zaměst. na volné noze**	3	7
f) samostatná podnikatelka***	6	14
g) zaměst. ve státních službách****	5	12
h) jiné – jaké (např. mat.dov.)	5	12
<i>Celkem</i>	43	100%

Světlá n/Sázavou		
IV. Pracovní zařazení před nástupem VTOS	<i>počet</i>	<i>%</i>
a) v domácnosti	18	16
b) nezaměstnaná- neev. na úřadu práce	17	15
c) nezaměstnaná- evid. na úřadu práce *	29	26
d) zaměstnaná u soukromníka-firmy	17	15
e) zaměst. na volné noze**	4	3
f) samostatná podnikatelka***	6	5
g) zaměst. ve státních službách****	3	4
h) jiné – jaké (např. mat.dov.)	14+5	16
<i>Celkem</i>	113	100%

* s podporou

** (vlastní IČO, ale pracovala pro jiné podnikatele – jednoho i více)

*** (vlastník nebo spoluvlastník firmy)

**** (úřednice apod.)

Pokud jde o pracovní zařazení či nezařazení před nástupem výkonu trestu, tak zde jsou opět viditelné rozdíly mezi ženami obou souborů. Častěji byly nezaměstnanými ženy ze Světlé – evidované, ale i neevidované na úřadu práce. Mezi neevidovanými převládaly ženy ve věku od 18 do 24 let věku. Mezi ženami z Řep nebyla žádná nezaměstnaná, která by nebyla evidována na úřadu práce a podíl ostatních nezaměstnaných v souboru je nižší. Téměř třetina žen z Řep byla v době před nástupem výkonu trestu odnětí svobody zaměstnána u soukromníka a další třetina působila jako samostatné podnikatelky či ve státních službách. Z žen ze Světlé bylo celkem (mimo ty, co volily položku jiné) zaměstnáno necelých 30 % . Více než ženy z Řep byly v domácnosti a na mateřské dovolené – i to je ovlivněno větším výskytem mladších ročníků ve skupině.

<i>Řepy</i>		
<i>V. Počet celkem odpracovaných let v zaměstnání</i>	<i>počet</i>	<i>%</i>
a) žádné	2	5
b) do 2 let	0	0
c) do 5 let	5	12
d) do 10 let	9	21
e) do 15 let	10	23
f) více	17	39
<i>Celkem</i>	<i>43</i>	<i>100%</i>

<i>Světlá n/Sázavou</i>		
<i>V. Počet celkem odpracovaných let v zaměstnání</i>	<i>počet</i>	<i>%</i>
a) žádné	29	26
b) do 2 let	10	9
c) do 5 let	17	15
d) do 10 let	28	25
e) do 15 let	9	8
f) více	20	17
<i>Celkem</i>	<i>113</i>	<i>100%</i>

Počet odpracovaných let je též mj. ovlivněn vyšším věkem žen z Řep – téměř 40 % z nich má odpracováno více než 15 let. V žádném zaměstnání nebylo 26 % žen ze Světlé a jen 5 % žen z Řep.

Řepy

VI. Vzdělání	počet	%
základní		
a) ZVLŠ*	0	
b) ZŠ dokončená	4	9
c) ZŠ nedokončená	1	2
další vzdělání		
d) neukončené	1	2
e) zaučen	0	
f) vyučen	7	16
g) střední bez maturity	8	19
h) s maturitou	14	33
ch) VŠ – obor	8	19
<i>Celkem</i>	<i>43</i>	<i>100%</i>

Světlá n/Sázavou

VI. Vzdělání	počet	%
základní		
a) ZVLŠ*	19	17
b) ZŠ dokončená	44	39
c) ZŠ nedokončená	4	4
další vzdělání		
d) neukončené	16	13
e) zaučen	0	
f) vyučen	14	12
g) střední bez maturity	12	11
h) s maturitou	3	3
ch) VŠ – obor	1	1
<i>Celkem</i>	<i>113</i>	<i>100%</i>

* dokončené i nedokončené

Z tabulky o dosaženém vzdělání je zřejmé, že ženy z Řep byly podstatně vzdělanější než ženy ze Světlé. Z devíti vysokoškolaček pět bylo absolventkami VŠE. Podle poznatků zjištěných v jiných výzkumech se zvyšující se výskyt vzdělanějších žen mezi odsouzenými ženami dal očekávat. Celkově se vzdělání dosažené odsouzenými – muži i ženami – ve srovnání s léty před rokem 1990 prokazatelně výrazně zvýšilo. Výrazný je především nárůst žen s maturitou mezi odsouzenými ženami. Ženy ze Světlé i v této položce pokrývají celé nabízené spektrum možností vzdělání. Mezi ženami z Řep nebyly žádné absolventky zvláštních škol, ani ženy jen zaučené.

Obdobné poznatky z Řep byly zjištěny i Prokúpkovou a ve Světlé Blatníkovou a Netíkem. Ve výzkumu Blatníkové a Netíka jsou údaje o dosaženém vzdělání žen ve Světlé lepší než v našem výzkumu. Vysvětlujeme to jinou skladbou jejich souboru, skládajícím se jen z žen s dlouhými tresty odnětí svobody (nad 5 let) s převažující trestnou činností typu vražd a podvodů. V našem souboru byl značný počet zlodějek.

Řepy

VII. Povolání (v době před nástupem)	počet	%
a) nekvalifikovaná	2	5
b) kvalifikovaná dělnice	4	9
c) prodavačka	12	28
d) úřednice	14	37
e) podnikatelka*	1	
f) společnice ve firmě**	1	0
g) jinak – jako***	9	21
<i>Celkem</i>	<i>43</i>	<i>100%</i>

Světlá n/Sázavou

VII. Povolání (v době před nástupem)	počet	%
a) nekvalifikovaná	34	30
b) kvalifikovaná dělnice	16	14
c) prodavačka	18	16
d) úřednice	5	4
e) podnikatelka*	17	15
f) společnice ve firmě**	2	2
g) jinak – jako***	21	19
<i>Celkem</i>	<i>113</i>	<i>100%</i>

* v jakém oboru – **jen Světlá**: nákup a prodej zboží, nakladatelka, účetnictví, hotelierství, pohostinství, realitní kancelář, kadeřnictví, výroba a prodej textilu, směnárnictví, obchodní společnost

** v jakém oboru – **jen Světlá**: gastronomie, pohostinství

*** **Řepy**: zdravotní sestra, provozní ředitelka, laborantka, sanitářka, obchodní zástupce, kožešnice, v pohostinství, **Světlá**: pomocná síla – 3, ošetřovatelka, kuchařka, zdravotní sestra, krejčová, servírka – 2, redaktorka, tanečnice, ošetřovatelka drůbeže, strážná v bezpečnostní agentuře, recepční – 2, provozní v hospodě, ošetřovatelka koní.

Povolání žen z Řep potvrzuje údaje o převládajícím vzdělání. Ženy ze Světlé se liší opět různorodější skladbou, tentokrát povolání. Třetina z nich vykonávala povolání nevyžadující kvalifikaci a když připočteme prodavačky a pokladní, které dnes jsou též převážně nekvalifikovanými pracovníci, tak spolu to je téměř polovina všech žen ze vzorku.

Řepy

VIII. Rodinný stav (před nástupem VTOS)	počet	%
a) svobodná, žije sama	2	5
b) svobodná, žije s rodiči	0	
c) svobodná, žije s druhem*	2	5
d) vdaná	13	30
e) rozvedená	15	34
f) rozvedená, žije s druhem*	2	5
g) vdova	7	16
h) vdova, žije s druhem*	0	
i) jiná varianta	2	5
<i>Celkem</i>	<i>43</i>	<i>100%</i>

* (přítelem)

Světlá n/Sázavou

VIII. Rodinný stav (před nástupem VTOS)	počet	%
a) svobodná, žije sama	5	4
b) svobodná, žije s rodiči	21	18
c) svobodná, žije s druhem*	27	24
d) vdaná	28	26
e) rozvedená	16	14
f) rozvedená, žije s druhem*	10	9
g) vdova	5	4
h) vdova, žije s druhem*	1	1
i) jiná varianta	0	
<i>Celkem</i>	<i>113</i>	<i>100%</i>

V obou souborech převažují ženy dlouhodoběji žijící bez partnera. U žen ve Světlé zhruba pětina žije s rodiči – odhadujeme, že to též souvisí s větším výskytem mladých žen mezi nimi. Mezi ženami z Řep je nejvíce rozvedených a vdaných. U žen ze Světlé je nejvíce vdaných a svobodných, které žijí s přítelem. Opět je to ovlivněno, dle našeho mínění, větším výskytem mladších žen mezi nimi.

Řepy

IX. Kvalita rodinného soužití ve vlastní rodině, příp. s rodiči	počet	%
a) pohodové, bez větších konfliktů	31	73
b) kolísavé	4	9
c) konfliktní	4	9
d) v rozvodovém řízení	3	7
e) neví	1	2
<i>Celkem</i>	<i>43</i>	<i>100%</i>

Světlá n/Sázavou

IX. Kvalita rodinného soužití ve vlastní rodině, příp. s rodiči	počet	%
a) pohodové, bez větších konfliktů	88	78
b) kolísavé	7	6
c) konfliktní	10	9
d) v rozvodovém řízení	7	6
e) neví	1	1
<i>Celkem</i>	<i>113</i>	<i>100%</i>

Ženy z obou souborů, v drtivé většině, hodnotí kvalitu svého rodinného soužití před výkonem trestu jako pohodové, bez větších konfliktů. Tento pozitivní přístup je zcela jistě značně ovlivněn odloučením od rodiny z důvodu uvěznění.

Řepy

X. Finanční zázemí - pokud žije s manželem	počet
a) manžel je výdělečně činný	12
b) manžel je nezaměstnaný	0
c) manžel je v důchodu	1
d) na společnou domácnost :	
- nepřispívá	2
- žije z příjmu ženy	0

Světlá n/Sázavou

X. Finanční zázemí - pokud žije s manželem	Počet
a) manžel je výdělečně činný	17
b) manžel je nezaměstnaný	10
c) manžel je v důchodu	1
d) na společnou domácnost:	
- nepřispívá	5
- žije z příjmu ženy	2

U žen z Řep (vdaných bylo 13 žen – srov.tab.VIII.) se nezaměstnaný manžel nevyskytuje. U 36 % vdaných žen ze Světlé (vdaných bylo 28) byl manžel nezaměstnaný a část manželů nepřispívala na společnou domácnost a 2 dokonce žili z příjmu žen.

X. Finanční zázemí - pokud žije s přítelem	počet
e) přítel je výdělečně činný	10
f) přítel je nezaměstnaný	0
g) přítel je v důchodu	1
h) na společnou domácnost :	
- přispívá	
- nepřispívá	0
- žije z příjmu ženy	0

X. Finanční zázemí - pokud žije s přítelem	počet
e) přítel je výdělečně činný	27
f) přítel je nezaměstnaný	5
g) přítel je v důchodu	2
h) na společnou domácnost:	
- přispívá	
- nepřispívá	6
- žije z příjmu ženy	2

Očekávali jsme více nezaměstnaných mezi partnery vězňených žen. Především v souboru žen ze Světlé. Ale bez zpřesňujících otázek o tom, zda se jedná o přítele trvalého, žijícího s nimi ve společné domácnosti či nikoliv apod., jsou poznatky z této tabulky jen orientační.

X. Finanční zázemí - samoživitelka	počet
ch) žije z vlastního příjmu	19
i) ze sociálního příspěvku	4
j) dostává alimony na děti: - ano	2
- ne	1
k) peníze z jiného zdroje*	1
l) má dluhy včetně nesplacených půjček větší 10 tisíc Kč	9

* např. od rodičů, zletilých dětí

X. Finanční zázemí - samoživitelka	počet
ch) žije z vlastního příjmu	42
i) ze sociálního příspěvku	15 (mimo inv.D)
j) dostává alimony na děti: - ano	11
- ne	6
k) z jiného zdroje*	5
l) má dluhy včetně nesplacených půjček větší 10 tisíc Kč	19

Ze souboru žen z Řep je cca 44 % samoživitelkami, ze souboru žen ze Světlé trochu méně – 37 %. Zadlužení v různorodé podobě (půjčky, úvěry, dluhy) v obou souborech přiznává cca pětina žen především ve Světlé. Čekali jsme více případů sociálních příspěvků i dluhů. Maximální dluh byl uváděn ve výši 1,5 mil. Kč. Avšak soudem určená škoda k uhrazení (způsobená trestnou činností) činila v jednom případě 3,5 mil.Kč. Většina ostatních dluhů se pohybovala do 100 000 Kč. Několik žen na tuto otázku vůbec neodpovědělo.

Pravidelně 9 žen ze Světlé podporovali jejich rodiče a 36 žen občas. Podpora rodičů byla poskytována ženám nejen ve věkovém pásmu 18 až 24 let, ale velmi často i ženám ve věku 25 až 29 a 30 až 34 let. Byly mezi nimi ženy samoživitelky, ale i vdané s dětmi a bezdětné. Ženy z Řep podporovali ve 4 případech rodiče občas, občas zletilé děti.

Další otázky se týkaly vlastnictví ženy nebo bezpodílového spoluvlastnictví manželů:

Vlastnictví ženy nebo spoluvlastnictví	Řepy	Světlá
- domu	2	2
- bytu	3	6
- auta	1	3
- chaty	0	0

Z tabulky je zjevné, že vězněné ženy jsou převážně nemajetné.

Respondentky také byly dotazovány na to, kolik by měl činit jejich čistý měsíční příjem, aby jim vystačil na bezproblémový život. Odpovědi těch, které odpověděly, se pohybovaly kolem částky 20-25 tis. Kč u žen z Řep a 10 – 20 tis. Kč a nároky žen na měsíční příjem nebyly tak nijak přehnané a pro ně v době po propuštění dosažitelné.

Výše žádoucího měs.příjmu v tis. Kč	Počty žen	
	Řepy	Světlá
Hodně	1	
60	0	1
35	0	1
30	5	4
25	16	6
20	11	36
15	1	29
10	0	17

Neodpověděly všechny respondentky. Z těch co odpověděly, je zjevné, že to byly ženy z relativně chudých poměrů, protože výši příjmu jsme nijak neomezovali. Ženy ze Světlé uváděly často jako optimální příjmy výrazně pod průměrným platem v ČR. Současně lze z těchto výsledků odhadovat, že část z dotazovaných nemá dostatečnou představu o nákladnosti samostatného života v současné době.

Řepy

<i>XI. Děti</i>	Počet žen	% N=43
a) bezdětná	8	19
b) nezletilé vlastní děti ve společné péči obou rodičů (počet):	8 žen	
- 1 dítě	2	
- 2 děti	4	
- 3 děti	2	
- více	0	
c) nezl. děti ve vlastní péči (jen matky)	7 žen	16
- 1 dítě	5	
- 2 děti	3	
- 3 děti	0	
- více	0	
d) nezl. děti partnera ve spol. domácnosti	4 ženy	
- 1 dítě	2	
- 2 děti	2	
- 3 děti	0	
- více	0	

Světlá n/Sázavou

<i>XI. Děti</i>	Počet žen	% N=113
a) bezdětná	25	22
b) nezletilé vlastní děti ve společné péči obou rodičů:	23	
- 1 dítě	6	
- 2 děti	12	
- 3 děti	2	
- více	3	
c) nezl. děti ve vlastní péči (jen matky)	20	18
- 1 dítě	6	
- 2 děti	9	
- 3 děti	3	
- více	2	
d) nezl. děti partnera ve spol. domácnosti	3	
- 1 dítě	0	
- 2 děti	0	
- 3 děti	1	
- více	2	

7 žen z Řep mělo děti již dospělé. U žen ze Světlé bylo 19 dětí zletilých. V Řepích bylo z respondentek 19 % žen bezdětných. Ve Světlé – 22 %. Také podílem žen žijících s dětmi ve společné péči obou rodičů, ale i jen v péči matky, se oba soubory příliš nelišily. 2 ženy ze Světlé daly děti k adopci. U dalších sedmi o děti pečovali prarodiče.

Řepy

XII. Umístění vlastních nezletilých dětí před nástupem VTOS	Počet žen
a) v péči matky	11
b) v péči otce	8
c) v péči druha, přítele	2
d) děti v péči prarodičů	3
e) děti v ústavní či náhradní rodinné péči	2

Světlá n/Sázavou

XII. Umístění vlastních nezletilých dětí před nástupem	Počet žen
a) v péči matky	20
b) v péči otce	7
c) v péči druha, přítele	4
d) děti v péči prarodičů	7
e) děti v ústavní či náhradní rodinné péči	12

Rozložení umístění dětí před nástupem výkonu trestu se u obou skupin žen též příliš neliší. Jen umístění dětí do ústavní a náhradní rodinné péče se u žen ze Světlé vyskytovalo výrazně častěji. Dvanáct žen ze Světlé mělo v době před uvězněním děti již v takové péči a dvě další daly děti k adopci – viz výše. Ženami uvedené údaje jsme dále neověřovali. Převážně se jednalo o ženy před VTOS nepracující.

XIII. Problémy s dětmi nezletilými, příp.zletilými (žijícími ve společné domácnosti nyní či dříve)

Z pohledu matky problémové děti se vyskytovaly: 1) u žen z Řep ve dvou případech (špatný prospěch a záškoláctví)

2) u žen ze Světlé u 9 dětí (z toho

1 dítě byl schizofrenik).

Jednalo se o problémy v různých kombinacích:

útěky z domova – 1 dítě

problémy v chování ve škole- 1 dítě

záškoláctví – 5 dětí

špatný školní prospěch – 6 dětí

krádeže – 2 děti (pro krádeže vyšetřované)

ublížení na zdraví – 1 mladistvý

Řepy

XIV. Umístění nezletilých dětí (pokud je má) po dobu VTOS	počet
a) v péči manžela	10
b) v péči druhá, přítele	2
c) v péči prarodičů	8
d) dětí v ústavní či náhradní rodinné péči	2
e) jiné umístění	0

Světlá n/Sázavou

XIV. Umístění nezletilých dětí (pokud je má) po dobu VTOS	počet
a) v péči manžela	11
b) v péči druhá, přítele	11
c) v péči prarodičů	19
d) dětí v ústavní či náhradní rodinné péči	17
e) jiné umístění (bratra, zletilých sourozenců)	2

Pokud srovnáme umístění dětí po dobu výkonu trestu odnětí svobody matky, je opět patrný rozdíl v četnosti umístění dětí žen z Řep a ze Světlé do ústavní či náhradní rodinné péče. U žen z Řep zůstávaly nezletilé děti po dobu výkonu trestu ženy umístěny především v rámci rodiny – u manžela, prarodičů. U žen ze Světlé po dobu jejich věznění výrazně narostl

počet dětí umístěných jak u prarodičů , tak i v ústavní péči. Sedm žen mělo malé děti u sebe ve věznici.

Zařazení této otázky do dotazníku jsme dlouho zvažovali. Její vypovídací hodnota vzhledem k tomu, že dotazník nebyl doplněn rozhovorem, je orientační, ale dokresluje pohled na způsob života našich respondentek.

XV. Volný čas a dovolená před VTOS

Na tuto otázku též neodpověděly všechny dotazované. Z těch, co odpověděly, vplynuly následující výsledky:

a) Dovolenu mělo každoročně 15 žen z Řep – v průměru 30 dní ročně a 30 žen ze Světlé v rozsahu 7 až 15 dní ročně.

b) Výjimečně mělo dovolenu v průběhu roku: z Řep – 4 ženy cca 5 dní, ze Světlé - 13 žen v rozsahu 10 –14 dní.

c) Dovolenu ženy z obou skupin trávily jak v ČR, tak v cizině. Výrazně nepřevažovala žádná z obou variant. Nejčastěji dovolenu s dětmi a partnerem trávily ženy z Řep – 15 z nich. U ostatních z těch, které odpověděly, převažovala dovolená s partnerem. Některé ženy trávily dovolenu s dětmi u prarodičů, jiné doma a podnikaly s dětmi výlety.

Jako nejoblíbenější činnost před VTOS (mohly uvést i více druhů) respondenty uváděly:

Řepy: rekreační sport, cestování, hudba, děti, zahrádka, lyžování, turistika, muzikály, čtení – 1, křížovky, příroda, práce - 1

Světlá: pobyt s přáteli - 1, večírky - 1, cestování - 4, domácnost - 14, péče o děti - 8, hudba - 6, adrenalinové sporty - 1, vlastní pracovní činnost - 1, ruční práce - 7, zahrada - 1, vaření - 1, posilovna - 1, nakupování - 1, luštění křížovek – 9 žen, četba - 2, sport - 9, auta - 5, televize – 4. Pokud záliby pro volný čas seřadíme podle četnosti,tak dostaneme následující pořadí: péče o domácnost, luštění křížovek, sportovní aktivity, péče o děti a ruční práce.

Touto otázkou končila část vztahující se k osobní a rodinné anamnéze dotazovaných žen.

Osobní a rodinná anamnéza při výzkumu prvovězňených mužů nebyla tak rozsáhlá jako u žen, a proto pro srovnání uvádíme krátký souhrn zjištěných informací u mužů:

*Mezi respondenty výzkumu **prvovězňených mužů** bylo cca 40 % osob starších 40 let a 7 osob bylo dokonce starších 60 let. Nejčastěji se jednalo o muže se středoškolským vzděláním s maturitou a vyučené. Podle zaměstnání převládali podnikatelé s delší odpracovanou dobou. Podle rodinného stavu převládali rozvedení a ženatí. Kvalitu rodinného soužití ženatí hodnotili jako pohodovou bez větších konfliktů. Zhruba polovina mužů byla bezdětná, u rozvedených byly děti v péči matky.*

Kriminální anamnéza

1. Minulá trestná činnost

Minulá trestná činnost respondentek	Řepy	Světlá
nestíhána*	22(51 %)	34(30 %)
bez záznamu v trestním rejstříku	24	46
byla již trestně stíhána	18	67
byla odsouzena soudem k trestu	8	55
z toho k nepodmíněnému trestu odnětí svobody	3	25
k podmíněnému trestu odnětí svobody	5	30
byl některý z uložených podmíněných trestů přeměněn na nepodmíněný	1	15
k jinému druhu trestu (peněžnímu, alternativnímu aj.)	1	4
byla již vězněna	3	3
byla vězněna v cizině	1	1
byla amnestována (případně omilostněna) kolikrát	1	4
celková doba strávena ve výkonu trestu v ČR i zahraničí (v měsících)	100	11 - 60

* Několik žen se přiznalo, že již byly stíhány či vyšetřovány a to přesto, že neměly záznam v trestním rejstříku.

Více než polovina žen z Řep nebyla v minulosti trestně stíhána. Pokud ano, tak s jedinou výjimkou jen jedenkrát. Jedna žena byla stíhána již 2 x. Tři ženy byly stíhány před rokem 1990. Pět z nich bylo již soudně trestáno. Tři ženy již byly vězněny – ve dvou případech se jednalo o vazbu. Pokud jde o věznění v cizině, v obou případech z tabulky, vždy se jednalo o Německo.

V této položce se výrazně lišily ženy z Řep od žen ze Světlé, kde nestíhaných žen mezi respondentkami bylo jen 30 %. Převažovaly ženy v minulosti 1 x stíhané, ale byly mezi

nimi i ženy stíhané 2 x, 3 x, 4 x ... 7 x, 8 x a vícekrát. Před rokem 1990 nebyla stíhána žádná z nich. Tento výsledek je zjevně ovlivněn větším výskytem mladších žen v této skupině a specifikou výběru žen pro výkon trestu v oddělení v Řepích. Pokud jde o počty odsouzení, tak některé z ženy byly opakovaně odsuzovány k podmíněnému trestu, jedna k peněžitému, část byla vězněna vazebně, ale několik žen již vykonalo nepodmíněný trest odnětí svobody, a neměly tak být zahrnuty do našeho vzorku.

Řepy

2. Trestná činnost v rodině		Počet žen	% N=43
a) nikdo nebyl trestně stíhán		35	81
b) nikdo nebyl soudně trestán		11	
c) byl trestně stíhán		8	19
d) rodič	otec	2	
	matka	2	
e) sourozenec		2	
f) manžel, druh, přítel	současný	0	
	minulý	2	
g) děti vlastní		0	
h) děti nevlastní		0	

Světlá n/Sázavou

2. Trestná činnost v rodině		Počet žen	% N=113
a) nikdo nebyl trestně stíhán		54	48
b) nikdo nebyl soudně trestán		15	
c) byl trestně stíhán		59	52
d) rodič	otec	10	
	matka	6	
e) sourozenec		11	
f) manžel, druh, přítel	současný	16	
	minulý		
g) děti vlastní		4	
h) děti nevlastní		2	

V této položce se též oba soubory navzájem významně liší. Ženy ze Světlé jsou z rodin, kde je vysoký výskyt osob s kriminální kariérou jak mezi jejich předky, sourozenci, tak i jejich manželi a druhy včetně dětí. Takže lze předpokládat, že u mnohých se kriminalita stala součástí jejich životního stylu a, přesto, že se jedná v drtivé většině o prvovězněné, výchovné působení na některé z nich v průběhu jejich věznění je tak často již předem odsouzeno k nezdaru. A i tehdy, pokud jejich dosavadní životní hodnoty v průběhu VTOS budou zpochybněny, tak lze, dle našich zkušeností předpokládat, že po jejich návratu do rodinného prostředí bude podporován spíše jejich původní životní styl, než že by jejich okolí očekávalo, natož podporovalo, nějakou pozitivní změnu v jejich sociálním chování.

Několik žen ze Světlé zaškrtnulo u této otázky všechny kladné odpovědi – tj. všichni z jejich nejbližšího okolí současného nebo minulého byli trestáni pro kriminální činnost.

Výjimkou nebyla trestná činnost obou rodičů a všech sourozenců, manželů, partnerů jsoících i minulých.

Řepy

3. Minulá porušení zákona lze označit jako především:	počet
a) proti majetku	8
b) násilné jednání	2
c) porušení mravnostní (v souvislosti se sexuálním chováním)	0

Světlá n/Sázavou

3. Minulá porušení zákona lze označit jako především:	počet
a) proti majetku	51
b) násilné jednání	19
c) porušení mravnostní (v souvislosti se sexuálním chováním)	1

Také proto, že jak předchozí kriminalita, tak i aktuální kriminalita žen, je především majetková, ze které jak máme zkušenosti, profitují nejen samotné ženy, ale i jejich nejbližší.

U žen ze Světlé se, v porovnání se ženami z Řep, častěji vyskytovalo násilné trestné jednání.

*Ve výzkumu **prvovězňených mužů** bylo 7 již dříve trestně stíháno a převážně byli odsouzeni k podmíněnému trestu odnětí svobody.*

Aktuální trestná činnost (§§ tr.zák. - všechny uvedené v rozsudku) :

Řepy

§ tr.zák.	<i>trestný čin</i>	četnost	druh kriminality
187	Nedovolená výroba a držení omam.a psychotr.látek	1	ostatní
213	Zanedbání povinné výživy	3	zbývající
217	Ohrožování výchovy mládeže	1	ostatní
219	Vražda	9	násilná
222	Úmyslné ublížení s těžkou újmou na zdraví	4	násilná
235	Vydírání	2	násilná
247	Krádež	2	majetková
248	Zpronevěra	4	majetková
249	Neoprávněné užívání cizí věci	5	majetková
250	Podvod	19	majetková
253	Lichva	2	majetková

Pozn.: U některých žen byl souběh trestných činů - proto četnosti neodpovídají počtu respondentek.

Světlá nad Sázavou

§ tr.zák.	trestný čin	četnost	druh kriminality
140	Padělání a pozměňování peněz	2	hospodářská
148	Zkrácení daně, poplatku apod. povinné platby	1	hospodářská
171	Maření výkonu úředního rozhodnutí	3	ostatní
187	Nedovolená výroba a držení omam.a psychotr.látek	9	ostatní
188	Šíření toxikomanie	3	ostatní
198	Hanobení národa, et.skupiny, rasy a přesvědčení	1	zbývající
202	výtržnictví	2	ostatní
204	Kuplířství	2	mravnostní
209	Poškození cizích práv	1	hospodářská
213	Zanedbání povinné výživy	7	zbývající
215	Týrání svěřené osoby	4	násilná
217	Ohrožování výchovy mládeže	4	ostatní
219	Vražda	12	násilná
220	Vražda novorozeného dítěte matkou	1	násilná
221,222	Úmyslné ublížení na zdraví	6	násilná
234	Loupež	15	násilná
235	Vydírání	6	násilná
238	Porušování domovní svobody	9	násilná
247	Krádež	26	majetková
248	Zpronevěra	8	majetková
249	Neoprávněné užívání cizí věci	3	majetková
250	Podvod	21	majetková
256	Poškození věřitele	2	zbývající

Pozn.: U některých žen byl souběh trestných činů proto četnosti neodpovídají počtu respondentek – jsou vyšší.

Ze srovnání obou souborů lze doložit, že odsouzené ženy do oddělení v Řepích byly vybírány tak, aby byl minimalizován podíl zlodějek a agresorek. Ženy ze Světlé jsou charakterizovány rozsáhlou a rozmanitou trestnou činností. Ve srovnání s výzkumem Blatnickové a Netíka převažují pachatelky majetkové kriminality, i když zastoupení pachatelek vražd a loupeží (tj. násilné kriminality) je též vysoké a v některých osobách jsme se shodovali – tj. některé ženy ze Světlé byly zahrnuty do obou výzkumů. Totéž platí i o ženách z Řep, kde realizovala svoje šetření Prokūpková.

Podrobně je trestná činnost našich respondentek ze Světlé popsána v předchozí části věnované analýze soudních rozhodnutí.

V souboru zkoumaných mužů převládali respondenti odsouzení za podvody – cca 50 %, následovali odsouzení za loupeže – cca 20 % a vraždy – 13 %. Ostatní trestné činy často byly v souběhu s výše jmenovanými: krádeže, zpronevěry, neoprávněné užívání cizí věci, krácení daně.

Závažnost trestné činnosti našich respondentek potvrzují uložené tresty. Blíže je o trestech pojednáno též v analýze soudních rozhodnutí.

Řepy: Průměrný trest činil 77 měsíců = 6,4 roku . Nejdelší trest představovalo 264 měsíců = 22 let, nejkratší - 15 měsíců.

Světlá: Průměrný trest činil 43 měsíců = 3,5 roku. Nejdelší trest – 15 let, nejkratší – 4 měsíce.

Uložená délka trestu (v měsících)	Řepy	Světlá
Trest do 12 měsíců (1 roku)	0	1
Trest od 12 do 24 měsíců (do 2 let)	1	18
Trest od 24 do 60 měsíců (do 5 let)	18	67
Trest do 84 měsíců (do 7 let)	15	11
Trest delší 84 měsíců	9	16

Odpykáno ku dni šetření (v posledním čtvrtletí roku 2005)	Řepy	Světlá
Do 6 měsíců	1	11
Do 12 měsíců	6	34
Do 24 měsíců (do 2 let)	11	49
Do 60 měsíců (do 5 let)	19	13
Do 84 měsíců (do 7 let)	3	3
Více než 84 měsíců	3	3

Průměr u zkoumaných mužů činil 7,8 let a odpykáno k datu vyšetření měli v průměru 2,9 let.

Řepy

5. Kontakty s vlastní rodinou v průběhu VTOS	Počet žen
a) žádné	2
b) nemá rodinu	2
c) kontaktům se vyhýbá	0
d) rodina nemá zájem	2
e) řídké	3
f) formální z obou stran	3
g) formální ze strany rodiny	2
h) formální ze strany vězněné	2
ch) dobré	31

Světlá n/Sázavou

5. Kontakty s vlastní rodinou v průběhu VTOS	Počet žen
a) žádné	3
b) nemá rodinu	2
c) kontaktům se vyhýbá	0
d) rodina nemá zájem	1
e) řídké	4
f) formální z obou stran	6
g) formální ze strany rodiny	1
h) formální ze strany vězněné	0
ch) dobré	96

Podle odpovědí na otázku o kontaktech s rodinou v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, tak respondentky je považovaly výraznou většinou za dobré.

Řepy: respondentky uváděly kontakty mimo vlastní rodiny, s rodiči a sourozenci s dalšími příbuznými – např. pěstouny, švagrem, švagrovou, druhem dcery. Dále s kamarádkami, kolegy z práce, rodinnými přáteli - a to více respondentek.

Světlá: respondentky uváděly kontakty mimo vlastní rodiny, s rodiči a sourozenci s dalšími příbuznými: snachou, sestřenicemi, bratřenci, synovci, neteřemi, bývalými partnery, nevlastními rodiči. Na rozdíl od skupiny z Řep se mezi vyjmenovanými nevyskytovali spolupracovníci a příbuzenské vztahy byly bohatší – vysvětlujeme si to vyšším zastoupením romských žen mezi respondentkami.

Ze zkoumaných mužů více než 50 % kontakty s rodinou označilo jako časté. Jako řídké a formální je označila cca třetina prvořezněných mužů. Žádné kontakty neměli 2 muži.

Řepy

6. Kontakty s rodiči		Počet žen
a) žádné, nemá rodiče kontaktům se vyhýbá		9
b) rodiče nemají zájem		3
c) jen s jedním z rodičů		0
d) s oběma rodiči:	zřídka	11
	často	0

Světlá n/Sázavou

6. Kontakty s rodiči		Počet žen
a) žádné, nemá rodiče kontaktům se vyhýbá		5
b) rodiče nemají zájem		7
c) jen s jedním z rodičů		0
d) s oběma rodiči:	zřídka	26
	často	12
		29

Zarážejícím poznatkem (s ohledem na věk respondentek) je druhotné zjištění, že mnoho zkoumaných žen již nemá rodiče nebo jednoho z nich (zemřeli). Celkově lze říci, že vřelé vztahy s rodiči byly spíše výjimkou než pravidlem. Častější a lepší byly vztahy jen s jedním rodičem – převládaly dle očekávání vztahy s matkami.

7. Návštěvy u žen v průběhu výkonu trestu odnětí svobody:

Pokud jde o návštěvy členů rodiny, tak převažovaly návštěvy společné, občas se vyskytovaly návštěvy samotného partnera s nezletilými dětmi, samotných rodičů a jiné návštěvy.

Přerušení trestu (celkem 5 žen) a vycházky měly podstatně častěji ženy z Řep než ženy ze Světlé.

Řepy

8. Písemný styk v průběhu VTOS		Počet žen
a) na jednu	rodiče	1
	manžel	1
	děti	2
b) na více adres		27
c) často – 1x týdně		17
d) občas		4
e) žádný		2

Světlá n/Sázavou

8. Písemný styk v průběhu VTOS		Počet žen
a) na	rodiče	11
	manžel	10
	děti	14
b) na více adres		65
c) často		38
d) občas		5
e) žádný		0

Písenný styk byl intenzivní u většiny vězňených žen a potvrzoval jejich zájem o výměnu informací jak s rodinou, tak i mimo vlastní rodinu. Z osobní dokumentace žen bylo možno získat určitě mnohem více informací, a to nejen o písenné styku a jeho kvalitě. Avšak ta nám nebyla dostupná.

Řepy

9. Adaptace na výkon trestu	Počet žen	%
a) velmi obtížně se adaptuje	6	14
b) bez větších problémů	17	40
c) dobře adaptována	20	46
Celkem	43	100%

Světlá n/Sázavou

9. Adaptace na výkon trestu	Počet žen	%
a) velmi obtížně se adaptuje	12	11
b) bez větších problémů	59	52
c) dobře adaptována	42	37
Celkem	113	100%

Zhruba desetina prvovězňených žen se velmi obtížně adaptovala na podmínky výkonu trestu odnětí svobody. Výrazná většina z nich se však, dle jejich vlastního názoru, přizpůsobila výkonu trestu vcelku dobře.

Adaptace prvovězňených mužů byla označena jako „bez větších problémů“, případně jako „vcelku dobrá“.

Řepy

10. Vztah k vlastnímu trestnému činu a trestu	počet	%
a) svého trestného činu lituje	31	72
b) s uloženým trestem souhlasí	10	23
c) svoji vinu na trestném činu odmítá	je zcela nevinná	2
	uznává částečnou vinu	2
d) s uloženým trestem nesouhlasí	je příliš tvrdý	33
	zcela nespravedlivý	0

Světlá n/Sázavou

10. Vztah k vlastnímu trestnému činu a trestu	počet	%
a) svého trestného činu lituje	69	61
b) s uloženým trestem souhlasí	18	16
c) svoji vinu na trestném činu odmítá	je zcela nevinná	9
	uznává částečnou vinu	4
d) s uloženým trestem nesouhlasí	je příliš tvrdý	90
	zcela nespravedlivý	5

Dle vlastního vyjádření většina žen v obou souborech svého trestného činu lituje, avšak s uloženým trestem jednoznačně nesouhlasí, protože ho shledává jako velmi tvrdý. Větší zastoupení žen, které svůj čin litují a s trestem souhlasí je z Řep. Obdobně se vyjadřovaly ženy z Řep i v průzkumu Prokúpkové – viz dále.

Při srovnání s přístupem žen ze Světlé k objasňování jejich trestné činnosti uplatněném v soudním jednání – srov. analýzu soudních rozhodnutí (tab. č. 12) - kdy jen necelých 30 % žen se k trestné činnosti doznalo a větší část spáchání trestného činu popřela, či se doznala jen zčásti, tak počet svého činu litujících žen v tomto dotazníku byl dosti vysoký. Pokud ten počet nebyl spíše vyjádřením lítosti nad důsledky svého jednání obecně, nad vlastní současnou situací.

Z dotazovaných prvovězněných mužů výrazná většina tvrdí, že jsou odsouzeni za něco, co nespáchali. Jen jednotlivci, především ti, kteří byli odsouzeni ke kratším trestům, racionálně nahlížení na svůj případ. Uložený trest značná část z nich odmítá, pokud jej akceptují, tak jen jako nutné zlo a jeho délku vesměs hodnotí jako neúměrnou.

11. Kázeňská praxe (odměňování a trestání v průběhu věznění)

Všechny respondentky z Řep byly odměňovány, a to opakovaně. Maximální počet odměn u 1 ženy představovalo 52 odměn. Výjimkou nebylo 20 – 25 odměn. Kázeňsky trestány byly jen dvě ženy, a to jedenkrát. Takové vysoké zastoupení odměn a minimální podíl trestů souvisí s výběrem žen do tohoto specializovaného oddělení a délkou vykonávaného trestu. Nezařazeny do práce byly 4 ženy z Řep – nebylo nám umožněno zjistit proč. Ty, které byly zařazeny, pracovaly především jako dělnice- uklízečky, sanitářky, ošetřovatelky v LDN, 3 v administrativě.

U respondentek ze Světlé byla zcela jiná situace. Odměněno bylo celkem 76 žen – cca 70 % a 16 byl uložen kázeňský trest. Maximální počet odměn u 1 respondentky bylo 20 odměn. Průměr tvořily 3 – 6 odměn. Tresty byly jevem zcela výjimečným.

Zkoumaní prvovězňení muži byli též převážně odměňováni. Trestáni byli jen 3 z nich. Přitom převažující část ze zkoumaných mužů (cca 2/3) nebyla, nikoliv z důvodu odmítání práce, pracovně zařazena.

12. Aktivity ve výkonu trestu

Téměř všechny ženy z Řep byly pracovně zařazeny – odpovídá to i účelu jejich umístění v oddělení v Řepích a jejich práce byla provozována především v LDN.

Z respondentek ve Světlé bylo zařazeno do práce 54 žen (48 %), což je mírně pod tehdejší průměrem ve věznici. Ale mezi respondentkami bylo 7 žen z oddělení matek s dětmi, které nejsou pracovně zařazovány, 3 invalidní důchodkyně, 2 důchodkyně a 5 studujících. Nezařazeno bez dalšího zpřesnění důvodu bylo 29 žen – tj. 26 % vzorku. Mezi odmítající práci nebyla zařazena ani jedna z nich.

Převažovalo zařazení jako dělnice fy LION, kde převážně balí čokoládové bonbóny, dále jen několik osob bylo zařazeno jako kuchařky a pomocné síly v kuchyni věznice, v údržbě aj.

<i>Řepy</i>			<i>Světlá n/Sázavou</i>		
13. Účast v programech zacházení	počet	%	13. Účast v programech zacházení	počet	%
a) účastní se, ale je pasivní	9	21	a) účastní se, ale je pasivní	32	28
b) účastní se aktivně	32	74	b) účastní se aktivně	81	72
c) neúčastní se programů zacházení	2	5	c) neúčastní se programů zacházení	0	
d) účast odmítá	0		d) účast odmítá	0	
Celkem	43	100	Celkem	113	100

Většina žen z obou souborů se účastnila aktivně v programech zacházení. Žádná z nich účast na nich neodmítla.

Cca 90 % prvovězňených mužů z našeho vzorku se aktivně účastnilo programů zacházení.

3.3.2. Analýza znaleckých posudků a zdravotnické dokumentace

Analýza znaleckých posudků byla provedena jen u **respondentek ze Světlé nad Sázavou**. Zpracování závěrů z posudků jednotlivých respondentek a zdravotnické dokumentace pro výzkum provedla psycholožka věznice Světlá nad Sázavou Mgr. Alena Jahodová.

Ze závěrů znaleckých posudků (jen těch, které obsahují psychiatrickou a psychologickou charakteristiku osobnosti vězněné ženy) byla zpracována následující tabulka:

Tab. 17

Počty žen u kterých vyjmenovaná charakteristika byla uvedena ve znaleckém posudku

Charakteristika ženy	Ženy se závislostí – počty s vyjmenovanou charakteristikou-	Procenta N=32	Ostatní ženy - počty s vyjmenovanou charakteristikou-	Procenta N=81
Psychosociálně zralá	0		27	33
Psychosociálně nezralá	19	59	30	37
Spíše extrovertní	21	66	24	30
Spíše introvertní	12	38	24	30
IQ podprůměr	12	38	19	23
IQ průměr	20	63	31	38
IQ průměr při horní hranici	0		7	9
IQ nadprůměr	0		1	
Bez psychopatologického nálezu	30	94	80	99
Výrazná porucha osobnosti	2	6	1	
Adaptabilní	4	13	13	16
Frustrační tolerance – snížená	16	50	22	27
Frustrační tolerance – dobrá	7	22	23	28
Frustrační tolerance- vysoká	1	3	0	
Emočně labilní	12	38	10	12
Naivní až infantilní	7	22	8	10
Možnost agrese při zátěži	15	47	11	14
Snadno ovlivnitelná	12	38	15	19
Submisivní	6	19	12	15
Aktivní	6	19	19	23
Samostatná	2	6	19	23
Nezdrženlivá	5	16	8	10
Kritická	3	9	6	7
Nedůvěřivá	8	25	7	9

Členění tabulky do dvou sloupců podle drogové závislosti jsme provedli proto, že u žen, které byly před nástupem do věznice drogově závislé, byly k dispozici podrobnější charakteristiky a zdravotnická dokumentace. A také proto, že užívání drog může mít vliv na některé osobnostní faktory žen a v souhrnu pak výrazně ovlivnit charakteristiky celé skupiny. Např. srov. vysoké zastoupení žen extrovertních, se sníženou frustrační tolerancí, emočně labilních, agresivních při zátěži a snadno ovlivnitelných mezi respondentkami s drogami v anamnéze.

Základními výstupy v našem šetření byly: **úroveň inteligence (IQ), sociální zralost, poruchy osobnosti a úroveň emocí.**

Protože zkoumané psychiatrické a psychologické posudky respondentek byly zpracovávány různými osobami: znalci a specialisty s různým způsobem zpracování posudků a s užitím nestejných pojmosloví v nich, nebylo možno vždy dohledat u všech žen osobnostní charakteristiky podle stejných kritérií. Takže 113 respondentek bylo rozděleno do dvou skupin a zpracovány všechny odborné nálezy v jejich osobních spisech. Výsledek je uveden v tabulce. Procento u jednotlivých položek je počítáno z celkového počtu žen ve skupině, a to i v případech, že u části žen nebyly hodnocené charakteristiky v nálezu zmíněny. Proto podílily (procenta) u protilehlých pojmů netvoří 100 %. Např. sociálně zralá – sociálně nezralá a další. Vymýšlet a dopočítávat nepotvrzené jsme nechtěli.

Souhrn: Většina respondentek neměla psychologický nález mimo normu. Ženy dříve drogově závislé se lišily od ostatních respondentek. V obou skupinách převažovaly ženy s průměrným a podprůměrným IQ. Mezi ženami bez drog v anamnéze se vyskytlo i několik žen s inteligenčním kvocientem při horní hranici průměru a jedna s nadprůměrným IQ. Mezi bývalými uživatelkami drog nebyla žádná s charakteristikou sociálně zralá, na rozdíl od ostatních žen, u kterých se vyskytoval zhruba stejný podíl žen označených jako sociálně zralé a sociálně nezralé. Také v charakteristikách zaměřených na poruchy osobnosti, frustrační toleranci, agresi, ovlivnitelnost bylo zastoupení žen – bývalých uživatelky drog podstatně větší než u ostatních respondentek.

Analýza **poznatků ze zdravotnické dokumentace** zkoumaných vězněných žen nás trochu zklamala. Původně jsme očekávali především informace o psychických poruchách

respondentek doplněné o informace o užívání návykových látek před nástupem výkonu trestu odnětí svobody. Po vyhodnocení jsme byli překvapeni, že mimo zdravotní klasifikace potřebné pro případné pracovní zařazení odsouzené, se tyto poznatky týkaly jen užívání drog.

Podle výsledků mělo 32 žen ze Světlé ve zdravotnické dokumentaci záznamy o zneužívání návykových látek včetně alkoholu – tj. 30 % ze všech žen z této skupiny. Z toho u 4 žen se jednalo jen o zneužívání alkoholu (denní, abusus) a u 2 žen o zneužívání jak alkoholu, tak i drog. Za drogovou trestnou činnost (podle §§187 až 188a tr.zák.) bylo stíháno „jen“ 11 žen ze skupiny respondentek ze Světlé – tj. necelých 10 %.

U většiny respondentek byl v dokumentaci uveden věk prvního užití drog. Z následné analýzy vyplynulo, že nejdříve začaly užívat pervitin dvě respondentky, a to v 11 letech. Nejvíce uživatelé návykových látek začalo s jejich více méně pravidelným užíváním v 16 letech – téměř polovina ze skupiny. Ale 3 ženy začaly užívat pravidelně drogy až ve věku nad 30 let.

Tab. 18

Užívaná látka	Počet respondentek
Toluen	3
Marihuana	3
Pervitin*- pravidelně denně až 1x týdně	20
Pervitin – jednorázová zkušenost a epizody	4
Heroin*	13

* Několik respondentek užívalo jak pervitin tak i heroin současně. Proto počty v tabulce jsou vyšší.

Léčeno bylo jen málo žen: celkem 11, tj. cca třetina z těch, co drogy užívaly. Léčba byla prováděna převážně ambulantně. A pravděpodobně byla uskutečněna až v souvislosti s jejich trestním stíháním. U dvou respondentek byl při léčení užíván subutex. I když některé ženy začínaly užívat drogy různým způsobem (kouřením, šňupáním aj.), v dalších fázích většinou přešly na nitrožilní užití. Dle záznamů 15 žen z našeho vzorku před výkonem trestu odnětí svobody užívalo drogy nitrožilně. Především ty, jejichž drogou byl heroin, následovalo nitrožilní užívání pervitinu. Dvě ženy užívaly pervitin šňupáním. Toluen ženy čichaly, marihuanu kouřily. V dokumentaci nebylo vůbec uvedeno užívání tanečních drog, i když některé ženy v rozhovoru jejich užití uváděly. Avšak jen jako náhodné.

Část žen, které měly uvedeno v dokumentaci delší užívání drog, před nástupem trestu odnětí svobody již abstinovala. Celkem to bylo 9 žen, tj. téměř třetina z těch, co měly záznam ve zdravotní dokumentaci. Z toho 5 žen neužívalo drogy 2 měs. před nástupem VTOS. U dvou žen to byla doba delší 5 měsíců a u dvou žen to byla doba delší 2 let.

Překvapivá (ve vztahu k vězněným ženám a jejich užívání drog před uvězněním) byla pro nás v tomto výzkumu následující zjištění:

- vysoké zastoupení žen zneužívajících drogy a nízké zastoupení žen zneužívajících alkohol v našem náhodně vybraném vzorku vězněných žen,
- malý počet uživatelék marihuany,
- častá kombinace pervitinu a heroinu (nejsme „odborníci na drogy“),
- výjimečný výskyt léčby žen, které pravidelně a dlouhodobě užívaly návykové látky.

Až v průběhu rozhovoru jsme si uvědomili, že jsme se měli současně zajímat o to, kdo zprostředkoval první požití drogy, případně zda v tu dobu byl přítel ženy nebo někdo z nejbližšího okolí ženy uživatelem návykových látek. Avšak, protože mapování drogové scény nebylo prvotním záměrem šetření a ani jsme nečekali takový výsledek analýzy zdravotní dokumentace, spíše jsme očekávali více nálezů psychiatrického charakteru, tak jen upozorňujeme případné další výzkumníky na tuto možnost. Odpovědi na takové otázky by byly dobrým dokreslením příčin užívání návykových látek i zpřesněním představ o současných pachatelkách obecné kriminality.

Ze šetřených mužů byl jen jeden označen jako uživatel návykových látek.

3.3.3. Poznatky ze sondy Prokúpkové

Naše anamnestické poznatky o ženách lze srovnat s poznatky získanými **empirickou sondou prováděnou mgr. Prokúpkovou v průběhu měsíce července 2005 ve věznicí Ruzyně (oddělení Řepy)**, a to prostřednictvím vlastního dotazníku. Reprezentativní vzorek vybírala ze 47 odsouzených žen, což byl aktuální stav všech odsouzených v době, kdy empirickou sondu prováděla. Výběr byl ovlivněn cílem její práce: zjistit specifika zacházení

s odsouzenými ženami ve věznicích a současně blíže poznat uplatnění po dobu výkonu jejich trestu tzv. programů zacházení.

Jedním z kritérií výběru byl věk, který stanovila v rozmezí od 30 let do 40 let (včetně), protože nejvíce žen bylo v této věkové kategorii, tzn. ve fertlním a ekonomicky produktivním věku. Celkem bylo vybráno 24 žen, což je 51 % z celkového počtu odsouzených. Další podmínkou bylo, že se nikdy v minulosti nezúčastnily programů zacházení; muselo jít tudíž o prvovězňené.

Dotazník odevzdalo 17 žen; některé odmítly dotazník vyplnit. Jeden dotazník byl vyřazen, protože bylo dodatečně zjištěno, že odsouzená již byla ve výkonu trestu. Do konečného zpracování bylo zahrnuto 16 dotazníků.

Cílem empirické sondy bylo zjistit u žen jejich:

- základní demografickou a sociální charakteristiku,
- rodinné a sociální zázemí před nástupem do výkonu trestu,
- sociální situaci před nástupem do výkonu trestu,
- typ spáchaného trestného činu, délku uloženého trestu a jeho hodnocení,
- délku pobytu ve vězení, vztah k vězeňskému personálu a hodnocení programů zacházení,
- předpoklad sociální situace po propuštění na svobodu,
- hodnotovou orientaci.

Souhrn (dotazník s jehož pomocí byly poznatky sebrány nebyl k dispozici – shrnutí bylo provedeno z výsledků zaslaných nám iniciativně mgr. Prokúpkovou):

„Sociálně – demografická charakteristika zkoumaného vzorku odsouzených žen ukázala, že pocházejí většinou z úplné rodiny, s nekonfliktním vztahem k otci, resp. matce.

Dále bylo zjištěno, že mají nízké vzdělání, před nástupem do výkonu trestu většinou měly zaměstnání a v jejich rodině se nevyskytovaly vážné problémy, jako např. alkoholismus, časté hádky, fyzické napadání, agresivita a závažná psychická onemocnění.

U většiny žen převládaly především hodnoty materiálního charakteru. Na předním místě se v dotazníku umístila láska, spokojenost, klid a děti. U hodnot vysoce morálního charakteru převládaly svoboda myšlení a jednání, spravedlnost a čisté svědomí. Nejvíce byly ceněny hodnoty pozitivního vlivu sociální interakce, kde se na předním místě umístily láska, děti a zdraví. Nejmenší význam pro ně měl život plný vzrušení a pohlavní život.

V žebříčku hodnot možnosti seberealizace ženy preferovaly sebeúctu, záliby a koníčky a možnost seberealizace. Popularitě, fyzické síle a společenskému uznání přiřkládaly význam nejmenší.

U hodnot konzumního charakteru většinou upřednostňovaly radost. Nejméně hodnotily drogy, život v pohodlí a přepychu a alkohol.

Mezi dotázanými převládaly ženy, které spáchaly trestný čin proti majetku. Většina jich chápala trest jako nespravedlivý a jako důvod uváděly, že se soud jejich případem pořádně nezabýval, neměly dostatek peněz na dobrého advokáta, věc byla posouzena velmi přísně, šlo vlastně o přestupek, šlo o nešťastnou náhodu, věc soud posoudil jako úmysl, i když šlo o nedbalost.

Většina žen hodnotila programy zacházení spíše pozitivně; tato skupina nejvíce požadovala jejich doplnění o další aktivity. Nespokojenost s nimi projevovaly jak ženy, které jsou ve výkonu trestu krátce (do 6 měsíců), ale i ty, které zde jsou již delší dobu (28 měsíců).

Po propuštění z výkonu trestu budou mít odsouzené ženy zajištěno rodinné i sociální zázemí. Téměř všechny ženy věděly, kam se po propuštění z výkonu trestu vrátí. Pozitivní je také zjištění, že více než tři čtvrtiny žen nebudou samy.

Výchovné působení na odsouzené ženy prostřednictvím plnění jednotlivých aktivit programů zacházení má ve vězeňském prostředí svoje specifika. Většina odsouzených svůj pobyt ve výkonu trestu chápe jako jeden z nátlaků ze strany státní moci vůči nim, a tudíž i výchovné působení tak přijímá. Je proto logické, že empirická sonda odhalila, že téměř 44 % žen ve věznici Řepy podkládá svůj trest za nespravedlivý.

Překážkou, které blokuje výchovné působení na odsouzené, je i jejich psychická úzkost, pocit křivdy, negativní vliv vězeňské subkultury, demotivující a frustrační vnímání trestu.“¹⁹

Další dotazníky byly součástí naší baterie metod a užity většinou skupinově pod dohledem vězeňských pracovníků v obou věznicích (tj. ve Světlé i v Řepích).

3.3.4. Dotazník zjišťující důvody, proč se člověk zdrží trestného činu

Dotazník byl v IKSP připraven jako varianta dotazníku užívaného v bývalém VÚPenu (Výzkumném ústavu penologickém) v sedmdesátých letech minulého století při výzkumu vězněných pachatelů trestných činů (tento a další zde užití dotazníky lze vyžádat u autorů v IKSP).

Dotazník byl uveden instrukcí:

„Během života se každý člověk mnohokrát ocitá v situacích, že je vystaven pokušení dopustit se nedovoleného (protiprávního) činu, ale tohoto činu se zdrží, neprovede ho. Pokuste se vystihnout, který z důvodů, uvedených v tomto dotazníku, a jak mnoho přispívá k tomu, abyste se protiprávního činu zdržela Vy sama. Podle stupnice zakroužkujte u každého dotazu číslo, vyjadřující příslušný stupeň platnosti **ve Vašem případě.**“

Součástí dotazníku byla stupnice pro intenzitu odpovídajícího důvodu :

- 0 – tento důvod u mne neplatí
- 1 – tento důvod u mne platí jen občas
- 2 – tento důvod u mne platí často
- 3 – tento důvod u mne platí vždy

¹⁹ Blíže viz Prokůpková, A.: Specifika zacházení s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody (programy zacházení), DP, PA ČR, 2006

Ve Věznici Světlá nad Sázavou – (N = 113 respondentek) bylo správně vyplněných dotazníků 101 (= cca 100 %). V níže uvedené tabulce jsou tak počty absolutních odpovědí respondentek ze Světlé současně i s procenty. V kolonce označené „% Řepy“ pak uvádíme pro srovnání procenta vypočtené z počtu odpovědí respondentek z oddělení pro výkon trestu žen v Řepích na stejné otázky. V Řepích ze 43 respondentek, které vyplňovaly dotazník, 41 žen vyplnilo dotazník správně. (Správně = odpověděly na všechny otázky, a to vždy jen jednou odpovědí na jednu otázku.)

Tab. 19

Důvod – „proč bych se zdržela trestného činu“	Tento důvod neplatí-Světlá	% Řepy	Platí jen někdy-Světlá	% Řepy	Platí často-Světlá	% Řepy	Platí vždy-Světlá	% Řepy
1.Strach z trestu	11	19	22	20	24	32	44	29
2.Strach z veřejného mínění („ostudy“)	7	12	25	27	32	45	37	16
3.Strach z projednávání tohoto přestupku před dalšími lidmi	10	17	18	22	23	40	50	21
4.Strach ze ztráty důvěry toho člověka, na kterém mi záleží	7	12	10	15	18	32	66	41
5.Soucit s postiženým („přímou obětí“)	10	12	13	35	25	32	53	21
6.Soucit s dalším člověkem, jehož by se toto jednání dále dotklo (rodiče, děti...)	6	12	7	9	20	29	68	50
7.Obavy, že mohu ztratit více než získám	13	10	14	15	28	37	46	38
8.Zisk je tak málo lákavý, že nestojí za to pro něj tolik riskovat	16	20	34	20	19	30	32	30
9.Sám cíl činnosti je nedovolený, nemravný, zavrženíhodný apod.	19	19	30	21	20	21	32	39
10.Činnost směřující k získání cíle je nedovolená,nepřiměřená, zavrženíhodná	19	17	29	21	27	26	26	36
11.Výchovou mi bylo vštěpováno, že se to nesmí	10	12	13	5	20	32	58	51
12.Ten, koho si vážím, by s tímto činem nikdy nesoouhlasil a odsoudil by to	5	10	12	15	23	24	61	51
13.Byla bych při tom tak nešikovná, že by se to hned poznalo, že jsem to udělala	17	24	29	20	15	24	40	32
14.Je to v rozporu s mým společenským postavením	21	15	16	15	28	40	36	30
15.Ten, komu bych se chtěla podobat, můj vzor,by to odsoudil	17	22	20	12	20	27	44	39
16.Nevyplatí se to – možný trest za to je nepřiměřeně velký	8	12	10	12	16	40	67	36
17.Chybí k tomu dostatek příležitosti	33	26	29	36	13	22	26	16
18.Přičítá se to mému morálnímu citění a názorům	11	12	19	12	29	38	42	38
19.Protože se mi důvěřuje, že to neudělám	5	12	22	12	22	32	52	44

20. Jiné příčiny (vypisovaly tu, kterou pokládaly za nejdůležitější, pokud nebyla uvedena výše):

Převážná část respondentek tuto část nevyplnila. Ostatní uvedly následující příčiny:

- trestnou činnost jsem spáchala s cílem pomoci dětem
- děti a rodina jsou mi vším
- byla jsem vychována k řádnému životu
- obava ze ztráty postavení, přátel, rodiny i materiálních jistot
- přišla jsem k trestné činnosti nevědomky
- při reálném uvažování bych to nikdy neudělala
- jsem nevinná, díky korupci v české zemi jsem byla odsouzená
- byla jsem ovlivněna nedostatkem peněz
- nejdůležitější: vliv prostředí a lidí kolem sebe – parta atd.
- poznávám vězení a nikdy se toto prostě nesmí opakovat – mám děti
- už bych nic nevzala, protože jsem poznala ten nejošklivější trest – kriminál a už se bojím
- nikdy jsem se nedopustila žádného tr.činu, kromě toho za který jsem odsouzena – přičítá se to mé povaze a výchově.

U některých žen to byly spíše důvody jejich trestné činnosti, příp. zamyšlení nad svojí budoucností. Některé opakovaly příčiny uvedené v dotazníku.

Pokud zhodnotíme výsledky uvedené v tabulce, tak můžeme konstatovat, že rozdíly v odpovědích mezi vězněnými ženami ze Světlé a Řep jsou téměř u každé položky, ale z kvantitativního hlediska jsou nevýznamné.

Komentář k výsledkům uvedeným v tabulce:

Pokud jde o důvody, které pro dotazované ženy **neplatily** jako důvody zdržení se trestného činu, byly to především:

- 1) neplatil pro více než čtvrtinu z nich hypotetický nedostatek příležitostí – což lze interpretovat i tak, že více než čtvrtinu respondentek, by nevhodnost situace pro spáchání trestného činu nedonutila od jeho spáchání ustoupit – položka 17.
- 2) také společenské postavení cca pětině žen ze Světlé by nebránilo ve spáchání trestného činu. (Položka 14.) U žen z Řep to platilo méně. Cca čtvrtina z nich se však přiklonila k

tvrzení, že „při páchání trestného činu bych byla tak nešikovná, že by se to hned poznalo, že jsem to udělala já“.(Položka 13.)

- 3) na třetím místě u žen ze Světlé bylo označeno jako pro ně platné tvrzení, že by jim v trestném činu bránil sám jeho cíl a jeho provedení – cca pětině z nich. (Položky 9. a 10.) U žen z Řep pak spíše tvrzení, že „ten, komu bych se chtěla podobat by to odsoudil“ a „zisk je tak málo lákavý, že nestojí za to pro něj tolik riskovat“. (Položky 15. a 8.) Zdá se, že ženy z Řep si trochu více než ženy z věznice Světlá cení svého společenského postavení a více se bojí odsudku osob, kterých si váží.

Pokud jde o důvody, které, dle vyjádření respondentek, pro ně **platí často nebo vždy** pro zdržení se protiprávního jednání, tak pořadí je následující:

- 1) u žen z obou skupin jednoznačně platí jako důvod zdržení se trestného činu soucit s dalším člověkem (osobami) z jejich nejbližšího okolí, jehož by se jejich trestná činnost dále dotkla – tj. soucit s vlastními rodiči, dětmi, partnery... (Položka 6.) (Méně soucit s obětí – srov. část o analýze soudních rozhodnutí!) U žen ze Světlé tento důvod převládá téměř u 90 % respondentek, u žen z Řep je na druhém místě. Na prvním je u nich důvod, že „výchovou mi bylo vštěpováno, že se to nesmí“ (položka 11). Souvisí to zřejmě s výše uvedeným zjištěním, že si více cení svého společenského postavení, než ženy ze Světlé – možná také je tento postoj ovlivněn skutečností, že byly vybrány do určitým způsobem výjimečného oddělení výkonu trestu, a to podle vybraných kritérií, které byly stanoveny s ohledem na působení vězněných žen v léčebně pro dlouhodobě nemocné (LDN) a jiné aktivity, provozované jen na oddělení v Řepích.
- 2) u žen ze Světlé pak následuje důvod, že „ten, koho si vážím by s tímto činem nikdy nesouhlasil a odsoudil by ho“, případně by ztratily jeho důvěru – více než 80 % respondentek (položky č. a 12.)
- 3) třetím nejčastějším důvodem zdržení se trestného činu u žen ze Světlé by bylo, že se jeho spáchání nevyplatí (cca 80 % u položky 16.), že možný trest je nepřiměřeně velký, u žen z Řep je tento názor zhruba stejně častý a také názor, že se to přičí jejich morálnímu cítění a nechtějí zklamat důvěru (položky 18. a 19.)
- 4) dále vysokému procentu žen z obou skupin (více než 70 %) by bránilo : strach z projednávání činu před dalšími lidmi (Světlá – položka 3.), soucit s postiženým (jen u žen ze Světlé - v případě žen z Řep jen v cca 50 % - položka 5.), obavy, že mohou ztratit více, než získají (stejně procento v obou skupinách – položka 7.).

Souhrn: Podle výsledků z dotazníku **vězněné ženy se při páchání trestné činnosti spíše obávají o postoje svých blízkých k jejich osobě, jež by mohly být jejich trestným činem negativně ovlivněny, a toho, že tak mohou ztratit více, než získají trestným činem.** Ohrožení svého postavení ve společnosti a překonávání překážek s trestnou činností spojených se obávají také, ale méně. Svého postavení, výchovy, morálního citění si trochu více cení respondentky z Řep než respondentky ze Světlé. Postojů svého nejbližšího okolí : rodiny, osob, které jsou pro ženu autoritou, se obávají více ženy ze Světlé, ztráty své hodnoty, prestiže vlastní osoby trochu více ženy z Řep. Většina respondentek míní, že důvodem ke zdržení se trestné činnosti je fakt, že trestný čin v jejich případě se jim nevyplatí, že možný trest za něj je nepřiměřeně velký. Rozdíly mezi respondentkami z obou věznic však nejsou statisticky významné.

3.3.5. Test smyslu života

Jako třetí metoda byl ve výzkumu použit tzv. Test smyslu života, což je též aktualizovaná metoda využívaná v 70.- 80. letech ve Výzkumném ústavu penologickém ke zjištění představ odsouzených o své budoucnosti po propuštění z věznice. Obsahuje 26 škál, na kterých respondent určuje sedmi stupni intenzity, od zcela souhlasného až po zcela odmítavý postoj, svůj vztah k životu, životním cílům, životním úspěchům a neúspěchům, smrti, denním událostem a vlastní budoucnosti.

Technika zjišťující stupeň uspokojení potřeby smyslu života P-I-L (Purpose in Life Test) amerických autorů Crumbaugh a Maholicka, byla do ČR uvedena Dufkovou a Kratochvílem²⁰ a v podmínkách vězeňství užívána např. Čepelákem a Dobešovou²¹.

Byla užita námi, na rozdíl od dotazníku předchozího, i v první etapě výzkumu, ve výzkumu prvovězněných mužů. Správně a úplně bylo **prvovězněnými muži** vyplněno jen 40 dotazníků. Zde uvádíme jejich odpovědi jen tam, kde jsou zajímavé.

²⁰ Srov. Dufková, D., Kratochvíl, S.: Psychometrické zkoumání existenciální frustrace. Čs.psychoogie, 1974, s. 594-596

²¹ srov. např. Dobešová, Y.: Zaměření na budoucnost u kategorie odsouzených mladých dospělých. Bulletin VÚPen SNV ČRR, Praha, 1979.

Ve věznici Světlá byl test správně vyplněn opět 101 respondentkou, v oddělení pro výkon trestu v Řepích 41 respondentkou. Avšak v Řepích bylo z testu vyplněno jen 18 položek místo 26, které test obsahuje. Bližšího vysvětlení proč, se nám nedostalo.

Výsledky zde uvádíme v procentech podle jednotlivých položek a zvláště pro každou skupinu. Pro zjednodušení orientace ve výsledku testu jsou čísla otázek současně číslem tabulky obsahující procenta odpovědi na užitě škále, a to místo průběžného číslování tabulek.

(N Světlá 101 = 100 %, N Řepy 41 = 100%)

1. Jsem obvykle:

Zcela znuďená 1 2 3 4 5 6 7 nadšená

Ženy Světlá n.Sázavou	11	8	11	40	16	9	5
Ženy Řepy	7	2	12	51	16	7	5

Pozn.: v jednotlivých políčkách tabulky jsou procenta respondentek, které označily příslušný stupeň vyjadřující intenzitu jejich pocitů ke zkoumaným protichůdným tvrzením na sedmistupňové škále.

Rozdíl mezi skupinami je nevýznamný. Většina žen volila hodnotu „ani- ani“. Ale zjevně se trochu více nudí ženy ve věznici Světlá, než v Řepích. Je to vysvětlitelné především odlišným charakterem jak obou zařízení, tak i výběrem žen do oddělení v Řepích a momentální zaměstnaností.

Prvovězňení muži si na rozdíl od žen udržovali určitý optimismus – jen jeden bodoval uprostřed stupnice. Většina se pohybovala ve vyšších stupních.

2. Život se mi zdá

Vždy zajímavý..... zcela banální, běžný

Ženy Světlá n.Sázavou	23	19	9	31	10	2	7
Ženy Řepy	20	14	27	25	7	0	7

Prostřední hodnoty volilo více žen ze Světlé. Pozitivněji se však projevovala většina dotazovaných žen – život se jim zdá zajímavý.

Stejně tak i prvovězňeni muži.

3. V životě (po propuštění z výkonu trestu)

Nemám žádné cílemám jasné cíle a plány

Ženy Světlá n.Sázavou	11	1	1	0	7	11	68
Ženy Řepy	7	0	0	0	11	20	62

Pokud jde o cíle je zjevné, že zatím všechny respondentky měly cíle maximálně jasné – střední hodnotu nevolila žádná z nich. Pasivní k životu po propuštění bylo více žen ze Světlé, ale nevýznamně více než z Řep.

Muži se jeví podstatně aktivnější v přístupu k životu po propuštění z vězení než ženy.

4. Moje osobní existence je (v současné době)

Naprosto neúčelnávelmi účelná a významná

Ženy Světlá n.Sázavou	12	9	8	14	11	17	29
Ženy Řepy	14	7	18	33	4	12	12

Tato položka snad ukazuje pohled žen na svoji existenci i v průběhu výkonu trestu. Zdá se, že osob, nahlížejících svoji existenci jako „spíše neúčelnou“ a „neúčelnou“ mezi

respondentkami bylo relativně dost a více skeptické byly ženy z Řep a naopak optimističtější ženy ze Světlé a muži. Vliv na odpovědi mohla mít délka uloženého trestu a věk.

5. Moje osobní existence po propuštění z výkonu trestu bude

naprosto neúčelnávelmi účelná a užitečná pro rodinu a společnost

Ženy Světlá n.Sázavou	1	0	0	6	8	10	75
Ženy Řepy	2	0	0	5	15	26	52

Opět je zjevné, že drtivá převaha žen viděla svůj život po propuštění z vězení optimisticky, snad až příliš optimisticky, než by odpovídalo jejich očekávané sociální situaci.

Totéž platilo pro muže.

6. Každý den je pro mne

stále jiný, novýstále stejný

Ženy Světlá n.Sázavou	9	8	6	26	6	11	34
Ženy Řepy	5	10	10	36	20	7	12

Dle očekávání většina vězňených žen viděla dny ve výkonu trestu spíše jako stále stejné.

7. Kdybych si mohla vybrat

raději bych se vůbec nenarodila.....přála bych si stejný život jako mám teď

Ženy Světlá n.Sázavou	21	4	10	35	14	8	8
Ženy Řepy	15	0	10	34	14	22	5

V této položce více než třetina žen upřednostňovala jiný život než ten, který prožívá. Zcela odmítavých ke svému životu bylo také relativně dost.

8. Až budu důchodcem, chtěla bych

dělat věci zajímavé, na které nemám teď čas.....zbytek života odpočívat a nic nedělat

Ženy Světlá n.Sázavou	42	14	13	18	5	2	6
Ženy Řepy	46	24	16	10	2	0	2

Stejně jako převládají představy o aktivním životě v důchodu u běžné populace, o tom, že to je správná doba na věnování se věcem, na které v běžném pracovním životě není čas, tak stejné představy měla i převažující část vězněných prvotrestaných žen.

9. V cestě za životními cíly

jsem nedosáhla žádného úspěchu.....jsem dosáhla úplného splnění svých přání

Ženy Světlá n.Sázavou	10	8	12	30	20	10	10
Ženy Řepy	2	10	14	34	18	15	7

Ženy ze Světlé se zdály více spokojené se svým celkovým životem než ženy z Řep. Cca třetina z obou skupin volila střední hodnoty: ani životní neúspěch – ani úplné splnění svých přání. Možná to bylo ovlivněno mladším věkem respondentek ve Světlé. Starší již mohou bilancovat.

10. Můj život je

v současné době prázdný, naplněný pouze zoufalstvím....plný zajímavých a cenných věcí

Ženy Světlá n.Sázavou	26	14	16	23	8	5	8
Ženy Řepy	15	7	17	37	17	5	2

Respondentky z Řep skórovaly spíše kolem středu – zdají se podle této odpovědi být vyrovnanější, smířenější. Ženy ze Světlé odpovídaly pesimističtěji – srov. rodinné zázemí.

11. Očekávám, že můj život po propuštění z výkonu trestu bude

prázdný, naplněný pouze zoufalstvím.....plný zajímavých a cenných věcí

Ženy Světlá n.Sázavou	21	4	10	35	14	8	8
Ženy Řepy	15	0	10	34	14	22	5

Ve srovnání s předchozí otázkou ženy ze Světlé byly pesimističtější i ve svých očekáváních života po propuštění, či se nedovedly rozhodnout. Ženy z Řep naopak. I když stejná část dotazovaných z obou skupin je nerozhodná.

12. Kdybych měla dnes zemřít, měla bych pocit, že můj život:

měl velkou cenu.....byl zcela bezcenný

Ženy Světlá n.Sázavou	31	15	12	23	9	2	9
Ženy Řepy	22	17	3	29	3	0	10

Při hodnocení minulosti byly již ženy ze Světlé pozitivněji naladěny než ženy z Řep.

13. Při přemýšlení o svém životě:

se často divím, proč vlastně žiji.....vždy vidím důvod pro svou existenci

Ženy Světlá n.Sázavou	4	0	4	14	18	11	49
Ženy Řepy	7	2	7	17	12	20	35

Mít pro co žít měly v převážné většině všechny dotazované ženy

14. Když posuzuji svět ve vztahu ke svému životu

svět na mne působí velmi rušivě.....má pro můj život velký, kladný význam

Ženy Světlá n.Sázavou	2	2	7	20	19	18	32
Ženy Řepy	3	2	7	24	29	15	20

Ke světu přistupovaly především kladně.

15. Jsem

velmi ne zodpovědná osoba.....velmi zodpovědná osoba

Ženy Světlá n.Sázavou	2	3	3	19	18	29	26
Ženy Řepy	3	2	2	35	12	29	17

Ženy z Řep i ženy ze Světlé se viděly především jako velmi zodpovědné osoby.

16. Pokud jde o svobodu lidské vůle jsem přesvědčena, že člověk:

má absolutní svobodu vůle.....je zcela omezen dědičností a prostředím

Ženy Světlá n.Sázavou	29	10	12	30	13	1	5
Ženy Řepy	23	15	12	26	10	7	7

Dle zvolených tvrzení vyznávaly absolutní svobodu vůle a málo se cítily omezeny dědičností a prostředím.

17. Pokud jde o smrt, jsem

připravena a nebojím se jí.....nepřipravena a bojím se jí

Ženy Světlá n.Sázavou	23	7	6	23	6	5	30
Ženy Řepy	27	15	12	22	10	7	7

Je zajímavé, kolik žen uvádělo, že na smrt jsou připraveny. I když, vzhledem k převládajícímu věku jim ve skutečnosti nehrozila, je značný počet spontánních kladných odpovědí pozoruhodný. I s ohledem na následující výsledky vztahu k sebevraždě...

18. Pokud jde o sebevraždu

vážně jsem o ní uvažovala jako o východisku.....nevěnovala jsem jí nikdy postranní myšlenku

Ženy Světlá n.Sázavou	14	3	5	15	8	8	47
Ženy Řepy	22	7	12	2	2	15	40

Prevažující část dotazovaných z obou skupin o sebevraždě nikdy neuvažovala.

V těchto místech srovnání dvou souborů respondentek, bohužel, končí. Dále pokračují jen výsledky respondentek ze Světlé. **Z Řep nám odpovědi na následující položky zcela chybí.**

19. V dosahování životních úspěchů je pro mne majetek

věcí zanedbatelnou.....věcí velmi důležitou

Ženy Světlá n.Sázavou	12	10	10	20	16	9	23
-----------------------	----	----	----	----	----	---	----

Rozdělení žen podle vztahu k majetku vychází relativně rovnoměrně. Větší část si vybrala stanovisko neutrální anebo ve svém životě přikládala majetku důležitou úlohu.

20. Moje schopnost najít význam, smysl nebo poslání v životě je

veliká.....prakticky žádná

Ženy Světlá n.Sázavou	42	20	18	15	4	1	0
-----------------------	----	----	----	----	---	---	---

Ženy se projeví jako optimistické, s dostatečnou sebedůvěrou.

Další položka zjišťovala vztah respondentek k hodnotám mimorodinným, které mohou být únikem od reality všedního dne.

21. V mém životě

neznamená nic.....je zdrojem hlubokého uspokojení

Vztah byl zjišťován k přírodě, kráse, hudbě, výtvarnému umění, literatuře.

U největší části žen „bodovala“ příroda, následována hudbou a nespecifikovanou krásou, potom literatura a výtvarné umění. Výtvarné umění bylo nejčastěji ze všech vybíráno, že v životě žen neznámá nic, nebo bylo hodnoceno neutrální hodnotou.

Položky v dotazníku byly původní jako v obdobném dotazníku VÚPenu – nic jsme neměnili, ale zrovna v této položce jsme si nebyli jisti, zda část dotazovaných žen si pod pojmem „výtvarné umění“ představovala stejný a původní obsah.

22. Můj život :

je zcela v mých rukou a ovládám jej.....nezávisí na mně, je řízen vnějšími faktory

Ženy Světlá n.Sázavou	28	21	16	22	7	0	6
-----------------------------	----	----	----	----	---	---	---

Zvolené položky jsou v souladu s výsledky u otázky č. 16 o svobodě lidské vůle – tj. převládaly volby potvrzující vědomé řízení vlastního života.

23. Moje denní úkoly jsou pro mne:

zdrojem radosti a uspokojení.....trapnou a nudnou záležitostí

Ženy Světlá n.Sázavou	34	16	19	19	6	1	5
-----------------------------	----	----	----	----	---	---	---

Také zde denní aktivity byly ženami hodnoceny výrazně pozitivně.

24. V životě jsem:

nenašla žádné poslání nebo smysl..... ...nalezla jsem jasné cíle a uspokojující lidský smysl

Ženy Světlá n.Sázavou	3	3	4	22	15	19	34
-----------------------------	---	---	---	----	----	----	----

V souladu s výsledky u položky č. 22 a trochu v nesouladu s výsledky položky č. 9 směřující k hodnocení úspěchu v dosahování životních cílů převládají zde optimistické odpovědi.

25. Předpokládám, že po ukončení výkonu trestu:

najdu smysl života a jeho dobrý obsah.....

.....nepodaří se mi najít rozumnou a smysluplnou životní náplň

Ženy Světlá n.Sázavou	70	15	9	4	0	0	2
-----------------------------	----	----	---	---	---	---	---

Převažují volby radostného očekávání respondentek, že po propuštění je čeká vše dobré, a proto se na život po propuštění těší. O to více později, když jejich očekávání nejsou naplněna, bývají zklamány.

26. Po ukončení výkonu trestu mě:

nečeká nic dobrého, moje sociální zázemí se rozpadlo.....

.....po ukončení trestu mám zajištěno vcelku dobré sociální zázemí

Ženy Světlá n.Sázavou	3	0	7	9	11	9	61
-----------------------------	---	---	---	---	----	---	----

Zde je situace obdobná. Při srovnání s výsledky osobních anamnéz respondentek lze odhadnout, že jejich očekávání byla přehnaně optimistická.

*Všichni **prvověznění muži** předpokládali, že po ukončení výkonu trestu (po propuštění z věznice) najdou smysl života a jeho dobrý obsah, že jejich existence bude účelná, užitečná pro rodinu a společnost, jejich život bude mít zajímavou a cennou náplň. Celkově z odpovědí mužů o vztahu k vlastní budoucnosti čísel optimismus a přesvědčení, že po propuštění z vězení je čeká úspěšný život.*

Tyto výsledky testu smyslu života jak u žen, tak i u mužů, jsou v ostrém kontrastu s výsledky šetření provedených stejnou technikou u vězňů v 70. a 80. letech (srov. např. Dobešová 1979). Tehdy byly z výzkumu vyvozovány závěry o existenciální frustraci respondentů. V tu dobu zkoumaní vězni charakterizovali svůj život jako prázdný, nudný, bez jasných cílů. V dosahování životních úspěchů stavěli na první místo majetek, na budoucnost se nezaměřovali. Důležitější pro ně byl malý prospěch v přítomnosti, než velká odměna v budoucnosti.

3.3.6. Dotazník k problematice prvovězňených žen použitý u vybraných pracovních Věznice Světlá nad Sázavou.

V době sběru výzkumných dat bylo ve věznici Světlá nad Sázavou zaměstnáno celkem 107 příslušníků (příslušníků ozbrojeného sboru) - z toho 30 žen - a 83 občanských zaměstnanců, z toho bylo 50 žen. Z celkem 190 všech zaměstnanců bylo téměř 90 % pracovníky VS ČR po dobu necelých 5ti let. Tj. od doby zřízení ženské věznice ve městě. Převažovali pracovníci s úplným středoškolským vzděláním. Vysokoškolské vzdělání mělo 18 pracovníků a 15 pracovních. Podle profesního složení bylo 25 pracovníků vedeno jako vzdělávací a výchovní pracovníci, 102 jako strážní a dozorcí, a 4 jako specialisté. Pokud jde o věkové složení, tak mezi ženami převažovaly pracovníce ve věku mezi 41- 45 lety a nad 50 let. Mezi muži pracovníci ve věku od 31 do 40 let – tj. osoby s již zavedenými způsoby chování a bohatými životními zkušenostmi a vytvořenými názory a postoji.

Schéma polostandardizovaného rozhovoru s experty z věznic, využívané v předchozích výzkumech, bylo v rámci výzkumu prvovězňených žen využito jako dotazník a vyplněno 7 pracovních věznice Světlá nad Sázavou, které působily jako výchovné pracovníce u odsouzených. Výběr byl ponechán na vězeňské psychologce. Jejich účast na výzkumu měla být dobrovolná, avšak z písemného projevu dvou z nich se zdá, že tomu tak nebylo.

Výsledky (originály jejich odpovědí na jednotlivé body schéma jsou přístupné u autorů studie) dosti výrazně ukázaly problémy sběru údajů o vězeňské problematice v terénu věznic. Po rozhovoru s vězeňskými pracovníky na místě jsme byli plni optimismu z jejich přístupu k výzkumu. Byli jsme přesvědčeni, že sebrané údaje po vyhodnocení nám přiblíží současný výkon trestu prvovězňených žen a umožní porovnání s již provedeným výzkumem prvovězňených mužů. Podstatné rozdíly v přístupu vězeňských pracovníků v různých věznicích k prováděnému šetření jsme nepřepokládali. Byla to zjevně chyba.

První přečtení reakcí pracovníků ze Světlé na naše schéma nás téměř nemile překvapilo. Použitelných konkrétních odpovědí bylo málo. Přístup pracovních věznice k šetření jejich názorů se jevil jako prokazatelně odmítavý a to přesto, že nám v průběhu přípravného

ani následného rozhovoru nebyly žádné výhrady sděleny. A připomínky jsou námi, bez ohledu na to, zda jsou k našim názorům vstřícné či odmítavé, vždy vyžadovány a dále v týmu rozdiskutovávány.

Výsledky I. části:

1. První bod se týkal informací, jak je postupováno při nástupu trestu odnětí svobody u prvovězňených žen: jsou nějaké odlišnosti (zvláštnosti) od nástupu u ostatních kategorií?

Pouze dvě pracovnice uvedly, že nastupující prvovězňené ženy dostávají více informací o průběhu výkonu trestu než opakovaně vězňené – u těch jsou informace pouze doplňovány o případné změny z posledního období.

Z toho lze předpokládat, že více informací je prvovězňeným ženám poskytováno jen občas, příp. tam, kde jsou ženami požadovány.

2. Druhý bod zjišťoval zda nástupní oddělení ve věznicích rozlišuje prvovězňené od ostatních žen. Závěr: nástupní oddělení ve Světlé je stejné pro prvovězňené i pro ostatní ženy – tj. jen jedno.

3. Na otázku, zjišťující „Jaká kritéria jsou upřednostňována zařazovací komisí při zařazování odsouzené ženy?“ následovaly odpovědi:

Ve věznicích Světlá jsou dva druhy výkonu trestu“ a) s dozorem a b) s ostrahou – tak podle uloženého zařazení. Dalšími kritérii pro zařazení do určitého typu ubytování nebo práce jsou informace o ženě zdravotním stavu, věku (dospělé-mladistvé), o recidivě (prvo-více trestané), zda dle anamnézy byla uživatelkou návykových látek, případně se jedná o ženu se záznamy o pracovní nekázni apod.

Sestava komise: psycholog, speciální pedagog, sociální pracovnice, vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu, zástupce školského vzdělávacího střediska, vychovatel apod.

4. **Zda jsou odborní pracovníci specializovaní podle kategorií vězňů** většina dotazovaných odpověděla, že ne, dvě pracovnice odpověděly, že částečně.

5. Z dalšího bodu vyplynulo, že **prvovězněné ženy**, pokud to technické možnosti věznice dovolí, jsou **ubytovány zvlášť od ostatních vězněných žen**.

6. **Různé kategorie vězněných žen (srov. odpovědi na otázku 3.) se nejčastěji setkávají:**

1. v práci
 1. v zájmových kroužcích
 2. při volném pohybu uvnitř věznice
 4. při volném pohybu vně věznice
- (Pořadí odpovídá častotě těchto možných kontaktů.)

7. **Psychologické vyšetření je u různých kategorií vězeňkyň zhruba stejné, přičemž volnost odborného vyšetření je značná.**

8. Další setkání s psychologem je převážně věcí individuálního zájmu odsouzené.

9. **Při zpracování programu zacházení (který stanoví způsob zacházení s každou vězněnou ženou po dobu výkonu trestu odnětí svobody) je brán ohled na znalecký posudek**, pokud je součástí osobního spisu odsouzené, **jen občas a výjimečně**.

10. **Programy zacházení** zpracovává pedagog, schvaluje je ředitelka věznice a kontrolovat je může vedoucí výkonu trestu, státní zástupce.

11. Požadavky na obsah programů zacházení **nejsou odlišné podle kategorií odsouzených**.

12. Občas (spíše zřídka) obsahují i prognózu dalšího chování vězněné ženy.

13. S prognózou chování vězněných žen je ve VTOS zacházeno výjimečně a individuálně.

14. Plnění programů zacházení je pravidelně vyhodnocováno dle zákona a vyhlášky. Vždy je kontrolováno při hodnocení chování odsouzené motivované žádostí o podmíněné propuštění z výkonu trestu.

15. Podmínky podmíněného propuštění jsou sledovány v pravidelném vyhodnocování programů zacházení a v zápisech a záznamech o průběhu VTOS, a to u všech odsouzených žen stejně.

16. V průběhu VTOS jsou sledovány **též výrazné změny v chování žen** a jsou zaznamenávány v osobním spise vězněné ženy.

Odpovědi v těchto bodech jsou zhruba totožné s těmi, které jsme získali v šetření podmínek výkonu trestu odnětí svobody prvovězněných mužů – liší se jen hodnocení mimořádných událostí, které se mezi vězněnými muži vyskytují podstatně častěji než u žen²².

17. K mimořádným událostem u žen dochází jen výjimečně. Za 5 let se 2x jednalo o sebevraždu a 1x pokus o útěk

Subjektivním názorům (dojmům) a postojům dotazovaných pracovníků byla vyhrazena zvláštní část. Bohužel tento důraz na vlastní názor nebyl pochopen a byl nám písemně vytknut jako zápor a označen za používání nejednoznačných otázek a nucení dotazovaných ke spekulacím. Vzhledem k malému počtu dotazovaných u některých bodů uvádíme jednotlivé odpovědi všech respondentek. Z některých lze orientačně usuzovat i na vlastní postoje dotazovaných k tématu.

Výsledky II. části:

1. **Pokud jde o změny v chování u vězněných žen (jako zvláštní skupiny vězňů) v průběhu posledních cca 5 letech** dle většiny dotazovaných pracovníků věznice **nedošlo ke výrazným změnám v jejich vztahu:**

- ke spoluodsouzeným (jen 1 uvedla, že ano),

²² Srov. Marešová, A., Kotulan, P. a Martinková, M.: Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných, IKSP, Praha 2004, s. 163-169

- **k personálu** (lx ano – ve smyslu, že „v rámci humanizace vězeňství“ se vězeňští pracovníci „topí v papírech a reagují na každý nesmyslný podnět“).
- **k rodinným příslušníkům,**
- **při zařazování do tzv. druhého života odsouzené** (lx ano bez zpřesnění)
- **v zájmu o vnější kontakty.**

V tomto bodě se odlišovaly získané názory od názorů pracovníků z věznic pro muže, z nichž více než polovina tvrdila, že vztah prvovězněných mužů se ve vztahu k personálu věznic i spoluodsouzeným obecně zhoršil. Také, že vzrostl zájem vězněných mužů o vnější kontakty a dění mimo věznici.

2. Vztah k vině lze u cca 50 % vězněných žen, dle dotazovaných, označit jako stejný a to v tom smyslu, že svůj případ vězněné ženy nahlízejí jako „justiční omyl“. (Výpovědi samotných vězeňkyň však jsou jiné.)

Výrazná většina vězněných mužů prý také tvrdí, že byli odsouzeni za něco, co nespáchali. Jen jednotlivci mezi nimi jsou schopni více méně racionálního pohledu na svůj případ.

3. Vztah k trestu – většině vězněných žen se, z pohledu personálu věznic, jim uložený trest zdá nepřiměřeně přísný, nespravedlivý – vždyť se jedná o justiční omyly.

Značná část prvovězněných mužů uložený trest též odmítá, příp. jeho délku hodnotí jako neúměrnou. Experti jsou přesvědčeni, že převážná většina mezi těmito vězni vůbec nepřipouští, že uložený trest by je měl odstrašit od další zločinnosti.

4. Názory na vlastní budoucnost, oficiálně vězněnými ženami prezentované, se též příliš navzájem neliší – „už se sem nevrátím, nikdy se nevrátím“ (tvrdí to i ty, co jsou opakovaně ve výkonu trestu odnětí svobody).

Také prvověznění muži svoje názory na vlastní budoucnost sdělují pracovníkům věznic vcelku ochotně. Tyto oficiálně prezentované názory jsou převážně optimistické a predikují sobě neselhání pro propuštění z výkonu trestu.

5. Pokud se některé odsouzené ženy (stejně jako odsouzení muži) již během VTOS připravují na budoucnost (život po propuštění z výkonu trestu) iniciativně, tak především proto, aby měly lepší hodnocení k podmíněnému přerušení trestu.

6. Zda se formují vězněné ženy do kriminálních skupin v průběhu VTOS, dotazované pracovnice nevědí.

Věkově a služebně starší experti z věznic pro muže se shodli, že k tomu běžně dochází, a to častěji než dříve, avšak především u recidivujících odsouzených.

7. Na otázku „**Co akcentují na výstupních odděleních vězeňští pracovníci.**“ Jsme obdrželi opravdu „vyčerpávající“ odpovědi : 1) Příprava na život mimo výkon trestu, 2) příprava pro civilní život, 3) příprava pro civilní život, 4) sociálně právní poradenství, 5) sociálně právní poradenství, 6) sociálně právní poradenství, 7) přeškrtnut celý bod.

Ve věznicích pro muže zájem vězňů o umístění do těchto oddělení není velký – nemohou tam „kšeftovat, ani využívat výhody, získané ve věznici mezi spoluodsouzenými“. Vězeňští pracovníci na výstupních odděleních zaměřují svoji činnost za zvýšení „sebeobslužnosti“ na propuštění z výkonu trestu se připravujících vězňů.

8. Otázka „**Jak dnes vypadá „druhý život“ prvovězněných žen**“ a odpovědi: 1) nic, 2) nic, 3) nic, 4) nemáme dostatečný přehled, víme jen, že existuje, 5) nelze dostatečně zmapovat, 6) existuje – je neprokazatelný, není únik informací, 7) to je na celou stránku.

V sondáži provedené ve věznicích pro muže jsme získali velmi obsáhlé odpovědi, i když závěr byl, že současný tzv. druhý život vězňů se v posledním období nijak výrazně nezměnil. Nelegální aktivity vězňů probíhají ve věznicích nejčastěji souběžně – působí více různých skupin (včetně skupin cizinců), a týkají se především kšeftaření, výměny zajímavých informací o spoluodsouzených i personálu věznice, pohybu drog, peněz, mobilů mezi vězni. Prvověznění se do „druhého života“ však, dle názoru expertů, zapojují zřídka, spíše jen ti, kteří mají delší uložené tresty.

9. Otázka „**Jaká oficiální opatření jsou uplatňována v jednotlivých věznicích k zamezení vlivu vězeňské subkultury na chod věznice**“ . Odpovědi: 1) žádná, 2) žádná, 3) žádná, 4) žádná, 5) žádná, 6) žádná, 7) ? a „to je vtip?“²³

²³ Pozn. recenzentky studie u této otázky : „z toho srovnání vyplývá, že ve Světlé personál odmítal vypovídat a spolupracovat.“

Respondenti z věznic pro muže uváděli především technická opatření omezující působení vězeňské subkultury, dále oddělené umístování do samostatných oddělení, přemístění do jiné věznice. Tato opatření jsou uplatňována i při ochraně prvovězněných mužů proti šikaně recidivistů.

10. Na otázku „**Jaká je obrana prvovězněných proti šikaně recidivistek ?**“ následovaly Odpovědi: 1) žádná, 2) žádná, 3) žádná, 4) žádná, 5) žádná, 6) je uplatňováno oddělené bydlení, 7) žádná.

11. Na otázku „**Jaká je průměrná délka adaptace prvovězněných žen na podmínky VTOS (příp. časové rozpětí)**“ odpověděly všechny dotazované pracovnice. Rozkmit byl od 7-10 dní do 1-2 měsíců. Náš názor je, že to trvá déle, pochopitelně v závislosti na individuálních rozdílech, cca od 2 do 4 měsíců.

12. **Průměrná délka adaptace opakovaně vězněných žen na VTOS** je pochopitelně obvykle podstatně kratší. Zde se s názory pracovnic věznice zcela shodujeme. Trvá cca 24 hod. a maximálně 14 dní. Záleží mj. na tom, jakou dobu si odsouzená pobyla „na svobodě“ a zda předtím byla ve výkonu vazby. Jsme ve shodě i s názorem, že jsou ženy, které se na pobyt ve věznici těší, nebo alespoň jim nijak nevadí.

Průměrnou délku adaptace na podmínky VTOS u mužů stanovili shodně všichni dotazovaní experti na cca 3 měsíce u prvovězněných, jen u některých jedinců na cca půl roku. U recidivujících odsouzených pak na několik hodin až 2 týdny.

13. Odpověď na otázku, **zda prvovězněné ženy po ukončení VTOS odcházejí lepší, horší, stejné** (než při nástupu VTOS) je složitá. Záleží na mnoha okolnostech, kromě délky uloženého trestu i na věku a zkušenostech vězeňského pracovníka, který se snaží na tuto otázku odpovědět. Dotazované pracovnice Světlé se v převaze shodly na názoru, že ženy odcházejí stejné jako přišly, příp., že věří tomu, že odcházejí lepší. Myslíme si, že první uvěznění u většiny žen je mimořádným životním zážitkem a že když nic jiného, tak odcházejí bohatší o životní zkušenosti a jejich postoj k vině, trestu, uvěznění v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, po odchodu z věznice bezprostředně ovlivňuje jejich další budoucnost. Jedna odpověď byla výstižná, i když směřovala trochu jinam. Bylo to konstatování, že ženy odcházejí z věznice o 10 kg těžší. Máme stejné zkušenosti: důsledky nedostatku spánku,

pravidelného způsobu života, určité bezstarostnosti za to, co bude zítra a dostatku zdravé stravy jsou na mnoha ženách po propuštění z věznice vidět pouhým okem.

U prvovězňů se experti shodli na názoru, že po výkonu trestu odnětí svobody odcházejí jako horší lidé (byť výjimky existují), a to především vlivem prizonizace. Negativní vliv na vězně-muže má nedostatek práce, zvýšená deprivace osobnosti, posílení sklonů k parazitnímu způsobu života, nesamostatnosti. Ke zlepšení u vězňů nedochází zejména z důvodu neefektivnosti současného výkonu trestu odnětí svobody, především jeho výchovné (nápravné) složky.

14. Ženy, pro které je pobyt ve věznici součástí jejich životního stylu, i část žen, které vykonávají dlouhodobý trest odnětí svobody a výrazná část jejich života je tak určována klimatem ve věznici, se často životu ve věznici maximálně přizpůsobují a u některých setrvačnost k takovému způsobu života, jistota, že je o ně postaráno, vyústí ve stav, kdy již pro ně život před uvězněním přestává být žádoucí, kdy jejich postoje, názory jsou postojí a názory vězeňské subkultury, a jak se říká, „**není pro ně návratu**“ **do občanského života**. Určitě ne v takové podobě, jaký vedly před svým prvním uvězněním, ale ani v podobě společností žádané. Ptaly jsme se, po kolika letech, dle osobního názoru, se tak stává u žen, se kterými se dotazované pracovnice setkávaly. Odpovědi: 1) a 2) po 5ti letech, 3) individuálně, 4) nejspíš 7 let a více, ale naděje umírá poslední, 5) žádná odpověď, 6) ?, 7) ?

U vězňů, podle expertů, „není návratu“ po cca 5–7 letech věznění. Lze se jen výjimečně setkat s bezproblémovým začleněním do tzv. běžného života. U krátkodobě vězňů k zásadním změnám v životních postojích a způsobech dochází zřídka

15. Pobyt ve věznici ovlivňuje nejen vězněné ženy, ale i ty, které tam pobývají s nimi – pracovníky věznic. V dobách existence Výzkumného ústavu penologického byl proveden výzkum pracovníků věznic (včetně věznic pro ženy ve Všehrdech a Pardubicích) a jeho výsledky byly dodatečně utajeny. Místy totiž poukazoval na to, že vězeňští pracovníci někdy více než odsouzení trpí ve věznicích stresem, jejich zdravotní stav se v průběhu let horší atd. Výkonem služby jsou opotřebovaní, což se projevuje nezájmem o práci, upřednostňováním rutiny a zavedených zvyklostí v pracovním výkonu apod. Proto nás zajímalo „**Po kolika letech „vyhoří specialista**“ (odborný vězeňský pracovník)? Odpovědi zněly: 1) je to individuální, závisí to na vlastní psychohygieně a osobnosti, 2) je to individuální, krize se dostaví po 3-5 letech, závisí to na osobnosti, 3) po 5 letech, 4) při vyplňování obdobných

dotazníků velmi rychle, 5) žádná odpověď, 6) je to individuální, cca po 4 letech, 7) po 5 až 10 obdobných dotaznících.

Starší experti z věznic pro muže se shodli, že nejdéle po 10 letech se u vězeňského personálu konzervují navyklé pracovní postupy i postoje k vězňům a jejich změna je téměř vyloučena. To vše vyústuje ve snížení výslednosti jejich odborného výkonu a na vztah k vězňům obecně. Častěji se pak dostávají do konfliktu s vězni, čímž posilují vlastní, s negativními zkušenostmi narůstající profesní pesimismus. U tzv. specialistů doba do vyhoření je zpravidla delší než u výchovných pracovníků (u dozoru pak ještě kratší).

Podrobnější komentář je snad zbytečný. Přesto několik slov k výše uvedenému.

Odpovědi personálu měly písemnou podobu. Nebyli jsme přítomni instrukci k metodě a podle dodaných materiálů to bylo pojednáno spíše jako nechtěné anonymní vyplnění dotazníku vybranými pracovníci věznice Světlá. **Z písemného projevu lze vyvodit a dosti spolehlivě dokladovat následující závěry: k vyplnění dotazníku přistupovaly (byly to asi jen ženy) spíše bez osobního zaujetí a proto značná část odpovědí byla zúžena do frází a kolektivního názoru.** Zpracování nemohlo trvat déle než 10 minut. Nedá se to srovnat s odpověďmi pracovníků z mužských věznic, kde odpovídali převážně muži, vybraní jako experti na problematiku vězeňství. (Byla tam i jedna žena, jejíž odpovědi se od „mužských“ nelišily.) V předchozím šetření žádné problémy při zpracování výsledků nevznikly, proto otázky a body zůstaly i pro další výzkum nezměněny. Je pravdou, že mimo Světlou byly názory expertů zjišťovány přímo námi, a to řízeným rozhovorem podle stejného schéma jako byl prezentován „dotazník“ ve Světlé. Byl formální přístup projevem určité izolovanosti pracovníků ve Světlé? Z výsledků analýzy odpovědí pracovníků věznice ve Světlé vyplynulo, že mezi nimi převládá menší sdílení tradičních, ale i netradičních, přístupů k vězeňské problematice než v ostatních věznicích. Schéma rozhovoru užitá jako dotazník sice mělo k dokonalosti daleko, ale rozdíl v přístupu k problematice byl nepřehlédnutelný, a to i v rámci věznice.

Dokonce dvě „statečné“ pracovníce nám na otázku, po kolika letech práce s odsouzenými, podle jejich mínění „vyhoří specialista“ odpověděly, že a) „při vyplňování obdobných dotazníků velmi rychle“, b) po 5 až 10 obdobných dotaznících. Viz výše. Pokud je to vtíp, tak nepříliš vkusný, vzhledem k tomu, že účast na šetření mohly odmítnout. Pokud to

myslely vážně – tak vážně po vyplnění maximálně 120 slov a 17 zakroužkování „vyhoří“ odborný pracovník pracující s vězni? Charakteristikou přístupu k šetření jsou odpovědi na podnět: „Jak dnes vypadá druhý život prvovězněných žen?“ Lze je shrnout do odpovědi: „nemáme dostatečný přehled, víme, že existuje“.

K tomu současně musíme uvést další poznámku za náš výzkumný tým. Kateřina Nedbálková²⁴ jako studentka sociologie, nyní odborná asistentka na Fakultě sociálních studií MU v Brně, v roce 2002-2003 uskutečňovala kvalitativní výzkum „založený převážně na rozhovorech s odsouzenými ženami ve Světlé nad Sázavou, rozhovorech s vězeňskými zaměstnanci a v neposlední řadě na vlastním pozorování celé instituce“ a došla k následujícím názorům o „druhém životě“ odsouzených žen.

„Vztahy jsou ve vězení ústředním aspektem vězeňské každodennosti. Umožňují odsouzeným seberealizaci, zajištění základních materiálních potřeb a částečný únik z prostoru totální instituce. Vězeňská subkultura v Podlesí (Světlé) nepředstavuje subkulturu homogenní, mohu však konstatovat, že se koncentruje zejména okolo vytváření partnerských vztahů. I když ne všechny ženy ve vězení žijí v partnerském vztahu s jinou ženou, dá se říci, že většina žen žije partnerskými vztahy. Nedostatek pracovních příležitostí je ve vězení nahrazován neustálou prací na partnerských vztazích. Práce s nimi si nežadá žádný speciální materiál ani nástroj, vše potřebné je i ve vězeňském kontextu k dispozici a specifčnost tohoto prostředí jakoby plným úvazkům na jakýchkoli vztazích nahrávala. Vztahy jsou zároveň tématem, ke kterému je každý kompetentní se vyjadřovat, a stejně tak se jimi může téměř každý zabývat..

Ženy ve vězení jsou osamělé, hledají přijetí, pochopení, souznění s někým, kdo projeví starost a alespoň minimální zájem.“²⁵

Z vlastních zobecněných zkušeností můžeme potvrdit pravdivost jejího názoru o důležitosti partnerských vztahů v ženských věznicích, i když nelze „druhý život“ ani u odsouzených žen zúžit jen na tyto vztahy. Výzkum Nedbálkové též mohl být částečně

²⁴ Nedbálková, K.: Spoutaná Rozkoš, Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznicí, SLON, Praha 2006, ISBN 80-86429-65-2, 198 s.

²⁵ Nedbálková, K.: Spoutaná Rozkoš, Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznicí, SLON, Praha 2006, ISBN 80-86429-65-2, s. 175,176

ovlivněn atypickou situací, kdy v roce 2002 věznice začínala svou existenci, personál nebyl ještě stabilizován, ani režim v zacházení s odsouzenými atd.

Přesto, že v drtivé většině svých názorů byly dotazované pracovnice konformní k oficiálním postojům vedoucích vězeňských představitelů, neopomněly upozornit na nepřesné termíny v předloženém schématu užitě. Jednalo se o pojmy „předpropouštěcí oddělení“, „specialisté“ a „výchovní program“. To neopomněla žádná z nich. Opravdu se jedná o zastaralou terminologii – v připomínkovém řízení k formulacím k jednotlivým bodům však nikdo z vězeňských pracovníků tyto připomínky nevznesl a nová terminologie je uvedena v (pro pracovníky mimo vězeňskou službu) často zcela nedostupných vnitřních předpisech, a proto autoři „zaspali“ a tímto se dodatečně respondentům z řad vězeňských pracovníků omlouvají.

Souhrn:

Vyhodnocení odpovědí v dotazníku výzkumný tým naladilo dosti kriticky vůči některým přístupům a postojům pracovníků věznice ve Světlé, a současně vedlo k závěru, že výzkum pracovníků věznic by pro pochopení problematiky výkonu trestu odnětí svobody byl stejně důležitý a možná i důležitější než výzkumy mapující jen vězněné osoby. Že rozdíly ovlivňující účinnost VTOS jsou dány nejen složením vězňů, ale i stavem a úrovní personálu atd. Je to takový malý „by-product“ našeho výzkumného šetření.

4. Prvovězňené ženy za trestnou činnost spáchanou ve věku 40 a více let – vybrané údaje

Tato kapitola navazuje na předcházející text rozbořem vybrané problematiky jednoho z podsouboru v této publikaci zkoumaných prvovězňených žen. Součástí výzkumné sondy byl i záměr zjistit některé informace o prvovězňených ženách za delikty, kterých se dopustily ve vyšším věku. Cílem bylo objasnit, o jaké osoby se v těchto případech jednalo, jaké sociálně nežádoucí aktivity, které byly kvalifikovány jako trestná činnost, tyto osoby spáchaly a jak na ně reagovaly soudy ve svých rozhodnutích.

Pro účely výzkumu byl „vyšší věk“ žen stanoven jako věk 40 a více let (v době spáchání trestného činu)²⁶. Tuto věkovou hranici jsme jako „vyšší věk“ označili mimo jiné proto, že bylo zřejmé, že osob poprvé vězňených za trestnou činnost ve věku 50 let a více (který jsme původně měli v úmyslu považovat za věk „vyšší“), se pravděpodobně nepodaří mezi prvovězňenými ženami nashromáždit tolik, aby tvořily tak velkou skupinu, údaje o níž by měly dostatečnou vypovídací hodnotu. Nicméně i tak jsme některé údaje získané o prvovězňených osobách ženského pohlaví za delikty spáchané ve věku starším 50 let, které byly součástí sledovaného souboru „starších“ žen, vyhodnotili alespoň pro ilustraci zvláště – viz níže.

Jak již bylo uvedeno v předcházejícím textu, celý vzorek zkoumaných 109 provinilých žen byl složen z osob poprvé odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo k trestu výchovnému, který byl později změněn na první trest nepodmíněného odnětí svobody (dále též NEPO). Uvedený soubor 109 osob, jak již bylo též poznamenáno, zahrnoval větší polovinu ze všech prvovězňených žen v našich věznicích k 31.12.2005. Údaje o prvovězňených ženách jsme získávali z rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně (rozsudky, trestní příkazy a usnesení).

V této kapitole uváděné údaje se budou týkat (na rozdíl od dříve podrobně analyzovaných dat o celku všech 109 prvovězňených žen) jen některých okruhů, na jejichž zjišťování jsme se ve výzkumné sondě zaměřili. Budou se týkat především těch vybraných

²⁶ Přitom u více spáchaných trestných činů a u pokračujících trestných činů bylo pro počítání věku pachatele rozhodující datum spáchání posledního útoku.

oblastí, které se nám jevily z pohledu výzkumných záměrů u zkoumaného, nikoli rozsáhlého souboru 21 žen prvovězňených za delikty realizované ve věku 40 a více let jako podstatné, a současně takových, ve kterých jsme získali údaje o všech či o téměř všech těchto sledovaných osobách. Konkrétně půjde o spáchanou trestnou činnost, o délky trestů nepodmíněného odnětí svobody, o vazební stíhání, o typ věznic, ve kterých se výkon trestů uskutečňoval, o následky trestné činnosti, o výši způsobených hmotných škod a o některé další vybrané skutečnosti.

4.1. Soubor zkoumaných žen

Soubor žen poprvé vězňených za trestnou činnost spáchanou ve věku 40 a více let tvořilo 21 osob, což z celého sledovaného vzorku 109 prvovězňených žen byla asi pětina (19,3 %). Z těchto 21 osob jich zhruba polovina bylo prvopachatelkami (52,4 %, 11 osob). Mezi ženami, které se dopustily deliktu ve věku mladším 40 let, bylo prvopachatelek 39,8 % (35 osob), z čehož plyne, že mezi prvovězňenými ženami za delikty ve věku starším než naposledy uvedeném, bylo poněkud méně osob s nějakou dřívější kriminální kariérou. Devět žen z výše uvedených 21 prvovězňených se dopustilo trestné činnosti poprvé v životě když jim bylo více jak 50 let (42,9 %) - viz tabulka 20.

Tab. 20

Věková rozmezí, ve kterých sledované ženy spáchaly po dovršení 40 let věku trestnou činnost, za kterou byly poprvé ve výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody (N=21)

<i>Věk, ve kterém byla spáchána tr. činnost:</i>	<i>Počet prvovězňených žen:</i>	
	<i>Abs.</i>	<i>%</i>
Od 40 do 45 let	8	38,2
Od 46 do 49 let	4	19,0
Od 50 – 55 let	5	23,8
56 let a více	4	19,0
<i>Celkem</i>	21	100,0

4.2. Spáchaná trestná činnost

Mezi nejčastější druhy trestné činnosti²⁷ zkoumaných 21 prvovězňených žen, kterých se tyto dopustily po dosažení svých 40 let, patřily fyzické útoky s úmyslem zabít (4 osoby),

²⁷ Třídění podle nejzávažnějších trestných činů, kterých se jednotlivé ženy dopustily

podvody (3 osoby), zpronevěra (3 osoby), dále poněkud méně často vydírání (2 osoby) a krádež (2 osoby). Po jednom případě se jednalo o loupež, dále o nákup a prodej omamných látek a o zanedbání povinné výživy. Čtyři pachatelky se vyznačovaly ještě jinou než výše zmíněnou trestnou činností, a to paděláním a pozměňováním peněz, výtržnictvím, obecným ohrožením, poškozováním věřitele (vždy po jedné osobě) – viz tabulka 21.

Tab. 21

Trestná činnost sledovaných prvovězňených žen - dělení na ženy ve věku do 40 let a na ženy ve věku 40 a více let v době spáchání trestné činnosti. Třídění podle hlavních tr. činů, kterých se jednotlivé ženy dopustily (N=109)

Trestná činnost:	Tr. činnost byla spáchána, když pachatelka měla věk:				Celkem osob	
	mladší 40 let		40 a více let			
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Fyzický útok s úmyslem usmrtit	8	9,1	4	19,0	12	11,0
Fyzický útok s ublíž. na zdraví	2	2,3	0	0	2	1,8
Loupež	14	15,9	1	4,8	15	13,8
Vydírání	4	4,5	2	9,5	6	5,5
Porušování domovní svobody s krádeží	4	4,5	0	0	4	3,7
Nákup a prodej omam.látek	11	12,5	1	4,8	12	11,0
Týrání svěřené osoby	4	4,5	0	0	4	3,7
Zanedbání povinné výživy	2	2,3	1	4,8	3	2,7
Krádež	13	14,8	2	9,5	15	13,8
Podvod	13	14,8	3	14,3	16	14,7
Zpronevěra	3	3,4	3	14,3	6	5,5
Zbývající trestná činnost	10	11,4	4*/	19,0	14	12,8
Celkem	88 (z nich 35 prvo-pachatelek)	100,0	21 (z nich 11 prvo-pachatelek)	100,0	109	100,0

*/ u pachatelek starších 40 let se jednalo o paděláním a pozměňování peněz, výtržnictví, obecné ohrožení, poškozování věřitele

Mezi ženami, které překročily zákonem dané normy po dovršení svých 40 let a které proto byly z rozhodnutí soudů umístěny poprvé do výkonu trestu ve vězení, jich zhruba tři čtvrtiny spáchaly jeden trestný čin (76,2 %, 16 osob). Téměř čtvrtina se dopustila více trestných činů v souběhu (23,8 %, 5 osob).

4.3. Výše trestů nepodmíněného odnětí svobody

Zkoumané prvovězňené ženy, které porušily zákon ve věku starším 40 let, byly zhruba ze 60 % potrestány za své kriminální delikty nepodmíněným odnětím svobody v délce trvání do 3 let (61,9 %, 13 osob). Asi čtvrtina z nich vykonávala trest NEPO v rozpětí od 3 do 8 let (23,8 %, 5 osob) a 2 osoby (9,5 %) měly trest v rozmezí 10 až 12 let, jedna osoba v délce 14 let (4,8 %) – viz tabulka 22. Je tak zřejmé, že pokud by v budoucnu po uplynutí zákonem stanoveného času, tyto osoby nebyly propuštěny z vězení podmíněně na svobodu, nemalá část z nich by mohla, alespoň na čas, tvořit naši ženskou vězeňskou populaci starší 50 let.

Tab. 22

Výše vykonávaného nepodmíněného trestu odnětí svobody sledovaných prvovězňených žen za trestnou činnost spáchanou po dovršení 40 let věku (N=21)

<i>Výše nepodmíněného trestu odnětí svobody</i>	<i>V době spáchání tr.č. věk 40 let a více</i>	
	<i>Abs.</i>	<i>%</i>
Do 3 let	13	61,9
Od 3 – 5 let	4	19,0
Od 5 – 8 let	1	4,8
Od 8 – 10 let	0	0
Od 10 – 12 let	2	9,5
Nad 12 let	1	4,8
Celkem	21	100,0

4.4. Jiné tresty vedle pobytu ve vězení a některá další soudy uložená opatření

K trestům nepodmíněného odnětí svobody soudy čtyřem ženám z 21 prvovězňných za trestnou činnost spáchanou po 40. roce života připojily jako další trest *zákaz činnosti* (§ 49 odst.1 tr. zák. a § 50 odst. 1 tr. zák.), třem ženám udělily trest *propadnutí věci* (jedné dle § 55 odst. 1 písm. a/ tr. zák. a dvěma dle § 55 odst. 1 písm. a/ a písm. b/ tr. zák.). Jedné z provinilých žen bylo také uloženo *ochranné protialkoholní léčení* podle § 72 odst. 2 písm.b/ tr. zák.

4.5. Vazební stíhání

Více jak třetina z 21 prvovězňných osob ženského pohlaví, které spáchaly trestnou činnost ve věku starším 40 let, byla v době rozhodování soudů vazebně stíhána (8 osob, 38,1 %). Čtyři z těchto žen byly pachatelkami vražd (včetně pokusu nebo přípravy). Mezi 88 prvovězňnými ženami za kriminální delikty realizované ve věku mladším 40 let bylo vazebně stíháno 31,8 % žen (28 osob), z nich 6 žen na vraždu nebo pokus o vraždu či její přípravu. Znamená to, že v daném ohledu, tj. ve vazebním stíhání, nebyly příliš velké v procentech vyjádřené rozdíly mezi oběma věkově rozdílnými skupinami výzkumnou sondou sledovaných prvovězňných žen.

4.6. Hodnocení hranice trestní sazby

V tabulce 23 lze vidět hodnocení hranice trestní sazby u prvovězňných žen za trestnou činnost realizovanou po 40. roce jejich života. Nejčastěji, ve více jak polovině případů (57,1 %, 12 osob), se délka trestu nepodmíněného odnětí svobody pohybovala *při dolní hranici* trestní sazby. Dále dosti často, v téměř pětině případů, byl trest NEPO u těchto provinilých soudy vyměřen *pod dolní hranicí* trestní sazby (19,0 %, 4 osoby) (U žen vykonávajících poprvé trest NEPO za porušení zákona uskutečněného ve věku nižším 40 let se tak stalo v 6,9 %, /u 5 osob/²⁸). Ve 14,3 % byl trest NEPO vyměřen pro prvovězňné ženy

²⁸ Zde uváděné údaje se týkají trestní sazby 72 sledovaných žen, které byly soudy odsouzeny k prvnímu trestu nepodmíněného odnětí svobody za trestnou činnost provedenou ve věku mladším 40 let. (Údaje se netýkají 15

za trestnou činnost spáchanou po čtyřicítce *okolo poloviny* délky možného trestu (3 osoby), u jedné ženy se soudem určená délka trestu pohybovala *při horní hranici* trestní sazby (4,8 %) a u jedné prvovězňené *zhruba v její třetině* (4,8 %).

Tab. 23

Hranice trestní sazby u prvovězňených žen za trestnou činnost spáchanou po dovršení 40 let věku (N=21)

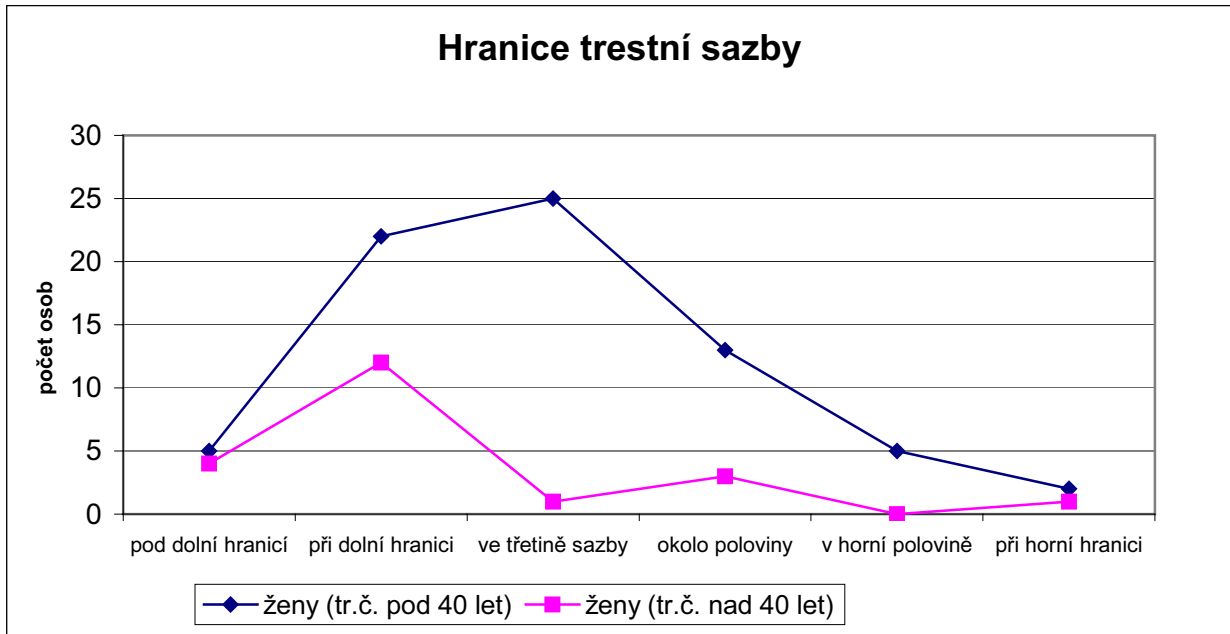
Hranice trestní sazby:	Věk žen v době spáchání trestné činnosti:					
	Od 40 do 50 let		Od 50 let výše		Celkem: 40 let a více	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Pod dolní hranicí	2	16,7	2	22,2	4	19,0
Při dolní hranici	5	41,7	7	77,8	12	57,1
Cca v 1/3 sazby	1	8,3	0	0	1	4,8
Okolo poloviny	3	25,0	0	0	3	14,3
V horní polovině	0	0	0	0	0	0
Při horní hranici	1	8,3	0	0	1	4,8
Celkem	12	100,0	9	100,0	21	100,0

Graf 3 potom názorně ukazuje, vedle výše okomentovaných údajů o výši trestní sazby prvovězňených žen za trestnou činnost spáchanou ve věku starším 40 let, že ženám páchajícím delikty ve věku mladším než naposledy uvedeném (viz též podčárník č. 3), soudy udělovaly tresty nepodmíněného odnětí svobody především *zhruba ve třetině* trestní sazby (34,7 %, 25 osob) a *při dolní hranici* trestní sazby (30,6 %, 22 osob), případně také dosti často také *kolem její poloviny* (18,1 %, 13 osob). Z těchto údajů lze usuzovat, že soudy byly při rozhodování o výši trestů nepodmíněného odnětí svobody, alespoň v námi sledovaném souboru prvovězňených, přece jen poněkud shovívavější ke skutkům žen, které porušily zákon v pozdějším věku (po dosažení čtyřicítky).

takto starých žen, u nichž byl přeměněn trest podmíněného odnětí svobody na NEPO a jedné osoby mladší 40 let v době spáchání deliktu, u níž se jednalo o přeměnu trestu obecně prospěšných prací na NEPO).

Graf 3

Hranice trestní sazby prvního výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody sledovaných žen (N=93, z nich 21 pachatelek, které spáchaly trestnou činnost ve věku starším 40 let, 72 pachatelek, které spáchaly trestnou činnost ve věku mladším 40 let /blíže k uvedeným 72 pachatelkám viz podčárník č. 3)

4.7. Některé skutečnosti, které měly vliv na druh a výměru trestu

U žen, které byly odsouzeny poprvé k pobytu ve vězení za trestnou činnost spáchanou po dovršení 40 let věku, soudy vážily při výměře trestu nejčastěji, a to ve více jak třetině případů, s p o l e ě n ě skutečnosti uváděné jak v § 33 tr. zák., tak v § 34 tr. zák. (38,1 %, 8 osob). Jednalo se v případě § 33 tr. zák. o polehčující okolnosti a v případě § 34 tr. zák. o okolnosti přitěžující při výměře trestu – viz tabulka 24.

Tab. 24

Hodnocené skutečnosti, které měly vliv na druh a výměru trestu u žen vykonávajících poprvé trest nepodmíněného odnětí svobody za tr. činnost spáchanou ve věku 40 a více let (N=21)

<i>Vliv na trest:</i>	Počet pachatelek	
	<i>Abs.</i>	<i>%</i>
Polehčující okolnosti dle § 33 TZ	4	19,1
Přítěžující okolnosti dle § 34 TZ	3	14,3
Soudem nedostatečně vyhodnocené skutečnosti ve všech souvislostech	2	9,5
Soud se jimi v rozsudku nezabýval	2	9,5
Okolnosti dle § 33 TZ a dle § 34 TZ	8	38,1
Nic z uvedeného	2	9,5
Celkem	21	100,0

4.8. Typ věznice, ve kterých byl vykonáván trest

Z tabulky 25 a grafu 4 je zřejmé, že prvovězněné ženy za trestnou činnost spáchanou po své čtyřicítce vykonávaly trest nejčastěji, obdobně jako ženy, odsouzené za kriminální delikty spáchané před dovršením svých 40 let, ve věznici s dozorem („starší“ ženy 71,4 % /15 osob/, „mladší“ 72,7 % /64 osob/) a dále ve věznici s ostrahou („starší“ ženy 23,8 % /5 osob/, „mladší“ 22,7 % /20 osob/). Jen jedna žena „starší“ (právě tak jako jedna žena „mladší“) vykonávala trest ve věznici se zvýšenou ostrahou. V naposledy uvedeném případě u prvovězněné za trestnou činnost spáchanou po 40. roce života, se jednalo o pachatelku vraždy, která oběť usmrtila zvlášť surovým a trýznivým způsobem, navíc s úmyslem získat majetkový prospěch. Jedna ze sledovaných žen poprvé uvězněných za trestnou činnost před dovršením 40 let věku byla ve výkonu trestu ve věznici s dohledem (1,1 %), žen „starších“ ve věznici s takovýmto režimem ve výkonu trestu nebyla žádná.

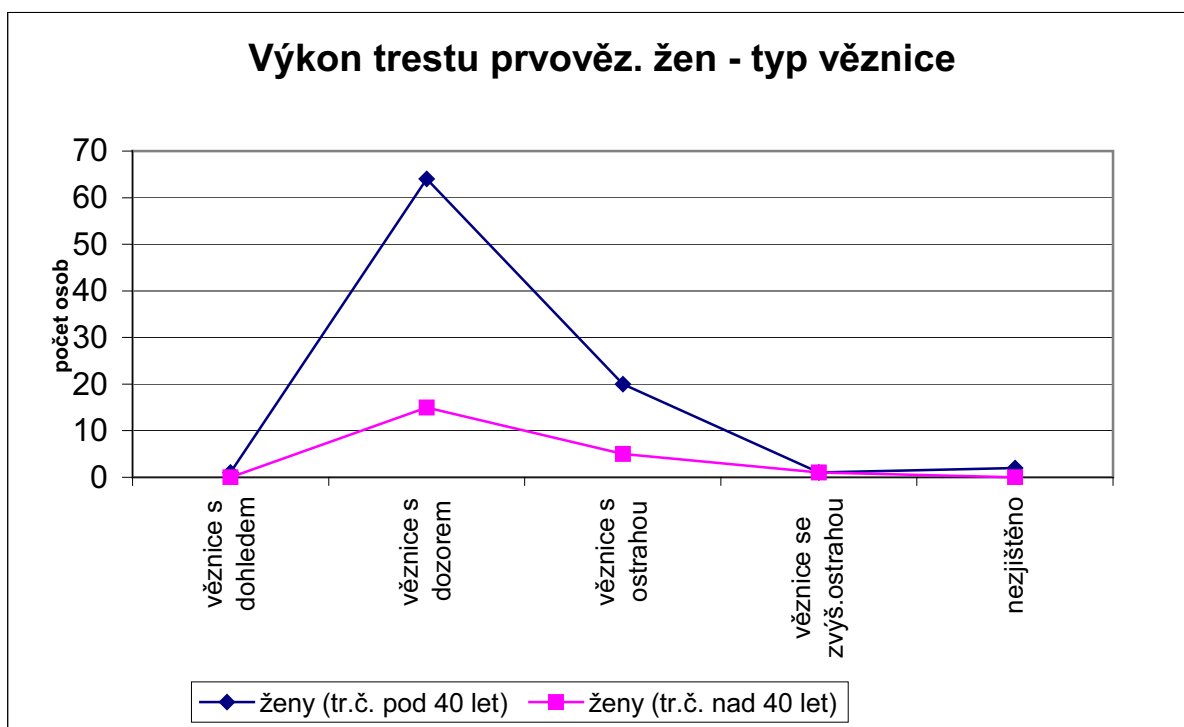
Tab. 25

Typy věznic, ve kterých sledované ženy za trestnou činnost spáchanou ve věku starším 40 let vykonávaly první trest nepodmíněného odnětí svobody (N=21)

	Věk 40 a více let při páčání	
	Abs.	%
Věznice s dohledem	0	0
Věznice s dozorem	15	71,4
Věznice s ostrahou	5	23,8
Věznice se zvýšenou	1	4,8
Nezjištěno	0	0
Celkem	21	100,0

Graf 4

Typy věznic, ve kterých zkoumané ženy vykonávaly první trest nepodmíněného odnětí svobody (N=109, z nich 88 pachatelek, které spáchaly trestnou činnost ve věku mladším 40 let, 21 pachatelek, které spáchaly trestnou činnost ve věku starším 40 let)

4.9. Vztah k trestné činnosti

Působení trestu je často dáváno také do souvislosti s tím, zda provinilá osoba uzná, že porušila zákon a že trest je oprávněný. Porušení zákona popírala, jak ukazuje tabulka 26, téměř polovina z 21 prvovězňených žen za trestnou činnost realizovanou z našeho pohledu ve „vyšším“ věku (47,7 %, 10 osob). (Takto se zachovalo „jen“ 28,4 % prvovězňených žen za delikty provedené ve věku mladším 40 let /25 osob/). Zcela se k trestné činnosti doznalo pouze 14,3 % prvovězňených za delikty spáchané po dovršení své čtyřicítky (3 osoby), zčásti se přihlásila ke svému provinění asi pětina takto starých žen (19,0 %, 4 osoby). U 4 „starších“ žen (19,0 %) nebylo z nám dostupných materiálů patrné, jaké stanovisko ke své trestné činnosti zaujaly. Celkově bylo evidentní, že z prvovězňených žen, které spáchaly trestnou činnost po 40. roce svého života, nejméně zhruba polovina vůbec neprojevila tendenci uznat, že porušila svým jednáním platný zákon a spáchanou trestnou činnost nepřiznala.

Tab. 26

Vztah sledovaných prvovězňených žen ke spáchané trestné činnosti - dělení podle věku v době provedení deliktu (N=109)

Vztah k trestné činnosti:	Věk žen v době spáchání trestné činnosti:			
	Mladší 40 let		40 a více let	
	Abs.	%	Abs.	%
Doznání trestné činnosti	28	31,8	3	14,3
Částečné doznání	13	14,8	4	19,0
Popření trestné činnosti	25	28,4	10	47,7
Jiný přístup	10	11,4	0	0
Nezjištěno	12	13,6	4	19,0
Celkem	88	100,0	21	100,0

4.10. Následky trestné činnosti

Prvovězňené ženy za trestnou činnost realizovanou ve věku hodnoceném ve výzkumu jako věk „vyšší“ spáchaly v rámci svých nezákonných aktivit velmi často materiální škody (61,9 %, 13 pachatelek), dále mimo jiné také způsobily smrt druhých osob (14,3 %, 3 pachatelky) a těžkou újmu na zdraví a smrt (4,8 %, 1 pachatelka) – viz tabulka 27. Ze získaných dat bylo pak také evidentní, že obdobné následky měla trestná činnost 88 prvovězňených žen za delikty spáchané před dovršení 40 let věku, protože ty byly rovněž

poprvé ve vězení za spáchání především trestných činů s následky hmotných škod a s následky smrti. „Starší“ pachatelky ze souboru 109 prvovězňených žen, na rozdíl od těch „mladších“, nepáchaly ale delikty, v jejichž důsledku docházelo k tzv. lehké újmě na zdraví obětí.

Tab. 27

Hodnocení následků trestné činnosti sledovaných žen vykonávajících poprvé trest odnětí svobody za delikty spáchané po dovršení 40 let věku (N=21)

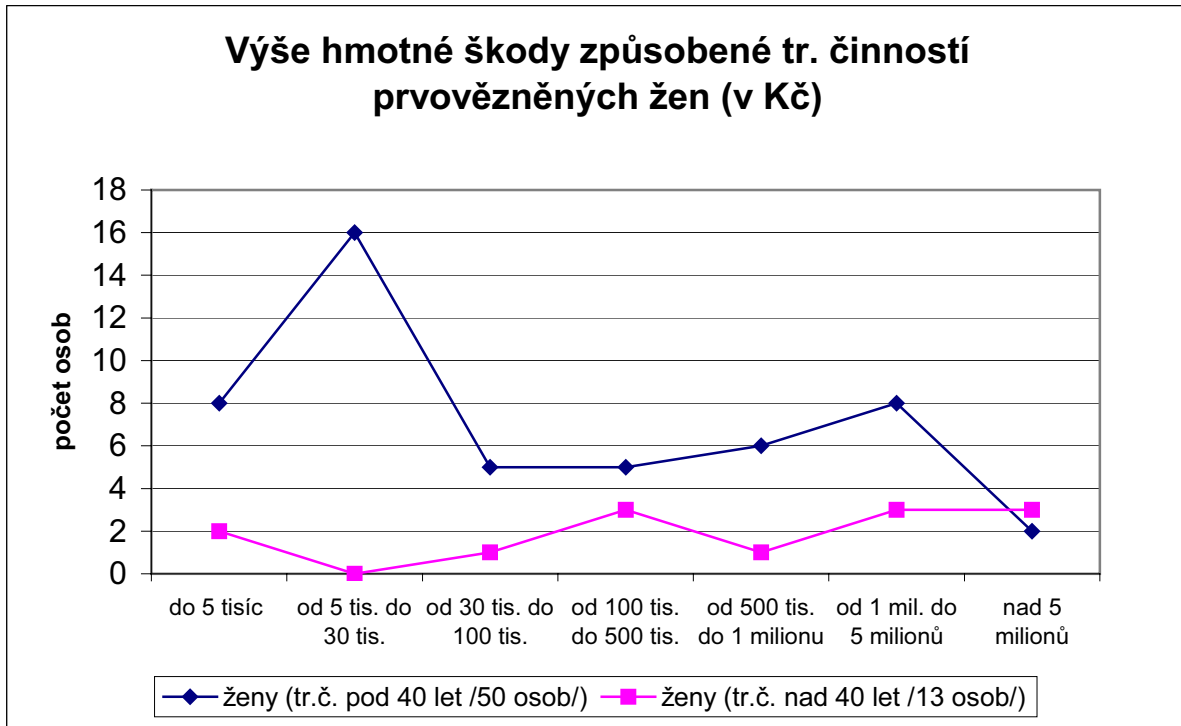
<i>Následky trestné činnosti:</i>	<i>Věk v době spáchání tr. č.: 40 a více let</i>	
Smrt	3	14,3
Materiální škody	13	61,9
Těžká újma na zdraví a smrt	1	4,8
Lehká újma na zdraví	0	0
Jinak	4	19,0
Celkem	21	100,0

4.11. Výše způsobených materiálních škod

Jak již bylo uvedeno výše, mezi 21 ženami poprvé uvězněnými za delikty spáchané po čtyřicítce dosaženého věku byly téměř dvě třetiny takových, které způsobily svým zákon porušujícím jednáním hmotnou škodu (61,9 %, 13 osob). Mezi 88 „mladšími“ prvovězňenými bylo takovýchto žen 56,8 % (50 osob). Z grafu č. 3 je zřejmé, že prvovězňenými ženami za trestnou činnost spáchanou ve věku vyšším než 40 let, v jejímž důsledku došlo k hmotným škodám /na rozdíl od takovýchto prvovězňených žen za trestnou činnost ve věku mladším/, byly způsobovány hlavně škody vyšších hodnot (od 100 tisíc Kč výše). Ženy při páchaní trestné činnosti mladší 40 let, které materiální škody způsobily /na rozdíl od takovýchto žen starších/, měly na svědomí dosti často škody „jen“ do cca 30 tisíc Kč („mladší“ 48,0 % /24 osob/, „starší“ 15,4 % /2 osoby/). Nicméně i mezi ženami v době páchaní trestné činnosti „mladšími“ bylo značné množství takových, které svým chováním zapříčinily materiální škody velmi vysokých hodnot – viz též graf 5.

Graf 5

Výše materiálních škod způsobených sledovanými prvovězňnými ženami při trestné činnosti (N=63). Z nich 13 pachatelek, které spáchaly trestnou činnost s následky hmotných škod po dosažení 40 let věku, 50 pachatelek, které spáchaly obdobnou trestnou činnost ve věku mladším 40 let.

Např. více jak jednomilionovou škodu způsobila svými nekalými aktivitami pětina z 50 osob ženského pohlaví, které zavinily hmotné škody a byly odsouzené za delikty realizované před dovršením svých 40 let (20,0 %, 10 osob). Mezi 13 ženami, které spáchaly trestnou činnost po dosažení svých 40 let a způsobily při ní hmotné škody, byla takových osob téměř polovina (46,2 % žen, 6 osob).

Z jiného úhlu pohledu: hmotnou škodu od jednoho do pěti milionů korun způsobilo celkem 11 prvovězňných ze zkoumaného vzorku 109 žen (3 z nich byly starší 40 let v době spáchání trestného činu). Škodu nad pět milionů korun zavinilo 5 z 109 sledovaných prvovězňných žen (z nich 3 byly starší 40 let v době spáchání deliktu).

Značný podíl „starších“ žen na trestné činnosti způsobující více jak jednomilionové hmotné škody je zřejmý.

4.12. Typ účasti na trestné činnosti

Minimálně pětinu z 21 prvně uvězněných žen za trestné činy spáchané po dovršení 40 let věku bylo možné označit za iniciátorky provedených deliktů (19,1 %, 4 osoby). V nejméně desetině případů se jednalo o pomocnice při páchání trestné činnosti (9,5 %, 2 osoby) a v tomtéž množství se daly pachatelky označit jak za iniciátorky, tak za pomocnice i tzv. pěšáky při realizaci kriminálních deliktů. U 61,9 % zkoumaných prvovězněných (13 osob) jsme nezjistili, o jaký typ jejich účasti na provedených trestných činech se jednalo.

4.13. Oběti trestné činnosti

Pokud jde o oběti 21 prvovězněných žen za delikty spáchané po dosažení věku 40 let, u 12 pachatelek se jednalo o fyzické osoby (57,1 %, u 12 pachatelek). Devět pachatelek (42,9 %) poškodilo svým jednáním buď právnické osoby, firmy fyzických osob, stát či uvedené subjekty v kombinaci.

Zaměříme-li pozornost na fyzické osoby, které se staly oběťmi trestné činnosti výše zmíněných 12 prvovězněných žen, tak 5 z těchto žen se provinilo vůči osobám mužského pohlaví (41,7 %), 2 pachatelky vůči osobám ženského pohlaví (16,6 %) a mezi oběti nezákonných aktivit 5 zde zkoumaných provinilých osob ženského pohlaví patřili jak muži, tak ženy (41,7 % pachatelek).

4.14. Některé údaje o prvovězněných ženách za trestnou činnost spáchanou ve věku 50 a více let

Jak již bylo uvedeno výše, část ze zkoumaných 21 prvovězněných žen za delikty realizované po 40. roce života se trestné činnosti dopustila až po dosažení 50 let věku (9 osob, 42,9 %). O těchto devíti věkově „zralých“ pachatelech přinášíme pro ilustraci některé získané poznatky.

- Mezi devíti prvovězňenými ženami za delikty spáchanými po dovršení 50. roku věku nebyly většinou, jak by se dalo očekávat, recidivistky. Jednalo se často naopak o pravé „začátečnice“ v oblasti evidované trestné činnosti, o prvopachatelky (6 z 9 osob).
- Trest nepodmíněného odnětí svobody byl v této skupině 9 osob vykonáván nejčastěji za realizaci trestných činů majetkové povahy (4 osoby)²⁹. Dále se dvě ženy dopustily vydírání a jedna trestného činu nedovolené výroby a držení omamných psychotropních látek a jedů. Jedna žena byla ve výkonu trestu ve věznici za vraždu a jedna za pokus o vraždu.
- Dvě z diskutovaných 9 žen se dopustily více trestných činů v souběhu (22,2 %), zbývajících sedm pachatelek bylo uznáno vinnými jen z jednoho trestného činu (77,8 %).
- Pět žen (55,6 %), tedy více jak polovina ze zde rozebíraných 9 osob ženského pohlaví, spáchalo při svých nezákonných aktivitách hmotné škody, většinou značné výše: jedna žena měla na svědomí škodu pohybující se v rozmezí od 100 tisíc až půl milionu Kč, jedna v rozmezí půl až jeden milion Kč, jedna v rozmezí jednoho až pět milionů Kč a jedna více jak 5 milionů Kč. Jen jedna žena způsobila škodu nízkou – do 5 tisíc korun. Zavražděna byla těmito věkově zralými pachatelkami jedna osoba, 2 osoby utrpěly velmi vážná fyzická poranění při pokusu o vraždu.
- Dvě třetiny z 9 zde zkoumaných žen vykonávaly trest nepodmíněného odnětí svobody v délce do tří let (66,7 %, 6 osob), jedna žena v délce 4,5 roku, jedna v délce 12 let a jedna 14 let. Délky trestů se pohybovaly nejčastěji, zhruba ze tří čtvrtin, při dolní hranici trestní sazby (77,8 %, 7 osob).
- Větší část z 9 prvovězňených žen za porušení zákona ve věku vyšším 50 let vykonávala trest ve věznici s dozorem (77,8 %, 7 osob), menší část, asi pětina, ve věznici s ostrahou (22,2 %, 2 osoby).
- Zhruba polovina prvovězňených žen za trestnou činnost uskutečněnou po své padesátce (55,6 %, 5 osob) byla potrestána soudy „jen“ pobytem ve vězení. Jedna žena vedle toho byla odsouzena k zákazu činnosti (§ 49 odst. 1 TZ a § 50 odst. 1 TZ) a jedné ženě soud uložil trest propadnutí věci (§ 55 odst. 1 písm. a/ tr. zák.). Z dalších opatření, které soudy ukládaly, lze uvést, že jedné z žen bylo nařízeno ochranné protialkoholní léčení (§ 72 odst. 2 písm. b/tr. zák.). V případech, kde byly splněny zákonné podmínky, soudy také rozhodly v adhezním řízení o náhradě škody způsobené trestnou činností, a to u tří ze čtyř žen, které napáchaly svou trestnou činností hmotnou škodu (§ 228 odst. 1 TŘ).

²⁹ Třídění podle nejzávažnějších trestných činů, kterých se jednotlivé ženy dopustily

- Pokud jde o typ účasti na trestné činnosti, o jedné pachatelce ze zde zkoumaných 9 žen se dalo konstatovat, že se na provedeném deliktu podílela rovným dílem jako její spolupachatel/é, v jednom případě se jednalo o iniciátorku deliktu, v jednom případě o pomocnici a v dalším jednom případě měla pachatelka při provádění trestné činnosti roli iniciátorky, pomocníka i tzv. pěšáka. U 5 ze zde diskutovaných 9 žen jsme nezískali informace o typu účasti na nezákonných aktivitách, za které byly pachatelky poprvé ve výkonu trestu ve vězení.

4.15. Souhrn a závěr

Zkoumaný soubor žen poprvé vykonávajících trest nepodmíněného odnětí svobody za trestnou činnost spáchanou po dosažení 40 let věku byl tvořen 21 osobami (19,3 % z celku všech ve výzkumné sondě sledovaných 109 prvovězňených žen). Mezi těmito 21 pachatelkami bylo 9 žen, které spáchaly trestnou činnost po dovršení svých 50 let (42,9 %). Více jak polovina uvedených 21 osob byla prvopachatelkami (52,4 %, 11 osob), což bylo v procentových hodnotách více než u zkoumaných žen poprvé vězňených za delikty spáchané před dosažením 40 let věku (88 osob), kde prvopachatelky tvořily zhruba třetinu (36,8 %, 35 osob). Při podrobnějším studiu celého vzorku 109 prvovězňených žen bylo zřejmé, že nejvíce prvopachatelek bylo nejen tradičně mezi osobami dopouštějícími se deliktů ve věku nízkém (18-21 let), ale dokonce i mezi osobami realizujícími trestnou činnost ve věku již značně zralém, a to po dosažení 50. roku života (6 z 9 osob v této věkové skupině).

Ze souboru 21 žen poprvé uvězněných za překročení zákona po završení 40 let věku byly nejčastěji pachatelky ve vězení za fyzické útoky s úmyslem usmrtit (19,0 %, 4 osoby), za podvody (14,3 %, 3 osoby), zpronevěru (14,3 %, 3 osoby), případně za krádeže a vydírání (po 9,5 %, po 2 osobách). Ženy poprvé ve výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody za trestnou činnost spáchanou před dosažením svých 40 let byly uvězněny hlavně za loupeže (15,9 %, 14 osob), krádeže (14,8 %, 13 osob), podvody (14,8 %, 13 osob), dále za nákup a prodej omamných látek (12,5 %, 11 osob) nebo za fyzické útoky s úmyslem zabít (9,1 %, 8 osob). Bylo zřejmé, že trestná činnost obou zmíněných skupin prvovězňených žen - co do

procentového zastoupení spáchaných deliktů³⁰ v rámci realizované trestné činnosti té které skupiny - se poněkud lišila nejen u deliktů týkající se drog, loupeží, případně krádeží (kde ženy, které spáchaly trestnou činnost ve věku mladším 40 let, byly čínorodější), ale lišily se také u zpronevěr a fyzických útoků se záměrem zabít (ve kterých naopak ženy páchající delikty ve věku starším 40 let se jevíly jako přece jen aktivnější).

Zkoumané prvovězňené ženy, které porušily zákon po dosažení 40 let věku, byly nejčastěji, a to v 61,9 %, potrestány za své kriminální delikty nepodmíněným odnětím svobody v délce trvání do 3 let (13 osob). Obdobně tomu ale také bylo u prvovězňených žen, které překročily normy zákona před dovršením své čtyřicítky. Asi čtvrtina žen „starších“ měla dále soudy uložen trest nepodmíněného odnětí svobody v rozmezí od 3 do 8 let (23,8 %, 5 osob) a 3 osoby (14,3 %) měly trest v rozpětí 10 až 14 let. Trest čtrnáctiletý dostala jedna pachatelka.

Téměř polovina z prvovězňených žen, které spáchaly trestnou činnost po 40. roce svého života, vůbec neprojevila tendenci uznat, že porušila svým jednáním platný zákon (47,7 %, 10 osob) a svou trestnou činnost zcela popírala. Takto se zachovalo „jen“ 28,4 % prvovězňených žen za delikty provedené ve věku mladším 40 let (25 osob).

U žen pobývajících poprvé ve vězení za nezákonné aktivity realizované po dosažení 40 let (21 osob) se tresty nepodmíněného odnětí svobody nejčastěji pohybovaly při dolní hranici trestní sazby (57,1 %, 12 osob), dále potom pod ní (19,0 %, 4 osoby) nebo okolo její poloviny (3 osoby, 14,3 %). U prvovězňených žen za trestnou činnost spáchanou ve věku mladším 40 let (88 osob) tresty byly hlavně, zhruba stejně často, asi ve třetině trestní sazby (34,7 %, 25 osob) a při její dolní hranici (30,6 %, 22 osob), dále případně okolo její poloviny (18,1 %, 13 osob). Zdálo se tak, že soudy při vyměřování trestů pro zkoumané prvovězňené ženy za kriminální delikty spáchané po dovršení 40. roku věku, tedy pro ženy „starší“, byly přece jen poněkud méně přísné než v případě pachatelek „mladších“³¹. Obě sledované skupiny prvovězňených žen vykonávaly trest nepodmíněného odnětí svobody nejčastěji ve věznicích s dozorem („starší“ 71,4 % /15 osob/, „mladší“ 72,7 % /64 osob/).

³⁰ Třídění podle nejzávažnějších trestných činů, kterých se jednotlivé ženy dopustily.

³¹ Zde uváděné údaje o trestní sazbě se týkají 72 sledovaných žen, které byly soudy odsouzeny k prvnímu trestu nepodmíněného odnětí svobody za trestnou činnost provedenou ve věku mladším 40 let. (Údaje se netýkají 15 takto starých žen, u nichž byl přeměněn trest podmíněného odnětí svobody na NEPO a jedné osoby mladší 40 let v době spáchaní deliktu, u níž se jednalo o přeměnu trestu obecně prospěšných prací na NEPO).

Bylo zřejmé, že prvovězněné ženy za delikty realizované po 40. roce života, při kterých byla způsobena hmotná škoda (13 osob), téměř nefigurovaly mezi pachatelkami škod nižších hodnot, tj. do cca 30 tisíc Kč (na rozdíl od prvovězněných žen za delikty s následkem hmotných škod spáchaných před dovršenou čtyřicítkou věku). Na druhou stranu mezi prvovězněnými ženami za provinění po 40. roce života, při nichž vznikly materiální škody, jich byla více jak polovina takových, které způsobily škody v hodnotě nad půl milionu Kč (53,9 %, 7 osob). Takto vysoké škody způsobilo 32,0 % osob mezi 50 prvovězněnými ženami za trestnou činnost s hmotnými škodami spáchanými před 40. rokem věku (16 žen). Je tak patrné, že ve skupině 23 prvovězněných, z nichž každá zavinila svým kriminálním chováním hmotné škody v hodnotě vyšší 500 tisíc Kč, podíl pachatelek v době páchaní deliktu starších 40 let nebyl vůbec zanedbatelný.

Z výše uvedeného je evidentní, že neblahý dopad nezákonných aktivit na oběti zkoumaných 21 žen poprvé uvězněných za spáchání deliktů, kterých se dopustily po 40. roce života (obdobně jako u žen v době realizace trestné činnosti mladších 40 let - 88 osob), byl značný. Prvovězněné ženy za delikty provedené po dosažení 40 let věku se dostaly do vězení především za pokusy lehce se obohatit a také za spáchané vraždy (nebo pokusy o ně). Svými kriminálními aktivitami způsobily často druhým nejen opravdu vysoké hmotné škody, ale, mimo dalšího, i smrt některých svých obětí nebo velmi vážná poškození jejich zdraví.

5. Závěr

Studie “ Výzkum prvovězňených žen (Sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězňených“ je vyústěním výzkumných šetřeních provedených pracovníky IKSP (Marešovou, Kotulánem, Martinkovou) v letech 2005-2007 v českých věznicích Světlé nad Sázavou a Ruzyni (oddělení v Řepích). V těchto šetřeních byly respondentkami ženy – pachatelky trestných činů za tyto trestné činy odsouzené a uvězněné. Při výběru odsouzených žen byly upřednostněny ženy – prvopachatelky, tj. takové, které spáchaly trestný čin poprvé. Vyšetřeno bylo celkem 156 vězňených žen, z toho u 109 bylo provedeno i šetření soudních rozhodnutí.

Poznatky získané provedeným šetřením jsou ve studii doplněny o širší pohled na problematiku ženské kriminality a o informace o ženách v posledních letech v ČR vězňených. Tam, kde to bylo možné, jsou výsledky šetření vězňených žen srovnány s výsledky obdobného výzkumného šetření provedeného u vězňených mužů v letech 2002 – 2005.

Samotná sonda do problematiky vězňených žen je pak zaměřena především do tří základních oblastí:

- 1) na analýzu soudních rozhodnutí žen zahrnutých do šetření, přičemž zvlášť jsou vyhodnoceny údaje o ženách, které spáchaly trestný čin ve věku 40 let a více,
- 2) na analýzu informací, získaných od respondentek pomocí speciálního anamnestického dotazníku,
- 3) na získání poznatků o respondentkách užitím dalších převážně psychologických (nestandardizovaných) metod. Jednalo se o metody zjišťující důvody, proč se člověk zdrží spáchání trestného činu a o test smyslu života.

Součástí sondy je i odkaz na poznatky získané jinými výzkumy vězňených žen, provedenými zhruba ve stejném časovém období jako výzkumné šetření IKSP.

Výsledky šetření o vybraných vězňených ženách jsou doplněny o výsledky dotazníku k problematice prvovězňených žen vyplněným zaměstnankyněmi věznic Světlá nad Sázavou

a zahrnující otázky i k opětovně vězněným ženám a jejich odlišnostem od prvovězněných žen.

Získané informace lze zestručnit takto:

- 1) Zastoupení žen mezi každoročně odsouzenými i vězněnými osobami v ČR je velmi nízké (u odsouzených činí okolo 10 % a u vězněných okolo 5 %). Značnou část mezi vězněnými ženami tvoří provověžněné a prvotrestané ženy. V našem vzorku bylo 42% prvotrestaných žen a zbývajících 58 % představovaly ženy již dříve odsouzené, ale kterým byl uložen trest nespojený s odnětím svobody.
- 2) Trestná činnost respondentek zahrnovala zejména čtyři oblasti protispolečenského jednání: trestné činy proti majetku (podvody a krádeže), trestné činy násilné – především loupeže páchané ve spolupachatelství, dále následovaly vraždy a nedovolená manipulace s omamnými a psychotropními látkami. U vražd byl zjištěn zvlášť surový nebo trýznivý způsob jejich provedení. U loupeží pak zcela neplatilo, že jsou především pouliční kriminalitou – polovina z nich byla předem připravena.
- 3) Značný byl počet poškozených různými formami útoku šetřených žen – celkem to bylo 225 fyzických osob. Polovina z nich byly ženy. Byly mezi nimi i malé děti, lidé staří a lidé v důsledku nemoci bezmocní a cizí státní příslušníci.
- 4) Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly pětině šetřených žen uloženy za spáchání velmi závažných trestných činů. Délka uložených nepodmíněných trestů se pohybovala od 4 měsíců do 15 roků. Poměrně často bylo soudy využíváno oprávnění mimořádného snížení trestu odnětí svobody a u téměř 40 % žen soudy využily možnost zařadit odsouzené ženy do věznice s mírnějším režimem.
- 5) Necelá polovina žen svoji trestnou činnost doznala zcela nebo zčásti, bylo to méně než u mužů (vyplnulo to ze srovnání výsledků s dříve provedeným obdobným výzkumem zaměřeným na muže). Tomu odpovídalo i naše další zjištění, že ženy se při páčání trestné činnosti podstatně více než muži zajímají o postoje svých blízkých k jejich osobě a obávají se, že by vzájemné vztahy s nimi mohly být trestným činem negativně ovlivněny. Proto trestnou činnost spíše nepřiznávají nebo jen zčásti a hledají polehčující okolnosti pro její spáchání.
- 6) Většina respondentek neměla psychologický nálezn mimo normu. Ženy dříve drogově závislé se lišily od ostatních respondentek. V obou skupinách převažovaly ženy s průměrným a podprůměrným IQ. Mezi ženami bez drog v anamnéze se vyskytlo i

několik žen s inteligenčním kvocieniem při horní hranici průměru a jedna s nadprůměrným IQ. Mezi bývalými uživatelkami drog nebyla žádná s charakteristikou sociálně zralá, na rozdíl od ostatních žen, u kterých se vyskytoval zhruba stejný podíl žen označených jako sociálně zralé a sociálně nezralé. Také v charakteristikách zaměřených na poruchy osobnosti, frustrační toleranci, agresi, ovlivnitelnost bylo zastoupení žen – bývalých uživatelky drog podstatně větší než u ostatních respondentek.

- 7) Podle výsledků mělo 30 % žen ze Světlé ve zdravotnické dokumentaci záznamy o zneužívání návykových látek včetně alkoholu. Za drogovou trestnou činnost (podle §§187 až 188a tr.zák.) bylo stíháno „jen“ 11 žen ze skupiny respondentek ze Světlé – tj. necelých 10 %.
- 8) Překvapivá (ve vztahu k vězněným ženám a jejich užívání drog před uvězněním) byla pro nás v tomto výzkumu následující zjištění:
 - vysoké zastoupení žen zneužívajících drogy a nízké zastoupení žen zneužívajících alkohol v našem náhodně vybraném vzorku vězněných žen,
 - malý počet uživatelky marihuany,
 - častá kombinace pervitinu a heroinu (nejsme „odborníci na drogy“),
 - výjimečný výskyt léčby žen, které pravidelně a dlouhodobě užívaly návykové látky.
- 9) Pokud jde o respondentky starší 40 let, tak se od ostatních prvovězněných žen v získaných poznatkách příliš nelišily. Soudy pak byly vůči nim ještě mírnější než vůči mladším ženám přesto, že jimi páchaná trestná činnost byla s ohledem na následky (vraždy a pokusy o ně a vysoké škody způsobené podvody a zpronevěrami) závažnější.

Mimo poznatky vztahující se k prvovězněným ženám jsme získali i mnoho dalších poznatků a zkušeností z jednání s pracovníky věznic. Jejich zobecnění dovedlo výzkumný tým k přesvědčení o nezbytnosti výzkumu personálu věznic, zejména té části zaměstnanců, která pracuje s vězněnými osobami. Dle našeho mínění by výzkum pracovníků věznic byl pro pochopení problematiky výkonu trestu odnětí svobody stejně důležitý a možná i důležitější než výzkumy mapující jen vězněné osoby. Že rozdíly ovlivňující účinnost VTOS jsou dány nejen složením vězňů, ale i stavem a úrovní personálu atd. je takový malý „by-product“ našeho výzkumného šetření.

Později by bylo vhodné uskutečnit i obsáhlý kriminologický výzkum zaměřený na mapování odlišností vězněných osob daných rozdílností pohlaví, věku, trestní a penologické

recidivy apod., s cílem využít tyto poznatky při zkvalitňování výkonu trestu odnětí svobody. Autoři studie v současnosti pracují na výzkumu recidivujících pachatelů, t.č. vězňů, takže získané zkušenosti již využívají i v tomto novém šetření.

Jako základní předpoklad úspěšnosti přípravy a provádění dalších výzkumů vězňů nám vyplynula potřeba většího sepejetí s pracovníky Vězeňské služby ČR, nezbytnost jejich přímého zapojení do výzkumů IKSP prováděných ve věznicích, a to jak formou spoluúčasti konkrétních pracovníků VS ČR na konkrétních výzkumech, tak i možností zřízení pracoviště v rámci GRVS ČR přímo se podílejícího na výzkumech prováděných ve věznicích a shromažďujícího materiály pro výzkum nezbytné (statistiky, analýzy, výsledky výzkumů prováděných jinými subjekty mimo resort apod.).

Použitá literatura

Blatníková, Š., Netík, K., Diblíková, S.: Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti (psychologické a kriminologické aspekty), Studie IKSP 2007, ISBN 978-80-7338-063-2, 115 s.

České věznice, Vězeňská služba ČR, Praha 2006, ISSN 1213-9297, 64 s.

Čepelák, J.: Kriminologická a penitenciární problematika delikventních žen, Bulletin VÚPen č. 4/1978

Dobešová, Y.: Zaměření na budoucnost u kategorie odsouzených mladých dospělých, Bulletin VÚPen SNV ČSR, Praha 1979

Dufková, D., Kratochvíl, S.: Psychometrické zkoumání existenciální frustrace, Čs. Psychologie, 1976, s. 594-596

Marešová, A., Baloun, V., Cejp, M., Martinková, M.: Kriminalita v roce 2006, IKSP Praha 2008, ISBN 978-80-7338-067-0, 113 s.

Marešová, A., Kotulan, P., Martinková, M.: Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných, IKSP Praha 2004, ISBN 80-7338-034-X, 183 s.

Nedbálková, K.: Spoutaná Rozkoš, Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici, SLON, Praha 2006, ISBN 80-86429-65-2, 198 s.

Prokūpková, A.: Specifika zacházení s odsouzenými ženami ve výkonu trestu odnětí svobody (programy zacházení), DP, PA ČR, 2006, s. 42-47

Ročenky Vězeňské služby České republiky, GŘVS ČR Praha

Statistické sestavy Policejního prezidia ČR

Stolín, V.: Analýza vztahu mezi kriminalitou a nezaměstnaností, DP, Česká zemědělská univerzita v Praze, fakulta provozně ekonomická, 2007, 60 s.

Šmausová, G.: Trestní právo a kriminalita žen. Právník č. 3-4/1992, s. 264-280

Švejnoha, J.: Kriminální psychologie. Stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty. Nákladem redakce administrace časopisu „Československý detektiv“, druhé vydání, Praha 1930

Summary

Maresova, Alena – Kotulan, Petr - Martinkova, Milada:

The Probe into Problems of First Time Prosecuted and Imprisoned Women in the CR in the last 10 years

The study „The Probe into Problems of First Time Prosecuted and Imprisoned Women in the CR in the last 10 years“ is a result of research investigations conducted by researchers of ICSP (A. Marešová, P. Kotulan, M. Martinková) during the years 2005 – 2007 in two Czech prisons, Světlá nad Sázavou and Ruzyně. Respondents of these investigations were women – crime offenders for their crimes prosecuted and imprisoned. In selection of women – offenders were preferentially those who committed crime for the first time. 159 imprisoned women were investigated, the court decisions of 109 of them were also investigated.

The findings acquired by conducted investigations in the study, were complemented by a wider review of female crime problems and by information gained on women imprisoned in recent years in the CR. Where it was possible the results of imprisoned women were compared with the results gained from a similar investigation into imprisoned men during 2002-2005.

The probe into imprisoned women problems itself is focused on three basic areas :

- 1) The analysis of court decisions of the investigated women, with special emphasis on the data of women of forty years or over who committed a crime,
- 2) Data analysis of the same women acquired by special case history questionnaire,
- 3) Acquired findings on respondents by the use of other, mostly psychological (non-standard) methods. These methods were searching reasons why a person doesn't commit a crime and a test of the meaning of life.

The probe includes references to findings acquired by other researches of imprisoned women conducted at roughly the same time as the research investigation of ICSP.

Investigation results of selected imprisoned women are complemented by questionnaire results concerning the first time imprisoned women problems filled in by the staff of the prison in Světlá nad Sázavou. They include questions concerning repeatedly imprisoned women and their differences from the first time imprisoned women.

The acquired information is possible to shorten in a following way :

The number of women charged annually in the CR is very low (convicted women are about 10% and imprisoned women about 5%). The majority among imprisoned women is created by first time imprisoned and first time punished women. In our selection there were 42% of first time punished women and the rest 58% was represented by women with a previous conviction not resulting in a prison sentence. Criminal activity of respondents included especially four areas of antisocial behaviour: crimes against property (frauds and thefts), violent crimes – mostly robberies committed with an accomplice, further murders and illegal manipulation with narcotics and psychotropic substances. According to the findings murders were committed in a brutal or sadistic way. Robberies were not considered as street crime - about half of them were premeditated. There were a significant number (225 cases) of serious assaults by investigated women, half of the assaults were committed on women. Victims included even young children, old people, helpless sick people and foreign nationals.

Unconditional punishments were imposed on one fifth of investigated women for committing very serious crimes. The length of imposed unconditional punishments varied between 4 months and 15 years. Quite often courts used their authority to reduce the length of imprisonment for convinced women and almost 40% of the courts sent women to prison with lighter regime.

Not quite 50% of women confessed their criminal activity entirely or partly – it was less than men. Our other finding showed that women who had committed crime were much more than men dependent on attitudes of their near relations and were afraid that their relationships could be harmed by their crime. For that reason they do not confess their criminal activity and ask for mitigating circumstances to be taken into consideration.

Concerning respondents older than 40 years of age they were not very much different in our findings from the rest of first time imprisoned women – courts were even more lenient

towards them than younger women, even though their criminal activity was, with respect to consequences, (murders and attempts to murder and serious damage caused by frauds and embezzlements) more serious.

Translated by: Marta Holeková

**Výzkum prvovězněných žen
Sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech
poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných**

Autoři: PhDr. Alena Marešová
Mgr. Petr Kotulan
PhDr. Milada Martinková, CSc.

Recenzenti: doc. PhDr. Vratislava Černíková, CSc.
Mgr. Květa Kalábová
PhDr. Šárka Blatníková

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: březen 2009

Vydání: první

Náklad: 200 ks

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-082-3